

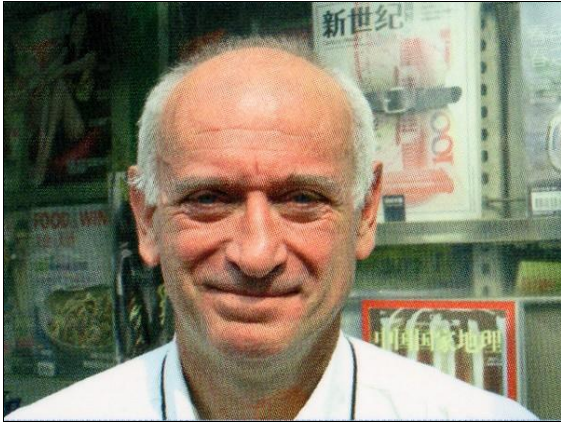
Andreas Lorenz

Cuộc Cách mạng châu Á

"Phương Đông mới" thay đổi thế giới ra sao

Phan Ba dịch

Andreas Lorenz là thông tin viên của báo Spiegel từ 1982 đến 1986 ở Moscow. Năm 1988, ông đến Bắc Kinh lần đầu tiên và ngoài những việc khác đã trải qua lần chấm dứt đẫm máu của phong trào dân chủ vào ngày 4 tháng 6 năm 1989. Con đường thông tin viên nước ngoài dẫn ông đến Warsaw năm 1991, nơi ông dõi theo sự phát triển của Ba Lan và của các quốc gia vùng Baltic sau đổi mới.

Năm 1996 ông đến Đông Nam Á và chẳng bao lâu sau đây đã chứng kiến chính quyền Suharto sụp đổ ở Indonesia và lực lượng Khmer Đỏ từ bỏ cuộc đấu tranh của họ ở Campuchia. Từ năm 1999 ông trở lại sống ở Bắc Kinh và viết cho tờ Spiegel về lần khởi dậy đầy thu hút của Trung Quốc và những mâu thuẫn của nó cho tới cuối 2010.

Trong quyển sách này, với kiến thức sâu sắc của mình, ông đã mô tả những phát triển hết sức nhanh chóng ở Viễn Đông và phác họa nhân vật có nhiều quyền lực nhất: Trung Quốc. Nhưng ông cũng phân tích với tầm nhìn xa những yếu tố nào có thể cản trở sự vươn lên của châu Á: chế độ độc tài, xung đột lãnh thổ và ô nhiễm môi trường.

Quyển sách này do Phan Ba biên dịch và thực hiện. Các bạn có thể tự do sử dụng nó cho các mục đích cá nhân và phi thương mại nhưng xin đừng sửa chữa bất cứ điều gì. Xin cảm ơn.

"Phương Đông mới"	7
Lịch sử đã chấm dứt hay bây giờ nó mới thật sự bắt đầu?	7
Ngôi sao mới trên bầu trời	9
Châu Á vươn lên	12
Hy vọng cho hàng tỉ người	12
Một Vương cung Thánh đường Thánh Phêrô Ấn Độ	13
Maharadja, Mullah, Geisha	14
Một người Ấn lạc quan	16
Sự trở lại của một châu lục	18
"Ở đây về đêm không có ai ngủ cả"	19
Tam giác Vàng và những cái lỗ tối tăm	20
Dơ bẩn, người buôn lậu và tình thế khó xử của Hillary	21
Về đạo Khổng và tham nhũng, dân chủ và trịch thượng	23
Bí quyết thành công của châu Á	23
Cuộc đấu tranh của các tư tưởng	24
Trung Quốc chinh phục châu Phi và giới tỷ phú	25
Ý tưởng của một nhà nước mạnh	27
Những nền dân chủ không có nhà dân chủ	29
"Suy nghĩ theo một hướng"	33
Trung Quốc hoạt động thực sự ra sao	33
Đầu tàu Trung Quốc	34
Ở rìa của vực thẳm	34
Chủ nghĩa Xã hội theo kiểu Trung Quốc	36
Nước Trường Giang ở Bắc Kinh	37
Sách đỏ, quả đấm giơ lên và không có số	38
Phe phái là điều cấm kỵ	38
Máy bay tàng hình cho một người Mỹ	39
Súng nổ ở Lhasa	40
"Mưa to và gió lớn"	41
Máu xanh và nhạc đỏ	43
Những ông chủ mới của Trung Quốc và nỗi sợ hãi trước mùi hương của hoa lài	43
Thế hệ thứ 5	44
Một cán bộ ở bước ngoặt	46
Hoàng tử yêu Mao	47

Luật sư biến mất	48
Một thỏa thuận không được viết ra.....	49
Trung Quốc trong tương lai sẽ ra sao? Ba kịch bản:.....	50
Công thức ảo thuật 70/30	51
"Ảnh hưởng to lớn hơn"	52
Trung Quốc thay đổi chính sách ngoại giao	52
"Chúng ta cần một Vạn Lý Trường Thành".....	53
Lôi gây ra khỏi bị	55
Những thùng đạn ở trong cát	58
Hai người quyết định thế giới.....	60
Nhiều đầu bếp và một bộ trưởng yếu đuối.....	61
Giấc mơ về một cộng đồng châu Á	63
Một hiệp hội các quốc gia có nhịp riêng và một thỏa thuận kỳ lạ.....	63
Cộng, cộng, cộng.....	64
Ông bác tốt bụng ở phương Bắc	66
Thuyết về ba con quỷ	67
Máy bay ném bom tầm xa chống khủng bố.....	68
Đền xưa cũ, đảo căn cối và biên giới nóng bỏng	70
Châu Á là một châu lục đầy xung đột.....	70
Đài Loan thuộc ai?	70
Điểm nóng Triều Tiên	72
"Chúng tôi tuyên bố chủ quyền tất cả"	74
Viễn tưởng của một người lính già.....	75
Những hòn đảo bị tranh cãi	76
Tự hào dân tộc, dầu mỏ và một doanh nghiệp hôn nhân Nhật Bản.....	77
"Khi gã khổng lồ ngã xuống"	81
Về những rủi ro và tác dụng phụ của làn bùng nổ ở châu Á	81
Doom hay Boom?.....	82
Tăng trưởng đất giá	83
Già sớm hơn giàu	84
Cadmium trong lúa.....	85
Xuyên qua bụi gai và ngành nhọn	88
Quân đội châu Á tăng cường vũ trang – trước hết là quân đội Trung Quốc	88
Eurofighter ở Nam Ấn.....	89

Quân đội trước hết.....	90
"Thật sự lo lắng"	91
Tiếng hót của chim sơn ca	93
Châu Á đứng trước cửa nhà.....	95
Về sự giao tiếp khó khăn với một đối tác khó khăn.....	95
Thế giới không có đình công.....	97
Thế khó xử của người Âu.....	97
Trên đường tìm một chiến lược	99
Bầu không khí bực bội	100
Một tương lai với một châu Á hùng mạnh.....	103
Nhiều tín nhiệm và tự tin hơn nữa	103
Chúng ta muốn sống như thế nào?	104
Dân chủ và nạn đói.....	105
Tình yêu ở Termez	105
Cái nhìn sợ hãi về phía sau	106
Phê phán không có hại.....	108

"Phương Đông mới"

Lịch sử đã chấm dứt hay bây giờ nó mới thật sự bắt đầu?

Đó là ngày Chủ Nhật, ngày 10 tháng 3 năm 1985. Tiếng nhạc trang nghiêm vang lên trong buổi sớm mai trên đường phố của Frunse, thủ đô của nước Cộng hòa Xô viết Kyrgyzstan, được đặt theo tên của người lãnh đạo quân đội Mikhail Vasilyevich. Đó là dấu hiệu rõ rệt cho việc một quan chức cấp cao đã qua đời, hoặc là ở đây trong Trung Á hoặc là ở Moscow xa xôi, nằm cách năm giờ bay về phía Tây. Và quả thật là như vậy: người có nhiều quyền lực nhất của Liên bang Xô viết, Konstantin Ustinovich Chernenko, đã không qua khỏi một cơn bệnh phổi nặng. Người tổng bí thư của Đảng Cộng sản Liên xô chỉ giữ chức vụ có 13 tháng.

Tôi đã trải qua lần bắt đầu chấm dứt của một vương quốc rộng lớn như thế đấy. Trong lịch sử, đó không phải là một hiện tượng mới: đế quốc suy tàn, thành phố lớn chìm vào trong quên lãng. Ai mạnh vào ngày hôm qua thì lại yếu vào ngày hôm nay, ai hôm nay đang sống trong một góc nhỏ thì ngày mai lại có thể là một nhân vật quan trọng. Dịch bệnh và nạn đói, thảm họa khí hậu và khủng hoảng kinh tế, chính trị gia bất tài và tướng lĩnh điên rồ làm cho những quyền lực thoái trào, các quốc gia khác bước vào vị thế đó.

Ví dụ Trung Quốc cho thấy một vương quốc phát triển cao với trên 150 triệu dân cư, với một hệ thống kênh tưới nước tinh vi, quan lại được đào tạo tốt và với một hạm đội đã vươn đến tận Đông Phi trong thế kỷ 15 lại bất thành linh tự nguyện từ giã thế giới và còn quên cả những phát minh của chính mình như thế nào.

Tây Ban Nha và Bồ Đào Nha, những kẻ đã từng kiêu hãnh thống trị thế giới – ngày nay là những quốc gia hết sức bình thường với một núi nợ. Venice, từng là tâm điểm của thương mại thế giới, chỉ còn là một nơi thu hút khách du lịch. Có ai còn nhớ đến những vương quốc hùng mạnh của châu Á, như Vương quốc Malasia Srivijaya trên Sumatra, vương quốc mà đã kiểm soát thương mại ở Eo biển Malacca trong thế kỷ thứ 8 và đã là một trong những trung tâm Phật giáo lớn nhất trong Đông Nam Á?

Vào cái ngày tháng 3 năm 1985 có nhiều hậu quả đó, một đồng nghiệp người Thụy Điển và tôi đã chuẩn bị tinh thần cho một cuộc tranh giành quyền lực kéo dài cho người kế nhiệm Chernenko. Tuy vậy, chúng tôi vẫn cẩn thận ngừng chuyến đi khảo sát Kyrgyzstan – và bị bắt ngờ. Ngay trong buổi tối đó, trong lúc máy bay đỗ lại trên cảng hàng không của thành phố Ufa gần Ural, một nữ tiếp viên hàng không tóc vàng của Aeroflot rạng rỡ nói với chúng tôi: "Chúng tôi đã có một tổng bí thư mới. Ông ấy có tên như là Gorbunov hay sao ấy."

"Gorbunov" hóa ra là Mikhail Gorbachev, một quan chức ngành nông nghiệp từ Stavropol, cho tới lúc đấy hầu như không có tiếng tăm gì. Phần còn lại là lịch sử. Mikhail Gorbachev cải tổ Liên bang Xô viết, và chẳng bao lâu sau đó những từ ngữ mới của hy vọng, perestroika và glasnost, cải tổ và minh bạch, lan truyền đi khắp nước, những từ ngữ mà cũng trở thành những từ chấp cánh ở nước ngoài. Tôi không thể nào quên được khoảng khắc khi nhà vật lý nguyên tử và cũng là người bắt đầu chính kiến Andrei Sakharov bước ra khỏi con tàu hỏa trên sân nhà ga Kazansky ở Moscow như một người tự do vào sáng sớm ngày 19

tháng 12 năm 1986. Không ai khác hơn là chính tổng bí thư của Đảng Cộng sản Liên xô đã gọi điện và mời ông quay trở lại – Liên bang Xô viết đã trở thành một đất nước khác.

Vài tháng trước đó, lò phản ứng hạt nhân ở Tchernobyl đã nổ tung. Thảm họa này đã được xem như biểu tượng cho tính dễ vỡ của đất nước này và cho tính bất lực không thể phản ứng nhanh chóng được của nó. Lời đe dọa của người Mỹ, chạy đua vũ trang với những kế hoạch chiến tranh trong vũ trụ để đẩy người Xô viết vào tình trạng phá sản, xói mòn lòng tự tin của họ. Cuộc chiến ở Afghanistan làm cho họ kiệt quệ, tham nhũng làm cho họ yếu đi. Cường quốc thế giới tan rã.

Ngày nay, nước Cộng hòa Xã hội chủ nghĩa Xô viết Kyrgyzstan có tên là Kyrgyzstan. Thủ đô không còn mang tên Frunse mà là Bishkek. Đất nước tuy lao đao trong khủng hoảng nhưng độc lập, công dân của nó được phép đi bầu – một nền dân chủ còn trong trứng nước. Người Mỹ cũng có ở đây nữa, với một căn cứ không quân ở cảng hàng không quốc tế Manas.

Bức màn sắt rơi xuống, những nhà Xã hội chủ nghĩa Thống nhất của CHDC Đức biến mất cùng với An ninh Quốc gia và những món ăn phụ cốt làm cho no. Nhà độc tài Romania cuồng vĩ Nicolae Ceaușescu và Elena vợ của ông ấy đã kết liễu trong vũng bùn trên sân của một trại lính vào Giáng Sinh 1989 – bị những người cầm quyền mới bắn chết. Cuộc Chiến tranh Lạnh chấm dứt.

Đối với nhà chính trị học người Mỹ Francis Fukuyana, điều này giống như "Chấm dứt lịch sử", như ông đã gọi quyển sách xuất bản năm 1992 của ông như vậy. Sự tan rã của Liên bang Xô viết, ông lý luận, đã chứng tỏ rằng mô hình của nền dân chủ tự do phương Tây không có cạnh tranh trên khắp thế giới.¹

Hai mươi năm sau đây, tình hình không còn rõ ràng như thế nữa. Dường như là lịch sử lại bắt đầu mới. Vì ở Viễn Đông có một quyền lực đang lớn lên, một quyền lực mà trong những phần rộng lớn là phi dân chủ nhưng mặc dù vậy sẽ quyết định cuộc sống của chúng ta. Đó là một quyền lực đầy quyền rũ và đồng thời cũng không lường trước được: châu Á.

"Một ngày nào đó, châu Á sẽ đảo lộn thế giới, không một thứ gì sẽ còn như nó đang là. Hàng tỉ người bước vào hiện đại, hàng trăm triệu người sẽ được giải thoát khỏi móng vuốt của sự nghèo đói", Kishore Mahbubani tiên đoán, trước đây là Permanent Secretary của Bộ Ngoại giao Singapore. Quá trình này đi cùng với "sự giải phóng tư tưởng con người". Thế giới không phải đã đi đến 'chấm dứt lịch sử', như Fukuyama tiên đoán, mà là đến 'chấm dứt kỷ nguyên thống trị của phương Tây trong lịch sử thế giới'.²

Châu Á năng động, người sống ở đây nhiều không thể tưởng được, nó có nhiều tiền tới mức ảnh hưởng của nó tăng liên tục – ở châu Phi, châu Mỹ La tinh hay ở châu Âu, trong những ủy ban quốc tế như Quỹ Tiền tệ Quốc tế hay Liên Hiệp Quốc.

Nhưng: cùng với sự lớn mạnh của châu lục đã hình thành những mối bất an mới, thế giới không hòa bình hơn. Có những mối nguy hiểm đang đe dọa từ châu Á vì

- Đã bắt đầu một cuộc chạy đua vì nguyên liệu, những nguyên liệu phải nuôi dưỡng cho sự thăng tiến của châu Á;
- thay vì giải quyết mâu thuẫn ở bên cạnh bàn thương lượng, những chính phủ có tinh thần chủ nghĩa dân tộc đã cổ vũ cho những cuộc tranh chấp về đường hàng hải, đảo và biên giới mà có thể dẫn đến một cuộc chiến tranh;
- quân đội nhiều nước châu Á đang tăng cường vũ trang mạnh;
- những kẻ thống trị không lường trước được ở Triều Tiên đang ngồi trên quả bom nguyên tử;
- thống trị ở Trung Quốc, đất nước mạnh nhất châu Á, là một đảng mà không biết được rằng liệu đảng này có khả năng giải quyết một cách hòa bình các xung đột xã hội đang tăng lên hay không;

¹ Francis Fukuyama: "The End of History and the Last Man", Free Press, New York, 1992

² Kishore Mahbubani: "The New Asian Hemisphere", Public Affairs, New York, 2008

- môi trường châu Á bị ô nhiễm nhiều đến mức có thể là hàng trăm nghìn người sẽ lên đường đi tìm nước sạch và không khí sạch mà trong lúc đó không hề quan tâm đến đường biên giới quốc gia;
- ngày càng có nhiều người chen chúc nhau quanh những nguồn nước ngày càng ít đi. Khi các con sông băng của Himalaja tan chảy, mạch sống của hàng triệu người có nguy cơ bị khô cạn.

Ngôi sao mới trên bầu trời

Con lắc đang dao động từ phương Tây về phương Đông mà không thể ngăn lại được. Sau khi khối Đông Âu tan rã đã xảy ra một sự việc khủng khiếp. Tổ chức khủng bố al-Qaida tấn công hai chiếc tháp của World Trade Center ở New York và Ngũ Giác Đài ở Washington vào ngày 11 tháng 9 năm 2001, gần 3000 người chết. Chính phủ Mỹ trả lời bằng những cuộc không kích Afghanistan và cuộc chiến tranh chống Saddam Hussein ở Iraq.

Kể từ lúc đấy, USA, kẻ chiến thắng trong cuộc chạy đua quân sự và ý thức hệ với Liên bang Xô viết, trong mắt của nhiều người ở châu Á và phần còn lại của thế giới, đã đánh mất chức năng gương mẫu như là đất nước của tự do và dân chủ. Trước đó, họ đã thường hành xử không được lịch sự cho lắm. Nhân danh tự do, họ đã tàn phá nhiều phần rộng lớn của Việt Nam hay cùng kích động một cuộc đảo chính ở Chile năm 1973 để lật đổ tổng thống cánh tả lúc đó là Salvador Allende.

Thật ra thì những lỗi lầm của quá khứ không cần phải được lập lại, nhưng sau 9/11 cường quốc thế giới giận quá mất khôn. Nguyên Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Colin Powell trình ra cho Hội đồng Bảo an LHQ những bằng chứng cho sự tồn tại của vũ khí hủy diệt hàng loạt trong Iraq – những cái sau này lộ ra là giả. Và mặc dù không có bằng chứng cho việc Iraq là căn cứ của al-Qaida, quân đội Mỹ vẫn tấn công đất nước này.

Washington sau đó đứng trên thế giới như là một kẻ nói dối, giải thích khác đi mục đích của hành động quân sự: nền dân chủ cần phải được thiết lập ở Iraq. Nhưng vì mục tiêu của họ, xuất khẩu những giá trị của "phương Tây", mà người Mỹ lại triệt tiêu chính những giá trị đó: họ tra tấn tù nhân trong trại giam Abu Ghraib ở Bagdad và ở những nơi khác. Với vùng đất Guantánamo lọt giữa Cuba, họ đã tạo nên một nơi mà trong đó luật pháp không còn có giá trị gì nữa. CIA thiết lập, ngoài những nơi khác là ở Ba Lan, những nhà tù bí mật mà trong đó họ đã ép cung những người bị họ bắt cóc.

Tiếp theo thảm họa chính trị của một cường quốc là thảm họa về kinh tế: ngân hàng Mỹ với chính sách cho vay mang nhiều rủi ro và những sản phẩm đầu tư đáng ngờ đã gây ra một cuộc khủng hoảng tài chính trên khắp thế giới. Nhiều công ty tài chính Mỹ như Lehman Brothers và hãng bảo hiểm AIG khánh kiệt, gã khổng lồ về ô tô General Motors tuyên bố phá sản. Gần mười hai nghìn tỉ USD đã tan biến vào trong không khí, theo ước tính của Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF). Người đóng thuế khắp nơi trên thế giới đã phải vào cuộc để cứu các công ty tài chính đang suy yếu và ngăn chặn không cho nền kinh tế thế giới sụp đổ hoàn toàn.

Đồng thời, một ngôi sao mới đã mọc lên ở phương Đông: châu Á. Cuộc khủng hoảng đã không gây thiệt hại nhiều cho Trung Quốc, Ấn Độ và những quốc gia châu Á khác – còn ngược lại: sức mạnh kinh tế của họ cứ tăng lên và tăng lên. Năm 2008 và cuộc khủng hoảng tài chính dường như đã xác nhận tất cả các tiên đoán, rằng chẳng bao lâu nữa thế giới sẽ là một thế giới khác.

Thời gian vừa qua, người ta ngày càng nhận thức rằng USA sẽ không còn là cường quốc dẫn đầu đơn độc nữa. "Cuộc khủng hoảng kinh tế là một biểu tượng cho sự dịch chuyển của trung tâm trọng trường thế giới từ Đại Tây Dương sang Thái Bình Dương và Ấn Độ Dương", cựu bộ trưởng Bộ Ngoại giao Mỹ Henry Kissinger nói. Ông ấy thêm vào đó, nửa đùa

cột: Ấn Độ và Trung Quốc có thể giúp Mỹ đang suy yếu về kinh tế với một kế hoạch Marshall – như USA đã vực châu Âu bị tàn phá dậy sau Thế chiến.³

Nhiều người châu Âu dần dần hiểu ra rằng châu lục cổ xưa của họ sẽ không còn đóng vai trò lớn lao trong tương lai nữa. Giác mơ về "thế kỷ châu Âu" dường như đã kết thúc trước khi nó thật sự bắt đầu. Ngay từ bây giờ đã lan truyền những kịch bản, rằng đến một ngày nào đó châu Âu sẽ biến thành một viện bảo tàng to lớn – với những phong cảnh đẹp và những ngôi nhà thời Trung cổ. Châu Âu, như nhà chính trị học người Bulgaria Ivan Krastev nói, giống như "một thế lực đã về hưu" – thông thái, nhưng thụ động, thịnh vượng, nhưng nhân nhượng. EU tránh né rủi ro, là "một thế lực chẳng ở đây mà cũng không ở kia", người Bulgaria nói. Phát triển nhân khẩu góp thêm phần của nó vào trong đây: châu Âu ngày một già đi.⁴

Với những thành công về mặt kinh tế của mình, châu Á cũng phát triển lực thu hút về mặt chính trị. Ví dụ như sau cuộc Cách mạng Hoa lại ở Bắc Phi và Cận Đông năm 2011, người Ai Cập nhìn về Indonesia, nước cũng chịu nhiều ảnh hưởng của Islam và đã thành công trong việc dân chủ hóa sau khi lật đổ nhà độc tài Haji Mohamed Suharto. Viễn Đông có thể là gương mẫu cho Bắc Phi hay không?

Ở châu Âu và USA lại có những nhà chính trị và giám đốc nào đó liếc mắt ưa thích các hệ thống độc tài của những quốc gia châu Á như Trung Quốc hay Singapore. Ở đây, họ nói, tất cả đều hoạt động tốt hơn và có hiệu quả hơn là trong châu Âu xưa cũ. Nước Cộng hòa Nhân dân có phải là mô hình có hiệu quả hơn không?

Trung Quốc – và Nga – có thể là mô hình đối trọng với những nền dân chủ tự do hay không, những nền dân chủ được nhiều chính phủ cảm nhận là quá gia trưởng? Giáo sư chính trị người Israel Azar Gat cho rằng chiến thắng của nền dân chủ trên thế giới hoàn toàn không phải là một việc chắc chắn: "Ngày nay, Trung Quốc tư bản phi dân chủ đưa ra không những một chính sách không can thiệp mà cả một chính sách của hỗ trợ quyền độc lập quốc gia, của những giá trị của một nhóm và của sự đa nguyên ý thức hệ trong hệ thống quốc tế. Điều đây là một điều thu hút không những cho các chính phủ mà cả cho người dân nữa, vì nó là một sự lựa chọn khác với USA và sự thống trị của phương Tây, cũng như là một lực đối chọi lại với những thế lực toàn cầu hóa mù quáng, quét sạch đi tất cả." "Chiến thắng cuối cùng của dân chủ", Gat lo ngại, "hoàn toàn không phải là điều đã được định trước."⁵

Đồng thời, đối với nhiều người trong châu Âu và châu Mỹ, Viễn Đông là một cái gì đó đáng sợ. Họ lo sợ những gã khổng lồ châu Á mới với một lực lượng lao động rẻ tiền dường như là vô tận, với những tập đoàn có va li đầy tiền mà họ dùng chúng để tài trợ cho tiêu dùng ở Mỹ. Họ lo sợ về việc làm của họ, về tính ổn định, về sự an toàn của họ.

Hiện giờ Trung Quốc đang cố gắng tự củng cố lấy chính mình với một sự tự tin mới. Trung Quốc tuyên bố muốn cải tổ hệ thống tài chính quốc tế, và ngày càng hay chơi lá bài quyền lực chính trị của mình. Như khách quốc gia được nhắc nhở trước, rằng đừng nên đề cập đến nhân quyền nếu như họ muốn tiếp tục có quan hệ tốt đẹp. Thông qua "Tổ chức Hợp tác Thượng hải" (SCO) ngay từ bây giờ Bắc Kinh đã phổ biến sự thông hiểu riêng của mình về đúng và sai trong số hàng triệu người ở Trung Á.

Nhà chính trị học người Anh Martin Jacques trong quyển sách "When China Rules the World" của ông ấy cho rằng sự vươn lên của Trung Quốc chỉ riêng vì độ lớn của nó thôi là đã không thể nào ngăn cản được. Lực hút của nó "trong tương lai sẽ tăng theo hàm mũ. Khối đồ sộ Trung Quốc sẽ bắt buộc phần còn lại của thế giới thích nghi với cách Trung Quốc để cho mọi việc diễn ra."⁶ Ví dụ như với thặng dư ngoại tệ của mình, đất nước này mua công trái nhà nước và qua đó lấp đầy những lỗ hổng trong ngân sách của các nước châu Âu. Chính phủ nào

³ Trong truyền hình Ấn Độ NDTV, 19/11/2008 <http://www.youtube.com/watch?v=YBW4BwikJOk>

⁴ Ivan Krastev: "A retired Power", The American Interest, July-August 2010

⁵ Azar Gat, David Deudney, G. John Ikenberg, Ronald Inglehart, Christian Welzel: "Which Way is History Marching? Debating the Authoritarian Revival", Foreign Affairs, July-August 2009

⁶ Martin Jacques: "When China Rules the World", Allen Lane, Penguin Group, London 2009

sẽ chống cự lại với Đảng Cộng sản khi sự sung túc hay thiếu hụt tài chính của họ phụ thuộc vào nó một phần lớn?

Thế giới được tạo ra sau Đệ nhị Thế chiến là thế giới của ngày hôm qua. Nhưng con người cần phải phản ứng trước "phương Đông Mới" như thế nào? Người ta cần phải đối xử với một gã khổng lồ như Trung Quốc ra sao? Ngoại trưởng Mỹ Hillary Clinton trong một cuộc trao đổi với nguyên thủ tướng Úc Kevin Rudd đã tóm gọn điều này bằng một câu hỏi: "Anh nói không úp mở với ngân hàng của anh như thế nào?"⁷ Bà muốn ám chỉ rằng Bắc Kinh là người mua tín phiếu và công trái Mỹ nhiều nhất – và qua đó mà tài trợ cho thâm hụt Mỹ. Và anh không nên chọc giận kẻ đang ngồi trên quỹ tiền của anh. Cộng đồng quốc tế sẽ ra sao khi Trung Quốc hay Ấn Độ quyết định các điều luật? Các chế độ chuyên quyền và giả dân chủ ở châu Á, trước hết là Trung Quốc, có thật sự là mô hình cho những quốc gia khác hay không?

Quyển sách này muốn góp phần mang nét thu hút của châu Á cũng như những mặt tối của nó lại gần hơn. Một phần lớn tập trung vào Trung Quốc, vì Trung Quốc là động cơ của sự thăng tiến châu Á.

Nó không xem xét đến những nước của Cận và Trung Đông như Israel hay Iran, cũng không xem xét đến các quốc gia ở Thái Bình Dương như Úc và New Zealand. Tôi tập trung vào một vài ví dụ và những phát triển mới ở Nam Á, Đông Nam Á và Đông Á.

Tôi đã sống trên châu lục đầy quyến rũ này từ lâu. Kinh nghiệm và trải nghiệm trong nhiều nước ở đây được mang vào trong quyển sách này. Cộng thêm vào đó, sách, nhật báo, tạp chí và những nghiên cứu cũng là nguồn. Thêm nữa là các trao đổi với đồng nghiệp, chuyên gia và chính khách – và với người dân châu Á.

⁷ Wikileaks, 28/03/2009, tài liệu của Bộ Ngoại giao Mỹ, "Secretary of State:(u), Secretary Clinton, March 24, 2009

Châu Á vươn lên

Hy vọng cho hàng tỉ người

Ở Ô Hải cạnh Hoàng Hà, hơn 800 km về phía Tây của Bắc Kinh, tôi trải qua – lại thêm một lần nữa – tham vọng của Trung Quốc mới. Ô Hải là một trong nhiều thành phố lớn của Trung Quốc mà phần lớn con người trong phần còn lại của thế giới chưa từng bao giờ nghe đến. Chỉ trong vòng một vài năm, một tòa thị chính đã thành hình ở đây, cái để cho Phủ Thủ Tướng của Berlin trở nên nhỏ nhắn, hai sân vận động có kiến trúc tương lai, một đại học và một trường Đại học Đẳng đẹp. Ở bên kia Hoàng Hà, ở đây, nơi mà ngày nay vẫn còn những cồn cát nổi lên một cách uy nghi, sẽ thành hình một khu phố mới.

Chẳng bao lâu nữa, công nhân xây dựng sẽ bắt đầu giật sập một khu hộ dân cư vừa mới xây xong – để tạo chỗ cho một dự án còn hào hứng hơn nữa: một công viên vui chơi giải trí với hồ nước nhân tạo. Để làm việc này, họ sẽ ngăn Hoàng Hà và dẫn nước của nó qua một dãy núi. Con kênh đầu tiên đã được khai thông rồi.

Hoang tưởng tự đại hay kế hoạch khôn khéo cho tương lai? Thế nào đi nữa, những gì xảy ra ở đây trong Nội Mông cũng là đặc trưng cho tính sôi động mà đất nước này đang tiến lên về phía trước cùng với nó, và trong lúc đấy rõ ràng là không biết đến một giới hạn nào cả. Cũng như ở Ô Hải, giới cán bộ ở khắp nơi dọc theo Hoàng Hà đều ước mơ đưa thành phố của họ vào trong số các đô thị có tầm quan trọng quốc tế. Và họ hiện thực những giấc mơ của họ: cảng hàng không và khu chính phủ khoa trương, quảng trường điều hành và sân vận động, trung tâm hội họp và sảnh triển lãm đặt dấu ấn lên vùng đất xa xôi hẻo lánh, vùng đất mà ngày xưa những người du cư đã đi ngang qua với lạc đà và dê của họ.

Họ đặc biệt tham vọng ở tròn 80 kilômét về phía Nam của Hoàng Hà trong thành phố Ordos [Ngạc Nhĩ Đa Tư], một trong số 170 thành phố triệu dân của Trung Quốc. Ordos được xem là Dubai của Trung Quốc, ở đây có nhiều nguyên liệu như người ta chỉ có thể nằm mơ mới có. Chuyên gia ước lượng lợi nhuận của các mỏ nhà nước và tư nhân trong năm 2010 là 35 tỉ dollar. Kinh tế trong vùng này tăng trưởng từ 2008 đến 2009 tròn 23%, tức là hơn gấp đôi so với phần còn lại của Trung Quốc. Kỹ sư phỏng đoán có một phần sáu trữ lượng than của cả nước và một phần ba trữ lượng khí đốt trong vùng này. Ngay năm 2008, mỗi một người của 1,5 triệu dân cư Ordos đã thu nhập được trung bình tròn 14.500 dollar trong năm. Qua đó, Ordos đã bắt kịp các vùng kinh tế phát đạt Thượng Hải và Thâm Quyển ở phía Nam.

Đi gần nửa giờ qua sa mạc, trên một con đường cao tốc hiện đại cũng như vắng vẻ, tôi vào một thành phố ma. Nó có tên là Kangbashi, được xây dựng cho ít nhất là 300.000 người dân. Cuối năm 2010, lạc lõng giữa bộ chỉ huy quân sự, đại học, thư viện (dưới dạng một quyển sách) và nhà hát là chưa đến 20.000 người. Mặc dù vậy, giá một mét vuông đất nhà ở đã gần bằng với ở Bắc Kinh. Lý do: doanh nghiệp nhà nước và tư nhân giàu có đã đầu tư tiền của họ vào trong những bất động sản này – với hy vọng giá sẽ tăng lên và bán lại có lợi nhuận.

Một Vương cung Thánh đường Thánh Phêrô Ấn Độ

Không chỉ Trung Quốc mang đầy tham vọng. Từ những sa mạc của Trung Quốc với những thành phố mới của nó, con đường dẫn đến vùng Nam Ấn nhiệt đới nằm cách đây hơn 3.000 kilômét. Cả ở đây, các thành phố cũng tự tạo mới mình.

Trước thành phố lịch sử Mysore, tôi bắt gặp một ngôi nhà mới, một cái mà người ta nghĩ là có ở Nam Ấn cũng nhiều như một dinh thự Maharaja trong Schleswig-Holstein [tiểu bang Bắc Đức]: một bản sao của Vương cung Thánh đường Thánh Phêrô ở Roma với mái vòm màu vàng và cột Cổ đại.

Nó nằm trong một khoảng đất mà công ty phần mềm Ấn Độ Infosys đào tạo kỹ sư và lập trình viên. Infosys là một trong số các công ty IT lớn nhất thế giới. Thuộc trong số khách hàng của công ty là Boeing, Apple, Adidas và Toshiba. Công ty có 120.000 nhân viên, hàng năm có 40.000 người mới được nhận vào. Họ trẻ, trung bình 27 tuổi.

Công ty đặt trụ sở chính của mình trong "Electronic City" ở Bangalore, cách Mysore tròn 120 kilômét – được che chắn cách biệt với thế giới bên ngoài qua một hàng rào điện 8000 Volt, đồ trước đây là một chiếc xe tải nhỏ với những người lính được trang bị vũ khí nặng.

Con đường đến đó dẫn qua một hỗn độn giao thông vô cùng, xe ô tô chen chúc nhau qua nhiều công trường xây dựng. Đầu 2011, Bangalore xây nhiều tuyến tàu lửa và tàu điện ngầm, đường mới, cửa hiệu mới.

Đặt dấu ấn lên khu đất của Infosys là các tòa nhà có kiểu kiến trúc tương lai, như một kim tự tháp bằng kính. Nó có đài truyền hình riêng và bảy nhà ăn cho nhân viên. "Trong tương lai, chắc hẳn là sẽ có bốn doanh nghiệp IT quyết định ngành này, hai trong số đó xuất phát từ Ấn Độ và chúng tôi sẽ là một trong số đó", V Balakrishnan, sếp tài chính, nói.

Thành phố nhân tạo cạnh Hoàng Hà ở Trung Quốc, quyền lực IT trên thế giới trong miền Nam Ấn Độ. Không còn nghi ngờ gì nữa: có cái gì đó nghẹt thở đang diễn ra trong cả hai nước này. Nó là biểu hiện cho một sự phát triển trong những phần lớn của châu lục. Châu Á sẽ kết nối lại với tầm vóc to lớn ngày xưa.

Và thế giới một ngày nào đó có thể sẽ như thế này: New York trở thành một thành phố lớn bình thường, Wall Street là một khu phố thị trường chứng khoán như khu phố ở Buenos Aires hay Madrid ngày nay. Các trung tâm của thế giới tài chính nằm ở Thượng Hải, Mumbai hay Singapore. Học trò của thế giới không còn học tiếng Anh như là ngoại ngữ đầu tiên nữa, mà là tiếng Trung. Các chuyến thám hiểm của Columbus và Vasco da Gamma không còn gây ấn tượng cho các em nữa mà là các chuyến đi của viên thái giám Trung Quốc Trịnh Hòa trên những con tàu khổng lồ của ông ấy đến bờ biển phía Đông của châu Phi vào đầu thế kỷ 15.

Chỉ riêng trong Ấn Độ và Trung Quốc đã có trên một phần ba con người sinh sống. Nếu chúng ta cộng thêm gần 600 triệu người trong các nước ASEAN (Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á) vào đây, chúng ta sẽ đạt đến 44%, 3,1 tỉ người. Liên minh châu Âu và USA tổng cộng chiếm 12%, tức hơn 800 triệu.

Năm 2009 châu Á là vùng có tỷ lệ phát triển cao nhất trên thế giới. Hưởng lợi từ đây trước hết là châu Phi và châu Mỹ La-tinh mà thương mại với Viễn Đông của họ đã tăng mạnh. Kinh tế Trung Quốc tăng trung bình tròn 20% trong những năm vừa qua, Ấn Độ tăng 8% trong quý đầu của 2010, Hàn Quốc cũng thế, Thái Lan hay Indonesia và cả Bangladesh đạt 6 đến 8% năm 2010.

Thuộc trong số 200 đại học hàng đầu của thế giới có 9 đại học Nhật Bản, 9 của Trung Quốc, 3 của Hàn Quốc, 2 của Ấn Độ và 1 của Thái Lan. Bốn trong số bảy cường quốc hạt nhân là quốc gia châu Á: Trung Quốc, Ấn Độ, Pakistan và Triều Tiên. Nếu tính thêm Israel vào đây còn là năm. Năm 2008, 5 trong số 10 quân đội lớn nhất thế giới là ở châu Á: trong Trung Quốc, Ấn Độ, Triều Tiên, Hàn Quốc và Việt Nam.

Maharadja, Mullah, Geisha

"Châu Á" xuất phát từ tiếng Assyria và có nghĩa là "phía Đông" hay "mặt trời mọc". Đối với nhiều người Mỹ và người Âu, điều đấy nghe có vẻ xa lạ. Tên của các thành phố châu Á cũng xa lạ, như Surabaya, Shanghai hay Singapur. Cùng rung động ở đấy có một chút huyền thoại và thần bí, một chút nhớ nhung, khó hiểu.

Chúng ta hãy nắm bắt lấy một vài khoảng khắc ngẫu nhiên ở những nơi đấy với những cái tên ngân vang của chúng: Surabaya là một thành phố cảng và là một thành phố anh hùng ở Đông Java, quốc kỳ Indonesia được phát lên lần đầu tiên ở đây trong cuộc đấu tranh chống những ông chủ thực dân Hà Lan. Vào chiều tối, các thầy tu báo giờ từ nhiều giáo đường Hồi giáo đồng thời kêu gọi cầu nguyện. Tiếng kêu "Allah vĩ đại" của họ xuyên qua tất cả các đường phố và các quảng trường. Neo ở cảng là trên 30 chiếc tàu chiến nguyên của Đức mà nước Đức đã bán cho nhà độc tài Suharto sau khi DDR chấm dứt.

Tiếng kêu gọi cũng vang lên trên khu phố đèn đỏ mang tên "Dolly" của Surabaya. Khi quan sát lần tranh cử thật sự đầu tiên sau khi Suharto bị lật đổ năm 1998, tôi bắt gặp một nhóm người phụ nữ đang phản đối: Họ tự giới thiệu mình là những người mại dâm, chống lại cố gắng của những người theo đạo Hồi nhằm đóng cửa nhà chứa của họ. Trong những năm sau đó, những người Hồi giáo bảo thủ luôn luôn cố gắng biến Indonesia trở thành một quốc gia Hồi giáo.

Ở Thượng Hải, từ trung tâm tài chính thế giới cao 492 m, người ta còn có thể nhìn xuống một tháp truyền hình. "Hòn ngọc Phương Đông" với hai quả cầu của nó trông có vẻ không cân xứng, chính ngôi nhà chọc trời thì lại trông giống như một cái mở nút chai. Ở bên kia của sông Hoàng Phố, ở phía sau con đường nhiều truyền thống chạy dọc bờ sông có tên "Bund", nhà nghệ nhân pháo hoa Cai Guoqiang đã triển lãm một bộ sưu tập kỳ lạ của khí cụ bay và tàu ngầm mà nông dân Trung Quốc đã phát triển và hàn chúng lại với nhau ở nhà của họ. Tên của cuộc triển lãm: "Nông dân-da Vinci của Trung Quốc".

Chính phủ Singapore cấm bán kẹo cao su, để nó đừng được phun ra trên đường phố, và qua đó cũng lo lắng đến cung cách sống của người dân. Ví dụ như trong radio, người ta cấm trò chuyện về những tiếng động trong lúc làm tình.⁸

Bây giờ chính phủ đã khám phá ra một cách kiếm tiền mới và lại móc đồng tiền phải làm việc cực nhọc mới có của những người mê cờ bạc ra khỏi túi của họ, nhưng đồng thời cũng tạo khả năng cho xã hội đen rửa tiền lợi nhuận của chúng từ buôn ma túy và buôn người: năm 2010, hai sòng bạc được khai trương cùng một lúc trong thành phố, một sòng, Marina Bay Sands, được điều hành bởi nhóm người Mỹ Las Vegas Sands, có chi phí tròn 5,5 tỉ US dollar, dự tính mỗi năm nó sẽ mang lại một tỉ lợi nhuận.

Sòng bạc vươn cao lên trên thành phố như một thân tàu thủy khổng lồ được trực vớt nằm trên ba cột cà kheo, một sân thượng liên kết ba phần tòa nhà lại với nhau. Thang cuốn dẫn từ khách sạn và những cửa hàng mua sắm xuống sòng bạc với thảm đỏ-vàng. Nhân công từ Bangladesh và Trung Quốc đứng chờ thành hàng, nhân viên canh gác kiểm tra chứng minh thư, vì mỗi một người dân bản xứ phải trả 100 Singapore dollar, tròn 55 euro, tiền vào cửa. Nó có mục đích ngăn chặn không cho họ trở thành khách của sòng bạc: chỉ khách của Singapore mới cần phải mất tiền thôi. Ở ngoài, một người lái taxi, một người Ấn, nói với tôi: "Người Trung Quốc nghiện đỏ đen. Tiền họ kiếm được bao nhiêu thì lại mất bấy nhiêu. Nhưng các sòng bạc mang lại khách du lịch. Lẽ ra họ đã phải mở chúng trước đây 20 năm rồi."

Surabaya, Thượng Hải, Singapore – châu Á này đủ màu sắc như một tấm thảm ghép, hài hước, khiến cho người khác ngạc nhiên, thỉnh thoảng khó hiểu, một tập hợp nhiều vô tận của

⁸ Radio Programme Code, http://www.getforme.com/Info_singaporelaw.htm

những văn hóa và tôn giáo. Sống ở đây là những người theo đạo Ấn, đạo Phật, đạo Hồi, Kitô giáo, Do Thái giáo. Bốn quốc gia Hồi giáo lớn nhất thế giới nằm ở miền Nam và miền Đông của châu lục: Indonesia, Pakistan, Bangladesh và Ấn Độ.

Asien trải dài từ Haifa cho tới Magadan của Nga, từ Thái Bình Dương cho đến tận Hindu Kush, từ Siberia đến Ấn Độ Dương. Nó giàu có vô lường và đồng thời cũng nghèo không thể tưởng được. Thống trị ở đây là những giáo sĩ Hồi giáo, những vua Hồi giáo, tướng lĩnh và nhà độc tài mà quyền lực của họ chỉ đến từ nòng súng, theo cách dùng từ của nhà cách mạng và người lập quốc Trung Quốc Mao Trạch Đông, cầm quyền ở đây là các tổng thống và thủ tướng đã được bầu một cách dân chủ.

Nó là thế giới của những truyền thống hoàn toàn khác nhau và của tiến bộ công nghệ khác nhau: thế giới của những geisha ở Tokio hàng đêm bước đi thoăn thoắt trong khu phố sang trọng Ginza đến những hộp đêm vào lúc gần tám giờ, của những maharaja và guru. Nó là thế giới của những nhà ảo thuật ở Jakarta, những người khẳng định qua một đêm sẽ sửa chữa xong một chiếc ô tô mà không cần phải chạm đến nó. Nó là thế giới của những kiến trúc hiện đại nhất và táo bạo nhất, của những đoàn tàu hỏa cao tốc nhanh nhất và của những con đập ngăn sông lớn nhất.

Nó đồng thời cũng là thế giới của những công nhân nhập cư bị bóc lột ở Trung Quốc, của ngư dân từ Myanmar, những người bị đối xử như nô lệ trên những tàu đánh cá Thái Lan, thế giới của những người giúp việc Philippines được trả tiền lương tồi tệ, những người giúp gia đình họ và đất nước họ sống qua ngày bằng cách chuyển tiền về từ Hongkong, Singapore và Ả Rập Saudi, và thế giới của những người phụ nữ Afghanistan mà vẫn còn luôn bị khước từ quyền được học hành.

Châu Á có thể rất Âu, như trong thành phố Nga Khabarovsk ở Amur, nơi phụ nữ tóc vàng người Nga đi dạo, các chiếc tháp củ hành của một nhà thờ Chính thống giáo Phương Đông óng ánh trên dòng sông và hầu như không nhìn thấy một người châu Á nào.

Khi tôi sống như là thông tin viên ở Moscow trong những năm 80, Trung Quốc cộng sản hoạt động mạnh mẽ và có hiệu quả hơn là nước Nga cộng sản. Tôi không thể quên được một cửa hàng đồ điện trong trung tâm của Moscow, vào khoảng 1985. Tôi đã mua một cái bàn là bị hỏng và muốn đổi nó. "Không có cái mới", bà bán hàng giải thích. Bà ấy đứng trước một bức tường có những thùng bàn là chất chồng lên cao. Bà ấy đón đầu lời phản đối của tôi: "Chúng cũng hỏng hết cả rồi."

Một vài tuần sau đấy, trong chuyến đến thăm Bắc Kinh, tôi trải qua một thế giới cách xa nền kinh tế kế hoạch Xô viết nhiều năm ánh sáng. Tuy ở Trung Quốc vẫn còn tem phiếu cho gạo và mì, nhưng những người buôn bán ở chợ chào mời tất cả những "nghìn thứ của cuộc sống hàng ngày" mà người Nga thường hoài công đứng xếp hàng mỏi chân để mua chúng, ví dụ như bàn là không hỏng. Bên cạnh đó, dâu đất, táo, chuối được chất thành đống. Những loại trái cây như thế là hàng hiếm trong Khối phía Đông từ Weimar cho đến Vladivostok, và trong nước Nga chỉ có thể mua được với giá đắt trên chợ của nông trường tập thể. Tôi có cảm giác như các góc khác của châu Á cũng sống động hơn và can đảm hơn là châu Âu mà tôi quen thuộc. Trong những năm 90, tôi quan sát thấy những biểu tượng của thịnh vượng thành hình đồng thời trong nhiều thành phố lớn như thế nào. Ở Đài Loan, chiếc tháp 101 vươn cao lên bầu trời, với 509 mét là ngôi nhà cao nhất thế giới cho tới năm 2010.

Người Malaysia thiết lập ở Putrajaya trước cổng vào Kuala Lumpur cả một thủ đô hành chính đầy đủ. Họ xây một cảng hàng không mới, và tháp đôi Petronas như biểu trưng cho lòng tự hào của Malaysia. Họ là người đầu tiên trong vùng có ý tưởng thành lập một khu công nghệ cao – Cyberjaya. Thủ tướng thời đấy của họ Mahathir Mohamad đã liên lạc với những người dưới quyền của ông ấy qua Internet vào lúc điều đó vẫn còn được xem là ngông cuồng về mặt kỹ thuật ở châu Âu.

Ngày nay, Trung Quốc đã vượt qua mặt tất cả họ – với mạng lưới đường cao tốc lớn nhất thế giới, với người dùng Internet nhiều nhất thế giới. Chẳng bao lâu nữa, cây cầu dài nhất thế giới sẽ nối liền Hongkong với Macau. Với tiền từ kết sắt của các ngân hàng nhà nước,

người Trung Quốc đã biến khu đóng tàu xuống cấp Phố Đông trong thành phố cảng Thượng Hải trở thành một trung tâm tài chính hào nhoáng.

Thủ đô Bắc Kinh biến đổi từng giờ một. Nhiều khu phố truyền thống với những ngõ Hồ Đồng có từ thời người Mông Cổ của chúng đã biến mất khi tôi bắt đầu tường thuật từ Bắc Kinh. Thay vào đó là những khu phố ngân hàng và cửa hiệu.

Ấn Độ cũng giống như Trung Quốc của những năm 80 theo cách nhìn nào đó. Cũng như người Bắc Kinh dưới thời Mao, người Ấn Độ đã siết đến nghẹt thở nền kinh tế của họ với một nền kinh tế nhà nước chặt chẽ, mặc dù đất nước được dẫn dắt bởi những chính phủ được bầu một cách dân chủ. Ai hoạt động kinh doanh với nước ngoài đều cần cả chồng giấy phép, ví dụ như cho việc sở hữu ngoại tệ. Người Ấn Độ còn phải xin phép cơ quan nhà nước để ra nước ngoài vì công việc.

Ngày nay, họ cải tổ hệ thống của họ, chậm trễ 20 năm, nhưng thành công. Như người Bắc Kinh từ Thế Vận Hội 2008, người dân New Delhi cũng hưởng lợi từ Thế Vận Hội của Khối Thịnh vượng chung 2010, cái đã mang lại cho người dân xe buýt mới, một tuyến đường tàu điện ngầm, một ngôi nhà mới của cảng hàng không và một tuyến tàu nhanh từ cảng hàng không. Có lẽ trong những năm tới đây, Ấn Độ còn tiến bước vững mạnh hơn cả ở Trung Quốc nữa. Đất nước này trẻ, đến năm 2020 sẽ có thêm 136 triệu người trong độ tuổi lao động.

Một người Ấn lạc quan

"Chúng ta hãy ngồi ở ngoài vườn, lúc này vẫn còn chưa quá nóng", Mohan Guruswamy nói. Điểm hẹn là khách sạn sang trọng The Claridges ở New Delhi. Guruswamy, một người đàn ông to lớn với bộ râu đã bạc, là trưởng tư vấn kinh tế của chính phủ vào cuối những năm 90, cho đến khi, như ông nói, nền kinh tế mọc ngoặc quá sức chịu đựng của ông. Bây giờ, ông kiếm tiền như là một nhà tư vấn doanh nghiệp và khoa học gia. Ông ngồi trong hội đồng giám sát của hai công ty châu Âu được người Ấn mua, một trong Ý và công ty kia trong Phần Lan.

Guruswamy đã nghiên cứu về tương lai châu Á trong quyển sách "Chasing the Dragon" của ông ấy và đi đến kết luận: "Đến năm 2050, người Mỹ vẫn còn là quốc gia hùng mạnh nhất thế giới. Ấn Độ và Trung Quốc không cải mới [innovative] đủ để vượt qua được USA. Nhưng chúng ta sẽ là quyền lực kinh tế lớn nhất châu Á, chúng ta sẽ vượt qua cả Trung Quốc năm 2035."⁹

Lý do cho sự lạc quan của ông ấy: Người Ấn trung bình trẻ tuổi hơn và hướng ra bên ngoài nhiều hơn là người Trung Quốc: "Ngày càng có nhiều người Ấn Độ học tiếng Anh, điều này làm thay đổi cách suy nghĩ. Tiếng Anh tạo khả năng cho cuộc chạy trốn khỏi lạc hậu và nghèo nàn." Giới trung lưu Ấn Độ, Guruswamy cho là như thế, sẽ tăng lên theo thời gian và qua đó là nhu cầu về hàng hóa. Và ngày càng có nhiều người di cư vào các thành phố. Điều này, ông ấy nói, chính là chiếc chìa khóa để đi đến nhiều thịnh vượng hơn nữa.

Nhưng ông ấy nói gì về sự hổ thẹn trên khắp thế giới trong năm 2010, khi các sân vận động và nhà ở cho Thế Vận Hội của Khối Thịnh vượng chung chỉ được hoàn thành trong giờ phút cuối cùng sau tiếng kêu gào của giới nhà báo? "Một trường hợp rõ ràng của tham nhũng", Guruswamy nói. "Chúng tôi đã học bài học của chúng tôi, sẽ không bao giờ xảy ra một điều gì tương tự như thế nữa."

Đúng như thế: "Hệ thống của chúng tôi chậm chạp hơn hệ thống Trung Quốc. Ở Trung Quốc, khi một điều gì đấy được quyết định thì rồi nó được thực hiện. Ở chúng tôi thì người ta thảo luận đi thảo luận lại, giấy phép cho một con đập thủy điện cần đến 20 năm chứ không

⁹ Mohan Guruswamy, Zorawar Daulet Singh: "Chasing the Dragon – Will India catch up with China?", Dorling Kindersley, New Delhi, 2010

phải vài ngày như ở Trung Quốc. Nhưng người Trung Quốc cũng tham nhũng: Sáu trong số chín thành viên của Ủy ban thường trực Bộ Chính trị sở hữu đất đai ở USA hay Canada", ông ấy quả quyết.

Tuy vậy, Ấn Độ còn phải thay đổi nhiều điều nếu như muốn thành công, Guruswamy nói. Điều kiện tiên quyết là một hệ thống chính phủ tinh gọn hơn nữa, dân chủ nhiều hơn nữa trong nội bộ đảng, ít quan liêu và tham nhũng hơn, công nhân viên được đào tạo tốt hơn. Người nông dân phải được cho vay tiền để mua đất, hệ thống tiêu tưới nước cần phải được tu bổ lại về cơ bản.

Bên cạnh tất cả các hy vọng cho tương lai của Ấn Độ, nhà đoạt giải Nobel về kinh tế học người Ấn Amartya Sen nhắc nhở rằng nhiều người dân vẫn còn có những vấn đề rất to lớn trong cuộc sống hàng ngày. Trong khi trẻ sơ sinh ở Trung Quốc có thể dự tính sẽ thọ được 73,5 năm thì tuổi thọ trung bình ở Ấn Độ là 64,4. Ở Ấn Độ có 50 trẻ em tử vong trong số 1000 em, ở Trung Quốc chỉ 17. 94% người Trung Quốc có thể đọc và viết nhưng chỉ 74% người Ấn Độ. Gần 20% phụ nữ Ấn Độ từ 15 đến 24 tuổi mù chữ, ở Trung Quốc ngược lại chỉ là 1%.¹⁰

Ấn Độ và Trung Quốc có thể đang đứng ở đầu của cuộc vươn lên của họ – nhưng ảnh hưởng của các doanh nghiệp của họ trong phần còn lại của thế giới đã có thể được cảm nhận một cách rõ rệt. Các doanh nghiệp mà Guruswamy ngồi trong hội đồng giám sát chỉ là một vài trong số những doanh nghiệp hiện đã bước chân vào châu Âu. Thuộc trong số đó là tập đoàn Ấn Độ Tata, đã mua các doanh nghiệp ô tô Anh Rover và Jaguar. Nhà sản xuất gia cầm Venkateshwara Hatcheries đã mua câu lạc bộ bóng đá ngoại hạng Blackburn Rovers với 46 triệu bảng Anh. Tập đoàn ô tô Trung Quốc Gelly mua thương hiệu Thụy Điển Volvo. Các tập đoàn khách sạn châu Á mua khách sạn hạng sang ở Paris và chào mời "phục vụ kiểu Pháp với bầu không khí Phương Đông".

Còn có nhiều ví dụ nữa cho cuộc tiến lên của các doanh nghiệp châu Á: Năm 2009 tập đoàn hóa nhà nước của Trung Quốc Bluestar mua ngành silicium của tập đoàn Na Uy Orkla với giá 2 tỉ dollar, Sinopec mua nhà khai thác dầu Canada-Áo với giá 7,2 tỉ dollar. Tập đoàn dầu Sinochem cũng thuộc nhà nước đầu tư 3 tỉ dollar cho 40% của một mỏ dầu trước bờ biển Đại Tây Dương của Brazil. Ở Argentina, tập đoàn nhà nước CNOOC trả 3 tỉ dollar để nắm một nửa công ty dầu Bidas, và ở Brazil nhiều mỏ sắt đã thuộc sở hữu Trung Quốc, một phần hay hoàn toàn. Ở Peru, một phần ba ngành khai thác mỏ đã nằm trong tay của các doanh nghiệp Trung Quốc.¹¹

Arnold Schwarzenegger, thủ hiến California thời đấy, đã xuất hiện năm 2010 ở Trung Quốc để thử chiếc tàu hỏa chạy vun vút xuyên qua đất nước đấy với tên "Hài hòa". "Trung Quốc phải là một phần của thủ tục đấu thầu của chúng ta cho các tuyến đường cao tốc của chúng ta", người từng là nhà thể thao rèn luyện thân thể và từng là diễn viên tuyên bố.

Người Trung Quốc đã xây trong Mekka của Ả Rập Saudi một tuyến tàu điện ngầm dài 18 kilômét cho những người hành hương đạo Hồi, và trong China-Mart của thủ đô Riad, người Ả Rập còn có thể mua được cả những kết sắt Trung Quốc nữa.¹²

Thời gian đã thay đổi như thế nào, châu Âu bất thành linh phụ thuộc vào châu Á ra sao: Tổng thư ký ASEAN, người Thái Surin Pitsuwan, thuật lại cho tôi từ cuộc hội nghị Á-Âu trong tháng 10 năm 2008 ở Bắc Kinh, khi cuộc khủng hoảng tài chính lan rộng khắp thế giới. "Lúc đấy, trong Đại hội đường Nhân dân, người ta có thể cảm nhận được sự e sợ và lo lắng của người Âu. Họ chỉ còn muốn một điều từ người Trung Quốc: Xin các anh hãy giữ cho nền kinh tế của các anh tiếp tục hoạt động, để nền kinh tế của chúng tôi đừng suy sụp."

¹⁰ Amartya Sen: "Quality of Life: India vs. China", The New York Review of Books, 12/05/2011, <http://www.nybooks.com/article/archives/2011/may/12/quality-life-india-vs-china/?pagination=false>

¹¹ "Forsche Schritte nach Lateinamerika", FAZ, 24.09.2010

¹² Alain Gresh: "Eine chinesische Metro für Mekka", Le Monde diplomatique, Januar 2011

Sự trở lại của một châu lục

Trên lục địa châu Á đã có những nền văn minh phát triển cao nở rộ khi nhiều phần rộng lớn của châu Âu vẫn còn là xã hội nông dân ban sơ. Trong thế kỷ 11, khi London chỉ có tròn 35.000 dân cư, trong và quanh Angkor ở Campuchia đã có một triệu người sinh sống, những người có khả năng thu hoạch ba vụ lúa trong một năm. Vào khoảng năm 1500, ở châu Á có tròn 284 triệu người sinh sống, ở Tây Âu chỉ là 57 triệu. Nhà lịch sử kinh tế học Angus Maddison đã tính toán rằng Trung Quốc trong thế kỷ thứ 10 đã là quyền lực kinh tế dẫn đầu của thế giới, nếu như người ta dựa trên những gì mà một người Trung Quốc thu nhập được vào thời đấy.

Bộ máy quan lại của Trung Quốc quản lý có hiệu quả, đất nước này có những nhà khoa học lỗi lạc. Người đi biển đã dùng la bàn ngay từ thế kỷ 15, các nhà cai trị đã du nhập thực phẩm và những loại ngũ cốc mới – trà thời nhà Đường, bông vải trong triều nhà Tống, tiếp theo sau đấy là lúa miến, ngô, khoai tây, lạc và thuốc lá.¹³

Từ năm 1100 đến 1433, người Trung Quốc với hạm đội khổng lồ của họ đã là những thương gia năng nổ nhất trong châu Á. Đến thế kỷ 17, Trung Quốc và Ấn Độ vẫn còn chiếm tròn phân nửa tổng sản phẩm toàn cầu, dân cư ở hai vùng đấy nhiều hơn là ở nơi khác trên thế giới. Giữa thế kỷ 16, Ấn Độ là cường quốc kinh tế thứ nhì sau Trung Quốc, hai thế kỷ sau đấy Ấn Độ vượt qua Trung Quốc. "Các nhà vua Mogul là những người cai trị hùng mạnh nhất thời đấy. Họ đã có 500.000 quân lính, 30.000 đến 40.000 voi, 100.000 ngựa, súng thần công to. Nước Anh thì ngược lại bé tí hon", người Ấn Guruswamy ca ngợi.

Vào đầu thế kỷ 19, châu Á sản xuất ba phần năm của tổng sản phẩm toàn thế giới, nhiều hơn Mỹ và châu Âu cộng lại. Sau đó, châu lục rơi vào sự tầm thường nhiều thập niên liền, ngoài những việc khác là vì nhiều nước đóng cửa và chìm vào trong những cuộc nội chiến hay chiến tranh thuộc địa. Từ 1820 đến 1952 nền kinh tế của Trung Quốc chỉ còn tăng trưởng 0,2% hàng năm.¹⁴ Bây giờ thì châu lục đã trở lại.

Nếu như không có những việc không ngờ xảy ra, châu Á hẳn sẽ chiếm gần hai phần ba nền kinh tế thế giới vào năm 2030, gần gấp đôi tỷ lệ 34% trong năm 2009, Ngân hàng Phát triển châu Á tiên đoán. Ngay từ bây giờ, châu Á đã là trung tâm của thương mại toàn cầu, một phần ba của tất cả các hàng hóa của toàn thế giới được chuyên tải ở đây, hàng ngày, tiền đổi chủ ở đây nhiều hơn là trong những vùng khác trên thế giới. Châu Á đã tích trữ 64% dự trữ ngoại tệ thế giới, trong đó chỉ riêng Trung Quốc đã sở hữu 3,04 nghìn tỉ US dollar.

Khi các nhà quản lý tài chính được hỏi về những khả năng kiếm tiền hấp dẫn nhất, họ trả lời: "Châu Á". "Tài sản mới thành hình trước tiên là ở châu Á, hiện chúng tôi nhìn thấy các cơ hội tốt nhất là ở đấy. Chúng tôi hoạt động trước hết là ở Singapore và Hongkong, nhưng chúng tôi cũng muốn mở rộng cả kinh doanh của chúng tôi ở Ấn Độ và Trung Quốc", trưởng quản lý tài chính của Deutsche Bank, Pierre de Weck, nói.¹⁵

Các nhà mua bán bất động sản châu Á đang kinh doanh tốt, thị trường bùng nổ, giá tăng. "Thị trường US không tốt, châu Âu không tuyệt. Vì thế mà tất cả đều nhìn sang châu Á", một nhà môi giới bất động sản Hongkong nói.¹⁶

¹³ Angus Maddison: "The World Economy: A millennial perspective", OECD Development Centre Studies, 2001

¹⁴ Jan Willem Blankert: "China Rising – Will the West be able to cope?", World Scientific Publishing, Singapore, 2009

¹⁵ "Schlicht falsch", Wirtschaftswoche, số 47, 16/11/2009

¹⁶ "Asian Property Market Leaps 59%, Stoking Bubble Fears", Jakarta Globe, 19/04/2011

"Ở đây về đêm không có ai ngủ cả"

Tin tốt cũng có ở bên ngoài của thế giới kinh doanh: trong nhiều vùng rộng lớn của châu Á, con người hiện giờ đã già hơn là ngày xưa; hai của tám xã hội trên thế giới với tuổi thọ cao nhất là ở châu Á: Nhật Bản và Hongkong.

Tầng lớp trung lưu châu Á, dù khái niệm này có mơ hồ đến đâu đi chăng nữa, là nhóm dân cư tăng trưởng nhanh nhất thế giới, Ngân hàng Thế giới đã phát hiện ra điều này.¹⁷ Điều đó có nghĩa là: Người châu Á sẽ mua nhiều ô tô, máy giặt và máy tính hơn, mua hộ ở tốt hơn, xây nhà và trang bị cho chúng, gửi con cái đi học những trường tốt, đi du lịch, giải trí trong nhà hát và rạp chiếu phim, mua cho mình nhiều thực phẩm hơn và tốt hơn, đi ăn trong nhà hàng – và qua đó tạo việc làm trong châu Âu.

Cô người Ấn trẻ tuổi Ekta Kapoor thuộc giới này. Cô ấy nói tiếng Đức và làm việc ở Gurgaon, một thị trấn hiện đại ở ngoại ô của New Delhi, trong một call center của nhà cung cấp sách trên Internet Amazon. "Ở đây về đêm không có ai ngủ cả", Kapoor nói. "Tôi trả lời những câu hỏi của khách hàng người Đức: Khi nào thì tập mới của Harry Potter mới có? Có được giảm giá khi hàng hư hỏng hay không?"

Gia đình của cô đã mua đất ở Gurgaon và dự định chẳng bao lâu nữa sẽ xây nhà. "Nhà sẽ có 8 phòng, chúng tôi dự định thành lập một nhà trọ".

Hiện giờ, trên hai triệu người châu Á sở hữu một điện thoại di động. Trên châu lục này, điều đáng mang lại những hậu quả lớn hơn là một người Âu có thể tưởng tượng ra được. Vì mỗi một chiếc điện thoại, như các nghiên cứu đã chứng minh, đều có nghĩa là một tăng trưởng của thịnh vượng. Phụ nữ nông dân ở Bangladesh có khả năng hỏi thăm giá cả ở chợ qua điện thoại di động. Một vài người trong số 130.000 tài xế xe ôm ở Jakarta, được gọi là Ojek, những người chờ khách nhiều giờ dài trong ngày, để cho khách đi xe gọi mình qua một tổng đài điện thoại (Go-Jek), ngư dân Philippines biết có một cơn bão đang đến. Một chiếc điện thoại di động mới duy nhất ở Bangladesh góp thêm 6000 dollar vào trong tổng sản phẩm quốc gia.

Nhờ kỹ sư người Nhật mà một chiếc CD có thể phát nhạc chính xác 74 phút và 42 giây, bản giao hưởng số 9 của Beethoven dài như thế đấy. Các nhà cạnh tranh đang chăm chú nhìn về miền Nam của Trung Quốc, nơi doanh nghiệp pin Trung Quốc BYD với tiền của tỉ phú Warren Buffett và với know-how của các tập đoàn ô tô Đức đang phát triển một chiếc ô tô chạy điện có thể chạy lâu hơn các kiểu ô tô khác bằng điện từ ổ cắm điện.

Nếu châu Á cứ tiếp tục chính sách thân thiện với tăng trưởng thì châu lục này cũng sẽ tiếp tục tiến lên trong vòng hai thập niên tới đây, ADB tiên đoán.¹⁸ Thuộc vào đây là nhà trẻ, trường học và đại học mới. Theo dữ liệu của ADB, người châu Á chỉ được đào tạo tốt như người trong các nước công nghiệp cách đây 50 năm. Nhưng người châu Á đang vượt lên. "Nguồn vốn nhân sự" của họ, như các chuyên gia ngân hàng của ADB gọi, tức là khả năng và hiệu quả của việc biến đổi nguyên liệu thành hàng hóa và dịch vụ, tăng liên tục.

Vì ngày càng có nhiều trẻ em đi học, và các em học lâu hơn là trước đây. Trung bình, các em ngồi trên ghế của một trường trung học 3,7 năm trong năm 2010, năm 1979 chỉ là 1,2 năm. Và ngày càng có nhiều học sinh tốt nghiệp. Ở Đông Á, như ở Đài Loan và Hàn Quốc, trẻ em còn đi học trung bình trên 11 năm. Hàng nghìn người chen nhau vào các trường đại học ở đây.

Mặt khác: Hàng triệu người chưa bao giờ nhìn thấy một lớp học từ bên trong. Cho tới nay, chỉ hai phần ba người Ấn là có thể đọc và viết, ở Pakistan và Bangladesh còn có nhiều người mù chữ hơn nữa. Vì bị cha mẹ gửi ra đồng ruộng hay vào nhà máy, trẻ em Indonesia chỉ ở trong lớp học gần 6 năm, trẻ em Việt Nam chỉ lâu hơn một ít. Cho tới nay, chỉ có gần 2% học sinh ở Ấn Độ tốt nghiệp trường trung học, ở Trung Quốc ngược lại là trên 80%.

¹⁷ Trích dẫn theo Deutsche Bank Research, Aktuelle Themen 468, tháng 12 năm 2009

¹⁸ Outlook 2010-Update, Asian Development Bank, Manila, 2010

Nhưng cũng có một xu hướng mới. Ở Ấn Độ hiện giờ hầu như tất cả các trẻ em đều được đăng ký đi học tiểu học, chuyên gia Sanjeev Sanyal ước đoán rằng đến năm 2020 hầu như người nam nữ Ấn Độ nào cũng biết đọc và biết viết.¹⁹ Phần lớn người châu Á vẫn còn sống ở nông thôn, họ kiếm được ở đó ít tiền hơn là những người ở thành phố. Điều đấy đang thay đổi. Trong những nước sắp trở thành nước phát triển, con số của những người ở thành phố sẽ tăng thêm hơn một nửa cho tới năm 2030, thêm nhiều siêu thành phố với cho tới 25 triệu dân cư sẽ đặt dấu ấn lên châu lục. Nhiều nhà khoa học cho rằng một sự đô thị hóa như thế là điều kiện tiên quyết cho nhiều thịnh vượng hơn nữa. Những ai sống trong thành phố, dù người đấy có nghèo đến đâu đi chăng nữa, cũng vẫn có nhiều cơ hội để tự giải phóng mình ra khỏi cảnh khốn cùng hơn là làm người ở nông thôn.

Điểm yếu của châu Á là hạ tầng cơ sở của nó. Không phải tất cả các nước đều có đường giao thông, cầu, cảng, phi trường tử tế giống như chúng là một việc hiển nhiên ở Nhật Bản, Hongkong, Trung Quốc và Đài Loan, Hàn Quốc, Malaysia và Singapore. Đường của Ấn Độ đầy ổ gà và chật cứng xe tải. Từ 2010 đến 2020, các nước sắp trở thành nước công nghiệp, các chuyên gia của ADB tính toán, cần 8 nghìn tỉ dollar cho các biện pháp hạ tầng cơ sở. Đó là một con số không thể tưởng tượng ra được, nhưng nó cũng cho thấy tiềm năng tăng trưởng to lớn đến đâu, nếu như những nước này tiếp tục hiện đại hóa – và điều đấy sớm muộn gì thì cũng xảy ra.

Ủy ban Kinh tế và Xã hội của Liên Hiệp Quốc cho châu Á và Thái Bình Dương (ESCAP) có trụ sở trong trung tâm của Bangkok. Cảnh sát mặc đồng phục xanh của Liên Hiệp Quốc canh giữ ngôi nhà này. Một sự yên lặng sang trọng thống trị ở bên trong. Aynul Hasan, người Canada gốc Pakistan, là sếp của phòng chính sách phát triển, và cùng với đồng nghiệp của mình, ông cố gắng truyền đạt ý tưởng của mình đến những người châu Á khác: Cần phải thành lập một quỹ phát triển hạ tầng cơ sở, được quản lý bởi một thể chế liên vùng mới.

Tiền từ đâu mà có? "Trong châu Á có 5 nghìn tỉ dự trữ ngoại tệ. Nếu như chúng ta chỉ lấy 5% thì đã có số vốn ban đầu là 250 tỉ dollar, một số tiền mà chúng ta có thể chi cho giao thông, năng lượng, nước và thông tin", Aynul Hasan tính toán cho tôi. Ngoài ra, người châu Á có thể tạo ra những thị trường trái phiếu trong vùng mà từ đó tiền cũng sẽ chảy vào cho công cuộc xây dựng châu Á.

Tam giác Vàng và những cái lỗ tối tăm

Châu Á là một châu lục đang quỵên rũ với lần khởi đầu tiên lên của nó. Nhưng đồng thời nó cũng là một châu lục của sự nghèo nàn làm cho người ta kinh sợ và tức giận. Vẫn còn có 957 triệu người phải sống với ít hơn là một dollar trong ngày, đấy là tròn hai phần ba của tất cả các người nghèo trên thế giới. Phần lớn những đứa bé dưới 5 tuổi có trọng lượng quá nhẹ là người châu Á.

Đến thăm thành phố triệu dân Mumbai, Bombay cũ. Ở đây, người nghèo sống trong những căn nhà tồi tàn trên đường phố và ở cạnh đường ray tàu hỏa. Bệnh nhân ngủ qua đêm trên đường phố trước Bệnh viện Bombay. Trong nhiều con hẻm của khu phố nghèo Dharavi không có tia nắng mặt trời chiếu vào. Cầu thang dốc đứng dẫn đến những căn phòng bé tí có những gia đình nhiều người sống ở trong đó. Những người mẹ trong chiếc sari nhiều màu mang con đến trường vào buổi sáng, một người đàn ông đánh răng bằng ngón trỏ, ở những góc nào đó có những người thợ công nhật đang chờ đợi bên cạnh trà rẻ tiền, cho tới khi có ai đấy thuê mình.

¹⁹ Xem Jørgen Ørstrøm Møller: "How Asian can shape the world", Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 2011

Hay Jakarta, một trong những thành phố lớn quan trọng nhất của châu Á, thủ đô của Indonesia, Batavia ngày trước của người Hà Lan. Nền kinh tế của đất nước này tăng trưởng trong năm 2010 là 6,1%, mạnh hơn chính phủ dự đoán. Thế nhưng vào đầu năm 2011, lương thực thực phẩm như gạo và ớt ngày một đắt hơn, việc khiến nhiều người lâm vào cảnh chật vật. Ở nhiều góc phố của đô thị, khó còn có thể cảm nhận được sự lãng mạn của châu Á. Gần khu "Tam giác Vàng", nơi của ngân hàng và khách sạn hạng sang, người ta sống trong những ngôi nhà tồi tàn bằng tôn. Khí thải ô tô cướp đi hơi thở của con người. Người bán hàng trên đường phố và kẻ ăn xin chen lấn nhau trên lề của con đường Wahid Hasyim trong trung tâm của Jakarta, gần tượng đài tự do. Người mãi dâm, rất trẻ và rất già, đàn ông, đàn bà, chuyển giới tính, đang chờ khách. Hàng ăn trên đường phố xào mì và thịt viên, chén bát được rửa trong chậu.

Ở phía Bắc của Jakarta có một nơi, theo như tôi nhận thấy, quyến rũ: Cảng cũ Sunda Kelapa mà ở đó người ta chắt hàng lên hay dỡ hàng xuống từ những chiếc thuyền buồm bằng gỗ của Indonesia, để chuyên chở hàng hóa đến những hòn đảo của Indonesia. Người khuân vác giữ cân bằng những chiếc thùng và các tông trên những đường ván hẹp. Một hiện thực khác tồn tại ở phía bên kia của vịnh: Gia đình sống ở đây trong một của nhiều khu nhà ổ chuột. rác che phủ mặt nước. Ai muốn vào khu này phải trả 1000 rupiah tại một ngôi nhà nhỏ bằng gỗ, vào khoảng 10 [euro] cent. Qua đó, người dân giữ được phẩm cách của họ: Ai muốn nhìn xem cái nghèo thì ít nhất là phải trả tiền.

Sumi Diva làm việc ở đây. Cô 26 tuổi, vợ của một thủy thủ. "Anh ấy lúc nào cũng đi Singapore", cô nói. Cô đội khăn trùm đầu, như phần lớn phụ nữ Hồi giáo của Indonesia. Cùng với họ hàng của mình, cô ấy đang làm món xà lách trong một lối đi tối tăm, món mà cô bán với giá một vài rupiah trong những túi nhựa. "May là tôi không sống ở đây", cô ấy nói. "Ông có muốn xem căn hộ của tôi không?"

Cô ấy với tay nắm lấy đứa con gái 5 tuổi, vẫy tay gọi một chiếc Becak lại, một chiếc taxi ba bánh. Chúng tôi chạy bình bịch đến một khu phố khá hơn một chút. Một con hẻm chật hẹp dẫn vào đến căn hộ của cô ấy – một căn phòng, một phòng tắm bé tí ngay bên cạnh bếp, không lớn hơn một buồng gọi điện thoại. Không có một cửa sổ. Trong phòng có chỗ cho một cái giường và một cái tủ, một máy truyền hình và một vài cái kệ. Treo trên tường là hình của chồng cô ấy trong đồng phục màu trắng và ảnh cưới, cả hai trong áo batik của Indonesia. "Chúng tôi trả một năm 3 triệu rupiah tiền thuê nhà", Sumi Diva nói, đó là tròn 240 euro. Tất cả người dân sống ở đây đều phải mua nước từ những người bán dạo. "Nước máy quá là bẩn."

Dơ bẩn, người buôn lậu và tình thế khó xử của Hillary

Thường xuyên có tin xấu đến từ châu Á trong những năm vừa qua, tin trong tháng 3 năm 2011 là tin tồi tệ nhất cho tới nay: động đất, sóng thần và tai nạn trong nhà máy điện nguyên tử Fukushima sẽ đẩy nước Nhật lùi trở lại trong cố gắng phục hồi sau một cuộc khủng hoảng kéo dài do bong bóng bất động sản và có người già quá nhiều gây ra. Thuộc vào đây là những tai nạn hầm mỏ hầu như hàng tuần ở Trung Quốc, những chiếc phà của Indonesia bị đắm với một sự đều đặn đến đáng sợ, những lần ngập lụt ở Pakistan và Bangladesh, động đất ở Sumatra, núi lửa trên Philippines.

Châu Á là vùng đất của những cuộc nội chiến, nơi trú ẩn của những kẻ khủng bố thuộc al-Qaida, những người huấn luyện thể hệ nối tiếp quốc tế của họ ở Pakistan, đánh bom người, khước từ không cho đàn bà và thiếu nữ đi học, vùng của những kẻ đặt bom theo Hồi giáo ở Nam Thái Lan, những người nhân danh Allah mà chặt đầu con tin trên các hòn đảo Jolo và Basilan trong Quần đảo Sulu.

Qua những đường biên giới vắng vẻ, phi trường bí mật và những cảng tàu kín đáo, vũ khí và những vật liệu cần thiết để chế tạo bom nguyên tử được chở đi. Những trận dịch như

SARS hay cúm gia cầm thoát ra từ các lối đi và nông trại tối tăm ở Nam Trung Quốc, những cái lan truyền đi khắp thế giới nhanh như chớp – và khả năng những loại bệnh mới chẳng bao lâu nữa sẽ xuất phát từ châu Á và lan ra trên khắp thế giới là to lớn.

Châu Á thay đổi thế giới – tốt cũng như xấu. Ngay ngày nay, châu lục này đã cùng quyết định cuộc sống hàng ngày của chúng ta. Đồ chơi, giày dép, iPads xuất phát từ những nhà máy Trung Quốc. Ai mua một máy vi tính xách tay ở châu Âu có lẽ đã mua một bộ vi xử lý từ Đài Loan, một bàn phím từ Trung Quốc, một màn hình từ Hàn Quốc, và phần mềm xuất phát từ Bangalore của Ấn Độ. Không có những áo quần rẻ tiền từ Ấn Độ, Malaysia, Indonesia hay Trung Quốc thì cuộc sống của chúng ta đắt đỏ hơn nhiều. Người Ấn như Ekta Kapoor trả lời trong call-center cho những câu hỏi của khách hàng châu Âu và châu Á, tính toán sổ sách qua đêm cho những doanh nghiệp từ Bristol và Berlin, phân tích ảnh X quang cho bác sĩ từ Chicago hay Celle.

Bí mật của châu Á là gì? Có tồn tại một mô hình đặc biệt, một hệ tư tưởng nguyên thủy, một bí mật mà thành công của châu Á dựa trên đó hay không? Chương kế tiếp bàn về câu hỏi này.

Về đạo Khổng và tham nhũng, dân chủ và trịch thượng

Bí quyết thành công của châu Á

Quảng trường Thiên An Môn có một sức thu hút đặc biệt đối với tôi – cũng như đối với hàng triệu khách du lịch Trung Quốc mà cái diện tích rộng lớn đó trong trung tâm của Bắc Kinh đã thuộc vào trong chương trình nhất định phải tham quan: nó là trái tim tượng trưng của Trung Quốc. Thế nhưng đạn đã bay rít trên đầu tôi ở đây vào chiều tối ngày 3 tháng 6 năm 1989. Cùng với hàng chục người biểu tình, tôi tìm nơi ẩn nấp ở phía sau của một trong số những con sư tử đá trước lực lượng quân đội đang bắn gục phong trào dân chủ của Trung Quốc. Một hàng giậu cháy bùng bùng ngay bên cạnh chúng tôi. Tài xế xích lô chở những người bị thương đang la hét vào các bệnh viện ở gần đây.

Tôi còn nhớ là vào cuối những năm 80, vào những ngày lễ Đảng đã đặt một bức ảnh của người thành lập nền cộng hòa, Tôn Dật Tiên, trên quảng trường bên cạnh ảnh của Mao Trạch Đông, Karl Marx, Friedrich Engels – và còn cả của Josef Stalin nữa. Ngày nay, Tôn Dật Tiên vẫn còn xuất hiện. Mao Trạch Đông vẫn còn được tiếp tục treo trên công vào Cẩm Thành. Các ngài khác hiện đã ở lại trong hầm. Năm 2011 một nhân vật quan trọng nữa được thêm vào: Trước Viện bảo tàng Quốc gia là tượng của triết gia Trung Quốc Khổng Tử, người đã sống từ 551 đến 479 TCN.

Tháng 4 năm 2011, công nhân mang nó vào trong sân của Viện bảo tàng, nơi nó không còn đập ngay vào mắt nữa. Thế nào đi nữa: Khổng Tử vẫn còn ở gần Mao. Nhưng không phải là chính người này đã khởi động một chiến dịch "phê bình Khổng Tử" trong những năm 70 và đã lên án ông ấy như là một nhà tư tưởng phong kiến để xua đuổi vĩnh viễn các tác phẩm của ông ấy ra khỏi đầu của người dân hay sao? Những việc này làm sao mà hợp với nhau được?

Đảng Cộng sản Trung Quốc đã lôi Khổng Tử ra khỏi sự chìm đắm, như hình ảnh tượng trưng cho một triết học nhà nước của quốc gia mà họ dựa vào đây để củng cố cho tính hợp pháp của sự thống trị của họ. Nhà nước là hài hòa và ổn định, Khổng Tử nói, khi giới tinh hoa của nó ứng xử hợp với luân thường đạo lý và có đạo đức, là gương mẫu và chú ý đến những nguyên tắc ứng xử nhất định. "Phẩm hạnh của người cai trị là phẩm hạnh của ngọn gió, phẩm hạnh của người dân là phẩm hạnh của ngọn cỏ, khi gió thổi thì ngọn cỏ uốn cong mình", Khổng Tử cho là như vậy.

Ngày nay, khi các nhà cai trị ở Bắc Kinh giải thích thành công của Trung Quốc, họ dẫn ra chính sự pha trộn đặc biệt này từ đạo Khổng, Marx, thị trường và Mao. Lân vươn lên của đất nước, họ lý luận như vậy, không chỉ dựa trên thành công về kinh tế mà còn trên một thực tế cộng đồng được họ gọi là "Chủ nghĩa Xã hội mang đặc sắc Trung Quốc".

Trong những cuộc trao đổi của tôi với các quan chức và người dân bình thường của Trung Quốc về hệ thống chính trị của đất nước họ, hầu như lúc nào rồi cũng đi đến một điểm mà họ thở dài: "Ôi, Trung Quốc rộng lớn lắm." Rồi tiếp theo sau đó thường là một liệt kê của tất cả các vấn đề làm cho Trung Quốc khác với những nước khác: có quá nhiều người sống trong một không gian chật chội, nhiều người trong số đó ít học. Vì thế mà điều quan trọng là mang lại cho tất cả mọi người một mái nhà che mưa nắng và bát cơm hàng ngày, hơn là cho

phép có một hệ thống dân chủ. Những cải tổ dân chủ, họ đều nói giống nhau, là nguy hiểm: chúng có thể gây ra hỗn loạn, một làn sóng khổng lồ của những người tị nạn có thể rồi sẽ tràn qua các quốc gia láng giềng và gây nguy hại đến thịnh vượng.

Kết luận: chiếc chìa khóa dẫn đến thịnh vượng và sự thắng tiến hòa bình của Trung Quốc, đến hài hòa và ổn định, vì thế không phải là tam quyền phân lập, tự do báo chí hay một nền tư pháp độc lập, mà là sự thống trị của ĐCS.

Sự thắng tiến về kinh tế của Trung Quốc bắt đầu từ cuối những năm 70, khi ĐCS từ giả mô hình của những hợp tác xã nhân dân, kinh tế kế hoạch tuyệt đối, của cuộc đấu tranh giai cấp liên tục và, chậm chạp nhưng liên tục, lại cho phép có kinh doanh tư nhân. Qua đó, hàng triệu người nông dân đã có thể dùng chính bàn tay của mình để tự giải phóng họ ra khỏi sự nghèo khổ, các nhà máy quốc doanh đã từng hư nát được tư nhân hóa một phần và bắt đầu hoạt động có lãi. Trong những năm 80 và 90, nhiều tỉnh đã thành lập những vùng kinh tế đặc biệt mà trong đó doanh nghiệp nước ngoài được phép sản xuất hàng hóa của họ một cách rẻ tiền và được hưởng ưu đãi về thuế, không có sự kiểm tra của công đoàn và thường là với đối tác Trung Quốc. Chỉ riêng trong năm 2010, doanh nghiệp nước ngoài đã đầu tư tròn 106 tỉ dollar, nhiều hơn năm trước đó 17%.²⁰

Uốn mình như ngọn tre trước gió không chỉ là nhân dân mà cả ĐCS nữa. Đảng đã quảng đi những phần quan trọng trong ý thức hệ của họ và chẳng bao lâu sau đó xuất hiện một cách hoàn toàn khác với những gì mà người Âu và người Mỹ đã quen thuộc từ giới cán bộ ù lì của khối Đông Âu cũ: cởi mở với thế giới và hiện đại, trong bộ com lê Armani hay bộ quần áo Chanel. Thế hệ mới của giới quan chức ĐCS đã học tại những trường đại học danh tiếng của Mỹ, Anh hay Đức và đi họp bằng xe Audi hay Mercedes. Chủ nghĩa Cộng sản, những người lãnh đạo của họ nói, không phải đã bị bỏ đi. Đến một lúc nào đó nó sẽ được thực hiện, chỉ là không phải bây giờ.

Tuy vậy, ở phía sau sắc mào của sự cởi mở với thế giới, các nguyên tắc Lê nin xưa cũ vẫn còn có hiệu lực: không được phép tiết lộ chuyện nội bộ của Đảng ra ngoài và ĐCS kiểm soát nhân lực của Công ty cổ phần Trung Quốc.

Câu chuyện thành công của Trung Quốc làm cho thế giới bối rối. Nó đặt dấu hỏi lên niềm tin của người Mỹ và người Âu, những người kết nối tiến bộ kinh tế với những hình thức chính phủ dân chủ. Cuộc khủng hoảng kinh tế năm 2008 để cho lời biện bạch dựa trên "văn hóa Khổng Tử" của những chính phủ độc tài có khả năng tiếp tục được phổ biến. Lực thu hút của một hệ thống mà trong đó giới tinh hoa dựa trên đạo đức truyền thống để lo lắng cho người dân giống như một người cha nghiêm khắc dường như không hề bị gián đoạn. Nước Mỹ thì ngược lại, đất nước đang vật vờ với những cải cách, ví dụ như cải cách hệ thống y tế, và sống bằng vay mượn, đã đánh mất chức năng dẫn đầu của mình.

Cuộc đấu tranh của các tư tưởng

Chậm nhất là kể từ cuộc khủng hoảng tài chính 2008, chính khách và khoa học gia bắt đầu thảo luận về cái được gọi là Đồng thuận Bắc Kinh và Đồng thuận Washington. Trung Quốc đã phát triển một hệ thống có thể "thịnh vượng mà không cần đến những giá trị và chuẩn mực của Chủ nghĩa Tự do phương Tây", như giáo sư người Mỹ Stefan Halper đã nói, người hết sức quan tâm đến cuộc tranh luận này. "Đồng thuận Bắc Kinh" đã gây ra một cuộc cạnh tranh ý thức hệ trên toàn thế giới. "Sức thu hút đang tăng lên của mô hình chính phủ Trung Quốc làm giảm đi sức thu hút đầy của phương Tây", Halper suy luận, nó khiến cho "ý tưởng của chúng ta về xã hội và chính phủ kém quan trọng đi".²¹ Halper nhìn thấy một "cuộc đấu tranh

²⁰ China Daily, 18/01/2011

²¹ Stefan Halper: "The Beijing Consensus", Basic Books, New York, 2010

của các tư tưởng" trên toàn thế giới, cái cũng hiện diện trong chính sách ngoại giao. Tức là: Trung Quốc quan hệ theo một chính sách thuần túy vì lợi ích và giao dịch với những nước khác mà không cần có điều kiện tiên quyết.

Cái được gọi là Đồng thuận Washington đứng ngược lại. Nó phản ánh ngoài những nơi khác là qua chính sách của những tổ chức do USA và châu Âu chiếm ưu thế như Ngân hàng thế giới và Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF), những tổ chức liên kết các chương trình giúp đỡ và tài trợ của họ với những điều kiện chính trị nhất định. Ngân hàng thế giới yêu cầu các chính phủ hỏi vay phải minh bạch, đầu thầu công khai và quản lý tiền bạc một cách hợp lý. Trong những chương trình cứu trợ, IMF lại yêu cầu phải tiết kiệm nhiều hơn, cải tổ hệ thống thuế và chi nhiều tiền hơn nữa cho đào tạo và y tế.

Thuộc bài bản của các quốc gia phương Tây trong những năm vừa qua đặc biệt là trừng phạt các chính phủ độc tài, như ở Triều Tiên, Zimbabwe hay Myanmar. Tuy vậy, họ lại đặt ra hai thước đo: tại các quốc gia quan trọng về mặt chiến lược như Ả Rập Saudi, Ai Cập, Jordan hay Pakistan, người Mỹ cũng như người Âu đều nhắm mắt trước những vi phạm nhân quyền rõ rệt và trước một giới lãnh đạo vô cùng phi dân chủ. Vì thế mà đúng là họ phải gánh chịu lời lên án về một đạo đức nước đôi. Các thước đo được đặt xuống một cách hoàn toàn khác nhau này được quan sát chăm chú ở châu Á và nhiều lần đã được đánh giá như là bằng chứng cho việc rằng các yêu cầu phải coi trọng nhân quyền và lời kêu gọi tôn trọng các giá trị chung chỉ là một vũ khí trong cuộc tranh giành thị trường và quyền thống trị.

"Các anh đến đây trên những con ngựa cao của các anh như những người hiệp sĩ da trắng, phi ngựa, phi ngựa, và tin là phải giải phóng các dân tộc nghèo khổ ra khỏi những người lãnh đạo xấu xa của họ. Thật ra thì dưới lớp vỏ bọc dân chủ và nhân quyền, các anh chỉ theo đuổi những lợi ích ích kỷ của các anh mà thôi. Chúng tôi nhìn thấu được đạo đức nước đôi của các anh", người trước đây là Permanent Secretary của Bộ Ngoại giao Singapore, Kishore Mahbubani, khiển trách.²²

Niềm mong muốn được tôn trọng và công nhận nhiều hơn, không có những lời giảng dạy về ưu thế của hệ thống riêng của mình, phổ biến rộng khắp ở châu Á. Người dân của nó phản ứng rất nhạy trước sự kiêu ngạo và thái độ thầy giáo của phương Tây. Một nhà môi giới đầu tư người Trung Quốc, học trung học ở Anh Quốc, đại học ở USA, mô tả cảm tính đầy qua một ví dụ: ông ấy tường thuật về số phận của mẹ ông, sinh ra ở Malaysia, được một chiếc tàu của Mỹ cứu thoát khi thuyền của bà chìm, nhưng vì là người châu Á – khác với những người Âu và Mỹ cùng cảnh ngộ – nên những người cứu bà đã không cho phép bà xuống dưới boong tàu vào trong phòng. Điều đấy, ông ấy nói, không bao giờ được phép tái diễn với người châu Á nữa.²³

Trung Quốc chinh phục châu Phi và giới tỷ phú

Trong những năm vừa qua, sức mạnh kinh tế mới đã mang lại cho Trung Quốc nhiều sự tôn trọng và thanh thế hơn: trước hết là ở châu Phi và châu Mỹ La tinh, Trung Quốc đã thành công trong việc gắn kết những mối quan hệ chặt chẽ. Công ty nhà nước và ngân hàng Trung Quốc chào mời những điều kiện kinh doanh tốt mà không cần đáp trả đáng kể. Thuộc vào trong số đó là xóa nợ, cho vay thuận lợi, thời hạn dài. Ngân hàng Xuất Nhập khẩu thuộc nhà nước Trung Quốc hứa hẹn cho người Phi vay trong năm 2007 tổng cộng là 20 tỉ dollar cho ba năm – bằng tất cả những người cho vay khác cộng lại. Năm 2009 và 2010, Bắc Kinh cho các nước đang phát triển vay ít nhất là 110 tỉ dollar – và qua đó đã bắt kịp Ngân hàng Thế giới.²⁴

²² "Schluss mit den Belehrungen" ["Hãy chấm dứt những lời giảng dạy"], Der Spiegel, 21/2008

²³ Andreas Lorenz, Jutta Lietsch: "Das andere China" ["Trung Quốc kia"], nhà xuất bản wjs, Berlin, 2007

²⁴ Reuters, 18.01.2011

Không một ai mô tả sự phát triển này sinh động hơn tổng thống Senegal, Abdoulaye Wade. "Châu lục của chúng tôi đang cần kíp phải xây hạ tầng cơ sở, bảo đảm năng lượng giá rẻ và đào tạo con người của chúng tôi. Trong nhiều quốc gia châu Phi, giới lãnh đạo đang cố gắng củng cố tầng trưởng kinh tế vững chắc theo một phương cách bền vững ... Phương cách Trung Quốc tiếp cận với các nhu cầu của chúng tôi đơn giản là phù hợp tốt hơn phương pháp chậm chạp và đôi khi mang tính khinh rẻ hậu thực dân của các nhà đầu tư, tổ chức cho vay và tổ chức phi chính phủ châu Âu. Mô hình Trung Quốc, thúc đẩy một phát triển kinh tế nhanh chóng, dạy cho châu Phi rất nhiều điều."

Wade tiếp tục công kích: "Tôi đã nhận ra rằng một hiệp định, cái mà với Ngân hàng Thế giới phải cần đến năm năm cho thảo luận, thương lượng và chữ ký, thì chỉ cần có ba tháng khi chúng tôi làm việc với các cơ quan Trung Quốc. Tôi tin tưởng vững chắc vào những hình thức chính phủ tốt và sự thống trị của luật pháp. Nhưng khi quan liêu và tệ nạn giấy tờ vô lý giới hạn khả năng hành động của chúng tôi – và khi cái nghèo vẫn tiếp tục tồn tại, trong khi các quan chức quốc tế cứ tiếp tục đập phanh –, thì các nhà lãnh đạo châu Phi có trách nhiệm phải quyết định chọn những giải pháp đơn giản hơn."

Wade ca ngợi một cuộc gặp gỡ với người đứng đầu nhà nước và Đảng Trung Quốc Hồ Cẩm Đào ở Đức năm 2007: "Tại lần trao đổi kéo dài một giờ đồng hồ của tôi với chủ tịch Hồ Cẩm Đào trong một phòng làm việc ở khách sạn của tôi trong Berlin vào lúc ... Hội nghị thượng đỉnh G-8 ở Heiligendamm, tôi đã đạt được nhiều điều hơn là trong toàn bộ lần gặp gỡ có tổ chức của những người lãnh đạo thế giới trong Hội nghị thượng đỉnh ..."

Và ngoài ra thì người châu Á cũng "linh động hơn" – và rẻ tiền hơn. Với giá tiền của một chiếc ô tô châu Âu, người ta có thể có được hai chiếc ô tô Trung Quốc. "Giá cả và chất lượng của hàng hóa từ châu Á không để cho các chính phủ châu Phi có sự lựa chọn nào khác hơn là mua các sản phẩm Trung Quốc, Ấn Độ và Malasia", theo Wade.²⁵

Ủng hộ cho mô hình Trung Quốc là sự thất bại của thế giới phương Tây ở châu Phi: mặc dù hàng tỉ dollar và euro đã chảy vào lục địa châu Phi trong những năm qua, tình hình ở đây không được cải thiện nhiều cho lắm. "Chính sách phát triển của chúng ta thế nào đi chăng nữa thì cũng không dẫn đến việc những con hổ tự lập thành hình ở đây như ở Đông Nam Á." Rupert Neudeck nói, người thành lập huyền thoại của tổ chức cứu trợ Cap Anamur. "Người Trung Quốc làm đúng cái mà chúng ta đã không thành công trong 50 năm qua: họ góp phần làm tăng sức mạnh kinh tế của châu lục. Và điều đó bằng cách là họ chỉ kinh doanh đơn thuần mà thôi."²⁶

Không chỉ chính khách châu Phi có ấn tượng về người Trung Quốc. Tỷ phú Mỹ George Soros, người với tài sản của mình đã đầu cơ đẩy cả nhiều nước đến bờ vực của sự phá sản và bây giờ trợ giúp cho nền dân chủ ở khắp nơi trên thế giới như người làm việc thiện, còn đi đến mức tuyên bố rằng Trung Quốc không những có "một nền kinh tế sống động hơn mà còn có cả một hệ thống chính trị hoạt động tốt hơn là Hoa Kỳ". Vì thế mà có "một sự chuyển đổi nhanh chóng lạ thường về quyền lực và ảnh hưởng từ USA sang Trung Quốc".²⁷

Thành công của Trung Quốc có thể quyền rũ tới mức nào, điều này bộc lộ qua việc ngay đến cả những người của Đảng Dân chủ cũng bất chợt long lanh mắt khi họ nói về Trung Quốc của ngày hôm nay. Nhà báo nổi tiếng của Mỹ Thomas L. Friedman, nổi nóng về những cuộc tranh cãi kéo dài về cải cách y tế và biến đổi khí hậu trong Quốc hội Mỹ, đã đi đến kết luận: "Chỉ có một việc tệ hại hơn chuyên quyền độc đảng, và đó là dân chủ độc đảng, cái mà chúng ta đang có ở Mỹ". Một chế độ chuyên quyền độc đảng chắc chắn là có những nhược điểm của nó, ông ấy thừa nhận. "Nhưng khi nó được lãnh đạo bởi một nhóm người minh mẫn thích đáng, như ngày nay ở Trung Quốc, thì nó cũng có thể có những ưu thế lớn."²⁸

²⁵ Abdoulaye Wade: "Time for the west to practise what it preaches", Financial Times, 23/01/2008

²⁶ "China macht es in Africa besser als wir" ["Trung Quốc làm ở châu Phi tốt hơn là chúng ta"], Stuttgarter Zeitung, 05/08/2009

²⁷ Moneynews, "Soros, Murdoch praise China", 17/11/2010

²⁸ Thomas L. Friedman: "Our One-Party Democracy", New York Times, 09/09/2009

Liệu giới lãnh đạo Trung Quốc có thật sự "thích đáng" và "minh mẫn" hay không, như Friedman nói, thì còn phải làm cho rõ. Chỉ chắc chắn là, ngay cả người Nga, những người đã thất bại một cách hoành tráng với mô hình cộng sản của họ, cũng bất thành linh tìm thấy điều tốt ở những người nguyên là địch thủ ý thức hệ của họ. Mặc dù họ đã du nhập chủ nghĩa tư bản, họ còn xa mới thành công được như người Trung Quốc. Năm 2009, trong khi nền kinh tế Trung Quốc leo cao thêm 9,2 phần trăm thì nền kinh tế của nước Nga đã sụt mất 7,9 phần trăm. Một chỉ thị khác cho tình trạng bất ổn của Nga là việc người dân ở Trung Quốc ngày càng thọ hơn, người Nga thì ngược lại càng chết sớm hơn. Đàn ông Nga chỉ có tuổi thọ trung bình là tròn 60. Các nhà y học người Nga và người Anh cho rằng nguyên nhân đặc biệt là do uống quá nhiều rượu.

Vì thế mà Thủ tướng Nga Vladimir Putin và những người bạn của ông ấy nhìn sang láng giềng. "Chúng tôi quan tâm đến kinh nghiệm của cấu trúc đảng và chính phủ ở Trung Quốc", Vladimir Matkhanov, nghị sĩ của Duma Nga, giải thích tại một hội nghị chuyên gia Nga và Trung Quốc vào đầu tháng 10 năm 2009 ở Suifenhe gần biên giới Nga.²⁹

Đến những người đại diện cho doanh nghiệp Đức cũng ca ngợi nước Trung Quốc do ĐCS cầm quyền. "Tôi thán phục ví dụ như các tầm nhìn dài hạn trong chính sách của Trung Quốc, chúng ta cũng có thể học được cái gì đấy từ điều này", sếp Siemens Peter Löscher nói, người đồng thời cũng là người đứng đầu của Ủy ban châu Á-Thái Bình Dương của doanh nghiệp Đức.³⁰

Löscher còn bị đồng nghiệp của ông trong cùng ủy ban đây, doanh nhân Jürgen Heraeus, qua mặt: "Tôi tin rằng một nền dân chủ ở Trung Quốc sẽ thất bại trong ngày hôm nay. Chúng ta đã nhìn thấy ngay trong nước Đức, rằng vì con số đảng phái đang tăng lên mà chính phủ chúng ta đã dần dần không còn có thể hoạt động được nữa trong một vài tiểu bang và ở liên bang thì cũng đã thế về cơ bản rồi. Chúng ta nhìn thấy Ấn Độ với nền dân chủ của nó còn xa mới thành công được như người Trung Quốc, mang người dân ra khỏi sự nghèo khổ trong quy mô rộng lớn và tiếp tục phát triển."³¹

Ý tưởng của một nhà nước mạnh

Điều đây không phải là mới. Ý tưởng về một con đường đặc biệt của châu Á đã phổ biến ở Viễn Đông trước khi Trung Quốc bước lên sân khấu thế giới như là một cường quốc kinh tế. Khi cái được gọi là "những con hổ châu Á" – Singapore, Hongkong, Đài Loan và Hàn Quốc – đạt đến những tỷ lệ tăng trưởng cao, các chính trị gia đã đưa ra lời giải thích riêng của họ.

Đặc biệt là nguyên thủ tướng Malasia Mahathir Mohamad và đồng nhiệm của ông từ Singarpore, Lý Quang Diệu, đã giải thích thành công của đất nước của họ với "những giá trị Á châu". Các chính trị gia thân nhiên đáp trả những người phê bình chỉ trích về đàn áp chính trị và những điều kiện làm việc khắt nghiệt trong các nhà máy và vùng kinh tế đặc biệt của họ, những nơi sản xuất rẻ tiền để xuất khẩu sang châu Âu và châu Mỹ và đã trở thành gương mẫu cho nhà cải cách kinh tế Trung Quốc Đặng Tiểu Bình: làm việc cực nhọc và kỷ luật quan trọng hơn là có phần và thảo luận.

Mahathir, một bác sĩ đã qua đại học, tiếp đồng nghiệp tôi, Erich Follath, và tôi vào một buổi sáng trời mưa trong tháng 10 năm 1997, ngay giữa cuộc khủng hoảng tài chính châu Á. Ông ấy ngồi trong một gian phòng tối tăm ở sau một bàn làm việc to trong áo đồng phục của viên chức Malasia, một cái bảng tên màu đen trước ngực: Mahathir.

²⁹ "In Chinese Communist Party, Russia's Rulers See a Role Model for Governing", New York Times, 18/10/2009

³⁰ Dpa, trích dẫn theo bild.de, 11/12/2010

³¹ CIHD-Magazin Chinesischer Industrie- & Handelsverband e.V. in Deutschland, [tạp chí CIHD của Liên hiệp Công nghiệp và Thương mại Trung Quốc ở Đức], số ra ngày 5 tháng 8 năm 2008

Ông có một vài cái máy tính xách tay kiểu mới nhất xung quanh mình. Ông ấy nói với một giọng nói nhẹ nhàng: "Các phương án phương Tây về dân chủ mà trong đó cá nhân chiếm ưu thế đang đe dọa thống lĩnh Malasia." Và: "Phương Tây ép buộc chúng tôi theo những ý tưởng của nó. Ở chỗ các ông thì gia đình không còn có nghĩa là vợ và chồng và con cái của họ nữa. Đồng tính luyến ái được phép kết hôn, diễu hành trên đường phố. Người ta chạy trường đó đây. Chúng tôi không muốn điều đó. Trước sau gì thì chúng tôi cũng tin vào gia đình, vào sức mạnh của nguồn gốc văn hóa chúng tôi."³²

Sau thời gian đảm nhiệm chức vụ, Lý Quang Diệu đã tạo cho mình một chức vụ có một không hai, lúc đầu là Senior Minister, rồi sau đó là Minister Mentor, người ta cũng có thể gọi là Giáo chủ Tóc bạc. Cũng như Mahathir, ông không phải là một nhà dân chủ. Trong những hồi ký của mình, ông say sưa với việc Tòa thánh Vatican bổ nhiệm các Hồng y của mình như thế nào. Và ông đã tổ chức People's Action Party của mình theo gương mẫu đó.³³

Ông làm việc trong một gian phòng khiêm nhường ở góc của một dinh thự chính phủ từ thời thuộc địa, được canh gác bởi những người lính Gurkha trong áo đồng phục màu xanh và nón có vành rộng màu xám, ngay giữa một công viên lớn ở Singapore. Tôi đã gặp ông ấy ở đó hai lần. Là Senior Minister, ông tiếp khách trong một chiếc áo len đen và thích giăng giải về mục tiêu lý tưởng của ông ấy cho một chính phủ châu Á: "Đối với một người Mỹ, có thể đó là được sự tự do không giới hạn để phát triển bản thân mình. Đối với tôi là một người châu Á, người dẫn một đất nước ra khỏi nghèo khổ, thì điều đấy có nghĩa là: tạo cho người dân có một căn hộ thoải mái, lo về một nền y tế tốt và công việc làm, cũng như lo cho con cái của họ được đào tạo và có một tương lai đàng hoàng."³⁴

Tất cả những phân tích này đều có một hạn chế nặng ký: chúng được đưa ra bởi những chính khách lãnh đạo thần dân của họ với một bàn tay cứng rắn. Các "giá trị châu Á" phục vụ họ như một lời biện bạch cho những cách xử sự độc tài. Cả hai người, Lý ở Singapore và Mahathir ở Malasia, đều tổng khứ những người chỉ trích họ đi bằng cách để cho những người này – theo một "Luật Nội an" được giữ lại từ thời thực dân Anh – biến mất ở phía sau song sắt mà không cần đến phán xét của tòa án. Mahathir loại trừ Phó Thủ tướng và Bộ trưởng Bộ Tài chính của ông ấy, Anwar Ibrahim, người dẫn đến quyền lực, bằng cách ném người cha của sáu đứa con ấy vào tù với lời buộc tội lạm quyền và đồng tính luyến ái.

Lý người Singapore và đồng nghiệp của ông đã hại các địch thủ chính trị như luật sư và chính trị gia đối lập Joshua Benjamin Jeyaretnam với những lời buộc tội làm hại đến thanh danh và yêu cầu bồi thường khổng lồ. Một nhóm tinh hoa nhỏ điều khiển quốc đảo Singapore, lãnh đạo chính phủ hiện giờ là một người con trai của Lý, Hiến Long. Vợ của ông ấy một thời gian dài đã lãnh đạo công ty đầu tư nhà nước Temasek với hơn 100 tỉ euro.

Thế nhưng cuộc khủng hoảng tài chính thứ nhất đã ập đến vào năm 1997. Nó bắt đầu ở Thái Lan, nơi chính phủ phải bắt lực đứng nhìn những kẻ đầu cơ tổng khứ đi hàng triệu baht, sau khi họ đã đánh cược chống lại tiền tệ của Thái Lan. Các nhà đầu tư ngoại quốc rút bạc tỉ ra khỏi nước này. Ngân hàng Trung ương Thái Lan thả nổi tự do tỷ giá hối đoái, cái cho tới lúc đó được gắn vào dollar, đồng baht rơi xuống đến tận đáy.

Malaysia, Singapore, Indonesia, Hàn Quốc bị rơi vào dòng xoáy. Ở Bangkok, tôi đã tận mắt nhìn thấy các nhân viên ngân hàng từng giàu sụ đã tắt đèn và máy điều hòa nhiệt độ và kéo cửa chớp ngân hàng của họ xuống vĩnh viễn như thế nào. Trong thủ đô Thái Lan, cần cầu đứng yên, doanh nhân còn bán cả trang sức của họ, chiếc Porsche của họ và rượu vang Pháp đắt tiền của họ trên cái được gọi là "Chợ trời của những người giàu trước kia". Ở Seoul, người dân hiện kim cương để giúp nhà nước thoát khỏi khó khăn, ở Indonesia hàng triệu người bất thành lĩnh không biết được là mình lấy bữa ăn kế tiếp ở đâu ra. Hàng nghìn trẻ em bỏ học vì các em phải đi tìm cái gì đấy để ăn.

³² "Wir umarmen den Teufel nicht" ["Chúng tôi không ôm lấy quỷ"], Der Spiegel 44/1977

³³ Lý Quang Diệu: The Singapore Story: Memoirs of Lee Kuan Yew", Prentice Hall, Singapore, 1999

³⁴ "Ein schrecklicher Taifun" ["Một cơn bão đáng sợ"], Der Spiegel 15/1998

IMF ban hành những chương trình tiết kiệm nghiêm ngặt. Trong lúc đó có một cảnh gây ấn tượng mà nhiều người châu Á cho tới ngày nay vẫn còn cảm nhận như là một sỉ nhục nặng nề: Sau một thời gian dài chống lại, Tổng thống Suharto ký kết hợp đồng vay tiền với IMF. Đứng bên cạnh ông, khoanh tay bình thân và hài lòng nhìn xuống, là sếp IMF thời đấy Michel Camdessus. Chẳng bao lâu sau đấy, Suharto bị lật đổ.

Cùng với cuộc khủng hoảng, bài hát ca ngợi các giá trị "châu Á" cũng câm lạng đi. "Cũng như tiền tệ, chúng đã bị giảm giá", nhà khoa học người Singapore Simon Tay phán xét.³⁵

Nhưng cho tới ngày hôm nay, chính trị gia và khoa học gia vẫn giải thích cách thức hoạt động quốc gia của họ với ảnh hưởng to lớn của những đặc tính châu Á. Han Sung Joo, trước đây là Bộ trưởng Bộ Ngoại giao của Hàn Quốc, người đã nghiên cứu tỉ mỉ về các nền tảng của sự thành công, tin rằng những đặc tính như vậy trước sau vẫn ăn sâu không chỉ ở Trung Quốc, Malasia hay Singapore, mà cũng cả trong nhiều quốc gia châu Á khác. Han hiểu điều đấy như "một nhà nước gia trưởng, một chính phủ điều khiển, doanh nghiệp tư nhân" cũng như sự nhấn mạnh đến "trật tự xã hội, hài hòa và kỷ luật" – ngược với "minh bạch, có thể đoán trước được, khả năng cạnh tranh toàn cầu và trọng lượng của sáng kiến tư nhân", những cái nói chung là được mang vào trong mối quan hệ với những giá trị phương Tây.

Chúng ta hãy nhìn Nhật Bản: đất nước này là một xã hội châu Á mà trong đó tìm kiếm một đồng thuận có ảnh hưởng đến cách cư xử mạnh hơn là đương đầu công khai và phê bình. Sau thảm họa thiên nhiên và nguyên tử 2011, theo cách nhìn của giới tinh hoa Nhật, thủ tướng Naoto Kan đã bước ra khỏi vai trò của mình khi ông lớn tiếng phê bình các giám đốc bất lực của tập đoàn năng lượng Tepco vì họ đã không kiểm soát được các lò phản ứng của họ ở nhà máy điện nguyên tử Fukushima.³⁶

Thành công kinh tế trước đây của Nhật Bản, Han nói, nằm trong hoài bão của giới tinh hoa nước này, muốn trở thành một đất nước giàu có và hùng mạnh về quân sự.

Ở Hàn Quốc, các ý tưởng truyền thống và đạo Khổng hợp thành một hệ thống giá trị, cái đặt trọng tâm lên đào tạo, kỷ luật lao động, định hướng đến kết quả và vai trò dẫn đầu của chính phủ. Thêm vào đó, vì xung đột với Triều Tiên, là một "văn hóa quân đội", và sự pha trộn này đã dẫn đến một "sự lệ thuộc quá mức vào quan hệ cá nhân, đến một hệ thống của những doanh nghiệp gia đình, đến câu kết giữa chính phủ và kinh doanh, thiếu minh bạch ... và quan liêu đầy dẫy".

Sự vươn lên của châu Á có thật sự là nhờ vào một mô hình đặc biệt hay không, một mô hình mà cần phải tìm chiếc chìa khóa cho sự thành công của nó ở xa những cái được gọi là giá trị của phương Tây?

Những nền dân chủ không có nhà dân chủ

Các nhà tư tưởng hiện đại của châu Á như Han hoài nghi việc đấy. Vì các giá trị "châu Á" mang một hạn chế to lớn cùng với nó: chúng đặt quan hệ cá nhân, chính phủ gia trưởng và khiển trách đạo đức lên trên minh bạch, trách nhiệm đối với công cộng, sáng kiến cá nhân và quy định theo luật pháp và tạo nhiều chỗ hơn nữa cho kinh tế móc ngoặc, quan liêu và tham nhũng – theo Han "một hiện tượng phổ biến trong tất cả các nước châu Á ngoại trừ một ít trường hợp ngoại lệ".

Thêm vào đó, những truyền thống như thế hoàn toàn không bắt buộc phải đứng cản đường dân chủ. "Trong những thập niên vừa qua chúng ta đã nhìn thấy nhiều nước châu Á đã biến đổi trở thành những nền dân chủ chính trị, bao gồm Nhật Bản, Indonesia, Hàn Quốc, Đài

³⁵ Simon S. C. Tay: "Asia Alone", John Wiley & Sons, Singapore 2010

³⁶ Xem Wieland Wagner: "Der Zornige" ["Người giận dữ"], Der Spiegel 14/2011

Loan và Philippines. Ấn Độ đã là một nền dân chủ kể từ khi độc lập sau Đệ nhị thế chiến. Tất cả đều có những lần bầu cử có ý nghĩa và quy củ, tạo nên các chính phủ được bầu. Họ hưởng quyền tự do hội họp, tự do ngôn luận và các tổ chức chính trị ... Những nước khác như Thái Lan, Mông Cổ và Malaysia đang kiên định bước đi theo hướng dân chủ tuy thỉnh thoảng còn bị giật lùi."³⁷

Ở đây thì Han rất lạc quan. Vì phần lớn các quốc gia châu Á cho tới nay là "những nền dân chủ không có nhà dân chủ", theo như nhà chính trị học người Indonesia Fadjoel Rachman, thường bị thống trị bởi những gia đình giàu có, chính trị gia tham nhũng và giới quân đội, trong trường hợp tồi tệ nhất là bởi cả ba nhóm.

Hàng năm tổ chức New York Freedom House đo tình trạng tự do chính trị, kết quả cho châu Á năm 2010 không được tốt. Trong số 29 nước được khảo sát ở châu Á và Thái Bình Dương có 16 nước "tự do", 15 "tự do một phần" và 8 "không tự do".³⁸

Triều Tiên là một trường hợp như thế – một hệ thống độc tài đóng kín. Láng giềng Trung Quốc to lớn của nó ngược lại không thỏa mãn các tiêu chuẩn thông thường của một chế độ độc tài như chúng ta đã biết từ Liên bang Xô viết hay Romania. Bắc Kinh cho phép phần lớn công dân có những quyền tự do cá nhân và kinh tế, như tự do làm giàu, tự do ra nước ngoài, tự do lựa chọn nghề nghiệp. Và tuy vậy, ĐCS kiểm tra chặt chẽ báo chí và tự pháp.

Nếu như người ta đưa bầu cử quốc hội ra làm thước đo duy nhất cho một nền dân chủ, thì ngay cả Myanmar, Campuchia hay Singapore cũng dân chủ. Sự thật là những nước này ngược lại: cả ba quốc gia bị thống trị bởi hoặc một phe cánh quân đội, chính khách độc tài hay một nhóm tinh hoa nhỏ, những người tuy để cho bầu cử nhưng đe dọa, bỏ tù, giết chết hay đẩy những địch thủ của họ đến tình trạng phá sản và không cho người nào nắm lấy quyền lực mà không có sự ưng thuận và thiện cảm của họ.

Ấn Độ được xem là nền dân chủ lớn nhất thế giới. Thật sự là giới truyền thông liên tục vạch trần các chính khách tham nhũng, nền tư pháp hoạt động độc lập, trên 700 triệu người có quyền bầu cử trong 28 tiểu bang thường xuyên được phép bỏ phiếu. Bang Uttar Pradesh ở Bắc Ấn còn được lãnh đạo bởi một nữ thủ hiến từ đẳng cấp Dalit thấp nhất, "tiện dân". Bà có tên là Mayawati và đã tự cao cho dựng lên nhiều tượng riêng của mình. Ở đó và cũng ở những nơi khác, đảng "tiện dân" của bà giành được sự yêu mến của người dân và ảnh hưởng. Đảng Cộng sản Ấn Độ (Mác-xít) chiếm ưu thế trong bang Tây Bengal.

Và tuy vậy: tham nhũng và bảo hộ [patronage] đầy dẫy. Chính trị ở Ấn Độ trong nhiều phần lớn đã suy thoái trở thành một hoạt động gia đình. Indira Gandhi đã là nữ thủ tướng 15 năm và đã nhanh chóng bãi bỏ nền dân chủ từ 1975 đến 1977, lãnh đạo bằng chỉ thị và cho bắt giam giới đối lập. Sau khi bà bị giết chết, người con trai Rajiv, một phi công không có kinh nghiệm về chính trị, trở thành người đứng đầu chính phủ.

Từ khi ông bị một kẻ ám sát người Tamil giết chết năm 1991, người vợ góa Sonia của ông, một phụ nữ gốc Ý, nắm quyền trong Đảng Quốc Đại. Dường như không làm được điều gì mà không có bà ấy. Áp phích với ảnh của bà và người chồng đã qua đời được treo trên đường phố Mumbai trong tháng 4 năm 2001: "Chúng tôi cảm ơn", chúng tuyên bố, rằng Sonia Gandhi đã bỏ nhiệm chính trị gia B. K. Hariprasad vào chức vụ CWC & Gen Secretary AICC, một chức vụ cao trong đảng. Gia đình này hẳn sẽ tiếp tục đóng một vai trò trong tương lai của Ấn Độ: Rahul con trai của Sonia cũng là một chính khách.

Nhiều nghị sĩ và bộ trưởng trên bình diện liên bang và tỉnh hiện giờ cũng là những người "kế thừa": con trai, con gái, con dâu và con rể đạt những chức vụ quan trọng, trên con đường đi đến đó, nhiều tiền bạc đã được rút ra, nhiều quà cáp đã được mang tặng.³⁹

³⁷ Han Sung Joo: "Keynote-Speech, Launch of the Center for the Study of Governance", Workshop, Jakarta, 2008

³⁸ http://freedomhouse.org/images/Files/fiw/FH_rMOF_AP_2011_2.pdf

³⁹ Xem Patrick French: "India – A Portrait", Penguin Books, London 2011

Một xã hội dân sự sống động đặt dấu ấn lên đời sống chính trị và xã hội của Philippines. Sau chế độ độc tài kéo dài 21 năm của Ferdinand Marcos, từ năm 1986 báo chí được tự do và mang tính phê bình, các cuộc bầu cử là dân chủ, nếu như các đảng phái không lại cố gắng lén mang phiếu bầu cho ứng cử viên của mình vào thùng phiếu và đồng thời đánh cắp phiếu của địch thủ với mảnh khóc được gọi là "dagdag-bawas". Tuy vậy, các cấu trúc phong kiến vẫn không đổi từ nhiều năm nay: từ trước tới nay, thống trị Philippines vẫn là những gia đình có nhiều ảnh hưởng, có quân đội riêng và – khi cần thiết với bạo lực – lo sao cho quyền lực của họ không bị xâm phạm. Năm nào cũng có nhà báo, những người đụng đến các đề tài gây khó chịu, bị kẻ lạ bắn chết.

Trong thời gian tranh cử tổng thống năm 1998, tôi đã đến thăm đồn điền rộng 100 ha "Balbina" của nhà đại công nghiệp giàu sụ Eduardo Cojuangco, người ủng hộ diễn viên Joseph Estrada tranh cử. Người hầu gái trong áo váy hoa dùng những cây quạt sặc sỡ đuổi ruồi ra khỏi bàn tiệc búp phê nhiều giờ liền, trên sân hiên cạnh bể bơi có người hầu mời kem. Cạnh đó, Cojuangco đã cho người dựng một sân chơi gà cho công nhân của ông ấy. Trong vườn có một nhà cầu nguyện mà Cojuangco đã xây cho Gretchen vợ của ông nhân dịp kỷ niệm ngày cưới.

Bà ấy gốc Đức – "Ông cố của tôi ở Dresden" – và chào mừng khách một cách lão luyện trong lúc Estrada còn chưa đến. Thượng nghị sĩ, nghị sĩ và những người muốn trở thành như thế uống nước cam lạnh trong phòng khách. Cuối cùng, Estrada được bầu nhờ vào sự giúp đỡ của giới đại địa chủ – và sau đó đã vào tù vì tham nhũng.

Cho đến nay, chính trị gia Philippines không thành công – hay không muốn – xóa bỏ nạn nghèo đói cùng cực. Hàng triệu người, một phần được đào tạo tay nghề tốt, phải để cho người khác bóc lột mình ở nước ngoài như là người giúp việc trong gia đình, trước hết là ở Hongkong, vì thị trường lao động trong nước không cho họ có được một cơ hội. Hiện giới chính khách đang thảo luận liệu chuyển đổi từ tổng thống chế sang hệ thống quốc hội có mang lại cải tiến hay không.

Người Thái đi bầu thường xuyên, nhưng bầu cử mang dấu ấn của mua phiếu và lừa đảo. Họ gọi đêm trước ngày bầu cử là "đêm của những con chó tru". Do chó sủa vang vì có nhiều người lạ trà trộn vào làng để dùng tiền mà thuyết phục người dân đặt cái dấu chéo vào đúng chỗ.

Ngự ở trên tất cả là nhà vua đau bệnh Bhumibol, người thể theo Hiến pháp không có nhiều quyền hành nhưng lại có ảnh hưởng lớn và được người dân tôn sùng. Nhằm không để cho hình ảnh và kinh doanh của hoàng gia bị soi xét quá tỉ mỉ, người ta cấm lăng mạ nhà vua, một đạo luật mà theo đó tất cả mọi nhận xét mang tính chỉ trích về gia đình cao cả đầy đều có thể bị phạt. Trong quá khứ, giới quân đội đã thường đảo chính, từ 1932 là 18 lần. Với lần đảo chính cho tới nay là cuối cùng của họ, quân đội đã hạ bệ một thủ tướng tinh ranh nhưng được bầu lên một cách dân chủ là Thaksin Shinawatra. Thaksin, nguyên là cảnh sát, người trở nên giàu có trong kinh doanh viễn thông, đã dùng bạc tỉ của mình để mua một đảng và đã lôi kéo đặc biệt là những người đi bầu trong vùng nông thôn về phía mình bằng những chương trình được lòng dân như chăm sóc y tế rẻ tiền hơn.

Năm 2010, Bangkok bị đe dọa sẽ chìm vào trong hỗn loạn, khi những người thuộc phe Thaksin, được gọi là "Áo Đỏ", đã làm tê liệt Bangkok nhiều ngày. Quân lính nổ súng vào những người đi biểu tình, nhà cháy, 91 người chết. Trước đây, những người "Áo Vàng", địch thủ của Thaksin, đã chiếm cảng hàng không mới. Thế nhưng vào tù cho tới nay chỉ là những người thuộc phe của nhà tỉ phú – việc tạo bất an lớn trong giới công cộng mang nhiều tính phê bình của Thái Lan.⁴⁰ Trong tháng 7 năm 2011, Thaksin, người trong thời gian vừa rồi bị kết án tham nhũng, từ nơi lưu vong đã thành công trong việc mang quyền lực đến cho Yingluck

⁴⁰ Cung cấp một cái nhìn tốt vào hậu trường của chính trị Thái Lan là quyển sách bị cấm ở Thái của Paul M. Handley: "The King never smiles", Yale University Press, New Haven and London, 2006

em gái của ông ấy – một phụ nữ kinh doanh hoàn toàn không có kinh nghiệm trong chính trị thế nhưng lại thắng lớn trong những lần bầu cử.

Nhật Bản, đất nước trước thảm họa động đất và sóng thần trong tháng 3 năm 2011 là nước châu Á mạnh thứ nhì về kinh tế, là một nền dân chủ đại nghị, dựa vào mô hình Anglo-Saxon. Thế nhưng nhiều thập niên liền chỉ có Đảng Dân chủ Tự do là đứng đầu mà chính trị được tiến hành trong những hậu phòng của nó và trong đó thủ tướng được thương lượng theo nguyên tắc người bảo hộ [patronage]. Hậu quả là chính trị và kinh tế quan hệ chặt chẽ, quan liêu mạnh. Nhân viên các bộ có ảnh hưởng đến những quyết định của chính phủ nhiều hơn là trong những nước khác.⁴¹

Indonesia, với gần 238 triệu dân là đất nước Islam lớn nhất thế giới, năm 1998 đã vứt bỏ chế độ độc tài của nhóm Suharto và "Trật tự Mới" của ông ấy, cái giao cho giới quân đội một vai trò mạnh. Trong lần bầu cử Quốc Hội năm 2009 có 38 đảng ra tranh cử, tuy vậy, cuộc tranh cử giằng co về chính sách chính trị thì ít mà nhiều hơn là về nhân sự. Quân đội, dưới thời Suharto đã cùng quản lý đất nước, mất ảnh hưởng, thế nhưng giới tinh hoa cũ trước sau vẫn còn ngồi ở những vị trí quan trọng và ngăn cản không cho những vi phạm quyền con người từ thời Suharto được mang ra xét xử.

Vẫn còn chưa được chuộc lỗi là lần bắt cóc và giết chết những người đối lập, trong số họ có nhiều sinh viên, vào cuối những năm 90 bởi đơn vị đặc nhiệm "Kopassus" của quân đội. Đơn vị này được lãnh đạo bởi một người con rể của Suharto, Prabowo Subianto.

"Người nhà Suharto sống không tề đầu", Franz Magnis-Suseno nói với tôi, một linh mục Dòng Tên có gốc Đức với tóc bạc trắng và tính thích áo in hoa. Nhà triết học 74 tuổi và chuyên gia cho đạo đức học Java giảng dạy tại trường Driyarkara của Dòng Tên về triết học ở Jakarta. Ông ấy là một người khách mời nổi tiếng trong các seminar và talk-show, cố gắng thuyết phục người dân Indonesia và qua đó củng cố nền dân chủ. Ông ấy lên án tổng thống đã nói dối. Chỉ khi thành công trong việc ngăn chặn tham nhũng, Magnis-Suseno nói, thì Indonesia mới có cơ hội trở nên dân chủ thật sự.

Đó là một con đường khó khăn, như người ta thấy và một cái nhìn vào trong tạp chí chính trị nổi tiếng "Tempo", trong bản tiếng Anh của số ra tháng 2 năm 2011, cho thấy rõ. Trong đây là về thuế quan của Jakarta, bộ phận đã cho phép buôn lậu điện thoại Blackberry và rượu mạnh. Tiếp theo sau đây một trang là biểu đồ với hơn 147 tỉnh trưởng và quận trưởng, những người hoặc đã bị tòa phán xử hoặc bị tố cáo vì tội hối lộ hay tham ô tiền công. Và cuối cùng, "Tempo" tường thuật về "Ủy ban triết tiêu tham nhũng", ủy ban mà đã bắt 24 nghị sĩ quốc hội. Ủy ban này tố cáo họ đã nhận tiền của một chính trị gia, người muốn trở thành phó giám đốc Ngân hàng Trung ương Indonesia với sự giúp đỡ của họ.

Theo cách nhìn của phương Tây có hai nước châu Á là câu chuyện thành công về dân chủ: Hàn Quốc và Đài Loan. Ở đây, những người từng là đối lập được bầu vào vị trí lãnh đạo nhà nước, những người mà trong thời độc tài hoặc đã ngồi trong tù hoặc là nằm trong danh sách chết của tay sai chính phủ: ở Hàn Quốc là Kim Dae Jung và Đài Loan là Chen Shui-bian.

Mặc dù vậy, Chen hiện lại ngồi tù – lần này không phải là vì phê bình mà là vì tham nhũng. Cả vợ và con trai cũng bị án. Vào cuối nhiệm kỳ thứ hai của mình, ông đã bị đưa ra tòa – tuy đây là một vụ gây tranh cãi nhưng hầu như không một ai ở Đài Loan lại tin rằng những lời buộc tội là hoàn toàn vô căn cứ.

Đồng thuận Washington, Đồng thuận Bắc Kinh, đạo Khổng và tham nhũng. Châu Á vươn lên đến tầm to lớn mới giữa những cực đó. Nhưng động cơ quan trọng nhất cho sự tăng trưởng là Trung Quốc. Muốn hiểu được lần phục hưng của châu Á, người ta phải tiến đến gần con rồng Trung Quốc.

⁴¹ Xem Francis Fukuyama, người trong "The End of History and The Last Man" đã mô tả nền chính trị thỏa thuận của Nhật Bản; Wolfgang Merkel trong "Demokratie in Asien" ["Dân chủ ở châu Á"] đã cố gắng xem xét các hình thức chính phủ của từng nước một theo những giá trị dân chủ của họ.

"Suy nghĩ theo một hướng"

Trung Quốc hoạt động thực sự ra sao

Một dân tộc đang tiến đến tương lai: những hàng ngũ dường như vô tận của sinh viên, công nhân đường sắt, y tá và đại diện cho các nghề nghiệp khác kéo qua trên "đường Hòa bình Vĩnh cửu" ở Bắc Kinh. Họ mang những hàng chữ như "Cả đất nước tạo nên thịnh vượng."

Trước đó vài phút, với một sự chính xác đáng sợ, Quân đội Giải phóng Nhân dân đã mời cả thế giới xem một màn biểu diễn đầy vũ khí và đã phô bày, ngoài những thứ khác, các tên lửa xuyên lục địa mới của họ. Đó là ngày 1 tháng 10 năm 2009, kỷ niệm lần thứ 60 ngày thành lập nước Cộng hòa Nhân dân Trung Quốc, một buổi sáng đẹp trời có nắng. Cùng với đồng nghiệp và giới ngoại giao, tôi ngồi trên khán đài dành cho khách trước Thiên An Môn và đã trở thành nhân chứng của một cuộc trình diễn: Trung Quốc đang trên đường trở thành một cường quốc – và: không thể đùa với Trung Quốc được.

Các chính trị gia, những người gửi thông điệp đầy ra thế giới, đứng ở phía trên chúng tôi ở cái công đi vào Cẩm Thành ngày xưa. Từ ở đó, nhà lập quốc Mao Trạch Đông đã tuyên bố thành lập nước Cộng hòa Nhân dân sau cuộc nội chiến kéo dài: "Trung Quốc đã phục sinh!"

Đứng đối diện với chúng tôi từ ban sớm là tròn 80.000 trẻ em trong những bộ quần áo màu xanh lá cây và xanh nước biển, cầm những chùm hoa giấy trên tay và tạo chữ nhanh như chớp – ví dụ như chữ "Quốc Khánh". Nhiều thành viên của cuộc diễu hành là sinh viên, bị bắt buộc tham dự sự kiện này, và tôi không thể xua đuổi được ấn tượng rằng chẳng ai trong số họ cảm thấy thích thú cả.

Trước khi sự kiện này bắt đầu, sếp nhà nước và Đảng Hồ Cẩm Đào mặc bộ quần áo kiểu Mao trong một chiếc limousine hiệu "Cờ Đỏ" đã chào những người lính. Hồ cũng là tổng tư lệnh của quân đội, cái chỉ đứng riêng dưới quyền của Đảng. Ông ấy chào mừng quân đội với lời chào truyền thống: "Các đồng chí, các đồng chí nhận lấy gánh nặng và cực nhọc lên mình." Những người lính, đứng thành hàng dài cho tới những cửa hàng đất tiền của Oriental Plaza cách đó một kilômét, hét trả: "Lãnh tụ tối cao, chính lãnh tụ nhận lấy gánh nặng và cực nhọc."

Ngay sau đó, tôi có cảm giác giống như đã trở về với những thời Xô viết đen tối. Trong đoàn diễu hành xuất hiện những tấm chân dung khổng lồ của những người quan trọng nhất của Trung Quốc mới, theo quan điểm của giới lãnh đạo ngày nay: đi trước là Mao Trạch Đông, rồi kế tiếp theo sau đó là nhà cải cách kinh tế Đặng Tiểu Bình, nguyên sếp nhà nước và Đảng Giang Trạch Dân và cuối cùng là Hồ Cẩm Đào. Ở ngoài kia có nhiều người Trung Quốc bối rối. Đó là Trung Quốc mới ư? Sự tôn sùng cá nhân này phù hợp với nước Triều Tiên chuyên chế, nhưng không phù hợp với một đất nước đang khởi đầu tiến lên.

Lần duyệt binh này có "tâm quan trọng chính trị to lớn, vì nó làm tăng niềm tin vào sức lãnh đạo của Đảng và vào Chủ nghĩa Xã hội mang đặc sắc Trung Quốc", quân đội tuyên

bố. Thêm vào đó, nó tượng trưng cho "lần thức tỉnh vĩ đại của dân tộc Trung Quốc như là kết quả của một cuộc đấu tranh bền bỉ".

Đầu tàu Trung Quốc

Không còn nghi ngờ gì nữa, Trung Quốc đã bùng tỉnh. Thế giới nhìn đến một châu Á mới, hùng mạnh – và có ý muốn nói đến trước hết là Trung Quốc. Không có Trung Quốc và sức mạnh kinh tế của nó thì không thể giải thích được lần vươn lên của cả châu lục này.

Làm sao được như thế? Hiện giờ, Trung Quốc đã vượt qua Nhật Bản như là quyền lực kinh tế lớn thứ nhì của thế giới và qua nước Đức như là quán quân xuất khẩu trên thế giới. Với 3,04 ngàn tỉ dollar Mỹ vào cuối tháng 3 năm 2011, nó có dự trữ ngoại tệ lớn nhất thế giới. Chậm nhất là 30 năm nữa, Trung Quốc có thể thay thế Hoa Kỳ trở thành quyền lực kinh tế mạnh nhất và tạo tròn 40% tổng sản lượng thế giới.

Nếu Trung Quốc cứ tăng trưởng mỗi năm 8% trong vòng 20 năm tới đây, mỗi một người Trung Quốc trong năm 2013 trung bình sẽ thu nhập được 20.000 dollar theo giá trị của ngày nay, Jonathan Anderson tính toán, chuyên gia tài chính của ngân hàng UBS Thụy Sĩ.⁴² Điều này nghe có vẻ quá hân hoan, khi người ta nghĩ rằng hiện người Mỹ có tròn 40.000 dollar trong một năm, dân cư Bắc Kinh mới có khoảng 3700 dollar.

Với sức mạnh kinh tế của mình, hiện giờ Trung Quốc không chỉ kéo theo các láng giềng, mà cả nhiều nước ở châu Phi, Mỹ La tinh và châu Âu. Chính là người Trung Quốc đã kéo người Nhật ra khỏi khủng hoảng. Ngay năm 2003, họ đã tạo ra hai phần ba tăng trưởng xuất khẩu của Nhật Bản, năm 2009 Trung Quốc chuyển cho Quỹ Tiền tệ Quốc tế khoản tiền trợ giúp là 50 tỉ dollar. Ở Trung Quốc hiện giờ có nhiều cánh quạt gió quay hơn là ở Hoa Kỳ. Tròn 420 triệu người lướt Internet, hơn 600 triệu người sở hữu một điện thoại di động. Đó là những con số gây ấn tượng, nhưng: cho tới nay, tất cả các hàng hóa và dịch vụ được tạo ra chỉ bằng một phần ba ở Mỹ, và trong khi đấy thì dân cư ở Trung Quốc nhiều gấp bốn lần khi so với Hoa Kỳ.

Quân đội Trung Quốc tuy đang chuẩn bị bắn một tàu thăm dò lên Mặt trăng, nhưng trước sau gì thì đất nước này vẫn còn nghèo. Và tuy vậy, cựu trợ lý ngoại giao và ngày nay là nữ khoa học gia Susan Shirk vẫn viết rằng, "chúng ta cảm nhận được hơi thở nóng bỏng của con rồng kinh tế này ở sau gáy của chúng ta".⁴³

Ở rìa của vực thẳm

Một cái nhìn vào lịch sử mới đây sẽ giúp để hiểu được sự phát triển đáng ngạc nhiên của Trung Quốc: trước đây một trăm năm, các nhà cách mạng dưới quyền của bác sĩ Tôn Dật Tiên đã lật đổ hoàng đế, nhưng họ không giữ được lâu. Các tư lệnh quân đội địa phương chiếm quyền lực. Người lãnh đạo quân đội, Viên Thế Khải, tự phong mình lên làm hoàng đế trong một thời gian ngắn. Trong những năm 30, một cuộc nội chiến đã diễn ra ác liệt mà trong đó người Cộng sản dưới quyền Mao và người Quốc gia dưới quyền Tưởng Giới Thạch đã tranh nhau quyền thống trị. Nó chỉ bị gián đoạn bởi cuộc chiến chống người Nhật, những người

⁴² Xem thảo luận "The Color of China" by Minxin Pei and Jonathan Anderson, 03/09/2009, <http://www.nationalinterest.org/article.aspx?id=20953>

⁴³ Susan L. Shirk: "China-Fragile Superpower", Oxford University Press, 2007

năm 1931 chiếm đóng nhiều phần rộng lớn của đất nước này. Trong vụ Thảm sát Nam Kinh năm 1937, theo thông tin của Trung Quốc đã có 300.000 người dân chết.

Người Nhật vừa bị đuổi đi năm 1945 thì cuộc nội chiến lại bùng nổ trở lại. Bốn năm sau đó, ĐCS thành lập nước Cộng hòa Nhân dân. Địch thủ của Mao, Tưởng Giới Thạch rút lui cùng với quân đội của ông ấy và những người theo ông ấy sang đảo Đài Loan, mang theo kho báu quốc gia từ Cẩm Thành.

Tiếp theo sau đó là những năm của sự cô lập: ĐCS chìm vào trong những cuộc thử nghiệm Xã hội Chủ nghĩa – lúc ban đầu với sự giúp đỡ của Liên bang Xô viết – và vào trong những chiến dịch tàn phá như Đại Nhảy Vọt (1958 đến 1959) và Cách mạng Văn hóa (1966 đến 1976), khi Hồng Vệ Binh dưới câu khẩu hiệu "Oanh tạc các trụ sở" đã hoành hành trên đường phố, đi tìm những người được cho là gián điệp Xô viết và phản cách mạng. Vẫn còn gây tranh cãi đến ngày hôm nay là việc đã có bao nhiêu triệu người mất mạng sống của mình trong những năm đầy – chết đói, bị đẩy đến chỗ phải tự sát, bị tra tấn, bị giết chết. Chỉ riêng trong nạn đói cuối những năm năm mươi đầu những năm sáu mươi đã có cho tới 45 triệu người chết. Đất nước đứng ở rìa của vực thẳm.⁴⁴ Khi Mao qua đời năm 1976 và cái được gọi là Bè lũ bốn tên cực tả dưới sự lãnh đạo của người vợ góa của Mao, Giang Thanh, bị lật đổ qua một cuộc đảo chính nội bộ, thời gian của những cuộc thử nghiệm chết người tạm thời chấm dứt. Tuy Trung Quốc trong thời gian đầy đã trở thành cường quốc nguyên tử, nhưng là một đất nước nghèo nàn vô cùng.

Đặng Tiểu Bình, người đồng chí cùng chiến đấu của Mao, sau nhiều năm liền bị lưu đày nội bộ đã được phục hồi, bắt đầu cải tổ đất nước. Thời đấy, những người nông dân nhiều can đảm trong tỉnh An Huy đã bắt đầu rời bỏ công xã, phân chia đất đai ra cho nhau và sản xuất tự lập. ĐCS ngày càng cho phép kinh tế tư nhân nhiều hơn. Thời kỳ của những tiểu doanh nhân với cái được gọi là "mũ đỏ" bắt đầu: về mặt chính thức, nhà hàng, cơ xưởng và ô tô của họ thuộc nhà nước, trên thực tế thì chúng là sở hữu tư nhân.

Một ngọn gió mới thổi qua Trung Quốc vào đầu những năm tám mươi, trong phòng khách, quan chức, khoa học gia và nghệ sĩ suy nghĩ về những cải cách chính trị. Diễn tiến trong nước láng giềng Liên bang Xô viết, nơi vừa được Mikhail Gorbachev đảo lộn qua perestroika và glasnost, thu hút nhiều người Trung Quốc. Trong tháng 4 năm 1989, nguyên sếp Đảng Hồ Diệu Bang qua đời, một quan chức được yêu thích vì tính thật thà và ngay thẳng của ông ấy. Đặng đã đẩy ông ấy ra rìa hai năm trước đó, vì ông ấy trong chính trị đã trở thành quá tự do. Bây giờ thì hàng chục ngàn sinh viên ở Bắc Kinh xuống đường. Họ giải thích rằng Đảng không tôn kính đúng mức người chết. Và họ nhân cơ hội này để chống lại sự chuyên quyền của các quan chức trong Đảng.

Các cuộc biểu tình của mùa Xuân năm 1989, cái lúc đầu cũng chống lại việc giá cả tăng nhanh, trở thành một phong trào dân chủ lan rộng khắp nước. Sinh viên dựng trên Quảng trường Thiên An Môn một bức tượng, "Nữ thần Tự do". Cuối tháng 5, giới lãnh đạo già của ĐCS quanh Đặng cảm thấy đã đủ. Họ nhìn trong đó một cuộc "phản cách mạng" đe dọa quyền lực của họ. Chống lại mọi điều lệ, họ phế truất người lãnh đạo Đảng Triệu Tử Dương, người có thiện cảm với các sinh viên. Vào buổi tối của ngày 3 tháng 6 năm 1989, Đảng ra lệnh cho quân đội nghiền nát cuộc nổi dậy bằng xe tăng. Con số người chết trên các đường phố Bắc Kinh vẫn còn chưa biết rõ. Theo các ước đoán có thể có cho tới 3000 người chết. Công nhân và sinh viên, như những "người làm loạn", bị tù giam nặng, bị làm nhục công khai và bị kết án trong những phiên tòa nhanh. ĐCS giữ được quyền lực của họ, nhưng đã đánh mất sự thiện cảm của nhiều người dân. Trong tình thế đó, Đặng – sau một thời tê liệt trong nội bộ Đảng – nắm lấy thế chủ động. Ông ấy đến thành phố Thâm Quyển ở miền Nam Trung Quốc và tuyên bố rằng người này có thể giàu sang nhanh hơn người khác. Sau đó, ông ấy tiếp

⁴⁴ Xem ngoài những tác phẩm khác: Frank Dikötter: "Mao's Great Famine, The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958 – 1962", Walker&Company, New York, 2010, và Jasper Becker: "Hungry Ghost: Mao's Secret Famine", Henry Holt and Company, New York, 1996

tục để cho tự do hóa nền kinh tế. ĐCS tuy không khoan dung cho tự do chính trị nhưng cho phép có nhiều tự do cá nhân hơn nữa.

Những phần không gian tự do này làm thay đổi một cách cơ bản cuộc sống hàng ngày của người dân. Bây giờ họ được phép đi học tại bất cứ trường đại học nào mà họ muốn, tự lựa chọn nghề nghiệp của mình, đi ra nước ngoài, mua hộ ở và ô tô, nếu như họ có tiền cho việc đó. "Làm giàu là vinh quang", Đảng tuyên bố. Nhưng từ đây cũng có một thỏa thuận không được viết ra giữa người dân và Đảng. Thỏa thuận đầy đại khái là: chúng tôi cho phép các anh, giới tinh hoa của xã hội, một hạnh phúc nhỏ, bù lại các anh không được phép đặt nghi vấn về sự độc quyền của Đảng.

Chủ nghĩa Xã hội theo kiểu Trung Quốc

Trung Quốc hiện đại và đồng thời cũng lỗi thời, như cuộc duyệt binh, sự tôn sùng cá nhân và các khẩu hiệu chào mừng 60 năm ngày lập nước cho thấy. Mô tả đất nước này như là một xã hội với một Chủ nghĩa Tư bản không kiểm chế là đúng và đồng thời cũng sai: tuy có các luật lệ mới về hợp đồng làm việc, công nhân viên không có nhiều khả năng để đấu tranh cho quyền lợi của họ. Không có công đoàn xứng đáng với cái tên này, tiền lương thấp, điều kiện làm việc thường là một xi căng đan. Đảng và kinh tế cấu kết chặt chẽ với nhau. Đảng điều khiển không chỉ quân đội mà cả chính phủ nữa. Họ là thể chế cao nhất của nhà nước theo Hiến Pháp. Vì thế mà họ ví dụ như quyết định về chính sách công nghiệp và điều khiển – Chủ nghĩa Tư bản hay không Chủ nghĩa Tư bản – cho tới công việc hàng ngày của các ngân hàng và tập đoàn nhà nước. Họ quyết định ai sẽ là tổng giám đốc, quyết định tỷ giá hối đoái cũng như lãi suất của ngân hàng, thỉnh thoảng còn cả giá cả nữa.

Hội đồng nhà nước thực hiện tất cả những điều đó, đứng trên các bộ và ủy ban. Ủy ban quan trọng nhất là "Ủy ban cải cách và phát triển quốc gia", một phiên bản được hiện đại hóa của cơ quan lập kế hoạch lúc trước. Trước đây, họ quyết định cho tới từng con ốc vít, cái gì và bao nhiêu được sản xuất ra trong nước.

Ngày nay, ủy ban chỉ còn đưa ra chỉ thị về chiến lược, kế hoạch và dự án. Họ nhận chỉ tiêu từ Ủy ban Trung ương của ĐCS. Cứ năm năm một lần là có một phác thảo của một kế hoạch năm năm được đưa ra, kế hoạch mới nhất đây quyết định tương lai của Trung Quốc cho tới năm 2015. Nó hứa hẹn sẽ chấm dứt "sự phát triển không công bằng" của Trung Quốc, giảm bớt hố sâu giữa giàu và nghèo, giữa thành thị và nông thôn, giữa miền Đông giàu có của đất nước và miền Tây tụt hậu. Thêm vào đó, cần phải xây 36 triệu căn hộ có giá phải chăng, 3,9 triệu kilômét đường xá và 45 cảng hàng không.

Qua các nhà máy quốc doanh, chính phủ là một nhà hoạt động quan trọng trong kinh tế. Ngân hàng, đường sắt, công ty hàng không (cả nhà bán xăng máy bay) thuộc về họ, họ sở hữu đa số các xưởng đóng tàu và công ty hàng hải, các nhà cung cấp năng lượng – tất cả họ đều là những thể chế của chính phủ; cũng như những nhà nhập cảng dầu mỏ và các nhà máy lọc dầu Sinopec và Petrochina, tập đoàn nhôm Chinalco hay công ty khai thác dầu ngoài khơi CNOOC.

Cuối những năm bảy mươi, Đảng đã đập vỡ cái được gọi là "chén cơm sắt" cho công nhân, cái bảo đảm một căn hộ, một bảo hiểm ốm đau và một công việc làm chắc chắn cho tới khi về hưu. 25 triệu công nhân bị sa thải và phải sống qua ngày với một số tiền trợ cấp nhỏ hàng tháng.

Các công ty còn lại đều hoàn toàn hay một phần là công ty cổ phần, chính phủ nắm đa số cổ phiếu. Trong cuộc khủng hoảng tài chính, các tập đoàn nhà nước nhận được phần lớn của chương trình đầu tư của Bắc Kinh gồm trên 400 tỉ euro – và qua đó đã trở thành người thắng cuộc của việc này.

Năm 2007, gần 70% của 500 doanh nghiệp Trung Quốc đứng đầu trong danh sách của Forbes là thuộc nhà nước. Thế nhưng nhìn chung thì con số của doanh nghiệp nhà nước giảm liên tục, 2009 còn là 154.000. Nhưng trước sau chúng vẫn chiếm tròn 30% của cái được gọi là khu vực thứ hai và thứ ba, của công nghiệp và dịch vụ – và quỹ của họ ngày càng đầy tiền hơn.⁴⁵

Điều đấy khiến cho sự hình thành của các dự án kinh tế và hạ tầng cơ sở lớn nhất và táo bạo nhất đều nhờ vào nền kinh tế nhà nước này.

Trong khi trong nước Cộng hòa Liên bang [Đức], trong đất nước mà người ta đã phát minh ra loại tàu hỏa chạy trên đệm từ trường, không có chiếc [tàu hỏa chạy đệm từ trường] Transrapid nào lao đi và lao về, cả giữa Berlin và Hamburg lẫn giữa Cảng hàng không München và Quảng trường Karlsplatz cũng không, thì người Trung Quốc đã hành động: họ xây dựng một tuyến giữa Cảng hàng không Thượng Hải Pudong và trạm tàu điện ngầm đường Longyang. Qua đó, các quan chức Trung Quốc đã chứng tỏ lòng can đảm làm cái lớn và hẳn là cũng có nhu cầu to lớn, muốn có được công nghệ đệm của Đức.

Transrapid chỉ là một của nhiều ví dụ. Tàu hỏa cao tốc, những cái nhận được cái tên "Hải Hòa" đẹp đẽ, hiện giờ đã kết nối nhiều thành phố. Ngay trên sa mạc Nội Mông cũng có nhiều cây cầu cạn mà chẳng bao lâu nữa sẽ có tàu hỏa lao qua đó với trên 300 kilômét trong một giờ.

Điều khiến cho các đối tác kinh doanh từ nước ngoài vui mừng đến độ thỉnh thoảng họ hét mức ca ngợi ĐCS và không thích nhìn những tường thuật phê phán của báo chí họ về những vấn đề của Trung Quốc, là sự thật, rằng Đảng có khả năng hiện thực cả những sự án không lồ một cách nhanh chóng và cương quyết. Hàng chục ngàn hay hàng trăm ngàn người được tái định cư cho đường cao tốc, cảng hàng không và đập thủy điện, và thế là cần cầu với máy pha bê tông đã bắt đầu quay ngay lập tức.

Nước Trường Giang ở Bắc Kinh

Ở phía Nam của thủ đô Trung Quốc, công nhân đào và khoan kênh đào và đường hầm trong năm 2010. Chẳng bao lâu nữa, dự tính nước từ Trường Giang sẽ chảy qua trên 1000 kilômét đến miền Bắc Trung Quốc, nơi khô hạn từ nhiều năm nay cho tới mức các quan chức đã suy nghĩ về việc dời trụ sở chính phủ ra khỏi Bắc Kinh, có thể là về Nam Kinh ở phía Nam.

Dự án Nam-Bắc này sẽ khiến tiêu tốn khoảng 62 tỉ dollar, tròn 300.000 ngàn người sẽ phải rời bỏ quê hương của họ. Không một ai biết liệu kế hoạch này có hoạt động về lâu dài hay không và nó sẽ có hậu quả nào cho môi trường. Và tuy vậy, chính phủ vẫn quyết định: bắt đầu từ 2014 nước Trường Giang sẽ chảy ra từ những vòi nước ở Bắc Kinh.

Hiện giờ đã xong là một dự án khổng lồ khác của những nhà kỹ sư-viên mộng: đập Tam Hiệp trong tỉnh Hà Bắc là đập nước lớn nhất và là một trong những dự tính đã gây tranh cãi nhiều nhất thế giới – không chỉ vì cái giá đất cho người dân của vùng đấy: 1,2 triệu người phải tái định cư. Toàn bộ nhiều thị trấn ở cạnh bờ Trường Giang đã chìm vào trong dòng nước màu nâu.

Hiện giờ, nhiều nỗi lo ngại đã trở thành sự thật: hồ trữ nước đấy là một vũng nước thối không lồ, vì các thành phố và nhà máy ở thượng nguồn xử lý nước thải của họ không đúng mức. Sườn núi lở, một vài khu dân cư mới đã bị đe dọa ngay từ bây giờ.

Khoa học gia đã tiên đoán trước tất cả những điều đó, ngay cả nhiều nghị sĩ thông thường là phục tùng mệnh lệnh trong Đại hội đại biểu Nhân dân Toàn quốc, Quốc Hội giả của Trung Quốc, đã dám chống lại đập Tam Hiệp. Mặc dù vậy, Đảng vẫn cương quyết tiến hành

⁴⁵ Gao Xu: "State-owned enterprises in China: How big are they?", Worldbank-Blogs, 19/01/2011

dự án. Đập này, họ lý luận, là quan trọng cho việc cung cấp năng lượng, thêm vào đó nó có thể ngăn chặn nạn ngập lụt ở hạ lưu Trường Giang và qua đó cứu sống nhiều mạng người. Kể từ lúc đấy, họ đã ăn mừng lòng can đảm và nghị lực cũng như sức sáng tạo của họ.

Sách đỏ, quả đấm giơ lên và không có số

Ai là những người phụ nữ và đàn ông đưa ra những quyết định như vậy – và dẫn dắt Trung Quốc và qua đó là châu Á đi vào tương lai? Tất cả họ đều thuộc đảng phái lớn nhất thế giới, hiện giờ có trên 80 triệu người sở hữu quyền sở thành viên có màu đỏ. Tất cả họ đã giơ cao quả đấm thề trung thành với tổ chức, cái được tổ chức theo nguyên tắc Lenin của "dân chủ tập trung", tức là: từ trên xuống dưới.

Đảng lo sao cho không phải ai cũng bình đẳng trước pháp luật. Thay vào đó là luật lệ của hai giai cấp, cái phân biệt giữa đồng chí và con người bình thường. Bù vào đấy, ĐCS đã tạo nên một loại giống như cảnh sát hình sự nội bộ – Ủy ban Kỷ luật Trung ương. Nó sẽ hoạt động, khi một cán bộ bị nghi ngờ có hành động phạm pháp. Cảnh sát và công tố chỉ được phép điều tra chống đảng viên khi các ủy viên của ban kỷ luật cho phép. Thường thì cuối cùng Đảng cũng ấn định trước, rằng phải kết án và phán quyết ra sao.

Chỉ có đảng viên mới có cơ hội thăng tiến trong chính phủ và nhà máy quốc doanh. Hiếm có ngoại lệ. Người mới phải qua giai đoạn thử thách hai năm mà trong đó họ phải chứng tỏ nhận thức chính trị của họ trong các bài luận văn và đóng góp thảo luận. Thêm vào đó là luôn luôn tuân theo lãnh đạo, đi đến bất cứ nơi nào mà họ muốn, và giữ bí mật về nội bộ của tổ chức. Hệ thống này có hiệu quả một cách đáng ngạc nhiên. Không ai biết chính xác ai ở hàng đầu của Trung Quốc quyết định điều gì và tại sao, ai suy nghĩ điều gì, ai liên minh với ai. Đảng không có trong quyền danh bạ điện thoại.

Các cán bộ phải thường xuyên đi học một trong 2700 trường đảng, trước khi họ được thăng chức. Trong đó có thể có những bước nhảy đáng ngạc nhiên trên đường sự nghiệp, bước nhảy từ một ngân hàng nhà nước vào chức vụ thị trường hay từ một nhà máy cán thép vào Bộ Văn hóa không phải là không bình thường. Trường Đại học Đảng trung ương đối diện với dinh mùa hè ở Bắc Kinh giảng dạy bên cạnh Marx và Mao là các lý thuyết gia kinh tế Phương Tây Keynes và Stiglitz, họ còn liên kết với Kennedy School of Government ở Đại học Harvard hay với Đại học Cambridge.⁴⁶

Trong cựu thuộc địa Anh Hongkong, một trong các trung tâm tài chính quan trọng nhất của thế giới, cái từ 1997 lại thuộc về Trung Quốc, ĐCS cho tới nay là một tổ chức bí mật, văn phòng đảng của họ và đảng viên ẩn nấp ở phía sau các tổ chức tiền tuyến.

Phe phái là điều cấm kỵ

Đứng đầu Đảng là Ủy ban Trung ương với hiện nay là 371 thành viên (cuối 2010), trên đó chỉ còn 25 thành viên của Bộ Chính trị, trong số họ hiện chỉ có một phụ nữ. Điều khiển ở tít trên cao là chín đồng chí Thường vụ. Những người này không chỉ điều khiển Trung Quốc, hiện giờ họ cũng có thể làm chấn động thế giới: họ quyết định về chiến tranh và hòa bình, liệu có tăng giá Nhân dân tệ hay không, ngân hàng nào được phép mua bán cổ phiếu trên thị trường chứng khoán Hongkong, mua bao nhiêu công phiếu Mỹ và nước châu Phi nào được nhận một khoản vay ưu đãi.

Hàng năm vào tháng 3, chín người này bước vào trong Đại Hội đường Nhân dân theo một thứ tự nội bộ trong dịp Đại hội đại biểu Nhân dân Toàn quốc – như ngày xưa những

⁴⁶ Xem Richard McGregor: "The Party – The Secret World of China's Communist Rulers", HarperCollins, New York, 2010

người lãnh đạo Xô viết bước lên Lăng Lenin ở Quảng trường Đỏ tại Moscow. Thời đấy, những nhà quan sát người nước ngoài chúng tôi nhìn rất kỹ, vì qua thứ tự mà các đồng chí già nua ấy bước lên cầu thang, người ta có thể rút ra những kết luận về quan hệ quyền lực trong điện Kremlin. Ở người Trung Quốc thì điều đấy không thay đổi, chỉ là kể từ khi ông ấy dẫn đầu, khoảng cách giữa Hồ Cẩm Đào với những người khác dường như mỗi năm một dài thêm vài xăngtimét.

Phong cách lãnh đạo được sắp đặt theo lối lối thời dường như đối nghịch một cách kỳ lạ với các nhiệm vụ mà những người này phải tiến hành hàng ngày. Trong khi đấy thì diễn tiến ở phía sau bức tường màu đỏ của khu nhà chính phủ Trung Nam Hải không còn như dưới thời của Mao Trạch Đông nữa, người mà chỉ các chỉ thị của ông ấy mới có quyền lực cao nhất. Dưới thời của Hồ, các quan chức cao cấp thường quyết định trong tập thể. Nhưng khi vấn đề là đường lối chính trị lớn, ví dụ như về quan hệ với Đài Loan hay Triều Tiên, thì tất cả 25 thành viên của Bộ Chính trị đều tham dự, Ban Thường vụ giải quyết những vấn đề đặc biệt.

Những người đàn ông lãnh đạo ít khi biểu quyết – người ta hội họp cho tới chừng nào đạt đến một đồng thuận. Trong lúc đó, "tiếng nói của Hồ Cẩm Đào có trọng lượng nhiều nhất", giới ngoại giao Hoa kỳ ở Bắc Kinh trích dẫn một nguồn có thể tiếp cận được với giới nắm quyền cao nhất. "Đó là một hệ thống đồng thuận mà trong đó các thành viên có quyền phủ quyết."⁴⁷

Phe phái trong Đảng là điều cấm kỵ về mặt chính thức – nhưng trong số 80 triệu đảng viên vẫn có những mối quen biết và nhóm lợi ích. Ví dụ như Hồ sếp Đảng đã bắt đầu sự nghiệp trong "liên đoàn thanh niên". Phó chủ tịch nước Tập Cận Bình thuộc trong số những người được gọi là "hoàng tử", con cái của những nhà cách mạng của ĐCS trong Trung Quốc được gọi như thế. Nguyên tắc đồng thuận cần phải bảo đảm, rằng Đảng không tan rã. Những người CS cai trị muốn ngăn chặn việc một người trong số họ có quá nhiều quyền lực, nên độc tài của một Mao Trạch Đông phải thuộc về quá khứ.

Máy bay tàng hình cho một người Mỹ

Tuy vậy, có thể nhìn thấy được dấu ấn của người sếp nhà nước và đảng Hồ Cẩm Đào tại những đề tài đặc biệt: ví dụ như là về Đạt lại Lạt ma và Tây Tạng, vùng đất bị chấn động bởi những cuộc nổi dậy trong tháng 3 năm 2008. Đạt lại Lạt ma trong con mắt của ông ấy là một kẻ phản bội và một người ly khai. Không ai, theo trong một bức điện báo của Đại sứ quán Hoa kỳ, dám nghi ngờ về đường lối Tây Tạng của Hồ. Đó là một sự "tự sát về chính trị", vì bất kỳ ai có ý kiến khác đều có thể mang tiếng là "quá mềm mỏng" hay còn cả là một "kẻ phản bội" nữa.⁴⁸

Thế nhưng nguyên tắc đồng thuận không thể che dấu được việc các nhà lãnh đạo của Trung Quốc ngày nay không còn có nhiều quyền lực như Mao Trạch Đông hay nhà cải cách kinh tế Đặng Tiểu Bình nữa.

Đã từ lâu, họ không còn có thể cứ ban lệnh tiến hành, thỉnh thoảng dường như họ còn không biết điều gì đang xảy ra trong đất nước nữa. Lợi ích kinh tế đang tăng lên của Trung Quốc đã để cho những người khác tham gia vào trong cuộc chơi. Ví dụ như các nhà máy quốc doanh rõ ràng là đã giới hạn xuất khẩu các nguyên liệu hiếm mà Bộ Chính trị đã không biết. Khi Bộ trưởng Bộ Quốc Phòng Mỹ Robert Gates thăm Trung Quốc trong tháng 12 năm 2010, quân đội trong tỉnh Tứ Xuyên đã lẩn ra khỏi nhà chứa máy bay mẫu thử của một chiếc máy bay ném bom tàng hình để bay thử lần đầu tiên – điều mà giới quân đội Mỹ cho rằng đấy là

⁴⁷ Xem "Wahre Demokratie", trong "Die enthüllte Supermacht – Amerikas Geheim-Depeschen", SPIEGEL Special số 1, tháng 12 2010

⁴⁸ Như trên

một lần khoe cơ bắp hay còn là khiêu khích nữa. Hồ có biết về chuyến bay thử nghiệm đây ngay trong thời gian thăm viếng của Gates hay không, điều này không được rõ. Được người Mỹ hỏi đến, ông ấy quay sang một sĩ quan và hỏi: "Có đúng không?"⁴⁹

Cả chính phủ của các tỉnh Trung Quốc, trong đó có một vài chính phủ chịu trách nhiệm cho có tới 100 triệu người dân, cũng đối diện một cách tự tin với trung ương. Điều này thể hiện trong vụ người nữ bác sĩ già Gao Yaojie, bị chính quyền của tỉnh Hà Nam xách nhiễu vì bà ấy đã không ngừng đánh động về nỗi bất hạnh của các bệnh nhân AIDS. Các quan chức tỉnh còn đặt cả nguyên phó thủ tướng Ngô Nghi, một nữ chính trị gia cương quyết ở Bắc Kinh với tiếng tăm của một "người phụ nữ sắt đá của Trung Quốc", trước một thử thách cam go.

Đầu đuôi câu chuyện: trong tỉnh Hà Nam có hàng trăm ngàn người nông dân nghèo khổ bị nhiễm virus HI trong những năm 90, vì họ đã bán máu của họ cho lái buôn và bệnh viện. Những người này pha máu vào với máu của những người hiến khác và lại truyền nó vào mạch máu, sau khi đã lấy huyết tương ra, một phương pháp chắc chắn để lan truyền virus đi. Cán bộ ĐCS tham gia vào trong vụ kinh doanh này.

Trong tháng 3 năm 2007, khi nhà nữ y học này được nhận một giải thưởng ở Washington vì công lao của bà ấy, nhân viên nhà nước tại địa phương đã đơn giản là nhốt bà ấy lại trong căn hộ của bà ấy và cầm bà ấy ra nước ngoài.

Bộ Ngoại giao Bắc Kinh, cố gắng có quan hệ tốt với Hoa Kỳ, cố gắng thuyết phục chính quyền địa phương để cho Gao đi. Ngay đến Ngoại trưởng thời đây là Lý Triệu Tinh cũng can thiệp – hoài công. Cuối cùng, người đàn bà nhiều quyền lực nhất của Trung Quốc lúc bấy giờ, theo thông tin của giới ngoại giao Mỹ, đã nhiều lần cầm lấy điện thoại, cho tới khi người Hà Nam nhượng bộ.

Súng nổ ở Lhasa

Trước khi tôi giới thiệu một vài người trong số các lãnh tụ có thể trong tương lai của Trung Quốc, hãy quan sát hai chính trị gia nổi tiếng nhất của Trung Quốc, vì điều này sẽ mang lại một ấn tượng cho cuộc sống nội bộ trong đảng này, cái quan trọng như thế cho lần trở dậy của châu Á. Bước đường sự nghiệp của Hồ đặc trưng cho cái được gọi là "thế hệ thứ tư của lãnh đạo", đang quyết định chính sách của Trung Quốc – và sẽ được thay thế bởi "thế hệ thứ năm" tại đại hội đảng sắp tới trong tháng 10 năm 2012.

Hồ thuộc nhóm quan chức mà sự nghiệp chính trị của họ bắt đầu trong cuộc Cách mạng Văn hóa. Ông ấy được đào tạo thành kỹ sư thủy lợi tại trường Đại học Thanh Hoa ưu tú ở Bắc Kinh, sau khi những năm hỗn loạn chấm dứt, ông ấy lưu lạc đến tỉnh Cam Túc. Sau đó, ông lãnh đạo Đoàn Thanh niên Cộng sản, tổ chức chính trị cho giới trẻ của ĐCS, và tiếp theo đó trở thành bí thư đảng trong tỉnh Quý Châu nghèo. Rồi ông ấy lãnh đạo vùng tự trị bất ổn Tây Tạng. Khi những cuộc nổi dậy xảy ra ở đây vào mùa Xuân 1989, ông để cho nổ súng bắn các nhà sư và ni cô ở Lhasa.

Dưới sự thống trị của ông ấy như là sếp của ĐCS, an ninh và cảnh sát nở rộ. Ông ấy chỉ tiến hành đổi mới chính trị một cách hết sức thận trọng. Ít nhất thì ông ấy cũng để cho các nhà khoa học thảo luận về ý nghĩa và vô nghĩa của hình phạt tử hình và để cho luật sư thảo luận về một cuộc cải tổ những trại lao động đáng sợ.⁵⁰

Hồ miễn cho nông dân những loại thuế bị căm ghét và bắt đầu thiết lập một hệ thống xã hội – như bảo hiểm y tế cho người dân ở nông thôn. Qua đó, ông ấy thận trọng rời bỏ người tiền nhiệm là Giang Trạch Dân, người dựa trên tăng trưởng kinh tế nhanh chóng và chấp nhận sai lệch xã hội cho việc đó.

⁴⁹ Xem Sanger và Wines: "Chinas Leader's come to focus as US-visit nears", New York Times, 16/01/2011

⁵⁰ Andreas Lorenz, Jutta Lietsch: "Das andere China" ["Trung Quốc khác"], nhà xuất bản wjs, Berlin, 2007

"Mưa to và gió lớn"

Được người dân yêu mến hơn họ Hồ cứng đơ và e ngại giới công khai là thủ tướng Ôn Gia Bảo của ông ấy, người luôn luôn xuất hiện khi người dân gặp khó khăn: ví dụ như tại trận động đất ở Tứ Xuyên trong tháng 5 năm 2008, sau các tai nạn hầm mỏ, bão tuyết, ngập lụt và lở đất. Ông ấy thích để cho người ta gọi mình là "Bác Ôn", và ông ấy khóc khi gặp các nạn nhân. Ông ấy trông có vẻ khiêm tốn, tránh tiệc tùng trong lúc đi xa và thích lui về phòng của mình hơn. Ông ấy thích giơ một ngón tay lên để giảng dạy.

Giống như Hồ, nhà địa chất học này đầu tiên làm việc ở Cam Túc, cho tới khi ông ấy được bổ nhiệm làm phó văn phòng tổ chức có nhiều quyền lực trong Trung ương Đảng vào đầu những năm 80. Cùng với tổng bí thư thời đấy là Triệu Tử Dương, ông ấy đã đến thăm các sinh viên đang biểu tình tuyệt thực trên Quảng trường Thiên An Môn trong mùa Xuân 1989, để thuyết phục họ trở về trường đại học. Sau đấy không lâu, Triệu bị lật đổ.

Ngược lại, Ôn thăng tiến và trở thành thủ tướng năm 2003. Là cán bộ duy nhất trong lịch sử Đảng, ông ấy phục vụ cho bốn người sếp của Đảng: Hồ Diệu Bang, Triệu Tử Dương, Giang Trạch Dân và Hồ Cẩm Đào. Khó hiểu được người đàn ông này, vì với phong cách ân cần của mình, ông ấy trông không giống như một quan chức đối xử không thương xót với những người đối lập. Mặc dù vậy, sau vụ thảm sát trên Quảng trường Thiên An Môn, theo như người ta biết, không có được đến một từ chia buồn từ ông ấy lần không có tin tức nào lộ ra cho thế giới bên ngoài biết, rằng ông ấy đã yêu cầu đối xử khoan dung hơn với những người bất đồng chính kiến.

Cuối 2010 ông bắt ngờ đưa ra yêu cầu cải cách chính trị, ngoài những dịp khác là trong một cuộc phỏng vấn với đài truyền hình Mỹ CNN. Tuy ông ấy không giải thích là ông hiểu cụ thể những gì dưới điều đó, nhưng mặc dù vậy, đối với những nhà kiểm soát, phát biểu của ông ấy dường như dễ gây nổ cho đến mức thông tấn xã nhà nước Tân Hoa Xã còn kiểm duyệt cả người thủ tướng của họ nữa.

Nếu không có cải cách chính trị, Trung Quốc có nguy hiểm "đánh mất những thắng lợi của tiến bộ", Ôn cảnh báo và hứa hẹn: "Cho tới những ngày cuối cùng của tôi, tôi sẽ không bỏ cuộc, mặc cho mưa to và gió lớn."

Điều gì ẩn nấp sau bước tiến lên này, cho tới nay không ai biết được điều đó. Ôn có thật sự có ý như thế không, hay ông ấy chỉ muốn làm giảm nhẹ những lời lên án trong và ngoài nước về cách đối xử cứng rắn với những người phê phán? Đó có phải là cố gắng cuối cùng của một chính khách già nua để đi vào lịch sử Trung Quốc như một con người tốt?

Chỉ chắc chắn là: nếu quan chức Trung Quốc nói về dân chủ thì họ có ý muốn nói một cái gì đó khác với chính trị gia châu Âu hay các nhà đấu tranh cho quyền công dân. Năm 2007, Ôn đã quả quyết rằng "dân chủ, luật lệ, tự do, nhân quyền, tự do và bác ái" hoàn toàn không chỉ là những phương án của Chủ nghĩa Tư bản, mà là "thành quả của nền văn minh" toàn thế giới. Trong một chuyến đi thăm Nhật Bản, Hồ Cẩm Đào đã nghiêm trang giải thích rằng: "Đó là nhân dân trong toàn nước đã bầu cho tôi và muốn tôi trở thành chủ tịch nước."⁵¹

Nếu các đồng chí ấy nói về cải cách chính trị, thì đối với họ nhiều nhất là về quyền bầu trưởng làng. Cho lần "bầu" vào Trung ương ĐCS, có thêm một vài ứng cử viên được đề cử ra hơn là chỗ. Wu Bangguo, sếp của Quốc Hội, đã lại làm rõ trong mùa Xuân năm 2011, rằng trong bất cứ trường hợp nào Đảng cũng không sẵn sàng chấp nhận một hệ thống đa đảng, tam quyền phân lập hay tự do báo chí. Đồng thời, ĐCS nỗ lực gắn kết giới tinh hoa của đất nước vào với mình và gây phấn khởi cho cuộc "cải mới quốc gia". Vì thế mà họ cố tranh thủ

⁵¹ Richard McGregor: "The Party – The Secret World Of China's Communist Rulers", HarperCollins, New York, 2010

được những người tài giỏi nhất và thành công nhất tại các trường đại học trong nước, và đồng thời bước đến với những người Trung Quốc trẻ tuổi đã đại học ở nước ngoài, đã đỗ đạt và có kinh nghiệm nghề nghiệp.

Người sếp phòng tổ chức của Trung ương Đảng, Lý Nguyên Trào, vì thế mà đã đưa ra "Chương trình ngàn người", cái lôi kéo những người có tài với kinh nghiệm ở nước ngoài vào trong hàng ngũ của ĐCS và chính phủ. "Chúng ta phải tăng tốc quá trình tranh thủ những người có trình độ cao đã trở về nước để chống lại cuộc khủng hoảng tài chính toàn cầu và đẩy mạnh sự phát triển khoa học", ông ấy yêu cầu. Từ giữa những năm 90, trên 200.000 người Trung Quốc với bằng tốt nghiệp đại học ở nước ngoài đã trở về Trung Quốc.⁵² Họ đôi lúc có được những cơ hội lớn cho sự nghiệp, Bộ trưởng Bộ Khoa học và Công nghệ Wan Gang là một ví dụ tốt. Người là chuyên gia cho ô tô chạy bằng hydro đã sống một thời gian dài ở Đức. Ở đây, ông ấy nghiên cứu và giảng dạy tại trường Đại học kỹ thuật Clausthal-Zellerfeld, sau đó ông làm việc trong phòng nghiên cứu của nhà sản xuất xe hơi Đức Audi.

Wan không phải là đảng viên đảng Cộng sản. Thay vào đó, ông ấy lãnh đạo một trong tám đảng đó, những đảng hoàn toàn không có quyền lực riêng mà chỉ có nhiệm vụ cố vấn cho ĐCS trong "Hội nghị Cố vấn Chính trị", cái bao gồm khoa học gia, nghệ sĩ và nhà thể thao. Các tổ chức đó được ĐCS trả tiền và kiểm soát.

2012/2013, nhóm chính trị gia quanh sếp ĐCS Hồ và thủ tướng Ôn sẽ rời khu Cẩm Thành Trung Nam Hải bên cạnh cung điện hoàng đế ngày xưa. Vì trong thập niên vừa qua Đảng đã thành công trong việc thay đổi giới lãnh đạo một cách có trật tự, khác với truyền thống của họ. Điều đó có nghĩa là: nếu như tất cả đều theo đúng kế hoạch thì sau 2012/13, Hồ và Ôn sẽ hiếm khi xuất hiện trong công khai. Nếu như những người già này muốn viết hồi ký và bài báo thì họ phải để cho những người kế nhiệm cho phép.

Ai là các quan chức mới đó, những người sẽ có ảnh hưởng lớn đến Trung Quốc và qua đó là cả châu Á trong tương lai? Đó có là những người kỹ trị như Hồ và Ôn, họ có sức lôi cuốn hơn hai người này không, có thể là những nhà cải cách chính trị? Có thể là cả một Gorbachev trong đó nữa? Tiếp theo đây là ba ví dụ trong chương kế tiếp.

⁵² Willy Lam: "Hu Jintao Picks Core Sixth-Generation Leaders", China Brief Volume: 9, Issue: 19, May 15th, 2009, Jamestown Foundation

Máu xanh và nhạc đỏ

Những ông chủ mới của Trung Quốc và nỗi sợ hãi trước mùi hương của hoa lài

Phù điêu bằng kim loại với nhà chọc trời và cầu cảng trang trí cho các bức tường của Sảnh Thượng Hải trong Đại hội đường Nhân dân. Được khắc ở đây là các biểu tượng của Chủ nghĩa Tư bản: dấu hiệu của đồng dollar, yen và euro. Tụ họp ở đây là 72 đại biểu của thành phố cảng Thượng Hải, những người đã đến đây nhân dịp Đại hội Đảng lần thứ 17 của những người Cộng sản Trung Quốc.

Vào ngày 19 tháng 10 năm 2007 họ tranh luận về bản báo cáo của tổng bí thư Hồ Cẩm Đào, và họ làm điều đó theo thứ bậc nghiêm ngặt: các cán bộ quan trọng ngồi ở hàng đầu trong những chiếc ghế bành rộng. Ở hàng thứ nhì là những chiếc ghế bành hẹp hơn cho các đồng chí ít quan trọng hơn. Tất cả đều mang cặp da đen có hình búa liềm. Người phục vụ trong bộ quần áo màu tím châm thêm nước nóng.

Đại hội Đảng là một sự kiện chính trị quan trọng ở Trung Quốc. Chúng xác định đường hướng cho năm năm kế tiếp và thay đổi nhân sự ở cấp cao. Đại hội Đảng lần thứ 17 mang lại cho nhà báo Trung Quốc và nước ngoài một cái gì đó mới mẻ. Chúng tôi được phép cùng tham dự một vài cuộc họp của các đoàn đại biểu tỉnh trong các gian sảnh được đặt theo tên của các tỉnh. Nhân viên giữ trật tự trong bộ com lê đen chỉ đường đi. Tôi bước trên những tấm thảm màu đỏ rượi vang qua những hành lang trống rỗng, qua một bức tranh treo tường khổng lồ với một mặt trời đang cháy rực để nắm bắt lấy cơ hội hiếm có, quan sát các cán bộ ở khoảng cách gần, những người ngoài ra lại e ngại giới công chúng – như người lãnh đạo Đảng tại Thượng Hải thời bấy giờ là Tập Cận Bình. Chính trị gia này đang trên con đường thăng tiến. Trong mùa xuân năm 2008 ông trở thành Phó Chủ tịch nước và được xem là người kế thừa của nhà lãnh đạo nhà nước và Đảng Hồ Cẩm Đào.

Các cuộc thảo luận trong Sảnh Thượng Hải diễn ra theo sơ đồ cố định: đầu tiên, những người phát biểu ca ngợi bài diễn văn "chỉ đạo" của tổng bí thư và cố đưa vào càng nhiều khẩu hiệu chính trị càng tốt: "Lý thuyết Đặng Tiểu Bình", "tư tưởng quan trọng của Ba Đại Diện" và "phương án phát triển trên cơ sở nhận thức khoa học" – những công thức mà ĐCS dùng chúng để biện hộ cho sự thay đổi ý thức hệ của họ. Ví dụ như ẩn phía sau "Lý thuyết Đặng Tiểu Bình" là sự rời bỏ đấu tranh giai cấp và các cải cách kinh tế, sau "Ba Đại Diện" ngoài những điều khác là sự thu nhận doanh nhân tư nhân vào Đảng.

Rồi họ trình bày công việc của họ, ví dụ như "những tiến bộ trong chuẩn bị cho Expo 2010 ở Thượng Hải".

Cứ như thế hai giờ đồng hồ. Không một ai ngắt lời, không một ai phản đối, không một ai tra hỏi, không một ai vỗ tay. Sự kiện dai nhách như câu khẩu hiệu của Đại hội Đảng: "Giương cao ngọn cờ vĩ đại của Chủ nghĩa Xã hội mang đặc sắc Trung Quốc và đấu tranh cho chiến thắng mới trong công cuộc xây dựng to lớn một xã hội thịnh vượng căn cơ".

Tập, người tròn trịa và rất, rất trầm tĩnh, không lắng nghe các đồng chí của ông ấy, những người ca ngợi bản báo cáo của tổng bí thư Đảng hết lần này đến lần khác. Trong lúc đó

ông ấy lật xem trong một quyển sách nhỏ. Thế nào đi nữa thì ông ấy cũng biết người của mình đang nói gì, có lẽ là ông ấy còn thông qua chúng trước đó nữa.

Sau hai giờ, nhà báo chúng tôi được phép đặt câu hỏi. Với một giọng nói trầm và oanh oanh, Tập nói về đầu tư, tổng sản phẩm nội địa, lương đang tăng lên. Ngôn ngữ cử chỉ của ông ấy là ngôn ngữ của một đài tưởng niệm, ông ấy chấp tay nghiêm – một ác mộng cho tất cả các nhiếp ảnh gia.

Bên Sảnh Liêu Ninh cũng giống như ở chỗ của những người Thượng Hải. Người ta nhìn thấy Lý Khắc Cường ở đây, thời đây là bí thư của vùng công nghiệp Đông Bắc này. Mùa Xuân năm 2013, ông sẽ được phép trở thành thủ tướng.

Lý trông giống như một phiên bản trẻ hơn của người lãnh đạo Đảng họ Hồ, mang một cái kính to và ngồi như đã đóng băng lại trong chiếc ghế bành của ông ấy. Khác với tập, ông ấy trông có vẻ quan tâm và ghi chép lại khi đồng chí của ông ấy lại trình ra thêm một con số thắng lợi.

Thế hệ thứ 5

Năm 2012 lại sẽ có thêm một Đại hội Đảng nữa, lần thứ 18 trong lịch sử của ĐCS. Đến lúc đây, một phần lớn lãnh đạo cấp cao sẽ được thay thế. Người đàn ông có lẽ sẽ là người nắm quyền lực của Trung Quốc là một cán bộ mà bạn bè gọi là "cực kỳ tham vọng": Tập Cận Bình, người mà chúng ta đã gặp trong Sảnh Thượng Hải, hiện giờ là Phó Chủ tịch nước và là Phó Chủ tịch Quân ủy Trung ương. Ông là con trai của người cựu du kích quân cộng sản và sau này là phó thủ tướng Tập Trọng Huân và do đó là một hoàng tử. Tập lớn lên trong vòng che chở của giới lãnh đạo cao nhất. Tuy vậy, khi còn trẻ, ông ấy đã trải qua những vực sâu của "Cuộc Cách mạng Văn hóa Vô sản Vĩ đại", cái mà người thành lập nhà nước Mao Trạch Đông đã khởi động để trừ khử địch thủ trong hàng ngũ Đảng.

Cha của Tập vào tù, người con trai, mới 15 tuổi, phải về nông thôn làm ruộng trong tỉnh Thiểm Tây. "Nhiều ý tưởng thực dụng của tôi có gốc rễ của nó trong thời gian này. Nó luôn luôn ảnh hưởng đến tôi", ông nói sau này.⁵³

Vào đầu những năm 70, nhiều hoàng tử đã có thể bỏ lại cuộc sống nông dân cực nhọc ở lại sau lưng mình và quay trở về Bắc Kinh, Tập cũng vậy. Nhưng trong khi có những thanh thiếu niên nào đó không còn muốn biết gì về chính trị nữa thì ông chọn một con đường khác. "Ông ấy quyết định sống sót bằng cách trở thành đồ hơn đồ", một người quen tường thuật lại cho các nhà ngoại giao Mỹ.⁵⁴

Mặc dù Đảng đã quẳng cha của mình vào tù, Tập trở thành đảng viên của ĐCS. Trong khi bạn bè của ông ngôn ngẩu văn học phương Tây, Tập học đại học về Marx và tham gia một Ủy ban Cách mạng Công Nông Binh. Trong số những hoàng tử thời đây có một bí mật mở là Tập nhận bằng đại học đầu tiên về "Chủ nghĩa Marx" nhờ vào phòng đọc sách thì ít mà nhiều hơn là nhờ vào thực tiễn.

Năm 1979, Tập học đại học thật sự – tại Đại học Thanh Hoa nổi tiếng ở Bắc Kinh. Ông ghi danh học Hóa và Chủ nghĩa Marx, sau đây điều kỳ lạ là ông ấy có bằng tiến sĩ luật. Sau khi học đại học, Tập trở thành người lính, ông phục vụ như là thư ký trong văn phòng của Ủy ban Quân ủy Trung ương ở Bắc Kinh, ở cấp bậc nào vẫn còn là điều bí mật. Sau đây, ông sẽ tiếp nhận những nhiệm vụ quân sự như là một cán bộ tình.

Về mặt đời tư, Tập không có nhiều may mắn như thế, cuộc hôn nhân đầu tiên của ông với Kha Hiểu Minh, người con gái có học và thanh lịch của một nhà ngoại giao, đã nhanh

⁵³ Wong, Ansfield: "In China, Hu's successor is being quietly groomed", New York Times, 23/01/2011

⁵⁴ "Roter als rot" ["Đỏ hơn đỏ"], trong "Die enthüllte Supermacht – Amerikas Geheim-Depeschen" ["Siêu cường quốc bị lộ trần – Những điện tín bí mật của Mỹ"] SPIEGEL Special Số 1, Tháng 12 năm 2010.

chóng tan vỡ. Họ sống trong căn hộ của cha mẹ ông trong khu phố quan chức Nam Sa Câu ở phía tây của Bắc Kinh và "cãi nhau gần như mỗi ngày", các nhà ngoại giao Hoa Kỳ biết được. Cuối cùng, Kha trở về Anh quốc, nơi bà đã sống một thời gian dài với bố mẹ. Tập ở lại Bắc Kinh. Sau đấy, ông kết hôn với nữ ca sĩ nổi tiếng Bành Lệ Viên, người thăng tiến lên đến thiếu tướng. Bà ấy chỉ huy đội văn công của quân đội. Một người con gái hiện đang học đại học ở Harvard dưới một tên khác.

Chỉ có thể thăng tiến lên cao, Tập nhận ra như thế trong những năm đầu, khi ông ấy dứt ra khỏi nhóm có quyền lực ở Bắc Kinh một thời gian và thu thập kinh nghiệm ở tỉnh. Ông làm việc và thăng tiến trong các tỉnh Hà Bắc, Phúc Kiến và Chiết Giang. Phúc Kiến nằm đối diện với Đài Loan, và thuộc vào trong số những nhiệm vụ của Tập là tranh thủ các nhà đầu tư từ đảo này, điều mà ông đã hoàn thành một cách thành công. Trong vòng 17 năm, ông phục vụ trong bảy thành phố của tỉnh. Hai cán bộ được ông ấy nâng đỡ sau này bị kết án tham nhũng, cái rõ ràng là không gây hại cho ông về chính trị.⁵⁵

Ở Đông Trung Quốc, Tập bị thu hút bởi Đạo Phật, khí công và võ thuật truyền thống Trung Quốc. Rõ ràng là ông tin rằng qua đấy có thể củng cố được sức khỏe và cảm thấy dễ chịu. Người ta cho rằng trong gian đoạn này của cuộc đời mình, ông còn tin vào những lực siêu tự nhiên nữa.

Năm 2007 ông trở thành bí thư Đảng Thượng Hải, một bước to lớn trên con đường sự nghiệp. ĐCS ở đó đã rối loạn sau một xi căng đan tham nhũng. Tập thay Trần Lương Vũ, người đã chống lại các chỉ thị từ Bắc Kinh và bị cho là phải chịu trách nhiệm cho việc hơn 40 triệu euro từ quỹ tiền hưu của Thượng Hải đã được chi ra không đúng mục đích. Trần hiện đã bị kết án 18 năm tù.

Cái được gọi là "Băng nhóm Thượng Hải" dưới quyền của cựu tổng bí thư Đảng Giang Trạch Dân, thời đấy vẫn còn nhiều ảnh hưởng, đã gọi Tập về Thượng Hải. Vì ông ấy được xem là không tham nhũng và được trang bị cho đủ quyền lực để trừ khử những đồng chí tinh ranh ra khỏi nội bộ. Thế nhưng ông ở lại thành phố cảng và tài chính của Trung Quốc chỉ bảy tháng, sau đấy giới lãnh đạo gọi ông về Bắc Kinh. Cuối cùng thì kế hoạch công danh của Tập cũng thành công. "Ông ấy để mắt đến lần thăng tiến vào Trung Ương ngay từ ngày đầu tiên", các nhà ngoại giao Hoa Kỳ trích dẫn nguồn của họ.

Tập không phải là một người bay bổng về mặt trí thức, nhưng "tính toán, tự tin và tập trung", theo một bản báo cáo của Đại sứ quán Hoa Kỳ ở Bắc Kinh – một "người thực tế" và "thực dụng", người luôn luôn che dấu bài của mình và rồi "lạnh lùng" chơi đúng lá bài vào đúng thời điểm. Đồng thời ông ấy cũng là một con người thân thiện, một người "lúc nào cũng quan tâm đến bạn". Trong thời thanh niên, ông không bao giờ nói về giới tính kia hay về phim. Rượu và gái, cách tiêu khiển của nhiều cán bộ, không phải là việc của ông. Phụ nữ cho ông ấy là tẻ nhạt, điều này thì ông chia sẻ với cấp trên cứng nhắc của ông là Hồ Cẩm Đào.

Chỉ duy nhất một lần là Tập gây sự chú ý với một cơn nổi giận ở nơi công cộng – khi ông phàn nàn trước các doanh nhân Trung Quốc ở Mexico trong năm 2009 về "vài người ngoại quốc bụng bự chẳng làm gì khác ngoài việc chỉ tay vào đất nước của chúng ta". Ông thêm vào đấy: "Thứ nhất, Trung Quốc không xuất khẩu cách mạng; thứ nhì Trung Quốc không xuất khẩu nghèo đói; và thứ ba, Trung Quốc không làm những việc phi lý ..."⁵⁶

Cho tới nay, ông không nổi bật với ý tưởng chính trị hay sáng kiến, điều đấy thì trước sau cũng không nên trong hệ thống công danh của ĐCS. Các tướng lĩnh của Quân đội Giải phóng Nhân dân đáng giá cao ông chỉ riêng vì người cha cách mạng của ông và tình bạn của ông ấy với nhà cải tổ qua đời năm 1997 Đặng Tiểu Bình. Không có gì cho thấy là Tập Cận Bình có thể sẽ trở thành một Gorbachev Trung Quốc. Ông không coi trọng các cải cách dân chủ, ông ghét cay ghét đắng việc chỉ chạy theo tiền bạc và giàu sang của nhiều người đồng hương. Đường như ông ao ước có lại thời gian ngày xưa. Khi là Hiệu trưởng Trường Đảng

⁵⁵ Wong, Ansfield: "In China ..." New Yourk Times, 23/01/2011

⁵⁶ Như trên.

Trung ương, như nhiều học viên thuật lại, ông thích trích dẫn Mao. Trong lúc tiến hành tổ chức Đảng, giới lãnh đạo Đảng phải "học tập dự án xây dựng Đảng vĩ đại, cái về cốt lõi đã được tiến hành dưới sự lãnh đạo của Thế hệ Thứ nhất với đồng chí Mao Trạch Đông", ông giảng dạy.⁵⁷

Nổi bật là thiện cảm của ông ấy dành cho những người "anh hùng của quần chúng" của ngày hôm qua, được tuyên truyền ca ngợi dưới thời Mao, như "người sắt" của mỏ dầu Đại Khánh hay người lính can đảm Lôi Phong. Ông tin rằng chỉ một nhóm tinh hoa nhỏ của Trung Quốc là có thể duy trì sự ổn định xã hội và dẫn dắt đất nước đến tầm vóc to lớn. Các hoàng tử là "những người thừa kế chính thống" của cuộc Cách mạng Trung Quốc, ông ấy nói.⁵⁸

Lúc ban đầu, người đứng đầu nhà nước và Đảng Hồ Cẩm Đào đã không chọn ông làm người kế nghiệp. Người được Hồ ưa thích là Lý Khắc Cường, người mà cũng như ông ấy đã bắt đầu sự nghiệp trong Đoàn Thanh niên Cộng sản. Thế nhưng một nhóm đồng chí cao niên, ngoài những người khác là cựu bí thư ĐCS Giang Trạch Dân, đã phản đối. Lý "không có đủ kinh nghiệm", họ nhận xét. Người đứng đầu Đảng nhân nhượng, thay vào đó Lý sẽ là người kế nghiệp của thủ tướng Ôn Gia Bảo.

Một cán bộ ở bước ngoặt

Cuối năm 2010, Lý đã tập hợp nhiều quyền lực vào tay của mình. Ông ấy đồng thời là Phó Thủ tướng, Phó Chủ tịch Ủy ban Năng lượng nhà nước và là sếp của Cơ quan kiểm tra về thực phẩm. Thêm vào đó, ông ngồi trong nhóm lãnh đạo của ĐCS về tài chính và kinh tế, trong Bộ Chính trị ông chịu trách nhiệm về môi trường và y tế. Ông soạn thảo một hệ thống bảo hiểm xã hội cho cả nước và phát triển những chương trình chống thất nghiệp. Trong thời gian còn là cán bộ ở tỉnh, ông đã lo xây dựng nhà xã hội, đồng nghiệp của ông tường thuật.⁵⁹ Sau thời gian là cán bộ trong Đoàn Thanh niên Cộng sản, ông điều hành tỉnh Hà Nam còn mang nét nông thôn từ 1998 đến 2004 như là chủ tịch tỉnh trẻ tuổi nhất thời đấy. Sau đó ông là bí thư tỉnh Liêu Ninh. Nhiều nhà máy quốc doanh của nền công nghiệp nặng ngày xưa đã đóng cửa ở đây. Khác với thành viên của thế hệ lãnh đạo già hơn, cái bao gồm phần nhiều là kỹ sư, nhà địa chất học và những nhà kỹ trị khác, Lý đã học đại học tại khoa Luật của Đại học Bắc Kinh và viết một luận án tiến sĩ. Khi còn là sinh viên, như bạn học nhớ lại, ông ấy đã cổ vũ cải cách chính trị.⁶⁰ Khi sinh viên nổi dậy trên Quảng trường Thiên An Môn năm 1989, ông ấy là một cán bộ cao cấp trong Đoàn Thanh niên, người xem cuộc chống đối đấy là "yêu nước" – và không phải như giới lãnh đạo là "phản cách mạng" – và qua đó đã đứng về phía của họ.⁶¹

"Chúng ta đang đứng trước một bước ngoặt lịch sử", ông ấy tuyên bố vào đầu năm 2010 trên Diễn đàn Kinh tế Thế giới tại Davos: "Chúng ta phải rời bỏ con đường cũ của tăng trưởng không hiệu quả và thay đổi mô hình phát triển hiện nay, cái dựa quá mức trên đầu tư và xuất khẩu."⁶²

Thế nhưng con đường công danh của ông không tron tru, tên của ông gắn liền với xì căng đan AIDS ở Hà Nam đã được dấu nhem một thời gian dài. Cuối năm 2010, giám đốc thời đấy đã mang bệnh không chữa khỏi của Viện Giáo dục Y tế, Chen Bingzhong, bước ra

⁵⁷ Xinhua 8 tháng 9 năm 2010. Nhân dân Nhật báo, 10/09/2010

⁵⁸ "Roter als rot" ["Đỏ hơn đỏ"], trong "Die enthüllte Supermacht – Amerikas Geheim-Depeschen" ["Siêu cường quốc bị lộ trần – Những điện tín bí mật của Mỹ"] SPIEGEL Special Số 1, Tháng 12 năm 2010

⁵⁹ Chen Li: "China's Team of Rivals", Foreign Policy, March/April 2009

⁶⁰ Xem "Die enthüllte Supermacht – Amerikas Geheim-Depeschen" ["Siêu cường quốc bị lộ trần – Những điện tín bí mật của Mỹ"] SPIEGEL Special Số 1, Tháng 12 năm 2010

⁶¹ Richard Spencer: "Tiananmen Generation could not rule China", The Telegraph, 11/10/2007

⁶² "Chinese Leader Offers a Glimpse of the Future", New York Times, 28/01/2010

giới công cộng và yêu cầu Lý phải xin lỗi vì những lỗi lầm của ông ấy trong cách xử sự với những bệnh nhân AIDS. Người ta đã không nghe ông.

Hoàng tử yêu Mao

Một cán bộ khác đã khiến cho người ta bàn đến mình trong những năm vừa rồi: Bạc Hy Lai, thành viên của Bộ Chính trị và từ cuối năm 2007 là bí thư Đảng của Trùng Khánh, một thành phố lớn và sừng động ở cạnh Trường Giang, trực thuộc trung ương. Ông ấy là người bí ẩn nhất trong tất cả họ, cũng là một hoàng tử. Cha của ông ấy là một trong số những người được gọi là "Tám người bất tử" của Đảng, một lãnh đạo huyền thoại của du kích quân thời chiến tranh chống Nhật trong những năm 30 và 40 của thế kỷ trước và đầu những năm 50 là Bộ trưởng Bộ Tài chính và sếp kế hoạch. Vào dịp Quốc hội họp hàng năm, khi người con trai bước lên những bậc thang của Nhân dân Đại hội đường, phóng viên và đội quay phim Trung Quốc hào hứng quay quanh ông ấy – một ngôi sao Pop-chính trị Trung Quốc.

Bạc học tại khoa Sử của trường Đại học Bắc Kinh và sau đó làm việc tại Học viện Khoa học Xã hội Trung Quốc. Là thị trưởng của thành phố cảng Đại Liên ở miền Đông Bắc, ông đã nhận được điểm tốt, thành phố đã trở thành một thành phố hiện đại, dễ nhìn. Sau đó, ông đến Liêu Ninh như là bí thư Đảng, rồi bước lên thành Bộ trưởng Bộ Thương mại. Ở Bắc Kinh phải xảy ra một cái gì đó ngoài dự định, vì Bạc không được bổ nhiệm làm Phó Thủ tướng như ông đã hy vọng. Thay vì vậy, ông lại được cử về tỉnh.

Ở Trùng Khánh, cách Bắc Kinh tròn 2000 km, rõ ràng là Bạc cần phải chứng minh rằng thành phố ở giữa Trung Quốc cũng có thể vươn lên như những thành phố lớn cạnh biển như Thượng Hải hay Quảng Châu. Vì để cho nền kinh tế tiếp tục tăng trưởng, chính phủ Bắc Kinh phải công nghiệp hóa các vùng đất nội địa, Trùng Khánh phục vụ như điểm khởi đầu cho chính sách "Phát triển miền Tây". Bạc tự chứng tỏ mình là một bí thư Đảng được ưa thích. Ông ấy để cho xây nhà ở rẻ tiền, thương lượng với những người lái taxi đình công. Ông ấy coi trọng an ninh. Ông tuyên bố sẽ cho lắp đặt 500.000 camera giám sát trong thành phố, hệ thống này được cho là đã tiêu tốn mất 2,6 tỉ dollar.⁶³ Bạc đặc biệt chơi lá bài Mao, mặc dù cha của ông đã ngồi tù trong thời gian Cách mạng Văn hóa và mẹ của ông được cho là còn bị Hồng Vệ Binh đánh chết nữa. Năm 2009 ông khởi động một "Chiến dịch văn hóa đỏ": tại nhiều sự kiện, hàng nghìn người đã hát những bài ca từ thời Mao và trích dẫn từ những tác phẩm của Mao. Thêm vào đó, Bạc kêu gọi người dân gửi "thông điệp đỏ" qua điện thoại di động của họ, những thông điệp ca ngợi đất nước hay thành phố. Người ta cho rằng đã có 120 triệu tin nhắn như thế đã được gửi đi. Như Mao ngày xưa, ông chỉ thị cho nhà văn những gì mà họ cần phải viết: "Tác giả có một nhiệm vụ quan trọng, và họ phải tạo ra những tác phẩm sâu sắc hơn và cảm động hơn cho kỷ nguyên này, để khuyến khích thế hệ kế tiếp. Chỉ như thế mới có hy vọng cho con người chúng ta."⁶⁴

Với một chiến dịch chống mafa, ông đã để lại nhiều ấn tượng hơn là với làn cổ vũ cho nghệ thuật xã hội chủ nghĩa. Hội Tam Hoàng kiểm soát ngoài những cái khác là các doanh nghiệp xe buýt và bất động sản. Ai đứng cản đường họ đều bị nguy hiểm đến tính mạng. Trên 3400 người đã vào tù dưới thời Bạc, người đã mang sếp cảnh sát riêng của ông ấy từ Bắc Kinh về, trong số đó có những trùm băng đảng và cán bộ đã trở thành triệu phú như cựu Phó Cảnh sát và sếp của Tư pháp, Wen Qiang. Chín người bị kết án tử hình, tuy vậy các luật sư hoài nghi rằng mọi việc đều hợp pháp tại những phiên tòa đóng kịch này.

Trong tháng 12 năm 2010, Bạc ở Trùng Khánh tiếp đón chuyến đến thăm của một hoàng tử khác: Tập, người được chỉ định làm tổng bí thư. Có một liên minh cho tương lai

⁶³ "Chongqing-SW China mega-city building huge security system", AFP 08/03/2011

⁶⁴ Zhang Wen, <http://chinageeks.org>

được tạo ra ở đó hay đây chỉ là một cuộc thanh tra thường kỳ? Thế nào đi nữa thì Tập cũng ban phép lành cho chính sách của người đồng chí của ông ấy: "Đảng bộ Trùng Khánh đã chiến thắng lớn trong công cuộc bảo đảm những quyền cơ bản và lợi ích của quần chúng", ông ấy nhận xét. "Chiến dịch Chống Hội Tam Hoàng được người dân yêu thích và đã mang lại nhiều niềm vui cho trái tim của con người".

Và: "Hát những bài ca đỏ, nghiên cứu các tác phẩm của Mao ... và phổ biến ngôn từ (Mao) – điều đây đã lắng sâu vào trong trái tim của con người và rất đáng để được khen ngợi."⁶⁵

Luật sư biến mất

Hai hoàng tử yêu thích Mao và một nhà kỹ trị siêng năng – họ đại diện cho một nhóm tinh hoa mới, sẽ dẫn Trung Quốc đi vào tương lai. Đường như cả ba đều không đáng giá cao việc tự do hóa nền chính trị. Nhưng có lẽ vẫn còn một nhà cải cách nữa đang chờ đợi ở hậu trường? Ngay cả khi không phải là một người triệt để như Gorbachev, có lẽ là một người ít nhất là thử nghiệm một cách can đảm hơn những đổi mới về chính trị? Trong những cuộc nói chuyện của tôi với các chuyên gia ở châu Á, tôi thường hay nghe được quan điểm này vào đầu 2011: "Cuộc cách mạng Hoa Lài ở Bắc Phi cho thấy rằng không có gì là không thể cả, cả ở châu Á và ngay cả ở Trung Quốc cũng không."

Vì thế mà chúng ta hãy chìm vào bầu không khí đang thống trị ở Trung Quốc cho tới mùa Xuân 2011. Các lãnh tụ cũ và mới bị thúc đẩy bởi ý muốn mang đất nước trở lại tầm vóc to lớn xưa cũ. Họ, và cả nhiều người dân nữa, cảm nhận lịch sử của Trung Quốc như là một lịch sử của sự sỉ nhục. Trong sách giáo khoa, phim truyền hình nhiều tập và viện bảo tàng của họ, lúc nào họ cũng được gợi nhớ rằng trong thế kỷ 19 các thế lực thuộc địa đã chiến thắng Trung Quốc trong Chiến tranh Thuốc phiện và đã thâm nhập vào sâu trong lục địa của vương quốc thời đấy. Sau Đệ nhất thế chiến, năm 1919 ở Versailles phe chiến thắng đã giao một phần của tỉnh Sơn Đông không phải về cho người Trung Quốc mà là cho người Nhật. Bắt đầu từ 1931 người Nhật chiếm nhiều phần rộng lớn của Trung Quốc.

ĐCS tăng cường mặc cảm nạn nhân này. Họ cần nó cho sự hợp pháp hóa riêng của họ. Chỉ họ, họ giải thích cho thần dân của họ, mới có thể dẫn đất nước đến sức mạnh và niềm tự tin và đặt nó vào trong một tình trạng mà nó không còn bị đẩy qua đẩy lại như một tảng đá yếu ớt trên sân trường. "Không có Đảng thì đã không có Trung Quốc mới", ngay từ nhỏ người Trung Quốc đã hát như thế rồi.

Thế nhưng có một mâu thuẫn kỳ lạ lộ ra: các chính trị gia của ĐCS xuất hiện ra bên ngoài càng tự tin thì ở bên trong họ lại càng lo lắng. Một dấu hiệu rõ ràng cho việc này là cung cách đối xử cứng rắn với những người có suy nghĩ khác. Danh sách của các luật sư, các nhà hoạt động vì quyền công dân, nhà báo bà nhà bảo vệ môi trường đã biến mất ngày một dài ra. Những người kiến nghị và những người làm cho họ khó chịu đều không có phán xét của tòa án mà rơi vào trong những cái được gọi là "nhà tù đen" do cảnh sát và cán bộ dựng lên bất hợp pháp, vào trại cải tạo hay trong nhà thương điên. Luật pháp là vũ khí của nhà nước nhiều hơn là sự bảo vệ trước sự độc đoán của nó. Năm 2001 luật sư Cao Trí Thịnh tường thuật lại cho các nhà báo rằng cảnh sát đã tra tấn ông trong nhà giam. Cho tới mùa xuân 2001 ông biến mất không để lại một dấu tích.

Người thân thuộc, những người muốn kiểm tra xem tại sao lại có nhiều trường học đổ sập xuống như thế trong trận động đất ở Tứ Xuyên năm 2008, hoặc đi tìm những kẻ chịu trách nhiệm cho vụ sửa bột nhiễm độc hóa chất melamin, cũng đều chịu rủi ro tù đày. Lời lên án

⁶⁵ Willy Lam: "Heir apparent showing his stripes", Asia Times, 22/12/2010, <http://www.atimes.com/atimes/China/LL22Ad01.html>

trong những trường hợp như thế là "xúi giục chống phá nhà nước" hay "gây nguy hại cho hòa bình xã hội"

Số phận của tác giả và triết gia Luu Hiểu Ba đã gây chấn động khắp thế giới, người năm 2010 đã nhận Giải Nobel Hòa bình. Cuối năm 2009 Tòa án Nhân dân Trung tâm Thứ nhất ở Bắc Kinh đã kết án ông 11 năm tù. "Tội phạm" của ông: ông đã viết chín bài luận văn "với mục đích gian trá", nhưng đặc biệt là đã cùng thảo Hiến chương 08, cái lan truyền đi trong Internet và nhanh chóng được tròn 10.000 người ký tên.

Rằng tự do ngôn luận đã được bảo đảm trong Hiến pháp Trung Quốc, các thẩm phán phục vụ cho ĐCS không quan tâm đến điều đó, các tác phẩm của Luu đã "vượt qua" tất cả các ranh giới, họ nhận xét. "Không ai có thể ngăn chặn niềm mong muốn có được tự do", Luu đã kiên định đáp lại trong bài phát biểu bảo vệ mà ông đã không được phép đọc nhưng được bạn bè công bố sau đây trong Internet.

Hiến chương 08 không yêu cầu quyết phải lật đổ ĐCS, nhưng yêu cầu một nền "dân chủ dựa trên luật pháp". Các tác giả ủng hộ một biến đổi thận trọng và "một chính phủ hiện đại mà trong đó tam quyền phân lập được bảo đảm. Thuộc vào trong đó là tự do ngôn luận, tự do báo chí, tự do tụ họp, tự do thành lập hiệp hội, tự do chọn nơi cư ngụ, tự do đình công, biểu tình và phản đối ..."

Tin tức về Giải Nobel Hòa bình lúc đầu bị dẹp yên trong báo chí và rồi phải được đưa ra như một bằng chứng cho thái độ chống Trung Quốc của nước ngoài. Vợ của người nhận giải biến mất vào trong quản thúc tại gia.

Các nhà kiểm duyệt ở Bắc Kinh và ở các tỉnh giám sát ngày đêm báo chí, truyền thanh, truyền hình và Internet, để các thông tin không ưa thích đừng lan truyền đi. 350 triệu "thông tin có hại" – bao gồm bài viết, hình ảnh và video – đã bị xóa cho đến tháng 11", trưởng phòng thông tin của hội đồng nhà nước đã báo cáo trong tháng 12 năm 2011. Thuộc trong số đó tất nhiên không chỉ là nội dung chính trị mà còn cả nội dung khiêu dâm.⁶⁶

Một thỏa thuận không được viết ra

Trung Quốc tạo cực. Chính khách, khoa học gia và nhà báo nước ngoài thường được xếp vào một trong hai phe: những cái được gọi là Panda-Hugger hay China-Basher (những kẻ ôm gấu trúc và những người căm thù Trung Quốc). Đặc trưng của bên này: họ luôn luôn thổ lộ sự thông hiểu cho chính sách của chính phủ, nhấn mạnh đến những tiến bộ trong các thập niên vừa qua, khám phá ở ĐCS ý chí muốn cải cách chính trị, chỉ đến lịch sử lâu đời và nền văn minh đáng khâm phục của đất nước này và thích giải thích cách cư xử kỳ lạ của các chính trị gia với những đặc tính về văn hóa. Thế giới phải cố gắng hiểu Trung Quốc hơn nữa, những người ôm gấu trúc yêu cầu. Đặc biệt là phải làm tất cả mọi việc để người Trung Quốc đừng bị mất mặt.

Người căm thù Trung Quốc ngược lại cho rằng ĐCS là một liên minh bí mật, tương tự như mafia, tổ chức chẳng hề nghĩ gì khi giam cầm những người mang tư tưởng phê phán và đánh cắp ý tưởng của đối tác kinh doanh nước ngoài để rồi lại đẩy họ ra khỏi nước. Quân đội tăng cường vũ trang, điều theo quan điểm của họ chứng minh rằng những câu kể lể về "vươn lên trong hòa bình" chỉ là tuyên truyền nhằm nhí mà thôi.

Sự thật nằm ở đâu đó giữa những cực này và thỉnh thoảng là ở các tận cùng của chúng. Thêm vào đó, những người đầy quyền lực của ĐCS không chỉ tự thể hiện mình như những người đại diện cho đảng của họ mà là còn cho toàn quốc gia Trung Quốc nữa. Những ai hoài nghi chính sách của họ phải dự tính rằng mình sẽ bị công kích là chống Trung Quốc, chống yêu nước hay còn là muốn lật đổ nữa.

⁶⁶ Kathrin Hille: "Chinese Internet censors boast of good year", Financial Times, 30/10/2010

Giới trung lưu mới của Trung Quốc đến một lúc nào đó sẽ yêu cầu quyền cùng quyết định nhiều hơn nữa, nhiều kiểm tra hơn và một nền báo chí tự do hơn, người ta cho là như thế, ĐCS sẽ không thể tránh né được việc một ngày nào đó phải nói lòng chế độ của họ và chấp nhận cho người dân có được những quyền cơ bản của dân chủ. "Biến đổi thông qua tiếp cận" hay "Biến đổi thông qua thương mại" là câu khẩu hiệu của chính khách và doanh nhân Đức. Phương án này đã hoạt động thành công trong Liên bang Xô viết.

Không thể được, những người bị quan phản đối, và chắc là họ đúng: Trung Quốc khác với Liên bang Xô viết. Cấu trúc cơ bản của một xã hội dân sự là cần thiết cho một biến đổi ở Trung Quốc, những cấu trúc mà hiện giờ ĐCS đang cố bóp chết chúng từ trong trứng nước. Trong mùa xuân 2011, dường như những thế lực đã thắng thế, những thế lực muốn ngăn chặn bằng mọi giá sự tự do hóa, như việc bắt giam nghệ nhân nổi tiếng Ai Vị Vị cho thấy.

Trung Quốc trong tương lai sẽ ra sao? Ba kịch bản:

Kịch bản lạc quan: Đất nước này trở thành một nền dân chủ ổn định. Vì giới trung lưu tăng lên, ngày càng có nhiều nông dân bỏ nông thôn đi vào thành thị. Chẳng bao lâu nữa mỗi một người Trung Quốc sẽ thu nhập trên 6000 dollar một năm. Con số của các phong trào tự phát tư nhân và những nhóm quyền lợi có tổ chức độc lập (những cái được gọi là tổ chức phi chính phủ) tăng lên, vì không có họ thì chính phủ không còn có thể giải quyết hết tất cả các vấn đề xã hội đa dạng. Một ngày nào đó ĐCS sẽ không còn có khả năng che dấu sự bất đồng trong nội bộ của họ dưới sự lãnh đạo tập thể được nữa. Phe phái hình thành như thế - và cuối cùng là đảng.

Kịch bản đen tối: người nghèo càng nghèo hơn, người giàu giàu hơn. Ngày càng có nhiều người cảm nhận họ là những người thua cuộc trong những cái cách. ĐCS không còn kiểm soát tham nhũng được nữa, cái càng làm cho người dân thêm tức giận. Thêm vào đó, chính phủ không có khả năng giải quyết nạn thất nghiệp đang tăng lên. Trong một tương lai không quá xa, tròn 955 triệu người sẽ ở trong độ tuổi lao động (năm 1995 là 732 triệu), tất cả họ đều hy vọng có được một công việc làm tốt. Các vấn đề môi trường ngày càng trầm trọng thêm. Hàng triệu người, bị xua đuổi đi bởi hạn hán và ngập lụt, kéo nhau đi khắp nước tìm nước sạch, không khí sạch và lương thực thực phẩm sạch. Giới lãnh đạo của ĐCS, cán bộ của cái được gọi là thể hệ thứ sáu, không có đủ khả năng. Hỗn loạn xảy ra, những cuộc nổi dậy làm rung chuyển đất nước, tình ly khai, một dòng người tỵ nạn chảy qua châu Á.

Kịch bản trung hòa: tất cả sẽ cứ như hiện nay. Trung Quốc vẫn tiếp tục được dẫn dắt bởi một nhóm tinh hoa, những người thành công trong việc nhanh chóng phản ứng với những tình huống mới - nếu cần thì với sức mạnh của những nòng súng. Không có một lựa chọn khác với ĐCS. Giới trung lưu không quan tâm đến tam quyền phân lập mà quan tâm đến việc giữ nguyên tình trạng hiện nay, cho tới chừng nào mà họ vẫn còn có cơ hội gửi con cái họ đi học trường tốt, đi nghỉ mát mỗi năm một lần, mua cho mình một căn hộ. Họ tiếp tục thỏa hiệp với giai cấp chính khách đang thống trị để chống lại những yêu cầu và mong muốn của người dân nghèo chiếm đa số, muốn có một phần lớn hơn nữa trong chiếc bánh của sự thịnh vượng. Họ muốn ngăn chặn không cho Trung Quốc lại rơi vào những hỗn loạn của cuộc Cách mạng Văn hóa, hay lại còn bị điều khiển bởi công nhân và nông dân như ngày xưa dưới thời Mao Trạch Đông.

Trở lại hiện tại: nhân danh "ổn định" và "xã hội hài hòa", ĐCS đang đi trên một con đường nhiều rủi ro: họ trấn áp những tranh luận quan trọng và trấn áp quan niệm của người dân về tương lai của đất nước họ. Tại những cuộc xung đột sắc tộc, họ đổ lỗi cho nước ngoài về những vấn đề mà thật sự là do trong nước gây ra.

Ví dụ Tây Tạng và Tân Cương: những người lãnh đạo ĐCS không cho phép người dân sống ở đây tranh luận công khai về những khó khăn của họ, về cuộc đi tìm sự nhận dạng của

họ và những tưởng tượng của họ về cuộc sống của họ trong xã hội Trung Quốc. Trong bầu không khí đầy, những vấn đề bình thường trở thành hết sức là chính trị. Phê phán chính sách giáo dục cho các sắc tộc thiểu số, một chính sách giáo dục bị tranh cãi, là không thể. Ai mặc dù vậy vẫn mở miệng đều bị nguy hiểm sẽ vào tù như người có chủ trương ly khai hay còn là kẻ khủng bố nữa. Qua đó, chính trị gia Trung Quốc đã gieo mầm cho những cuộc nổi loạn mới, có lẽ còn dữ dội hơn nữa.

Công thức ảo thuật 70/30

Trung Quốc đang phải chịu đựng một chỗ yếu khác – cách xử sự với quá khứ. Người đàn ông mà chân dung của ông ấy được treo từ nhiều thập niên nay ở cổng Thiên An Môn và nhiều lần bị kích đã diễn ra nhân danh ông ấy vẫn còn được tôn sùng xưa cũng như nay: Mao Trạch Đông. Lý thuyết của ông ấy có tầm cỡ hiến pháp, chân dung của ông ấy đập vào mắt trên tất cả các tờ tiền giấy từ một nhân dân tệ cho tới 100 nhân dân tệ.

Từ những năm 50, hàng triệu người trong nước Cộng hòa Nhân dân đã trở thành nạn nhân của những cuộc đấu tranh ý thức hệ và của những dự án điên rồ. Chịu trách nhiệm cho việc đây là đảng mà ngày nay đang dẫn dắt vận mệnh của đất nước này. Chỉ 30 phần trăm các việc làm của Mao là sai, Đặng Tiểu Bình tuyên bố sau cái chết của Mao năm 1976 – phần còn lại được xem là o.k. Ai hoài nghi sự phán xét này, nói quá to về diễn biến của thời đây, nghiên cứu quá tỉ mỉ về các nguyên nhân, hỏi xoáy quá sâu vào trách nhiệm, người đây đặt dấu hỏi về quyền lực của ĐCS và trong trường hợp xấu nhất thì làm nguy hại đến tự do của mình.

Nhưng một xã hội có thể tiến bước vào tương lai khi nó nhắm mắt hoàn toàn trước những đoạn đen tối trong lịch sử của nó hay không? Tôi cho là không. Một ngày nào đó nó sẽ bị những con ma của quá khứ bắt kịp.

Sau lần nhìn vào nội bộ bây giờ chúng ta hãy quan sát xem Trung Quốc đối xử với thế giới bên ngoài ra sao. Trung Quốc tác động ra bên ngoài như thế nào – nhẹ nhàng hay hung hãn? Nó muốn đạt đến những gì, ngăn chặn những gì? Chắc chắn một điều: từ 2009 Trung Quốc xuất hiện ngày càng tự tin hơn – và đôi khi đã làm cho láng giềng gần xa lo sợ. Chương kế tiếp bàn về chính sách đối ngoại của Bắc Kinh.

"Ảnh hưởng to lớn hơn"

Trung Quốc thay đổi chính sách ngoại giao

Ở cạnh đường vành đai thứ hai của Bắc Kinh có một ngôi nhà to màu xám, phòng ra bên ngoài như một pháo đài. Cảnh sát của Quân đội Giải phóng Nhân dân đứng gác ở phía ngoài, những người nữ hầu bàn trong bộ quần áo đỏ và đen phục vụ trà cho khách ở bên trong, chúng tôi đang ở trong Bộ Ngoại giao của nước Cộng hòa Nhân dân Trung hoa.

Trong phòng làm việc của họ, các nhà ngoại giao Trung Quốc tường thuật, tất cả đều giản dị: thiếu nhân sự. Trong Phòng Báo chí, chịu trách nhiệm cho nhà báo nước ngoài, không có nữ thư ký và cũng không có người đưa thư. Vì thế mà các cán bộ phải tự gửi fax và sao chụp và nhiều nhất là chỉ có thể những giao việc đây về cho lớp cán bộ trẻ.

Sau thời gian học tập này, các nhà ngoại giao Trung Quốc không được gửi ra nước ngoài mà là về làng mạc và thành phố Trung Quốc. Ở đây, như là phó chủ tịch hay phó bí thư, họ cần phải thu thập kinh nghiệm trong cuộc sống thường ngày của đất nước mà rồi sau này họ phải đại diện cho nó một cách đáng tin cậy ở bên ngoài.

Diêm Học Thông thuộc vào trong số các nhà khoa học và chuyên gia về chính sách ngoại giao nổi tiếng nhất. Ông là nơi đến cho nhân viên các đại sứ quán và nhà báo nước ngoài, những người để cho ông giải thích về chính sách của Bắc Kinh. Ông nói tiếng Anh tốt, ngồi trên một chiếc ghế màu tím trong một phòng tiếp khách của Đại học Thanh Hoa ở Đông-Bắc của Bắc Kinh và trình bày về tương lai của châu Á vào một ngày mùa đông lạnh lẽo.

Ông không muốn nói về một châu lục đang vươn lên trong ý nghĩa của một sức mạnh chung. Không, ông nói, nhiều nước châu Á tuy tăng trưởng về kinh tế nhưng người ta không thể nào nhìn châu lục này như một cái gì đó thuần nhất, cái dịch chuyển trọng lượng của thế giới. Đó là Trung Quốc thì nhiều hơn, nước kéo châu Á lên cùng với nó. Trong vòng 20 năm tới đây, ông ấy nói, thế giới sẽ trở nên đa cực, tức là sẽ không còn chỉ một quyền lực, USA, là quyết định sự việc xảy ra. Chỉ Trung Quốc là có một cơ hội đến gần được với siêu cường Mỹ - "nước Nga không, Ấn Độ không, Brazil không".

Diêm Học Thông được xem như là tiếng nói của những người mà ngay từ bây giờ đã yêu cầu chính phủ hãy xuất hiện tích cực hơn nữa ra bên ngoài. Quyền lực kinh tế và sự hiện diện của đất nước trên thế giới phải hòa hợp với nhau, ông ấy nói. Hơn 30 năm nay, các nhà ngoại giao Trung Quốc đã tuân theo những câu châm ngôn cho chính sách ngoại giao Trung Quốc của trường lão ĐCS qua đời năm 1997 Đặng Tiểu Bình, "điềm tĩnh, điềm tĩnh, điềm tĩnh cúi đầu xuống và làm xong việc riêng của chúng ta."

Có ba nguyên tắc dẫn dắt ngoại giao Trung Quốc, những nguyên tắc mà Wu Jianming, cựu đại sứ và bây giờ là giáo sư tại Đại học Ngoại giao, trường đại học riêng của bộ, mô tả như sau: "không bành trướng, không bá quyền và không liên minh". Trung Quốc sẽ không bước theo dấu chân của các thế lực thực dân, không hướng đến sự thống trị, vì những thế lực như thế trong quá khứ đã thất bại và liên minh có thể khiến cho một cuộc Chiến tranh Lạnh mới xảy ra.⁶⁷

⁶⁷ Wu Jianming, "Past, Present and Future, Chian Security, Vol. 4 Nr. 3, 2008

Hai năm sau đó, Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Dương Khiết Trì đã quả quyết ở Hội nghị An ninh München năm 2010 trước những thính giả đang nghi ngại rằng "một Trung Quốc phát triển" không cần phải làm cho họ lo ngại, đó "không phải là một mối đe dọa, mà là một cơ hội". Đối với các nước khác, Trung Quốc sẽ "tiếp tục đối xử bình đẳng. Trung Quốc sẽ không bao giờ ép buộc ý muốn riêng của mình lên các nước khác. Thời gian mà một hay hai nước quyết định cho cả thế giới đã qua từ lâu rồi. Chúng tôi luôn luôn ủng hộ cho việc tất cả các nước, dù lớn hay nhỏ, mạnh hay yếu, giàu hay nghèo, đều là thành viên bình đẳng của cộng đồng quốc tế."⁶⁸

Tám tháng sau đó trong hội nghị ASEAN ở Hà Nội, Dương không còn muốn biết gì về những lời nói nhẹ nhàng của mình nữa: trong một thảo luận về những vùng lãnh thổ đang bị tranh cãi trong Biển Đông, ông lưu ý các láng giềng: "Các anh hãy nhớ rằng sự thịnh vượng của các anh phụ thuộc vào chúng tôi cho đến đâu." Và: "Trung Quốc là một nước lớn, và các nước khác là nước nhỏ, và đó là một sự thật." Trong các thủ đô ở Đông Nam Á, lời nói bóng gió này đã được chú ý ghi nhận.⁶⁹

"Chúng ta cần một Vạn Lý Trường Thành"

Nhà ngoại giao và nhân viên ngân hàng Trung Quốc bây giờ cùng ngồi cạnh bàn hội nghị của các tổ chức tài chính quốc tế – trong Ngân hàng Thế giới hay trong IMF ở Washington –, và họ có một mục đích: các tổ chức được tạo ra sau Đệ nhị thế chiến này cần phải bước ra khỏi con đường mòn của chúng. Vì hệ thống tài chính thông thường, Trung Quốc cho là như thế – và cả Ấn Độ nữa – ưu tiên cho các quốc gia công nghiệp và gây bất lợi cho "các nước năng động sắp trở thành nước công nghiệp" và họ tự xếp họ vào trong đó. Thêm vào đó, trong thời gian của cuộc khủng hoảng châu Á 1997 IMF đã tạo nhiều đau khổ cho các nạn nhân của cuộc khủng hoảng.

Điều đây không phải là đơn giản. Nhờ sức mạnh kinh tế mà USA vẫn còn chiếm tỷ lệ phiếu 17,77% trong IMF mà với nó họ có thể ngăn chặn tất cả các quyết định quan trọng. Nhưng Trung Quốc hiện nay, theo một nghị quyết của các nước G-20 năm 2010, đã nhích lên đến vị trí thứ ba, bây giờ nước này gửi một nhân viên cao cấp của Ngân hàng Trung ương vào nhóm đứng đầu của IMF.⁷⁰

"Chúng tôi có ý định sẽ bảo vệ tỷ lệ phiếu của những nước nghèo nhất", sếp Ngân hàng Trung Ương Bắc Kinh Châu Tiểu Xuyên nói. Ngoài ra, Bắc Kinh muốn chấm dứt những cuộc thỏa thuận ngầm về nhân sự của các nước công nghiệp phương Tây. Nằm trong tầm nhìn trước hết là người Mỹ, những người đang thống trị IMF. Châu: "Ban giám đốc của Quỹ cần phải được bầu chọn qua một quá trình cởi mở, minh bạch và dựa trên công lao cống hiến".⁷¹

Một nước cờ đẹp của một đảng mà luôn luôn giải quyết chuyên nhân sự riêng của mình ở phía sau những cánh cửa đóng kín. Chính phủ Trung Quốc kêu gọi IMF không chỉ xem xét tỉ mỉ ngân sách của những nước nghèo như một nhà kiểm toán khó tính mà cả ngân sách của các quốc gia công nghiệp nữa. Cuối cùng thì những nước này với "chính sách về ngân sách, tiền tệ và tài chính không thích đáng đã gây thiệt hại trong tăng trưởng kinh tế, trong tỷ lệ người có việc làm, ở thương mại và ở hệ thống tiền tệ quốc tế nhiều hơn" là các

⁶⁸ Trang mạng của Đại sứ quán Trung Quốc ở Berlin, <http://big5.fmprc.gov.cn/gate/big5/de.china-embassy.org/det/zt/Themen/>

⁶⁹ Xem "China's Aggressive New Diplomacy", Wall Street Journal,

<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704483004575523710432896610.html>

⁷⁰ Thành viên của G 20: Đức, USA, Liên hiệp Anh, Pháp, Nhật, Trung Quốc, Brazil, Nga, Ấn Độ, Úc, Nam P, Canada, Mexico, Argentina, Hàn Quốc, Indonesia, Ả Rập Saudi, THô Nhĩ Kỳ, Liên minh châu Âu, Ý.

⁷¹ Tuyên bố tại hội nghị lần thứ 22 của Ủy ban Tiền tệ và Tài chính Quốc tế của IMF, 09/10/2010

nước khác, chuyên gia tài chính Trung Quốc nói: "Sự kiểm soát phải công bằng và như nhau. Các quy định phải được viết mới lại."

Tuy vậy, khi sếp IMF Dominique Strauss-Kahn phải từ chức trong tháng 5 năm 2011 do bị lên án vì áp phe tình dục ở New York, các nước châu Á đã không nắm cơ hội này mà đưa ra một ứng cử viên riêng – hay cùng nhau ủng hộ một ứng cử viên. Ít ra thì người nữ kế nghiệp Strauss-Kahn, nữ Bộ trưởng Bộ Tài chính Pháp Christine Lagarde, đã không còn có thể phớt lờ những người châu Á được nữa: trong thời gian kêu gọi ủng hộ cho lần ứng cử của mình, bà đã sang New Delhi và Bắc Kinh – và cuối cùng thì những người của Ngân hàng Trung ương Bắc Kinh cũng đã ủng hộ.

Ngân hàng thế giới, có nhiệm vụ chống nghèo trước hết là bằng cách cho vay, bây giờ được một người Trung Quốc cùng dẫn dắt: Lâm Nghi Phu, một nhà kinh tế Mác xít, người học đại học ở Đài Loan và Chicago và ngoài ra thì cũng đã có một lý lịch hấp dẫn. Trong tháng 5 năm 1979, người nguyên là đại úy của quân đội Đài Loan đã bơi từ đảo Kim Môn (Quemoy) vượt biển sang Hạ Môn vào nước Cộng hòa Nhân dân. Người đào ngũ để lại vợ và con gái. Theo như ông ấy giải thích sau này, ông muốn trở về với "nước mẹ Trung Hoa".

Là Phó Tổng giám đốc và là kinh tế gia trưởng của Ngân hàng Thế giới, ông ấy muốn giật lấy mái chèo. Bắt đầu từ bây giờ, các quốc gia có hạ tầng cơ sở yếu kém không còn phải bị ép buộc thực hiện những cải cách tân tự do chủ nghĩa theo kiểu "Chúng tôi có giải pháp cho vấn đề của bạn" nữa. Ông ấy đã đưa ra một phương án, cái mà ông ấy gọi là "Kinh tế học cấu trúc mới" (NSE). Diễn đạt một cách đơn giản, nó nói rằng: khi các nước muốn giải phóng mình ra khỏi sự nghèo khổ thì họ cần phải đi theo con đường của Trung Quốc sau năm 1978, dùng "lợi thế của sự tụt hậu" và hướng đến những kinh nghiệm và chiến lược của những quốc gia thành công, những quốc gia mà vào lúc ban đầu cũng có những điều kiện tương tự như chính họ. Các chính phủ đây phải hỗ trợ cho những "doanh nghiệp tiên phong" có nhiều hứa hẹn bằng cách ưu đãi thuế và cho vay. Thêm vào đấy, Lâm khuyến khích những nước có hạ tầng cơ sở yếu kém hãy xây dựng những vùng kinh tế đặc biệt – mà Trung Quốc cũng đã thành công với chúng.

Năm 2009, Trung Quốc tham gia Ủy ban Basel về giám sát ngân hàng và Ủy ban Ổn định Tài chính. Cả hai ủy ban đều cần phải giám sát giám đốc của các ngân hàng và quỹ phòng vệ, để họ đừng lại tạo ra những gói tài chính đáng ngờ đã chịu một phần trách nhiệm cho cuộc khủng hoảng tài chính khắp thế giới năm 2008. "Chúng ta cần một Vạn Lý Trường Thành để giữ an toàn cho chúng ta", Lưu Minh Khang nói, sếp cơ quan điều tiết ngân hàng của Trung Quốc. Vì thế mà ông ấy đưa ra một hiệp định quốc tế, để cải tiến "hệ thống điều tiết không hoạt động".⁷²

Hẳn là dưới áp lực của Trung Quốc mà IMF đã giảm nhẹ các quy định nghiêm ngặt của mình: "Chúng ta đã dịch chuyển theo hướng của những điều kiện ít khắt khe hơn", phó IMF John Lipsky nói. "Chúng ta chỉ tập trung vào các biện pháp cốt lõi, những biện pháp không thể thiếu được cho ổn định, tăng trưởng và chống nghèo. Các khoản cho vay của chúng ta không còn bao gồm những quy định bắt buộc cho những biện pháp về cấu trúc mà có một tính mềm dẻo lớn hơn..."⁷³

Thế nhưng các tổ chức phi chính phủ châu Á lại nghi ngại: mặc dù IMF quả quyết rằng các nước có thể nhận được tiền dễ dàng hơn ngày xưa, nhưng nhân viên của Ngân hàng vẫn tiếp tục đặt ra những điều kiện mà theo quan điểm của Bhumika Muchhala của Third World Network ở Malaysia là khó mà đáp ứng được: "Các khoản cho vay chống khủng hoảng của Quỹ vẫn còn bao gồm những điều kiện cũ, cắt giảm bớt chi tiêu công, giảm thâm hụt và

⁷² "China proposes global finance pact", The Wall Street Journal, 11/10/2010

⁷³ John Lipsky: "Realizing the Potential of Asia's Developing Economies", Hanoi, March 22, 2010

tăng lãi suất – việc hoàn toàn ngược lại với chính sách kích thích mở rộng của các nước G-20."⁷⁴

Các nhà kinh tế nhà nước của Trung Quốc còn nhắm đến một mục đích nữa: đến một ngày nào đó họ muốn thay thế đồng dollar như tiền tệ dự trữ quốc tế. Nó không còn hợp thời nữa, họ nói. Sếp Ngân hàng Trung ương Châu kêu gọi ủng hộ cho một tiền tệ nhân tạo: quyền rút vốn đặc biệt của IMF, cái dựa trên một giỏ tiền tệ.

Chúng ta hãy tạm thời quay lưng lại với thế giới của nhân hàng và thị trường chứng khoán, của các thị trường tài chính và quỹ đầu tư và hãy nhìn xem các nhà ngoại giao Trung Quốc làm gì ở những nơi khác. Ví dụ như họ đã đưa ra sáng kiến của một tổ chức đa phương – Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO). Để giải quyết cuộc tranh cãi về chương trình hạt nhân của Triều Tiên, từ tháng 8 năm 2003 họ tổ chức những cuộc đàm thoại sáu bên trong nhà khách quốc gia ở phía Tây của Bắc Kinh với Triều Tiên và Hàn Quốc, Nhật, Nga và USA. Mục đích: một bán đảo Triều Tiên không có vũ khí nguyên tử. Cho đến nay chúng không thành công. Vào thời gian chuyển tiếp 2010/2011, các vòng đàm thoại đã đi đến chỗ bế tắc.

Không thể không nhìn thấy: các nhà ngoại giao, giới quân đội và đại diện của các công ty ngoại thương nhà nước của Trung Quốc hiện xuất hiện khắp nơi trên thế giới, đặc biệt như là những người cùng cạnh tranh trong cuộc chạy đua vì nguyên liệu và thị trường. Bắt đầu từ khi nhậm chức năm 2003, sếp nhà nước và Đảng Hồ đã đi qua tất cả các châu lục, cho tới nay không một lãnh tụ Trung Quốc nào mà đi lại trên thế giới nhiều như ông ấy.

Từ 2008 hải quân gửi tàu chiến vào Vịnh Aden, có nhiệm vụ bảo vệ tàu chở hàng trước hải tặc Somalia. Đầu năm 2011, khu trục hạm "Xuzhou" đã đến Lybia để sơ tán hàng nghìn công nhân Trung Quốc. Đã từ lâu, Trung Quốc gửi đi nhiều lính mũ xanh hơn là USA, Liên hiệp Anh và Nga cộng lại, ngoài những nơi khác là đến Sudan, Congo, Libanon, Liberia và Haiti.⁷⁵

Tuy nhiên, gần đây các nhà ngoại giao Trung Quốc đã phớt lờ nguyên tắc ngoại giao "không can thiệp" của họ, như ví dụ Lybia cho thấy. Trong Hội đồng Bảo an LHQ, vào tháng 3 năm 2001, Bắc Kinh đã không bỏ phiếu chống Nghị quyết 1973, cái trao quyền cho NATO được phép bắn hạ chiến đấu cơ của Lybia trong lúc hoạt động chống lại lực lượng nổi dậy – Bắc Kinh bỏ phiếu trắng. Và cuối cùng Bắc Kinh còn tiếp xúc trực tiếp với những người đối đầu với chính phủ của đại tá Muammar Gaddhafi.

Rõ ràng là có ba điều khiến cho người Trung Quốc phải quẳng đi những nguyên tắc của họ: họ lo sợ cho các dự án có giá trị trên 18 tỉ dollar của họ, những dự án mà họ đã hứa hẹn với người Lybia, họ không muốn chọc giận Liên đoàn Ả Rập và muốn thanh toán một món nợ với Gaddhafi. Đại tá lập dị này đã chọc giận người Bắc Kinh: ví dụ như năm 2006 ông ấy đã mời tổng thống Đài Loan thời đấy, Trần Thủy Biên, sang thăm Lybia. Thêm vào đấy ông ấy chưa từng thấy cần thiết phải viếng thăm Trung Quốc.

Lôi gậy ra khỏi bị

Người Mỹ và người Âu chờ đợi ở Trung Quốc nhiều nỗ lực hơn nữa, như trong cuộc đấu tranh chống sự nóng ấm lên của khí hậu và họ yêu cầu Bắc Kinh giúp đỡ mạnh mẽ hơn nữa trong cuộc đấu tranh chống Taliban ở Afghanistan. Cuối cùng thì Trung Quốc có nhiều lợi ích kinh tế ở Hindu Kush, họ lập luận. Như một công ty nhà nước đã thắng cuộc đấu thầu khai thác mỏ đồng Aynak và đã đầu tư 2,8 tỉ dollar vào đấy.⁷⁶

⁷⁴ Robert Weissmann: "A new Life for the IMF: Capitalizing on Crisis", Toward Freedom, <http://www.towardfreedom.com/globalism/1612-a-new-life-for-the-imf-capitalizing-on-crisis>

⁷⁵ Xem Linda Jakobson, Dean Knox: "New Foreign Policy Actors in China", Sipri-Policy Paper no. 26, Stockholm, 2010

⁷⁶ "China's quiet power grab", The Washington Post, 28/09/2010

Cựu Thứ trưởng Bộ Ngoại giao Mỹ và sau đây là giám đốc Ngân hàng Thế giới, Robert Zoellick, yêu cầu Trung Quốc, cần phải là "một người chung phần có trách nhiệm". Những điều như thế nghe giống như đạo đức giả không chỉ ở tai của người Trung Quốc. Không phải chính là USA hay sao, kẻ trong quá khứ với bộ tịch cường quốc của họ đã không xuất hiện như "một người chung phần có trách nhiệm"? Chính người Mỹ đã đòi hỏi cho mình quyền bảo vệ bằng mọi phương tiện "việc tự do tiếp cận những thị trường chìa khóa, nguồn năng lượng và nguồn tài nguyên chiến lược" – nếu cần thì với GIs.⁷⁷

Chính là kẻ gây ô nhiễm môi trường USA, kẻ quả quyết rằng mình không thể tham gia Nghị định thư Kyoto, nghị định thư mà nhiều quốc gia muốn qua đó để làm giảm chất độc hại trong không khí. Và: USA hỗ trợ ở Ả Rập một thể chế quốc gia cực kỳ phi dân chủ. Thêm vào đó, USA đã từ chối không công nhận Tòa án Quốc tế ở Den Haag.

Về mặt khác, các nhà phê bình Trung Quốc cũng đứng khi lên án các chính khách Trung Quốc hưởng lợi từ những thể chế và quy định mà các quốc gia công nghiệp truyền thống đã tạo ra cho thương mại thế giới và cuộc chung sống của các quốc gia – và chẳng cần phải làm gì cho việc đẩy cả. Mặc cho sức mạnh kinh tế của mình, Bắc Kinh không thuộc vào trong số những người chi tiền nhiều nhất của Liên Hiệp Quốc. "Trung Quốc tiếp tục đi trên con đường tự do của mình và chỉ đóng góp vào cho sự lãnh đạo toàn cầu nhiều như là cần thiết để giảm nhẹ phê phán của phương Tây", chuyên gia Trung Quốc người Mỹ David Shambaugh.⁷⁸

Để hiểu được tốt hơn sự phẫn nộ hướng về phía Trung Quốc, chúng ta phải quay trở về chính sách tiền tệ, là một điểm tranh cãi lớn. Bắc Kinh giữ tỷ giá đồng nhân dân tệ thấp nhân tạo để có thể bán rẻ hàng hóa Trung Quốc ra nước ngoài, đó là lời buộc tội người Trung Quốc của nhiều nước. Điều này làm cho nước Mỹ mất tròn 1,4 triệu việc làm, người Mỹ nhận Giải Nobel về Kinh tế, Paul Krugman tính toán trong năm 2009.⁷⁹

Trung Quốc làm điều này như thế này. Ngân hàng Trung ương thu lại tiền dollar mà các công ty kiếm được qua bán ra nước ngoài với một tỷ giá cố định và chuyển cho họ thay vào đây là nhân dân tệ – vừa mới được in ra. Vì thế mà ngân hàng này đã thu thập được một núi ngoại tệ dự trữ khổng lồ. Cuối tháng 3 năm 2011 là 3,04 nghìn tỷ dollar. Với tiền này, người Trung Quốc mua ngoài những thứ khác là trái phiếu quốc gia của Mỹ – và qua đó là cho người Mỹ vay. Cho tới cuối năm 2010, Trung Quốc đã đầu tư tròn 1160 tỷ dollar vào trái phiếu của Mỹ.

Nếu như nhân dân tệ có thể được trao đổi tự do thì hệ thống hoạt động như sau: các nhà máy Trung Quốc kiếm được dollar và đổi chúng lấy nhân dân tệ theo tỷ giá tương ứng ở ngân hàng. Họ hỏi mua nhân dân tệ càng nhiều thì nó lại càng đắt, theo những quy luật của thị trường. Hậu quả: một nhà nhập khẩu hàng dệt may của Mỹ phải dùng nhiều dollar hơn để trả tiền cho hóa đơn của ông ấy ở Trung Quốc, giá cả của hàng hóa Trung Quốc sẽ tăng lên ở nước ngoài.

Mọi thứ còn tệ hại hơn thế nhiều, Krugman nói, người mà phán xét của ông ấy được nhiều chính khách tán thành, ngoài những người khác là Bộ trưởng Bộ Tài chính Mỹ Timothy Geithner. Toàn bộ nền kinh tế thế giới có thể tăng trưởng thêm 1,5% nếu như Trung Quốc không chất đồng thặng dư thương mại và thặng dư ngoại tệ một cách điên rồ như thế và thay vào đó lại bơm tiền này vào chu trình kinh tế.⁸⁰ Vì thế mà người Mỹ cũng như người Âu đều thúc dục người Trung Quốc nâng giá nhân dân tệ. Trong đó, họ lưu ý đến những hiệp định đang có hiệu lực: khi trở thành thành viên của IMF, Bắc Kinh đã hứa sẽ "tránh không thao túng tiền

⁷⁷ Noam Chomsky: "China Growing Independence and the New World order", In These Times, 05/10/2010. <http://www.inthesetimes.com/main/print/6499/>

⁷⁸ David Shambaugh, The Washington Quarterly, 2011

⁷⁹ Paul Krugman: "Chinese New Year", New York Times, 31/12/2009

⁸⁰ Bloomberg Businessweek, 12/03/2010

tệ" và không "can thiệp về lâu dài, một mặt và trong quy mô lớn" để làm giảm giá đồng tiền của mình.⁸¹

Chuyên gia người Mỹ tính toán rằng chỉ cần nhân dân tệ tăng tỷ giá 1% trong những năm sắp tới đây thì thặng dư thương mại của Trung Quốc sẽ giảm đi 15 đến 25 tỷ dollar, thâm hụt toàn cầu của Mỹ giảm cho tới sáu tỷ. Nếu tăng tỷ giá tới 20% thì số cộng sẽ teo lại còn 350 đến 500 tỷ dollar và số âm của Mỹ có lẽ sẽ bớt đi 120 tỷ dollar. Tròn 500.000 việc làm có thể sẽ được tạo thêm ở USA.⁸²

Người Trung Quốc phản bác lại. Họ không để cho người khác xen vào chính sách tiền tệ của họ, họ nói như thế, điều đó thuộc "chủ quyền quốc gia". Thêm vào đó, họ đưa ra để cân nhắc rằng nhân dân tệ đã đắt thêm một phần năm trong những năm vừa qua – và lần tăng tỷ giá chỉ bị làm gián đoạn bởi cuộc khủng hoảng 2008 do USA gây ra. Nếu tỷ giá hối đoái hoàn toàn tự do thì sẽ có vô số tiền đầu cơ chảy vào Trung Quốc và nền kinh tế Trung Quốc sẽ thiệt hại lớn. Hậu quả là thất nghiệp nhiều hơn, sự ổn định chính trị bị đe dọa. Không ai trên thế giới thích như thế, họ nói, người Mỹ cũng không.

Và nói chung: ai hưởng lợi nhiều nhất từ Trung Quốc? Doanh nghiệp nước ngoài vào Trung Quốc, tàn phá môi trường, phung phí tài nguyên và thu lợi không biết bao nhiêu là tiền vì đồng lương thấp, như giáo sư tài chính người Hongkong Lang Xianping nói. Ví dụ như một món đồ chơi sản xuất ở Trung Quốc mang lại cho công ty Mỹ Mattel 3,60 dollar lợi nhuận, các nhà sản xuất Trung Quốc nhận được từ đây nhiều lắm là 1,5 cent – vì "giá nguyên liệu bị kiểm soát bởi Wall Street và giá các sản phẩm cuối bởi những doanh nghiệp như Mattel".⁸³ Nhưng trong lời lên án của mình, Lang đã không nhìn thấy một khía cạnh: không có các đầu tư của người nước ngoài, không có công nghệ của họ thì người dân của ông ấy chắc hẳn là đã không đến được nơi họ đang ở đây ngày hôm nay.

Lời buộc tội, Trung Quốc với tính ngoan cố và ích kỷ của mình đã làm đảo lộn cơ cấu kinh tế của thế giới, hoàn toàn không phải là được chia sẻ ở khắp nơi trong phương Tây. Cả lời yêu cầu của Krugman có nhiều ảnh hưởng, phải làm áp lực nhiều hơn với người Trung Quốc, và, như ông thường hay diễn đạt, "đánh với cây gậy khúc côn cầu", cũng không được tiếp nhận tốt – ví dụ như ở nhà kinh tế học có nhiều kinh nghiệm và chuyên gia châu Á Stephen Roach, người làm việc cho ngân hàng đầu tư Morgan Stanley.

Thật ra thì người ta nên dùng cây gậy để đánh người bạn Krugman của ông, ông ấy cho là như thế. Vì nguyên nhân của vấn đề nằm ở bên phía của người Mỹ. Họ cần phải tiêu ít tiền hơn và tiết kiệm nhiều hơn. Rồi họ sẽ có thể tự giải quyết lấy những khó khăn của họ mà không cần phải đổ lỗi cho người khác.⁸⁴

Nhà sử học người Anh Paul Kennedy cho rằng lời kêu gọi nâng tỷ giá nhân dân tệ chỉ là "đánh nhau với cối xay gió": vì khi tiền Trung Quốc lên giá thì đồng dollar giảm – và "rồi những người mua bán tiền tệ – và, quan trọng hơn, các chính phủ châu Á, châu Phi và châu Mỹ La tinh – [...] sẽ tách dự trữ ngoại tệ của họ ra khỏi đồng dollar ngày càng rủi ro nhiều hơn". Nhưng một quốc gia mà không có tiền tệ có giá trị thì sẽ mất quyền lực và ảnh hưởng trên thế giới.⁸⁵

⁸¹ C. Fred Bergsten và những tác giả khác: "China's Rise", Peterson Institute for International Economics, Washington, 2009

⁸² "The Chinese Exchange Rate", Peterson Institute for International Economics, <http://www.iie.com/research/topics/hottopic.cfm?HotTopicID=3>

⁸³ Lang Xianping: "China's wealth vanishes into foreign pockets", Global Times, 26/09/2010

⁸⁴ Bloomberg Businessweek, 18/03/2010

⁸⁵ Paul Kennedy: "Don't surrender US-Influence to Beijing", International Herald Tribune, 30/09/2010

Những thùng đạn ở trong cát

Chúng ta hãy rời chính sách tiền tệ và nhìn đến châu Phi. Ở đây, sự hiện diện của Bắc Kinh đã gây bất an cho người Âu và người Mỹ, đặc biệt là cách thức mà các chính trị gia, nhà ngoại giao, nhà ngoại thương nhà nước và nhân viên kỹ thuật của nó xuất hiện. Bắc Kinh cho nhiều nước vay một cách thuận lợi, xóa nợ, xây đường xá, sân vận động, cầu, nhà máy thủy điện, bệnh viện và cảng, làm mới đường sắt – và qua đó mở rộng ảnh hưởng chính trị của mình. Khi Ngân hàng Thế giới, như năm 2008 ở Tchad, rút lại một khoản tiền cho vay vì nước này không giữ đúng cam kết, hay, như ở Angola, các thương lượng với IMF về giúp đỡ tài chính có nguy cơ thất bại, người trung Quốc nhảy vào thay thế.

Malawi sở hữu Uranium và một vài loại đất hiếm – nguyên liệu cần thiết để sản xuất linh kiện điện tử. Ở đây, doanh nghiệp Trung Quốc xây ngôi nhà quốc hội, một khách sạn và một trung tâm hội nghị cũng như một sân vận động. Ngân hàng Xuất Nhập khẩu nhà nước của Trung Quốc cho nước Mozambique giàu than đá vay hai tỷ dollar để xây một đập thủy điện khổng lồ; cảng hàng không và sân vận động quốc gia được sửa chữa bằng tiền Trung Quốc. Doanh nghiệp Trung Quốc hứa hẹn với đất nước này những cuộc kinh doanh có giá trị 13 tỉ dollar cho tới năm 2020.⁸⁶ Tuy vậy, giới cạnh tranh không phải là đã ngủ quên: doanh nghiệp Ấn Độ, Malaysia, Hàn Quốc và Brazil cũng đang gắng sức về kinh doanh và giấy phép.

Việc Trung Quốc tiến vào châu Phi tự nó không phải là đòi bại. Nhưng nó dẫn đến việc ảnh hưởng của Mỹ và châu Âu biến mất dần. Đồng thuận Bắc Kinh – ngoại giao không có điều kiện tiên quyết – xói mòn "khả năng của các chính trị gia Mỹ, lập nên chương trình nghị sự quốc tế, và khả năng của các thể chế tài chính phương Tây, yêu cầu những hình thức chính phủ tốt hơn từ thế giới không phải là phương Tây", nhà khoa học người Mỹ Stefan Halper nói.⁸⁷

Trung Quốc hợp tác với tất cả các quốc gia mà có thể bán vũ khí và những sản phẩm khác cho các quốc gia đó và mua lại nguyên liệu. Và Trung Quốc biết đền đáp. Bắc Kinh ngăn chặn các nghị quyết của LHQ chống lại chính phủ ở Khartoum, chính phủ mà bị buộc tội diệt chủng ở Sudan, cho đến khi áp lực quốc tế quá lớn ngay trước Thế Vận Hội 2008. Các nhà ngoại giao Bắc Kinh trả lời các phê phán về sự gài gông của họ với chế độ giết người đó bằng lời lưu ý rằng ngoại giao im lặng giúp được nhiều hơn là sự ồn ào ở công cộng. Sau này mới biết rằng doanh nghiệp Trung Quốc rõ ràng là đã không tuân thủ việc cấm vận vũ khí với Sudan. Phóng viên BBC đã tìm thấy những thùng đạn với chữ Trung Quốc sau những cuộc đọ súng với lực lượng nổi dậy trong Nam Sudan.

Bắc Kinh cũng chống lại những biện pháp trừng phạt Iran, nước mà nhiều quốc gia, trong số đó có Cộng hòa Liên bang [Đức], muốn can ngăn ý định chế tạo bom nguyên tử. "Đối thoại và thương lượng" là con đường tốt hơn là tẩy chay, các nhà ngoại giao của nước này nói. Đầu năm 2010, Bắc Kinh chỉ gửi một quan chức cấp thấp vào vòng Iran của Liên hiệp Anh, Pháp, Nga, Đức và USA ở New York. Người này tuyên bố đơn giản rằng đây không phải là "thời gian" cho cấm vận, chấm dứt tranh luận.⁸⁸

Sau đây, người Trung Quốc bác bỏ các hoạt động chống "Cảnh vệ Cách mạng Hồi giáo", những người cũng kiểm soát chương trình nguyên tử của Iran. Theo ý muốn của LHQ, chuyển khoản và những chuyến đi của họ cần phải được ngăn chặn. Các nhà ngoại giao đã thành công trong việc làm giảm nhẹ các hoạt động [trừng phạt]. Phong tỏa, họ lý luận, không được phép làm hại đến người dân bình thường và thương mại bình thường.

Nghe có lý, nếu như không có một vài trở ngại. Về một mặt, China hoạt động kinh tế với nhiều tỉ dollar trong Iran, tức là nó có thể bị mất cơ hội kinh doanh khi tham gia các hoạt động trừng phạt của những quốc gia khác. Ví dụ như Trung Quốc muốn cùng với một doanh

⁸⁶ Johan Lagerkvist: "Westward Ho: Asians March into Africa", Yale Global Online, 16/03/2011.

⁸⁷ Stefan Halper: "The Beijing Consensus", Basic Books, New York, 2010

⁸⁸ "Beijing blocks talks on tackling Iran Nuclear threats", The Times, 18/01/2010

nghiệp trong nước xây con đập nước lớn nhất thế giới có giá hai tỷ dollar ở sông Bakhtiari trong miền Đông Nam. Người Trung Quốc đã xây tàu điện ngầm ở Teheran, sau khi họ chào giá thấp hơn nhiều so với cạnh tranh, ngoài những công ty khác là Siemens.

Tuy các quan chức Bắc Kinh thường hay quả quyết rằng họ rất quan tâm đến việc không được mua bán những loại vật liệu mà người ta cần để sản xuất vũ khí nguyên tử. Nhưng rõ ràng là Iran có thể mua những vật liệu như thế trong nước Cộng hòa Nhân dân, những thứ cần cho các thiết bị mà lại có thể sản xuất được Uran có khả năng được sử dụng cho vũ khí: bom chân không đặc biệt, Kevlar, sợi cacbon và thép được tôi đặc biệt. "Trung Quốc không thực hiện và thông qua kiểm soát thương mại và luật trừng phạt một cách thích đáng. Thường xuyên có người Iran sang đây và mua vật liệu", khoa học gia hạt nhân David Albright của Woodrow Wilson International Center for Scholars in Washington cảnh báo.⁸⁹

Và Trung Quốc cũng không muốn thông qua cả những trừng phạt chống Zimbabwe, một đất nước giàu platin và những nguyên liệu khác. Tổng thống Robert Mugabe, người đàn áp giới đối lập và tàn phá nền kinh tế của đất nước ông ấy, thay vào đây đã nhận danh hiệu giáo sư danh dự của Đại học thuộc Bộ Ngoại giao Bắc Kinh, Trung Quốc xây dựng ở Zimbabwe một trung tâm đào tạo cho mật vụ, "Robert Mugabe National School of Intelligence".⁹⁰ Đại sứ quán Trung Quốc ở Harare đã chiêu đãi Mugabe năm 2010 nhân dịp sinh nhật lần thứ 86 của ông ấy.⁹¹

Trong những vùng khác của thế giới, chính phủ Trung Quốc cũng ngoảnh mặt đi khi họ không muốn gây hại đến lợi ích kinh tế và chiến lược. Một vụ thảm sát ở thành phố Andishan của Uzbekistan trong tháng 5 năm 2005, khi lực lượng an ninh bắn chết hàng trăm thường dân dài tình trạng quản thúc tại gia của người đối lập đã được trả tự do Aung San Suu Kyi thì điều đẩy theo quan điểm của Bắc Kinh là một hành động của "chủ quyền tư pháp" và không xứng đáng để phê phán.

Bắc Kinh bảo vệ quan điểm của mình với "nguyên tắc không can thiệp vào nội bộ của các quốc gia khác". Và Bắc Kinh chờ đợi người khác đáp lễ cho việc đó – về kinh tế cũng như về chính trị. Các doanh nghiệp muốn khai thác đồng, thiếc, dầu hay khí đốt. Các quan chức chính phủ thì lại yêu cầu một tuyên bố rõ ràng về chính sách một Trung Quốc: những ai thiết lập quan hệ ngoại giao với Đài Loan sẽ nhanh chóng đánh mất thiện cảm và hợp đồng, những ai sẵn đón Đạt Lai Lạt Ma cũng sẽ thế.

Mới đây, các nhà ngoại giao Bắc Kinh nói về một "vạch đỏ" mà theo quan điểm của họ là không được phép vượt qua. Năm 2009 Nam Phi dưới áp lực của Bắc Kinh đã hủy bỏ lời mời Đạt Lai Lạt Ma. Sau khi nữ thủ tướng Angela Merkel tiếp vị lãnh tụ tôn giáo Tây Tạng trong phủ thủ tướng năm 2007, người Trung Quốc đã đóng băng các quan hệ hơn nửa năm. Mới đây, hai nhà kinh tế học của Đại học Göttingen đã chứng minh trong một nghiên cứu, rằng sau một cuộc gặp gỡ với Đạt Lai Lạt Ma, các doanh nghiệp của những nước đó đã bán sang Trung Quốc máy móc, tàu thủy hay máy bay ít hơn chừng 8% trong một khoảng thời gian nhất định.⁹²

Ở Na Uy sự việc đã trở nên dữ dội ngay trước khi nhà bất đồng chính kiến Lưu Hiểu Ba được trao tặng giải Nobel Hòa bình. Trong một lá thư gửi các cơ quan đại diện ở nước ngoài tại Oslo, Bắc Kinh đe dọa sẽ có hậu quả nếu như các đại sứ của họ ngồi vào chỗ trong sảnh làm lễ: "Chúng tôi rất hy vọng rằng nước của các ngài ... không tham dự vào các hoạt động chống lại Trung Quốc", như trong đó viết.

⁸⁹ "Chian Failing to Enforce Nuclear-Weapons Sanctions on Iran, Expert Says", Bloomberg, 14.01.2011

⁹⁰ "Chinese Spy Center taps Diplomat?", The Zimbabwean, 02/03/2011

⁹¹ Divis Smith and Agencies: "China Poised to pore \$10bn into Zimbabwe's ailing economy", guardian.co.uk, 01.02.2011

⁹² "Göttinger Volkswirte: Chian reagiert auf Empfänge des Dalai Lama mit Handelsreduktionen", Pressemitteilung der Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der George-August-Universität Göttingen 234/2010

Nhà báo và tác giả người Hongkong của "South China Morning Post", Frank Ching, đã gọi lời đe dọa đây là "thái độ trẻ con". Thế giới sẽ rút ra những kết luận của nó từ cách đối xử trong tương lai của Trung Quốc như là một cường quốc. Bây giờ đã đến lúc Trung Quốc "trưởng thành [...], đừng nhỏ nhen và phí công sức trong những việc không có hy vọng và không thông minh."⁹³

Tuy vậy, lời cảnh cáo của Trung Quốc ở Oslo đã thành công. Bên cạnh những quốc gia như Nga, nước trước sau gì thì cũng không coi trọng Giải Nobel Hòa bình, những nước như Afghanistan, Serbia hay Philippines cũng đã vắng mặt.

Cũng thiếu cả Nepal. Quốc gia nhỏ bé ở Himalaja lâu nay đã cảm nhận được áp lực của các nhà ngoại giao Trung Quốc. Họ cảm thấy khó chịu trước nhất là bởi những cuộc biểu tình của người Tây Tạng trên đường phố của Kathmandu. Bây giờ chính phủ đã cấm những cuộc biểu tình như thế. Đầu năm 2011, các nhà hoạt động người Tây Tạng buộc tội cảnh sát Nepal đã gửi trả người tỵ nạn về Trung Quốc và qua đó đã rời bỏ thông lệ ngầm mang lén họ sang Ấn Độ với sự giúp đỡ của Cao ủy Tỵ nạn LHQ.

Những lần vuốt ve của Trung Quốc trong thế giới thứ ba hiện đã mang lại thành quả. Điều đây có thể cảm nhận trước hết là trong LHQ, và EU là nạn nhân. Trong khoảng thời gian từ 2007 đến 2008, các nhà ngoại giao của họ đã phải chấp nhận nhiều thất bại hơn là thông thường trong những lần bỏ phiếu, đặc biệt là về nhân quyền. Họ đã mất đi sự hỗ trợ của tròn một phần tư của tất cả các thành viên LHQ. Những nước này, ngược lại với trước đây, bỏ phiếu trong Đại Hội đồng LHQ, trong Hội đồng Bảo an và trong Hội đồng Nhân quyền ở Genève thường là với Trung Quốc – và với Nga. Chỉ riêng ở Genève, EU đã mất hơn nửa số phiếu. "Quyền lực quyết định luật chơi đang mất dần", một nghiên cứu ở London chẩn đoán. "LHQ ngày càng được tạo hình bởi Trung Quốc, Nga và đồng minh của họ."⁹⁴

Hai người quyết định thế giới

"Trong thế kỷ 21", lãnh đạo nhà nước và Đảng Hồ Cẩm Đào nói, "quan hệ giữa Trung Quốc và USA thuộc trong số những quan hệ quan trọng nhất". "Không có Trung Quốc thì không làm gì được cả", Tổng thống Mỹ Barack Obama nói.

Trung Quốc và Mỹ. Đó là những đối thủ mà không thể sống thiếu kẻ kia và số phận của thế giới phụ thuộc vào quan hệ của họ. Với lời phát biểu của mình, Tổng thống Mỹ cho thấy rằng ông đã nhận ra được tình trạng đã thay đổi của thế giới. "Các quan hệ giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc sẽ đặt dấu ấn lên thế kỷ 21", ông nói. Chỉ khi cả hai quốc gia hòa hợp với nhau thì người Mỹ và người Trung mới đạt đến những mục đích quan trọng – dù đó là ở câu hỏi của biến đổi khí hậu, khắc phục khủng hoảng kinh tế hay không phổ biến vũ khí nguyên tử.

Nhìn từ phía châu Á thì Obama, người đã sống ở Indonesia nhiều năm trong thời niên thiếu, là vị tổng thống "Thái Bình Dương" đầu tiên của Mỹ, khác với những người tiền nhiệm hướng sang châu Âu nhiều hơn nhiều. Cố vấn an ninh Mỹ trước đây Zbigniew Brzezinski đã nhìn thấy một dịch chuyển địa chính trị từ Đại Tây Dương sang Thái Bình Dương. Ông nói về Trung Quốc và USA như "nhóm hai người có thể làm thay đổi thế giới". Người ta đã còn nói về "Chimerica" nữa. Nhà chính trị học người Anh Niall Ferguson đã đặt ra khái niệm này, vì

⁹³ Frank Ching: "China and Liu Xiaobo's Nobel Prize: The end of 'Peaceful Rise'?" trong Opinion Asia, <http://opinionasia.com/node/834>

⁹⁴ Richard Gowan, Franziska Brantner: "A Global Force for Human Rights? An Audit of European Power at the UN", Policy Paper, European Council On Foreign Relations, London 2008.

Trung Quốc và Mỹ đã gắn kết chặt chẽ với nhau đến mức họ đã tạo thành "một đơn vị kinh tế" từ lâu.⁹⁵

Sức mạnh mới của Trung Quốc là một cú sốc cho nhiều người Mỹ. Đối với doanh nghiệp và chính khách đây là một cảm giác khác thường, rằng đất nước của mình phụ thuộc vào những quyết định do nhà cầm quyền cộng sản đưa ra trong Vương Quốc Ở Giữa xa xôi. Nước Cộng hòa Nhân dân không những đã vượt qua mặt USA như là mục tiêu số 1 cho đầu tư nước ngoài. Doanh nghiệp Trung Quốc còn mua cả công ty Mỹ, như đã xảy ra tại gã khổng lồ về máy tính IBM.

Vì thế mà Thứ trưởng Bộ Ngoại giao Mỹ James Steinberg đã phát minh ra công thức "Tái bảo hiểm chiến lược" cho quan hệ với Trung Quốc. Ý tưởng ở đằng sau đó: Khi Washington và đồng minh của nó chào mừng người Trung Quốc như là "thế lực thịnh vượng và thành công" trên sân khấu quốc tế, thì ngược lại Bắc Kinh phải chứng minh cho thế giới thấy rằng "vai trò trên toàn cầu đang tăng lên [của Bắc Kinh] không phải được trả giá bởi an ninh và thịnh vượng của những nước khác".⁹⁶

"Chúng ta cạnh tranh ảnh hưởng với Trung Quốc. Bạn hãy gạt sang một bên khía cạnh nhân đạo Chúng-ta-làm-cái-mà-chúng-ta-tin. Chúng ta hãy nói về chính trị thực tế. Chúng ta cạnh tranh với Trung Quốc", Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Mỹ Hillary Clinton nói rõ trong Thượng viện Mỹ đầu tháng 3 năm 2011, sau khi đa số thuộc về Đảng Cộng hòa đe dọa cắt giảm viện trợ cho thế giới thứ ba trong Thái Bình Dương. "Trung Quốc đang cố gắng bước vào ở sau chúng ta và ở dưới chúng ta". Ví dụ như nước này đã mời tất cả các nhà lãnh đạo của những quốc gia nhỏ ở Thái Bình Dương và đã đãi đằng họ một cách hào phóng.

Clinton tiếp tục: "Chúng ta có rất nhiều ủng hộ trong Thái Bình Dương. Nhiều nước nhỏ bé này đã bỏ phiếu cùng với chúng ta trong Liên Hiệp Quốc, họ là đồng minh vững chắc của Mỹ, họ đấu tranh cho những giá trị của chúng ta." Nhưng, theo Clinton, viện trợ phát triển không chỉ quan trọng từ những lý do nhân đạo và đạo đức, mà còn nhằm để bảo đảm ảnh hưởng của Mỹ trên thế giới". Nếu như có ai đó nghĩ rằng sự rút lui của chúng ta (ra khỏi viện trợ phát triển, ghi chú của tác giả) không đóng vai trò nào trong vai trò lãnh đạo của chúng ta trong một thế giới mà chúng ta đang cạnh tranh với Trung Quốc và Iran, thì người đấy sai lầm."⁹⁷

Các quan chức Trung Quốc về phần mình lại nghi ngờ rằng người Mỹ chỉ muốn một điều: ngăn cản Trung Quốc "vươn lên trong hòa bình" và muốn ép buộc họ những giá trị của Phương Tây như dân chủ. Tất cả những gì đến từ USA vì thế bị Bắc Kinh khám xét tỉ mỉ xem liệu nó có phục vụ cho mục đích "giữ cho Trung Quốc nhỏ bé" hay không. Yêu cầu của Washington, nâng giá nhân dân tệ, là một bằng chứng rõ ràng cho Bắc Kinh. "Cốt lõi của chiến lược mới của Mỹ (ở châu Á) là làm giảm ảnh hưởng của Trung Quốc ở trong vùng và bảo vệ cho các liên minh của Mỹ ở trong vùng", Liu Ming của Viện Nghiên cứu châu Á và Thái Bình Dương ở Thượng Hải viết.⁹⁸

Nhiều đầu búp và một bộ trưởng yếu đuối

Chúng ta hãy đến gần ngôi nhà xám ở cạnh con đường vành đai số 2 của Bắc Kinh thêm lần nữa, Bộ Ngoại giao của Trung Quốc. Chính sách đối ngoại có thật sự thành hình ở đây hay không? Chính xác là những ai đứng ở đằng sau nó? Ai quyết định về chiến lược và chiến

⁹⁵ Niall Ferguson: "Not two countries, but one: Chimerica", The Telegraph, 04/03/2007,

<http://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3638174/Not-two-countries-but-one-Chimarica.html>

⁹⁶ Xem Evan Osnos: "Strategic Reassurance", Letter from Chian, The New Yorker, 06/10/2009

⁹⁷ Daniel Dombey: US struggling to hold role as global leader, Clinton says", Financial Times, 02/03/2011

⁹⁸ Liu Ming: "No need to worry about Obama's East Asia strategy", china.org.cn, 12/11/2010

thuật, mưu mẹo và khéo léo, công hàm và châm chích, hiệp định và thỏa hiệp? Ai là cấp cao nhất?

Đứng đầu Bộ Ngoại giao từ năm 2007 là Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Dương Khiết Trì, một nhà ngoại giao chuyên nghiệp đã học tại London School of Economics. Thế nhưng các chuyên gia không cho ông ấy là người quyết định. Viện Nghiên cứu Hòa bình Quốc tế ở Stockholm (SIPRI) đã nghe ngóng trong giới chuyên gia về Trung Quốc và đã đi đến kết luận rằng người bộ trưởng và bộ của ông ấy "không nhất thiết phải là nhân vật quan trọng nhất trong lúc lập chính sách đối ngoại".⁹⁹

Đứng trên Dương là Ủy viên Quốc Vụ Viện có thẩm quyền về chính sách đối ngoại Đối Bình Quốc, giống như một người trên bộ trưởng, được giao cho những nhiệm vụ đặc biệt. Ông ấy chịu trách nhiệm về Triều Tiên và EU. Có ở đây cũng là "Phòng quốc tế của Trung Ương Đảng" và sếp của nó Vương Gia Thụy. Ông ấy lo về quan hệ với các đảng khác.

Nhưng trung tâm lãnh đạo lại là một ủy ban đầy bí mật, tác động trong hậu trường, "nhóm lãnh đạo về chính sách đối ngoại" của Đảng Cộng sản. Thuộc trong đó bên cạnh Dương và Đối và Vương là Bộ trưởng Bộ Thương mại, Bộ trưởng Bộ Quốc phòng và Bộ trưởng Bộ An ninh Quốc gia. Có một người không được phép thiếu – chủ tịch nước và sếp ĐCS Hồ Cẩm Đào.

Ông có quyền quyết định sau cùng, ví dụ như quyết định liệu Pháp có được nhận một hợp đồng chế tạo máy bay Airbus hay không. Ông ấy được cho là đã quyết định sự phản ứng về lần thử bom nguyên tử thứ hai của Triều Tiên trong tháng 5 năm 2009, vì giới ngoại giao và quân đội đã không thể thống nhất với nhau về một câu trả lời. Và câu trả lời đấy hết sức là dè dặt.

Trong thời gian vừa qua còn có những nhân vật khác xem vào trong chính sách ngoại giao, theo nhận biết của các nhà nghiên cứu hòa bình, ví dụ như Quân đội Giải phóng Nhân dân (PLA). Quân đội trưng bày sức mạnh của mình ra ngoài nhiều hơn là cho tới nay và cùng đàm thoại, khi bàn về quan hệ với Ấn Độ, Nhật Bản, Triều Tiên, Pakistan, Nga và USA. Quân đoàn Pháo binh thứ hai, ngòi trên bút bấm khởi hành của tên lửa nguyên tử, và Bộ An ninh Quốc gia cũng như những nhà máy thuộc nhà nước quan trọng bây giờ cũng có ảnh hưởng đến chính sách ngoại giao.

Các nhà nghiên cứu hòa bình còn khám phá ra thêm một nhân vật khác: các dân cư trên mạng. Đó là những người dân bình thường và các nhà khoa học, những người bình luận về những quyết định trong chính sách ngoại giao trên các blog và diễn đàn Internet, có đôi lúc kích thích tinh thần chủ nghĩa quốc gia, ví dụ như chống lại Nhật, mà các quan chức Trung Quốc ngày càng phải để ý tới nhiều hơn, nếu như họ không muốn có những cuộc chống đối xảy ra.

Tình trạng lộn xộn phức tạp này thỉnh thoảng ngăn cản không cho có những phản ứng nhanh chóng. Quan điểm phải được làm cho phù hợp giữa nhiều nhân vật. Sau khi chiếc tàu hộ tống "Cheonan" của Hàn Quốc rõ ràng là bị một thủy lôi Triều Tiên đánh đắm trong tháng 3 năm 2010, Bắc Kinh cần một thời gian dài cho bản tuyên bố. Người Trung Quốc phải làm rõ câu hỏi khó, rằng họ muốn giữ khoảng cách với đồng minh của họ ở Bình Nhưỡng hay muốn ủng hộ họ. Cuối cùng thì là: không bình luận, chờ xem.

Không có Trung Quốc thì không có một châu Á hùng cường, chuyên gia về Trung Quốc Yan Xuetong nói. Nhưng vai trò trong tương lai của châu lục trên thế giới không chỉ phụ thuộc vào nước Cộng hòa Nhân dân mà cũng phụ thuộc vào việc người Á bước ra trên thế giới như thế nào, họ điều chỉnh những mối quan hệ của họ với nhau như thế nào, họ giải quyết tranh cãi như thế nào, họ cùng nhau thực hiện những chiến lược nào. Một ngày nào đấy, người Á có dịch lại gần nhau như người Âu không, cả một Liên minh châu Á với tiền tệ riêng? Chúng ta hãy xem xét cuộc sống nội bộ của châu Á trong chương kế tiếp

⁹⁹ Linda Jakobson, Dean Knox: "New Foreign Policy Actors in China", Sipri-Policy Paper No. 26, Stockholm 2010

Giấc mơ về một cộng đồng châu Á

Một hiệp hội các quốc gia có nhịp riêng và một thỏa thuận kỳ lạ

Ngôi nhà lát gạch men vàng ở vùng phía Nam của Jakarta tỏa một nét đẹp của những năm bảy mươi. Trên tường của gian tiền sảnh, được treo bên cạnh những lá cờ là tờ giấy chứng nhận số 161000705 của [Cơ quan kiểm định Đức] "TÜV Nord". Nó xác nhận cho những người chủ nhà rằng họ đã áp dụng một "hệ thống quản lý", cái "hòa hợp với tiêu chuẩn sau đây trong khu vực sau đây: cung cấp dịch vụ thư ký cho sự thực hiện, phối hợp và tiến hành các hoạt động trong khu vực của ASEAN".

Đó là trung tâm của "Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á" (ASEAN), và họ rõ ràng là phải để cho những nhà kiểm định người Đức xác nhận rằng đã làm việc tốt. Nhiệm vụ chính của hiệp hội các quốc gia: "củng cố sự ổn định về kinh tế và xã hội trong khu vực và bảo đảm sự phát triển hòa bình".

Đó là một khu vực quyền rũ, khu vực được hiệp hội này đại diện: ở Đông Nam Á với tròn 600 triệu dân cư của nó có nhiều người Hồi giáo sống hơn là trong thế giới Ả Rập và nhiều người theo đạo Kitô giáo hơn là trong Tây Ban Nha và Pháp. Những con đường hàng hải của khu vực này mang tầm quan trọng chiến lược, đi ngang qua đó là những chiếc tàu chở dầu và chở hàng với nguyên liệu cho những kẻ khổng lồ như Trung Quốc, Nhật Bản và Hàn Quốc. Bản thân Đông Nam Á cung cấp cho thế giới ngoài những thứ khác là cao su và dầu dừa.

Một nhóm quốc gia đã liên kết với nhau năm 1967, những quốc gia mà không thể khác biệt nhau nhiều hơn nữa – vừa được giải phóng khỏi các thế lực thuộc địa, đang tranh cãi gay gắt với nhau. Ở Việt Nam, người Mỹ chiến đấu chống Việt Cộng theo Cộng sản, rối loạn của cuộc "Đại Cách mạng Văn hóa Vô sản" Trung Quốc đe dọa tràn sang các nước khác, du kích Cộng sản chiến đấu ở Lào và Campuchia. Nỗi lo sợ lớn dần, rằng hết nước châu Á này đến nước châu Á khác sẽ ngã xuống như một quân cờ domino và rơi vào trong vùng ảnh hưởng của Liên bang Xô viết hay Trung Quốc.

Nhờ tổ chức mới mà Singapore, Philippines, Malaysia, Thái Lan và Indonesia muốn chấm dứt một cách hòa bình các xung đột riêng của họ – và trước hết là muốn ngăn chặn không cho nước của họ trở thành quả bóng của các cường quốc. Một điều kiện quan trọng là : không "can thiệp vào công việc nội bộ của các nước khác." Nguyên tắc này vẫn có có hiệu lực cho tới ngày nay.

Lịch sử thành hình có tác động cho tới hiện tại. ASEAN không có một bộ luật chung mà các thành viên có thể thống nhất với nhau được, không có quốc hội. Một tiền tệ chung còn xa vời như sao Hỏa. Văn phòng ASEAN ở Jakarta chỉ có 250 nhân viên và có ngân sách hàng năm là 14 triệu dollar¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Xem vai trò của ASEAN trong Simon S. C. Tay: "Asia Alone", Wiley & Sons. Singapore, 2010

Sau đó, Vương quốc Hồi giáo Brunei Darussalam, Myanmar, Việt Nam, Lào và Campuchia đã gia nhập Hiệp hội. Đông Timor đã nộp đơn xin gia nhập. Các thành viên giữ vững nguyên tắc ngậm miệng. Lời phê phán chính quyền quân sự ở Myanmar chỉ được các láng giềng, nói chung là nếu như có, đưa ra một cách rất dè dặt và ở phía sau của những cánh cửa được đóng kín. Những cuộc bầu cử ở đó trong tháng 11 năm 2010, bị khắp nơi lên án là màn kịch, thì phát ngôn viên ASEAN lúc đó, Ngoại trưởng Indonesia Marty Natalegawa cho rằng những cuộc bầu cử đó là "lành mạnh và minh bạch". Ông ấy và các đồng nghiệp ngoại trưởng ASEAN của ông ấy đã kêu gọi chấm dứt các hình thức trừng phạt chống Myanmar.

Đó trước hết là những lời tuyên bố như thế, những cái thường xuyên khiến cho ASEAN bị phê phán – và đó cũng là tính thụ động đã được quy định trong quy chế của nó. Khi Đông Timor, bị Indonesia chiếm đóng trái luật quốc tế với sự giúp đỡ bí mật của Hoa Kỳ năm 1976, đã bỏ phiếu cho nền độc lập của mình trong một cuộc trưng cầu dân ý, lực lượng dân quân theo Indonesia đã giết người và cướp bóc với sự giúp đỡ của quân đội Indonesia – ASEAN vẫn câm lặng. Việc đốt phá rừng trên Borneo, nơi các tập đoàn doanh nghiệp nhiều quyền lực, được các nhân viên nhà nước tham những dung thứ, chở gỗ quý ra khỏi rừng và tạo chỗ cho các đồn điền cao su, không bị ASEAN lên án công khai – mặc dù khói thường xuyên treo trên toàn vùng và còn gây trở ngại cho giao thông hàng không nữa.

Cộng, cộng, cộng

Các nhà hoạt động vì nhân quyền lên án ASEAN đã không quan tâm đúng mức đến tình trạng buôn người đang phát đạt ở châu Á. Trong một lá thư gửi cho "Tổng thư ký Surin Pitsuwan thân mến" năm 2009, tổ chức nhân quyền Mỹ Human Rights Watch yêu cầu cuối cùng cũng hãy lưu tâm đến hàng triệu công nhân di cư không có khả năng phản kháng và không có pháp luật bảo vệ. "ASEAN phải nhận một vai trò quan trọng, để bảo đảm rằng các chính phủ đưa ra và thực hiện các tiêu chuẩn, rằng việc chiêu mộ, thuê làm việc và gửi trở về phải được thực hiện sao cho các tiêu chuẩn nhân quyền quốc tế được tôn trọng".¹⁰¹ Tuy hiện giờ có một "task force" của ASEAN tiếp nhận vấn đề của trên 13,5 triệu công nhân di cư trong vùng, nhưng cho tới nay họ không làm gì nhiều hơn là đưa ra những lời khuyên cho các chính phủ.

ASEAN, những người ủng hộ lý luận, đã ngăn cản rất nhiều xung đột giữa các quốc gia thành viên qua nhiều diễn đàn trao đổi và qua đó tạo nên một cảm giác gắn bó với nhau. Tổng thư ký của họ là một người đàn ông đẹp; trước khi về Jakarta ông ấy đã là Bộ trưởng Bộ Ngoại giao của Thái Lan. Ông ấy mặc một bộ com lê đen và cà vạt màu hồng, trên bàn trong phòng làm việc của ông ấy ở Jakarta có cắm hoa hồng.

Surin Pitsuwan phấn khởi, vì ASEAN cũng có những bước tiến về chính trị, ông ấy nói với tôi trong một cuộc trao đổi. Lần đầu tiên trong lịch sử có một Ủy ban ASEAN về nhân quyền. Ủy ban tuy không có quyền lực nhiều, vì mỗi một quốc gia thành viên đều có thể ngăn cản không cho mình bị lên án. Nhưng Surin nói: "Đã có một sự bắt đầu. Có hy vọng cho xã hội dân sự: bây giờ thì chúng tôi ít nhất cũng có một thể chế có thể thách thức và phê phán bất cứ quốc gia nào." Pitsuwan cũng hài lòng từ một lý do khác: "Lần đầu tiên trong lịch sử của cộng đồng chúng tôi", ông ấy nói, "Liên Hiệp Quốc đã giao nhiệm vụ cho chúng tôi giải quyết một xung đột. Đối với tôi thì điều này rất hứng thú."

Ông ấy có ý muốn nói đến xung đột giữa các thành viên ASEAN Campuchia và Thái Lan, cái trong mùa Xuân 2011 lại bùng phát lên. Hai nước này tranh cãi về việc ngôi đền Hindu xưa cũ Preah Vihear thuộc về ai. Nó nằm trên một ngọn núi có đỉnh bằng ở phía bên Campuchia trong vùng biên giới, chỉ có thể tiếp cận lối vào của nó từ phía Thái Lan. Đó là

¹⁰¹ Xem trên trang Web của Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/en/news/2009/02/25/letter-ASEAN-secretary-general-surin-pitsuwan>

một xung đột buồn cười, cái luôn được xúi giục bởi những người Quốc gia Chủ nghĩa Thái Lan và giới quân đội Campuchia. Đã chết người. Hàng trăm dân cư Thái Lan quanh đó đã chạy trốn đạn, lựu đạn và hỏa tiễn.

Cuộc khủng hoảng Campuchia-Thái Lan cho thấy: khu vực còn xa mới là một khối thống nhất về chính trị. Không, Surin Pitsuwan nói, châu Á quá khác biệt và quá đa dạng cho việc đó. Liên minh có "nhịp riêng" của nó. Chúng tôi còn chưa thể trở thành một Liên minh châu Á, chúng tôi đã sẵn sàng để trở thành một cộng đồng "cộng, cộng, cộng". Chúng tôi chỉ có thể chịu đựng được từng ấy."

Với điều này Surin có ý muốn nói đến nhiều diễn đàn của ASEAN, như Diễn đàn Khu vực (ARF), tranh luận về an ninh của khu vực và có Liên minh châu Âu, Úc và Nga tham gia vào trong đó, "Hội nghị Thượng đỉnh Đông Á" (ASEAN, Úc, Trung Quốc, Ấn Độ, Nhật, Hàn Quốc, New Zealand), "ASEAN cộng 1" (ASEAN cộng Ấn Độ) hay "ASEAN cộng 3" (ASEAN cộng Trung Quốc, Nhật và Hàn Quốc) hay "ASEAN cộng 6" (ASEAN cộng Trung Quốc, Nhật, Hàn Quốc, New Zealand, Úc và Hoa Kỳ).

Mặc cho sự đa dạng rối rắm của các hội đồng, thượng đỉnh, ủy ban, hội nghị và câu lạc bộ tranh luận, những cái thỉnh thoảng còn không biết chính xác thật ra thì mình được việc gì, và những cái có đôi lúc trong giống như một trại cấp dưỡng cho các nhà hùng biện, nhà ngoại giao đã về hưu hay chính trị gia hết thời hơn là một thể chế có sức đột phá, ASEAN đã phát triển thành một liên minh quan trọng – bằng cách là dựa vào Trung Quốc, Nhật Bản và Hàn Quốc.

Năm 2008 ở Chiang Mai trong miền Bắc Thái Lan, "ASEAN cộng 3" tạo một thành trì để chống lại cuộc khủng hoảng tài chính kể đến: họ mở rộng quỹ cho cái gọi là các giao kèo Swap, bảo đảm cho kinh doanh ngoại tệ. Thêm vào đó, các Bộ trưởng Bộ tài chính còn thỏa thuận với nhau một cơ chế phòng vệ chống những kẻ đầu cơ tiền tệ, những người đã khiến cho đồng Baht của Thái Lan đã khốn đốn vào giữa những năm chín mươi và đã gây ra cuộc khủng hoảng tài chính châu Á. Kể từ lúc đấy, mỗi một thành viên đều có quyền vay mượn đồng Yen Nhật Bản trong trường hợp nguy cấp để hỗ trợ cho tiền tệ riêng của mình. Tổng số tiền này được nâng lên đến 120 tỉ dollar Mỹ trong năm 2008.

Diễn tiến ở Chiang Mai được người Á đánh giá là một thành công lớn trên con đường tiến đến một châu lục mạnh. Vì họ chưa từng bao giờ tự nhìn mình như một đơn vị thống nhất. Vùng này đã luôn là một tâm điểm vấp về mặt chính trị, các vương quốc Đông Nam Á thù địch với nhau, thành phố bị đốt cháy rụi, quốc gia bị xóa sạch. Những người cai trị chỉ gắn kết với nhau qua thời gian phụ thuộc vào Trung Quốc và vào các thế lực thuộc địa như Hà Lan, Liên hiệp Anh và Pháp – những nước – ngoại trừ Thái Lan – thống trị cả châu lục. Trong thời nhà Minh trong thế kỷ 15, các vương quốc và nước Hồi giáo phải triều cống cho các thiên tử trong Cẩm Thành. Họ làm điều này – do có ấn tượng hay hấn là cũng sợ hãi trước những chiếc thuyền đầy chiến binh của quan thái giám Trịnh Hòa người Hồi giáo, người mời những kẻ đang cai trị lớn nhỏ đến, để theo họ đến ngai vàng.

Sau này thường có những cố gắng tạo thành một tinh thần Á châu. Nhà cải cách và cách mạng người Trung Quốc Tôn Dật Tiên, người thành lập nước Cộng hòa Trung Quốc, đã tuyên truyền cho một Chủ nghĩa liên Á vào đầu thế kỷ 20 và kêu gọi vùng này hãy quan tâm đến "các dân tộc châu Á bị đàn áp". Triết gia và người nhận Giải Nobel người Ấn Rabindranath Tagore tuyên truyền cho một "nền văn minh tinh thần của phương Đông".

"Châu Á là một", nhà nghệ thuật học người Nhật Okakura Tenshin tuyên bố vào lúc bắt đầu thế kỷ 20 – và với sâu vào trong cái rương của những giá trị: chủng tộc nào của châu Á cũng đều thích cái "tận cùng và toàn năng", trái ngược với "các dân tộc vùng biển của Địa Trung Hải và Baltic, các dân tộc dừng lại ở các đặc thù riêng biệt và đi tìm ý nghĩa của cuộc sống chứ không phải tận cùng của nó".¹⁰²

¹⁰² Xem Anthony Milner: "Asia Consciousness and Asian Values", <http://www.anu.edu.au>

Trong những năm ba mươi của thế kỷ trước, người Nhật là những người nói về "sự thức tỉnh của châu Á bị hạ nhục, rối loạn, khốn cùng và ngu đần" – và muốn dùng bạo lực đã man để giải phóng nó ra khỏi các thế lực thuộc địa Âu và Mỹ. Họ chiếm đóng nhiều phần của Trung Quốc và xâm chiếm châu lục cho tới Philippines. Singapore thuộc Anh, được cho là không thể đánh chiếm được, đã bị họ chiếm năm 1942 qua một lần đánh úp. Lý do có thể đọc được trong Đền Yasukuni nổi tiếng trong Tokio: người Nhật tự nhìn mình như là những người cứu vớt cho châu Á.

Phương án "châu Á" bây giờ lại là thời thượng. Học giả người Nhật Yoichi Funabashi tuyên truyền cho một "Á hóa châu Á". Mới đây là người đồng hương của ông ấy, nhà lãnh đạo phe đối lập và sau này là thủ tướng Yukio Hatoyama của Đảng Dân chủ, người "đối diện với Chủ nghĩa Đơn phương Hoa Kỳ đang đi đến sự chấm dứt" và "những nỗi lo lắng về vai trò trong tương lai của đồng dollar" đã kêu gọi hãy làm việc theo hướng của một "liên minh tiền tệ khu vực và hợp nhất về chính trị" trong một "cộng đồng Đông Á".¹⁰³

Ông bác tốt bụng ở phương Bắc

Với một sự pha trộn từ hy vọng, bị thu hút và lo lắng, người Á đang quan sát xem láng giềng hùng mạnh Trung Quốc đang làm gì và không làm gì. Ai cũng biết: tốt hơn là nên có quan hệ tốt với một kẻ khổng lồ.

Điều đây không chỉ vì tuyên bố chủ quyền của Trung Quốc đối với các quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa ở biển Đông. Ấn Độ lo lắng, vì người Trung Quốc đã hay có ý muốn xây nhiều đường xá và cảng tàu thủy ở gần họ, những cái mà một ngày nào đó có thể sử dụng cho quân sự: ở Gwadar của địch thủ không đội trời chung Pakistan, trong Chittagong và Cox's Bazar ở Bangladesh, ở Hambantota trong miền Nam Sri Lanka và Kyaukpyu ở láng giềng Myanmar. Thêm vào đó, quân đội Ấn lo lắng nhìn về hướng Kashmir, vùng mà họ tranh chấp với Pakistan. Ở miền Bắc, chính xác hơn là trong vùng Gilgit-Baltistan, đã xuất hiện quân đội Trung Quốc, những người muốn kéo từ đó một con đường đến Gwadar và qua đó mà "thách thức Ấn Độ", như cựu Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Jaswant Singh nói.¹⁰⁴

Với mọi lời chỉ trích người Mỹ – trong những chuyến đi của tôi, ngoài Trung Quốc ra thì không có một chính trị gia hay chuyên gia duy nhất nào ủng hộ việc người Mỹ rút quân ra khỏi vùng. Con cáo già của chính trường châu Á, người Singapore Lý Quang Diệu, đã tóm gọn trong năm 2009: "Độ lớn của Trung Quốc khiến cho phần còn lại của châu Á, gồm cả Ấn Độ và Nhật Bản, không thể tạo được một đối trọng về mặt ảnh hưởng và khả năng." Kết luận của ông ấy: "Tức là chúng ta cần người Mỹ, để giữ cân cân thăng bằng."¹⁰⁵ Peking was not amused. [Bắc Kinh đã không hài lòng.]

Trung Quốc đã thống trị một phần lớn của nền kinh tế Lào, công nhân Trung Quốc có mặt khắp nơi ở Lào. Từ năm 2000, doanh nghiệp nhà nước và tư nhân đã đầu tư hàng tỷ dollar vào trong khách sạn, đường xá, thủy lợi và hầm mỏ. Thành phố biên giới Boten còn bị cho một công ty Trung Quốc thuê 30 năm nữa, ở đây người ta chi trả bằng nhân dân tệ. Trong khi nhiều người Lào vui mừng vì kinh tế phát triển, nhiều người khác lại hoài nghi. Họ lo sợ sẽ đánh mất sự nhận dạng của họ và một ngày nào đó sẽ bị người Trung Quốc thống trị hoàn toàn. Ngay bây giờ, người Trung Quốc đã phát hoang rừng để lập đồn điền cao su. Với sự giúp đỡ của chính phủ Vientiane, họ bắt buộc làng mạc phải giao đất ra.¹⁰⁶

¹⁰³ Murie Dickie: "DPJ-chief hits as 'US-led' globalism", Financial Times, 10/08/2009

¹⁰⁴ Jaswant Singh: "Chinas 'great game' is dangerous play"

¹⁰⁵ "MM: US key in East Asia", The Straits Times, 29/10/2009

¹⁰⁶ Xem Daniel Allen: "China in Laos: Counting the cost of progress", Asia Times, 29/09/2009,

http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/KI19Ae01.html, và Nga Pham: "China moves into laid-back Laos", BBC News 08/04/2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7329928.stm>

Ở Myanmar cũng tương tự như thế. Ở Mandalay, người Trung Quốc – nhiều người xuất xứ từ tỉnh Vân Nam ở phía Nam – điều hành nhà hàng, khách sạn, cửa hàng nhỏ. Lễ hội Trung Quốc, pháo hoa và múa rồng thuộc vào đời sống hàng ngày của thành phố. Ở phía Bắc, những nơi ở biên giới như Mong La đã nằm chắc trong tay của người Hoa, ở đó có những sông bạc thu hút người chơi từ Vũ Hán, Thượng Hải hay Thành Đô, thẻ đánh bài, khách sạn, thức ăn và gái bán dâm được trả bằng nhân dân tệ, các con bạc không cần phải trình hộ chiếu. Tiếp theo sau đó về phía Tây, trong vùng biên giới do người Wam, một sắc tộc thiểu số, kiểm soát, xe chở hàng Trung Quốc chạy âm ỉ ngang qua những ngôi nhà sàn đến các cửa khẩu biên giới vắng vẻ, chất đầy gỗ nhiệt đới quý giá.

Việc xây dựng tám con đập ở thượng lưu sông Mekong, trong số đó là đập Tiểu Loan làm tiêu tốn mất bốn tỉ dollar, sẽ là đập nước cao nhất thế giới và có thể chứa 15 tỉ mét khối nước, khiến cho những nước như Lào, Campuchia, Thái Lan và Việt Nam lo ngại. Nếu như người ta gây ảnh hưởng đến dòng chảy của con sông thì những nơi đánh cá và những cánh đồng lúa của họ sẽ bị đe dọa. Việt Nam lo ngại rằng đồng bằng sông Cửu Long có thể sẽ bị nhiễm mặn bởi nước biển, nếu như có ít nước ngọt chảy xuống hơn.

Trung Quốc ngược lại không tin là sẽ có hậu quả xấu. Các con đập còn có lợi cho môi trường nữa, các quan chức bảo đảm. Một ngày nào đó chúng sẽ cho một công suất là 15.000 megawatt điện. Qua đó có thể tránh không xây 30 nhà máy nhiệt điện lớn dùng than – một phần đóng góp quan trọng cho một môi trường sạch hơn.¹⁰⁷

Người Trung Quốc đã hiểu rằng các láng giềng của họ rất nhạy cảm. Vì thế mà họ cố gắng xoa dịu những nỗi lo ngại của họ và xuất hiện như một ông bác tốt bụng. Ví dụ như họ đưa ra sáng kiến về một hiệp định tự do thương mại với ASEAN, cái có hiệu lực từ năm 2010 và gần hai tỉ người được cho là sẽ hưởng lợi từ đó. 90% hàng hóa không còn phải trả thuế hải quan nữa, cho tới 2015 nhiều biểu giá sẽ được giảm phân nửa. Năm 2009, các quốc gia ASEAN đã mua bán với Trung Quốc hàng hóa có tổng giá trị tròn 178 tỉ dollar Mỹ. Trong nửa đầu của năm 2010, hàng hóa giữa ASEAN và Trung Quốc có tổng giá trị là 136,5 tỉ dollar, nhiều hơn gần 55% so với cùng thời gian của năm trước đó.¹⁰⁸

Thêm vào đó Trung Quốc đã tạo điều kiện dễ dàng cho các đối tác thương mại. Mặc dù "đồng tiền nhân dân" của họ không được phép đổi tự do, Ngân hàng Trung ương hiện giờ đã cho phép nhiều ngoại lệ, để các doanh nghiệp không còn phải cực nhọc đổi ra dollar nữa. Một vài kinh doanh được phép thanh toán bằng nhân dân tệ. Doanh nghiệp nước ngoài trong Hongkong ở Nam Trung Quốc còn được phép phát hành trái phiếu bằng nhân dân tệ nữa, để quy tụ tiền cho các đầu tư trong Trung Quốc. Nhà rán thịt băm Mỹ McDonald's được phép kiếm tròn 200 triệu nhân dân tệ (tròn 20,8 triệu euro) cho trên 170 chi nhánh trong Trung Quốc. Giới ngân hàng gọi đùa các loại giấy này là trái phiếu điểm sấm, được gọi theo món ăn nhồi thịt ở Hongkong.

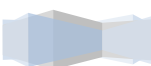
Thuyết về ba con quỷ

Thay đổi địa điểm: từ những con đường phố của Hongkong và các gian sảnh hội nghị trong các khách sạn năm sao của Jakarta, Singapore và Bangkok đến Bắc Kinh. Ở gần đại sứ quán Mỹ, Nhật và Malaysia, trong khu ngoại giao mới, có một tòa nhà ba tầng màu vàng với chữ

¹⁰⁷ Michael Richardson: "Dams in China Turn the Mekong Into a River of Discord", Yale Global, 16/07/2009, <http://yaleglobal.yale.edu/content/dams-china-turn-mekong-river-discord>

¹⁰⁸ <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90778/90861/7080749.html>

Đề so sách: ASEAN và 27 quốc gia của Eu là 171 tỉ. Cả Ấn Độ, Nhật Bản và Hàn Quốc hiện giờ cũng theo ví dụ của Trung Quốc và đã thỏa thuận hiệp định tự do thương mại với các quốc gia ASEAN. <http://www.ASEANsec.org/stat/table19.pdf>.

bằng tiếng Nga và tiếng Trung trên lối vào: "Văn phòng của Tổ chức Hợp tác Thượng Hải" (SCO). Trước đó có một người lính gác trong quân phục xanh đang cầm chổi quét rác.

Cái mà anh ấy đang lau chùi là một tổ chức đầy quyền lực và không minh bạch. Lúc đầu, vì năm thành viên thành lập và nơi thành lập mà nó mang một cái tên giống như một ban nhạc jazz: Shanghai 5. Thuộc vào đó là Trung Quốc, Nga, Kazakhstan, Kyrgyzstan và Tajikistan. Năm 2001, Uzbekistan tham gia thêm. Ấn Độ, Pakistan, Mông Cổ và Iran đăng ký như là nhà quan sát chính thức, Bạch Nga và Sri Lanka là đối tác đối thoại.

Đó là một hiệp hội ghê gớm nào, bao quanh nửa thế giới, có các quốc gia với trên 1,5 tỉ dân, có nhiều quân đội hùng cường, kiểm soát nhiều nguồn nguyên liệu và, như Tổng thống Kazakhstan Nursultan Nasarbajev đã từng giải thích, những người lãnh đạo "đại diện cho một nửa của nhân loại"?¹⁰⁹

Trung Quốc là nhà viết kịch bản và đạo diễn cho tổ chức này, cái có nhiệm vụ chính thức là đấu tranh chống "khủng bố, cực đoan và ly khai". Người Trung Quốc gọi những kẻ thù đó là "ba con quỷ". SCO cũng muốn chống việc buôn bán ma túy quốc tế, vì các tổ chức khủng bố đồ đầy quỹ tiền của mình với lợi nhuận từ ma túy. Tất cả những điều đó cần phải diễn ra trong "tinh thần của sự tin tưởng, của thịnh vượng chung, tôn trọng chủ quyền quốc gia và tuyệt đối không can thiệp vào công việc nội bộ".¹¹⁰

Đồng thời, các đối tác muốn tăng cường thương mại với nhau, xây đường xá và ống dẫn dầu, cùng nhau khai thác các mỏ dầu và khí đốt. Trung Quốc và Kazakhstan sẽ cùng nhau xây một đường tàu hỏa cao tốc từ thủ đô Astana (trước kia: Zelinograd; ở đây có nhiều người Nga gốc Đức sinh sống) và Almaty, thêm vào đó hai nước ký kết một hiệp ước gồm nhiều tỉ dollar mà trong đó người Kazakhstan có nhiệm vụ cung cấp uranium đến miền Nam Trung Quốc.¹¹¹ Sau cuộc khủng hoảng tài chính thế giới, trong tháng 6 năm 2009, chủ tịch nước và tổng bí thư Đảng Hồ Cẩm Đào đã đề nghị cho các đối tác SCO vay khẩn cấp mười tỉ dollar. Thêm vào đó, người Trung Quốc đề nghị thành lập một ngân hàng đầu tư SCO. Lời mời của họ hào phóng: họ đóng góp sáu tỉ dollar, những người khác chia nhau phần hai tỉ còn lại với nhau.

Tóm lại: đối với Bắc Kinh, SCO là phương tiện để chiếm lĩnh các thị trường ở Trung Á và tiếp cận nguyên liệu. Tướng Liu Yazhou đã diễn đạt tốt đẹp như thế này: "Trung Á là miếng bánh ngọt to nhất rơi từ trên trời xuống cho người Trung Quốc hiện đại."¹¹²

Máy bay ném bom tầm xa chống khủng bố

Trong tháng 9 năm 2010, xe tăng chạy âm âm trên thảo nguyên Kazakhstan, tiếng súng đại bác nổ đùng đùng, lính nhảy dù lơ lửng trên trời. "Nhiệm vụ hòa bình 2010" là tên của cuộc tập trận của SCO, có trên 5000 người lính tham gia. Lần đầu tiên, người Trung Quốc thành công trong việc dùng máy bay ném bom tầm xa kiểu H-6, loại có thể được tiếp nhiên liệu trên không trung, để ném bom chính xác các mục tiêu cách xa quê hương của họ.

SCO luyện tập chống khủng bố, đó là tuyên bố chính thức. Đề đốc Trung Quốc Yin Zhuo nói: "Chiến lược ở sau các cuộc tập trận quân sự chống khủng bố của SCO là để hợp

¹⁰⁹ Rick Rozoff: "The Shanghai Cooperation Organization: Prospects For A Multipolar World", Anti NATO, August 29, 2009

¹¹⁰ Xem "Charta of the Shanghai Cooperation Organisation", 07/05/2009

<http://www.sectsc.org/en/show.asp?id=69>

¹¹¹ "China-Kazakhstan high-speed railway contract sealed",

<http://www.english.peopledaily.com.cn/90001/90778/7296772.html>

¹¹² China Quietly Extends Footprints Into Central Asia", New York Times, 02/01/2011

nhất các nước ở Trung Á và giúp đỡ họ chống những kẻ quá khích, những kẻ mà qua các tổ chức quốc tế có thể đe dọa sự an toàn của một chính phủ hợp pháp".¹¹³

Ẩn ở phía sau cuộc hành quân này là một học thuyết do người Trung Quốc nghĩ ra – cuộc đấu tranh chống "ba con quỷ" đã được nhắc tới: khủng bố, cực đoan và ly khai. Đó là lý do tại sao các tổ chức nhân quyền hết sức lo ngại về các diễn tiến trong SCO. Vì có thể dễ dàng viện cứ vào công thức này để đàn áp những nhóm sắc tộc và tôn giáo. Nhóm Human Rights in China (HRIC) nhắc đến trong một quyền sách trắng được công bố năm 2011, rằng Bắc Kinh đã đối xử như thế nào với người Uyghur và Tây Tạng, những người cũng bị cảm nhận như là một "sự đe dọa ly khai và cực đoan".

Liệu sự lo ngại này có chính đáng hay không, điều đấy sẽ nhìn thấy được trong tương lai. Thế nào đi chăng nữa thì đấy cũng là một vấn đề, khi các thành viên SCO phớt lờ luật lệ quốc tế. Ví dụ như Kyrgyzstan năm 2006 đã giao trả năm người Uzbek, những người đã chạy trốn sau những phát súng bắn vào người đi biểu tình ở Andijan. Vì họ có nguy cơ bị tra tấn ở quê nhà nên qua đó mà chính phủ đã vi phạm Công ước về người tỵ nạn của Liên Hiệp Quốc. Thế nhưng, như các cơ quan chính thức sau này thừa nhận, các hiệp định của SCO đối với họ quan trọng hơn là luật lệ quốc tế.¹¹⁴

Qua đó, dường như Trung Quốc đã thành công trong việc lan truyền học thuyết "Ba con quỷ" qua gần một phần ba của nhân loại và như thế đã gây ảnh hưởng đến luật lệ trong ba phần năm của châu lục Âu-Á, cái thêm vào đó là một trong những khu vực bất ổn định nhất về kinh tế và chính trị của thế giới. Nhờ vào "ba con quỷ" mà có thể bào chữa cho việc đập tan các cuộc nổi dậy như cuộc "Cách mạng Cam" ở Ukraine hay cuộc "Cách mạng Hoa Hồng" ở Georgia.

Tuy vậy, các thành viên SCO còn xa mới trở thành một liên minh quân sự có sức mạnh, không tồn tại một cấu trúc chỉ huy chung, những cuộc diễn tập quân sự như ở Kazakhstan cho tới nay là hiếm hoi, và chúng diễn ra, như người Uyghur phê phán, theo khuôn mẫu Xô viết đã lỗi thời.

Tức là ẩn ở phía sau SCO thật sự là cái gì? Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Nga Sergey Lavrov đã đưa ra câu trả lời ngay từ năm 2006: một quyền lực đối trọng với Hoa Kỳ và NATO. SCO muốn thành lập "một trật tự thế giới công bằng và dựa trên lý trí", một "mô hình cơ bản mới của sự hợp nhất về địa chính trị", ông ấy bộc lộ.¹¹⁵

Làm cho Bắc Kinh và Moscow hết sức bức tức là việc người Mỹ đã thuê những trạm hậu cần trong vùng này cho cuộc chiến chống Taliban của họ ở Afghanistan, như ở Kazakhstan. Năm 2005 trên hội nghị thượng đỉnh của mình trong thủ đô Kazakhstan Astana, SCO đã yêu cầu người Mỹ rút quân của họ ra khỏi Uzbekistan – việc rời cũng được tiến hành. Thêm vào đó, tổ chức này yêu cầu Washington đưa ra một kế hoạch rút quân của mình ra khỏi Afganistan.

Một ASEAN mạnh hơn và một liên minh mới trong Trung Á, một liên minh mà cả các cường quốc nguyên tử Ấn Độ và Pakistan cũng có thiện cảm: qua đó, châu Á phát triển lực tiến không những về kinh tế và cả về chính trị nữa. Thế nhưng lần vươn lên của nó bị đè nặng bởi rất nhiều xung đột. Chương kế tiếp theo đây bàn về chúng.

¹¹³ Richard Weitz: "Peace Mission 2010", China Brief, Jamestown Foundation, Volume X, Issue 29, October 8, 2010

¹¹⁴ "Counter Terrorism and Human Rights": The Impact of the Shanghai Cooperation", A Human Rights in China Whitepaper, New York, Hongkong, 2011

¹¹⁵ UzReport, 28/11/2005

Đền xưa cũ, đảo căn cối và biên giới nóng bỏng

Châu Á là một châu lục đầy xung đột

Đường phố bị chặn, cảnh sát với nón sắt, khiên và dùi cui. Tháng 2 năm 2011, ngôi nhà của chính phủ ở nội thành Bangkok bị bao vây. Nhiều người biểu tình đã dựng lều, người ta thảo luận trên những diễn đàn được đóng tạm bợ, ảnh chụp đền thờ Ấn độ giáo Preah Vihear được trưng ra. Đền thờ này là nguyên nhân của chiến dịch đó trước tòa nhà của chính phủ: những người đang biểu tình muốn tái sở hữu nó.

Tổng thư ký ASEAN Surin Pit đã nhắc tới tranh cãi này rồi. Di sản thế giới Preah Vihear thuộc Thái Lan hay Campuchia? Năm 1962, Tòa án Quốc tế ở Den Haag đã phân đền đầy về cho Campuchia, việc mà từ đó những người Thái có tư tưởng dân tộc chủ nghĩa cảm nhận như là một nỗi nhục nhã cho vương quốc của họ. Trong mùa Xuân năm 2011 lại có bắn nhau, lính chết, người dân bỏ chạy.

Tôi có những kỷ niệm đặc biệt ở nơi đây. Năm 1998, cuộc chiến giữa quân đội chính phủ và Khmer đỏ chấm dứt, những người sau khi giành lấy quyền lực năm 1975 đã muốn cải tạo Campuchia thành một xã hội nông nghiệp bằng chết chóc và khủng bố. Khoảng 1,7 triệu người đã chết, thủ đô Phnom Pehn không còn người. Cuối cùng, Việt Nam chiếm đóng nước này, các chiến binh nông dân cộng sản rút lui về cho tới biên giới Thái Lan, nơi mà năm 1996 họ đã buông súng xuống sau những tranh cãi nội bộ – trong đó có một nhóm đã dùng Preah Vihear làm căn cứ của họ.

Đồng nghiệp và tôi bay trong một chiếc máy bay trực thăng đến đền thờ. Lúc đáp xuống, chiếc MI-8 của Nga rơi vào một bãi mìn, lật nghiêng, mấy cái cánh quạt bay tứ tung đã kích nổ ba trái mìn, chỉ nhờ vào một điều kỳ diệu mà phi đội, quân nhân và nhà báo đã thoát chết và chỉ bị gãy xương hay bầm dập. Tôi chỉ bị một vài vết bầm.

Cuộc nội chiến ở Campuchia đã chấm dứt nhiều năm nay rồi, các lãnh tụ của Khmer đỏ đã bị dẫn ra trước một tòa án quốc tế ở Phnom Penh từ 2010, một chương hết sức đen tối trong lịch sử của châu Á đã khép lại.

Cuộc tranh cãi vì ngôi đền lịch sử chỉ là một xung đột của nhiều xung đột trong châu Á. Con người gặp nhau trong nghi kỵ ở nhiều nơi, tranh cãi cháy âm ỉ giữa những nhóm sắc tộc và tôn giáo, những món nợ cũ đang chờ được thanh toán. Vẫn còn thiếu ý muốn tìm giải pháp trong giới chính trị. Thay vì vậy, các chính khách khơi dậy những cảm giác mang tính dân tộc chủ nghĩa, cố thu lợi về chính trị trong nước từ những người chết và bị thương.

Đài Loan thuộc ai?

70

Đầu tiên là hai cuộc tranh cãi giữa những con người nói cùng một thứ tiếng, những cái gây nguy hiểm cho sự ổn định của châu Á – cuộc tranh cãi trên Bán đảo Triều Tiên và cuộc tranh cãi quanh đảo Đài Loan.

Tháng 7 năm 2006, rượu sâm banh được khai ra ở Đài Bắc và Bắc Kinh, cán bộ và doanh nhân của hai bên vỗ vai nhau, những người múa rồng nhảy xung quanh họ.

Lúc đấy, Trung Quốc và Đài Loan ăn mừng một điểm ngoặt trong lịch sử khó khăn của họ. Hành khách từ cả hai nước bây giờ được phép thường xuyên bay trực tiếp qua Eo biển Đài Loan mà không cần phải ngừng lại ở Hồngkong hay Macau, ở Nhật hay Hàn Quốc.

Cái đã từng là một điều không thể từ đây thuộc vào cuộc sống bình nhật: máy bay Đài Loan khởi hành và đáp xuống các cảng hàng không trên lục địa và máy bay Trung Quốc trên hòn đảo. Nước Cộng hòa Nhân dân và Đài Loan đối xử với nhau bớt căng thẳng hơn. Cả hai bên đã bỏ thuế hải quan cho hơn 800 loại hàng hóa, doanh nghiệp Đài Loan được phép chào mời dịch vụ trên đất liền, một ngân hàng Đài Loan nhận được giấy phép kinh doanh tín dụng với những người đồng hương trong nước Cộng hòa Nhân dân. Khách du lịch từ đất liền thăm viếng hòn đảo, năm 2010 tổng số thương mại giữa Trung Quốc và Đài Loan là 110 tỉ dollar.

Nhưng: cuộc tranh cãi giữa nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa và Cộng hòa Trung Hoa (Đài Loan) chưa chấm dứt. Nó âm ỉ từ 1949, khi người lãnh đạo phe quốc gia, Tưởng Giới Thạch, chấp nhận chiến bại của mình trong cuộc nội chiến chống những người cộng sản của Mao Trạch Đông và chạy trốn ra hòn đảo cùng với phần còn lại của quân đội và những người theo ông ấy.

Đó là câu hỏi ai là Trung Quốc thực sự, ai thuộc về ai, ai đại diện cho Trung Quốc trong các tổ chức quốc tế. Bắc Kinh có những quan điểm cương định: chỉ có "một Trung Quốc", và Đài Loan là một phần trong đó, nói cách khác, nó thuộc đất liền. ĐCS còn đe dọa sẽ tấn công, nếu Đài Loan công khai tuyên bố độc lập, trên 1000 tên lửa chia vào hòn đảo.

Đã cách đây trên 40 năm rồi, khi Đài Loan – chứ không phải Bắc Kinh Mao-ít – đại diện cho Trung Quốc trong Liên Hiệp Quốc. Nhưng rồi thế cuộc thay đổi. Tổng thống Hoa Kỳ Richard Nixon viếng thăm nước Cộng hòa Nhân dân năm 1972, ngay từ năm 1971, Bắc Kinh đã tiếp nhận ghế của Đài Loan trong Liên Hiệp Quốc. Hiện giờ chỉ có 23 quốc gia có quan hệ ngoại giao với hòn đảo, thuộc trong đó ví dụ như là Paraguay và Tòa thánh Vatican.

Trong các nước còn lại, nếu như có thì chính khách từ Đài Loan cũng chỉ được hoan nghênh dưới tư cách cá nhân, tổng thống không được đón tiếp chính thức ở đó, ông ấy còn gặp cả khó khăn trong việc tìm phi trường để tiếp nhiên liệu cho chiếc máy bay chính phủ của ông ấy nữa. Tuy vậy, Đài Loan có một đồng minh hùng mạnh: Hoa Kỳ. Washington đã cam kết có thể sẽ giúp đỡ những người trên đảo, nếu như họ bị tấn công.

Cả các chính khách ở Đài Bắc cũng giữ vững ảo tưởng đây cả một thời gian dài, rằng chỉ họ là chính phủ chính danh cho toàn Trung Quốc. Họ còn cử ra đại biểu và thống đốc, những người ngồi trên đảo, nhưng chịu trách nhiệm cho các tỉnh đã mất ở phía bên kia của Eo biển Đài Loan. Người Đài Loan hiện giờ đã từ bỏ việc đó. Tổng thống đầu tiên do người dân bầu lên, Lý Đăng Huy, người sinh ra trên hòn đảo, năm 1999 còn nói về "hai quốc gia" nữa và qua đó đã gây ra cơn thịnh nộ lớn ở Bắc Kinh. Ba năm trước đó, một chuyến viếng thăm của Lý ở Hoa Kỳ và lần ra tranh cử của ông ấy trong cuộc bầu cử tổng thống đã khiến cho người Trung Quốc giận dữ tới mức họ bắn tên lửa về hướng hòn đảo. Washington cử hai chiếc hàng không mẫu hạm đến khu vực. Châu Á đứng ở rìa của một cuộc chiến.

Người kế nhiệm Lý, Trần Thủy Biên, một cựu luật sư thuộc Đảng Dân chủ Tiến bộ, tiếp tục đẩy Đài Loan đi theo hướng độc lập: tuy ông ấy không tuyên bố về mặt hình thức là hòn đảo độc lập, nhưng ông ấy nói về một "đất nước có chủ quyền" mà người dân của nó tuy là người Trung Quốc, nhưng đồng thời cũng là công dân của Đài Loan. Điều này đáp ứng tinh thần của đại đa số người dân, những người hãnh diện vì nền dân chủ của họ và đã chán ngán việc bị đối xử như là người Trung Quốc hạng hai trên trường quốc tế. Bây giờ họ còn nhận được hộ chiếu có thêm chữ "Đài Loan" trên trang bìa. Bắc Kinh nổi giận, năm 2005 Quốc Hội ban hành một đạo luật chống ly khai mà trong đó lời đe dọa dùng bạo lực được đổ vào trong các điều luật.

Người kế nhiệm bảo thủ của Trần, Mã Anh Cửu, tiến hành một đường lối mềm mỏng hơn. Ông ấy lui về một công thức giúp vượt qua những đối kháng – cái được gọi là "đồng thuận 1992".

Điều gì đứng sau công thức này, cái đã được tìm thấy trong những lần đối thoại không chính thức ở Hongkong trong năm đó? Cả hai bên đều cho rằng đảo và đất liền thuộc về "một Trung Quốc", nhưng đó là một Trung Quốc nào thì lại được "diễn giải khác nhau". Người Bắc Kinh đặt trọng tâm đến "một Trung Quốc" nhiều hơn, người Đài Loan đến các "diễn giải khác nhau" nhiều hơn. Tổng thống Mỹ cương quyết rằng "một Trung Quốc" đó sẽ chỉ có khi trên đất liền có dân chủ.

Nhưng "đồng thuận 1992" chẳng được ghi lại ở đâu cả, và một vài chính khách còn quả quyết rằng nó nói chung là không tồn tại. Ngay đến người đàm phán thời đáy của Đài Loan, doanh nhân Koo Chen-fu, cũng cho rằng khái niệm "đồng thuận" là đã đi quá xa. "Để phản ánh sự kiện tốt hơn và ngăn chặn cách sử dụng không thật", ông ấy viết trong hồi ký của mình, "đồng thuận" cần phải được thay thế bằng từ "thông hiểu".¹¹⁶

Thế nào đi nữa thì Bắc Kinh cũng tuyên bố rằng câu hỏi về Đài Loan là thuộc "lợi ích cốt lõi" của họ và dường như sẽ quyết tâm đánh đổi sự trỗi dậy về kinh tế để lấy một cuộc chiến, nếu như người Đài Loan tuyên bố ly khai. Nước Cộng hòa Nhân dân vẫn ngăn chặn không cho Đài Loan gia nhập các tổ chức quốc tế quan trọng, các nhà thể thao Đài Loan chỉ được phép bước ra dưới lá cờ "Đài Bắc Trung Quốc" và các quan chức Bắc Kinh yêu cầu tất cả các vị khách quốc gia phải công nhận "chính sách một Trung Quốc" này – điều được nhanh chóng chấp thuận, từ tổng thống Hoa Kỳ Barack Obama cho tới thủ tướng liên bang [Đức] Angela Merkel.

Điểm nóng Triều Tiên

Một điểm nóng khác của châu Á nằm cách Đài Loan chỉ tròn một ngàn kilômét. Trên bán đảo Triều Tiên, ít nhất là về mặt chính thức, vẫn còn có chiến tranh. Và một bên, nhà cầm quyền Bắc Triều Tiên Kim Jong Il, hiện đã có bom nguyên tử, chuyên gia phỏng đoán: ít nhất là bốn.

Tất cả bắt đầu khi Bắc Triều Tiên cộng sản muốn xâm chiếm Nam Triều Tiên năm 1950. Miền Nam nhận được sự giúp đỡ của quân đội Liên Hiệp Quốc dưới sự chỉ huy của người Mỹ, cả người Thổ và Luxembourg cũng có mặt nữa. Khi họ đẩy lui quân đội Bắc Triều Tiên về tới sông Yalu ở cạnh biên giới với Trung Quốc, một đạo quân "tình nguyện" của Trung Quốc can thiệp vào. Chiến tranh lại bùng lên, không có người chiến thắng, nhưng lại có cho tới 1,5 triệu người lính chết hay bị thương và trên hai triệu nạn nhân là thường dân. Ở vĩ tuyến 38, ở đó, nơi tất cả đã bắt đầu, các địch thủ ký kết một hiệp định ngưng bắn vào ngày 27 tháng 7 năm 1953 sau 158 cuộc họp, họ không thể đạt đến một hiệp ước hòa bình. Từ đây, một dãy đất biên giới dài 248 kilômét và rộng tròn bốn kilômét phân chia hai đất nước.

Thu 2010, vùng phi quân sự ở vĩ tuyến 38 đó. Vĩ tuyến huyền thoại này chạy ngang qua ở đâu đó giữa cây cối, bãi cỏ và đồng ruộng. Thành phố Kaesong của Bắc Triều Tiên với đặc khu kinh tế của họ nằm trong sương mù, thành phố mà trong đó có gần 42.000 công nhân Bắc Triều Tiên sản xuất hàng hóa cho trên 100 nhà máy Nam Triều Tiên. Trên con đường đến đó không phát hiện ra được một chiếc ô tô nào ngoại trừ vài chiếc xe tải của quân đội. "Chúng tôi chỉ cho xe tải đi qua theo đoàn mỗi tiếng một lần", một hạ sĩ quan nói, người từ trên bục quan sát "Dora" nhìn trùng trùng theo hướng Bắc. Trên tường là câu khẩu hiệu của quân đội ông ấy: "Hãnh diện và tin tưởng".

¹¹⁶ Huang Tiancai, Huang Zhaoxing: "Jinhanmeixiang: Gu Zhenfu rensheng jishi", Lianjing Chubanshi, Taipei, 2005

Xe buýt du lịch mang khách đi ngang qua trại lính, nhà thờ và ruộng lúa đến những địa điểm tham quan của khu vực kỳ lạ này, ví dụ như đường hầm số 3 mà người Bắc Triều Tiên đã đào năm 1978 để xâm chiếm miền Nam. Một chiếc xe lửa mui trần nhỏ chạy xuống sâu trong lòng đất. Nếu như kế hoạch thành công thì 30.000 lính đã có thể vượt qua biên giới trong vòng một giờ đồng hồ rồi.

Có cả áp phích với ứng cử viên của cuộc bầu cử ở tỉnh được treo cạnh ngã tư. Nhà ga mới tinh của Dorasan lóng lánh trong ánh nắng mặt trời, ga cuối cùng ở miền Nam. Nhưng không có hành khách, một người lính với mũ sắt màu đen, hai dây trắng trên vai đứng cản lối đi lên sân ga. Điểm đến của tàu hỏa nằm trên một tấm bảng màu xanh nước biển: Seoul và Bình Nhưỡng. Tín hiệu có màu đỏ.

Tôi hai lần có cơ hội được nhìn cả bên Bắc Triều Tiên. Ở đó chỉ có khẩu hiệu và không có áp phích bầu cử. Chiếc xe buýt chạy qua một ngõ chật với vật cản bằng bê tông và nhiều hàng rào kẽm gai.

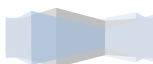
Đây thường là những sỹ quan bánh bao, những người chỉ cho khách xem hệ thống biên giới và các tòa nhà lịch sử của Panmunjon, trong số đó là ngôi nhà mà hiệp định ngừng bắn được ký kết ở trong đó. Trên ba cái bàn, được phủ với khăn nỉ màu xanh, là cờ Bắc Triều Tiên và cờ Liên Hiệp Quốc trong những hộp kính nhỏ, nằm trước đó là văn kiện trong tiếng Triều Tiên và tiếng Anh, bìa đỏ của nó đã hỏng nặng. Có quà lưu niệm để cho khách du lịch mua, ví dụ như đĩa bằng kim loại và dép đi trong nhà được kết lại bằng rơm.

Lính Mỹ, Nam và Bắc Triều Tiên đứng đối diện với nhau ở đây. Người Bắc Triều Tiên, ngoài ra thì chỉ có chiếc mũ giống như cái đĩa ăn trên đầu, đội nón sắt. Vì tình hình đã căng thẳng hơn, kể từ lúc chiếc tàu hộ tống Nam Triều Tiên "Cheonan" trúng một ngư lôi Bắc Triều Tiên và đã kéo theo 46 thủy thủ xuống biển sâu. Thế nào đi nữa thì đây cũng là kết quả của một ủy ban điều tra quốc tế. Tuy vậy, vẫn còn một phần sót còn lại của sự hoài nghi, liệu có những nguyên nhân khác cho tấn thảm kịch đó không, ví dụ như "Cheonan" trúng phải một quả mìn cũ.

Chỉ cách đó vài kilômét, đạn đại bác đã nổ tung trên hòn đảo biên giới Yeonpyeong vào ngày 23 tháng 11 năm 2010, hai người lính và hai thường dân thiệt mạng. Lần này thì xuất xứ của những viên đạn giết người đây là rõ ràng: Bắc Triều Tiên. Họ chỉ chống lại việc xâm phạm biên giới, người Bắc Triều Tiên giải thích. Và: người ta sẽ tiến hành một cuộc "chiến tranh hủy diệt thiêng liêng", để xóa bỏ "bọn phản bội" quanh tổng thống Nam Triều Tiên Lee Myung Bak, còn sẽ sử dụng bom nguyên tử cho việc đó nữa, các tờ báo Đảng tuyên bố.

Lý lẽ của người Bắc Triều Tiên không phải là quá sai lạc, khi họ lên án người Nam Triều Tiên vi phạm biên giới trên biển. Vì đường biên giới này bị tranh cãi kể từ khi chiến tranh chấm dứt. Bình Nhưỡng chưa từng bao giờ chấp nhận nó vì nó ưu đãi miền Nam. Khi vùng phi quân sự và đường ngừng bắn trên đất liền được ấn định trong tháng 8 năm 1953, một viên chỉ huy của quân đội Liên Hiệp Quốc tự ý kéo một đường dài ra biển trên bản đồ – thế là Đường Biên giới phía Bắc (Northern Limit Line, NLL) được tạo thành.

Bình Nhưỡng đã chống lại ngay từ thời đó, nhưng, suy yếu vì cuộc chiến, không thành công. Sau này, Bắc Triều Tiên đưa ra cái được gọi là Đường Biên giới Biển, cái nằm cách xa đó về phía Nam, nhưng ít ra thì cũng chừa lại ba hòn đảo quan trọng nhất cho Nam Triều Tiên. Seoul từ chối. Vì thế mà Nam và Bắc Triều Tiên luôn có những trận đánh trên biển, thường là khi mùa tôm bắt đầu và tàu của Bắc Triều Tiên cố đánh cá trong vùng do Nam Triều Tiên tuyên bố chủ quyền. Gần hòn đảo Yeonpyeong, tàu chiến hai nước húc vào nhau và bắn nhau trong tháng 6 năm 1999 và 2002, gần đảo Deacheong đã có một trận chiến trong tháng 11 năm 2009 mà chiếc tàu hộ tống "Cheonan" bị đánh chìm sau này cũng đã tham gia.

"Biên giới trong Hoàng Hải, phần phía Tây, mang khả năng lớn nhất để gây ra một cuộc chiến tranh Triều Tiên thứ hai", International Crisis Group cảnh báo vào cuối 2010.¹¹⁷

Ngay chính trị gia trong Nam Triều Tiên cũng cho rằng đường biên giới đây là đáng nghi ngại. Cựu Tổng thống Nam Triều Tiên Roh Moo Hyun vì thế mà đã cố gắng làm dịu tình hình. Trong chuyến viếng thăm Bình Nhưỡng năm 2007, ông hứa hẹn với nhà cai trị Bắc Triều Tiên Kim Jong Il rằng sẽ tạo một "khu vực hòa bình" với "vùng đánh cá chung" trong Hoàng Hải. Thế nhưng Roh không thành công trong giới chính trị trong nước, ngay trước lúc chấm dứt nhiệm kỳ của mình, ông ấy là một chính khách không có quyền lực.

Người kế nhiệm Lee hứa hẹn sẽ xem xét kỹ lưỡng tất cả những thỏa thuận của người tiền nhiệm. Ông ấy vừa mới nói xong những lời đó thì đã rõ rằng ông ấy sẽ không làm thay đổi đường biên giới trên biển. Đầu tiên là Kim phải giảm bớt chương trình nguyên tử của ông ấy, trước khi ngư dân của ông ấy được phép quăng lưới trên những vùng đánh cá tốt của miền Nam, Lee yêu cầu.

Không rõ là tại sao miền Bắc bất thành linh lại có thái độ khiêu khích như thế vào cuối 2010. Một lời giải thích có thể là tình hình chính trị nội bộ ở Bình Nhưỡng. Ở đó, Kim đang đau ốm đã bảo đảm quyền lực của thị tộc mình trong một hội nghị đảng. Ông ấy thăng chức người con trai thứ ba lên thành tướng bốn sao và giao cho anh ấy hai chức vụ quan trọng trong đảng. Trong khi đấy thì Kim Jong Un chỉ vừa mới 28 tuổi – một người đàn ông trẻ tuổi rõ ràng là được dinh dưỡng tốt hơn những người đồng hương cùng lứa tuổi và đi học ở một trường nội trú tại Thụy Sĩ.

Với lần tấn công bằng pháo binh lên Yeonpyeong, nhóm lãnh tụ mới rõ ràng là muốn chứng tỏ rằng không được đùa với họ cũng như với thành phần cũ. Như sau này hé lộ ra, người cha và con trai đã có mặt ở gần bờ biển một ngày trước cuộc tấn công. Khó có khả năng, rằng họ đã không thỏa thuận trước với giới quân đội về hành động này.¹¹⁸

Nhưng trước hết là Kim muốn hướng sự chú ý của thế giới đến bản thân mình. Mục đích của ông ấy là bắt buộc tổng thống Barack Obama bước lên bàn thương lượng và nhận được lời bảo đảm cho tính an toàn của chế độ ông ấy. Cuối cùng, cả hai bên đã trao đổi đại sứ, người Bắc Triều Tiên được tuyên bố trở thành người thắng trận của cuộc chiến và nhận hàng hóa giúp đỡ cho việc đó. Bù vào đấy, hẳn là Kim đã sẵn sàng ngưng chương trình hạt nhân của ông ấy – nhưng không đụng đến các quả bom nguyên tử.

"Chúng tôi tuyên bố chủ quyền tất cả"

Trong khi thế giới căng thẳng nhìn đến Triều Tiên thì thủ tướng Ấn Độ Manmohan Singh và thủ tướng Bắc Kinh Ôn Gia Bảo gặp nhau ở New-Delhi vào cuối năm 2010. Ông Ôn mảnh khảnh với ngón trở gờ lên và Singh cao lớn với chiếc khăn quàng đầu màu xanh của một người theo đạo Sikh dường như thông hiểu nhau tốt. Hai nước thỏa thuận những cuộc kinh doanh hơn 16 tỉ dollar. Thương mại song phương cần phải tăng từ 60 lên 100 tỉ dollar cho tới năm 2015.

Thế nhưng sự nghi ngờ đang cháy âm ỉ ở phía sau cánh thân thiện này. "Người Trung Quốc và người Ấn Độ không thích nhau", Mohan Guruswamy nói, khoa học gia và là cố vấn kinh tế ở New-Delhi. Hai gã châu Á khổng lồ có rất nhiều thứ để đấu tranh với nhau. Họ có gần 3400 kilômét đường biên giới chung, thường là những địa hình khó đi lại trong Himalaja, và cãi nhau, Ấn Độ bắt đầu ở đâu và Trung Quốc chấm dứt ở đâu.

¹¹⁷ International Crisis Group: "North Korea: The Risks Of War In The Yellow Sea", Asia Repost Nr. 198, 23.12.2010

¹¹⁸ Như trên

Người Ấn Độ già còn nhớ lại những trận đánh của năm 1962, khi lính Trung Quốc tiến vào Ấn Độ, cho tới khi cuối cùng họ lại bất ngờ lui về lãnh thổ của họ. Bắc Kinh đã biểu lộ quan điểm của họ bằng một cách đẫm máu, một cuộc chiến kéo dài hẳn sẽ tiêu hao quá nhiều lính. Tròn 2000 người lính đã chết. Trong giới công khai Trung Quốc, những sự kiện lịch sử như vậy ít được biết đến. Trong trường học, trẻ em học rằng đất nước của các em luôn luôn là nạn nhân, nhưng chưa từng bao giờ là kẻ xâm lược cả.

Có yên tĩnh kể từ lúc đấy, ít nhất là ở mặt ngoài. Người ta tìm được thỏa hiệp: Tây Tạng thuộc Trung Quốc, người Ấn Độ thừa nhận, bang Sikkim thuộc Ấn, người Trung Quốc tuyên bố. Tuy vậy, vẫn còn bị tranh cãi là bang Arunachal Pradesh của Ấn Độ, to khoảng như nước Áo và có tròn 1,4 triệu người sống ở đó.

Nhiều người Ấn không thể nào quên được lần xuất hiện trên truyền hình của viên đại sứ của Bắc Kinh ở New-Delhi trong năm 2006, Sun Yuxi, người với sự thẳng thắn cực độ đã tuyên bố rằng: "Quan điểm của chúng tôi là toàn bộ bang Arunachal Pradesh thuộc lãnh thổ Trung Quốc ... Chúng tôi tuyên bố chủ quyền tất cả. Đó là lập trường của chúng tôi."¹¹⁹

Trên thực tế thì tình trạng không rõ ràng như thế. Người Ấn Độ và người Trung Quốc phải đối phó với di sản của lịch sử. Vùng núi hoang vắng này ngày xưa nằm dưới quyền của Tây Tạng, về mặt tôn giáo, nó nằm dưới sự ảnh hưởng của nhóm Nón Vàng – phái Phật giáo mà người đứng đầu nó là Đạt lai Lạt ma.

Năm 1914, sau một chiến dịch của người Anh, người Tây Tạng đã giao vùng đất của họ về cho người Âu, những người là thế lực thuộc địa đang thống trị Ấn Độ lúc bấy giờ. Họ ấn định đường McMahon, được gọi theo thống đốc Anh lúc bấy giờ, là đường biên giới giữa Ấn thuộc Anh và Tây Tạng – và con đường độc đoán đầy trên đỉnh của Himalaja là biên giới mà vẫn còn mang lại rắc rối cho tới ngày nay.

Sau khi Ấn Độ độc lập năm 1947, nước này tuyên bố Arunachal Pradesh là một tiểu bang của quốc gia, tất nhiên là một tiểu bang đặc biệt. Người nước ngoài cũng như bản xứ phải có giấy phép đặc biệt nếu như họ muốn đến thăm vùng đất này.

Quan điểm của Trung Quốc đơn giản: Arunachal Pradesh ngày xưa thuộc Tây Tạng, Tây Tạng luôn luôn thuộc Trung Quốc, được Quân đội Giải phóng Nhân dân "giải phóng" năm 1951, từ đấy, "đất nước của băng tuyết" lại càng thuộc Trung Quốc, tức là cả Arunachal Pradesh. Chấm hết. Năm 2010, giới quân đội Ấn Độ tường thuật về những hoạt động kỳ lạ ở bên phía Trung Quốc. Lính của Quân đội Giải phóng Nhân dân thâm nhập vào lãnh thổ của Ấn Độ, xây đường sá, dựng cứ điểm – và lặng lẽ kiểm soát ngày một nhiều đất đai hơn.

Năm 2009 đã có 270 vụ vi phạm biên giới và 2300 vụ khiêu khích ở Ladakh và Arunachal Pradesh bởi người Trung Quốc, Brahma Chellaney nói, giáo sư tại Trung tâm Nghiên cứu Chính trị ở New-Delhi. Trong tháng 12 năm 2010, quân lính đã thâm nhập vào vùng Kashmir do Ấn Độ quản lý và đe dọa công nhân xây dựng tại một trạm buýt.¹²⁰ Biên giới ở Himalaja thời gian gần đây đã "nóng hơn", Chellaney cảnh báo. Tương ứng như thế, nhiều người trong giới quân đội Ấn Độ nhìn Trung Quốc ngày nay như là một mối nguy hiểm còn lớn hơn cả kẻ thù không đội trời chung Pakistan nữa.¹²¹

Viễn tưởng của một người lính già

Dipankar Banerjee nguyên là trung tướng của quân đội Ấn Độ, một người lính bộ binh, một cựu chiến binh từng trải. "Tôi tham gia gần hết các cuộc chiến", ông ấy kể cho tôi nghe. Ông

¹¹⁹ Rediff India Abroad, 14.11.2006

¹²⁰ Report: Chinese troops cross into Indian territory", AP, 10.01.2011

¹²¹ "Delhi ist irritiert über Pekings Muskelspiel", Neue Zürcher Zeitung, 15.12.2010

ấy trước hết là có ý muốn nói đến những lần xung đột vì vùng Kashmir bị tranh cãi giữa Ấn Độ và Pakistan. Trong những năm chín mươi, ông chỉ huy quân đội Ấn Độ ở đó.

Ngày nay, Banerjee làm việc vì hòa bình. Ông ấy lãnh đạo "Viện nghiên cứu vì hòa bình và xung đột" ở New-Delhi và cố gắng nhìn vào tương lai. Người đàn ông già thân thiện đó là khách mời ở nhiều hội nghị quốc tế. Phòng làm việc của ông ấy ở tầng hầm không có cửa sổ, trên tường treo một bức thư pháp tiếng Trung, một nhân viên mang nước uống vào.

Ông ấy lo lắng cho biên giới Trung-Ấn ít hơn là cho một vùng đất khác: Afghanistan và Pakistan. Ở đây, ông ấy lo ngại, có thể xảy ra nhiều việc. "Người Mỹ và NATO sẽ rút quân ra khỏi Afghanistan bắt đầu từ 2014", ông ấy nói. "Và một kịch bản có nhiều khả năng là Afghanistan lại tan rã ra thành những vùng đất bộ tộc."

Hậu quả có thể: người Pashtun ở Afghanistan sẽ thống nhất với người Pashtun ở Pakistan, ở đây, họ có thể chiếm tỉnh Khyber Pakhtunkwah. Qua đó, biên giới Pakistan sẽ bị đe dọa và cường quốc nguyên tử trước sau gì cũng đang ở trong cuộc khủng hoảng sẽ lại càng bất ổn định hơn. "Điều đấy có hậu quả đến toàn thế giới, người tỵ nạn có thể đi đến cả châu Âu", Banerjee nói.

Những hòn đảo bị tranh cãi

Trở về hiện tại, đến một điểm có thể là điểm nóng thực sự. Từ Nam Á, con đường dẫn về phía Đông đến đảo Hải Nam của Trung Quốc, từ những người Pashtun đến một lão ngư dân có tên là Su Chengfen, người đã già đi ở ngay giữa một cuộc xung đột quốc tế. Hôm nay, ông ấy nghi ngại nhìn mây và sóng biển. Rồi ông ấy lắc đầu. Không, đoàn tàu sẽ không nhổ neo, biển động, lái những chiếc tàu đánh cá 300 tấn là quá khó khăn: "Ba ngày nữa xem sao."

Lần đầu tiên Su bước lên một chiếc thuyền đánh cá là vào lúc tuổi 13, trở thành thuyền trưởng bảy năm sau đó. Cảng quê hương của ông ấy là Tanmen, hầu như không ai biết rõ biển Đông như ông ấy. Ông lúc thì quăng lưới của mình ở giữa những hòn đảo Hoàng Sa, lúc thì ở Trường Sa. Trên thế giới, được biết đến tốt hơn như là quần đảo Paracel và Spratly – và chúng là một mối hiểm họa cho sự ổn định của châu Á.

Cách đó vài trăm hải lý về phía Đông, một ngư dân Trung Quốc khác đã quăng lưới của mình vào ngày 8 tháng 9 năm 2010: Zhan Qixiong từ làng Gangfu đánh cá trước quần đảo Điếu Ngư trong biển Hoa Đông. Vùng biển này cũng bị tranh cãi quốc tế; Trung Quốc và Nhật Bản tuyên bố chủ quyền chúng, người Nhật gọi những hòn đảo đấy là Senkaku. Vùng biển này rắc rối, điều đấy thì Zhan biết, nhưng thời gian sau này ở đây lại có nhiều cá hơn, thế là ông ấy đi về hướng đó. Vào cái ngày đấy, ông ấy đã không toan tính đến người Nhật. Thuyền của lực lượng phòng vệ biển cô đấy ông và đồng nghiệp của ông đi. Còi hú, hiệu lệnh bằng tiếng Nhật và tiếng Hoa vang lên trên mặt nước.

Zhan bình thần tháo mẻ lưới của mình về và cứ để cho cuộc xung đột xảy ra. Bất thành linh, ông ấy tăng tốc, ông khởi chiếc "Ninjinyu" của ông ấy nhả khói đen, nó lao đến một chiếc tàu của lực lượng tuần tra bờ biển Nhật Bản và đâm vào nó ở phía sau. Rõ ràng là ngư dân này đã nhầm vào bộ phận bánh lái của người Nhật. Ông ấy tìm cách bỏ trốn, lại xảy ra một vụ xô đẩy. Cuối cùng, thủy thủ Nhật bắt giữ Zhan và người của các chiếc tàu khác.

Quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa trong biển Đông và quần đảo Senkaku ở phía Đông có một điểm chung: phần lớn chúng đều không có người ở và cần cỗi, nhiều đảo hầu như không có gì hơn ngoài đá tảng và bãi cát, đảo san hô, thường không có nguồn nước, quê hương của chuột và rùa, nóng bức và thường bị biển tràn ngập. Các hòn đảo ở miền Nam thêm vào đó thường là những chướng ngại vật gây bức mình cho thủy thủ và nhiều lắm là chỉ có thể dùng để dựng trạm đo thời tiết.

Đó là về những hòn đảo này:

- Trung Quốc và Nhật Bản tranh cãi nhau về tổng cộng là tám hòn đảo và một vài núi đá. Chúng nằm tròn 410 kilômét về phía Tây của Okinawa và cách đất liền Trung Quốc 370 kilômét – gộp toàn bộ lại thì chúng có diện tích nhiều nhất là bảy kilômét vuông.
- Việt Nam và Trung Quốc thù hằn nhau vì quần đảo Hoàng Sa, tổng cộng là 30 đảo. Đảo lớn nhất, đảo Woody, gồm 2,1 kilômét vuông. Năm 1971, lính Trung Quốc xây ở đây một cảng biển, thêm vào sau đó là một phi trường mà máy bay chiến đấu có thể đáp xuống được.
- Phúc tạp hơn là ở quần đảo Trường Sa. Đó bao gồm tròn 150 đảo đá, đảo san hô và trong đó có tổng cộng chỉ năm kilômét vuông là nhô lên khỏi mặt nước. Trung Quốc, Việt Nam, Đài Loan, Malaysia, Brunei và Philippines tuyên bố chủ quyền chúng. Đảo nằm gần nước tương ứng nhất cách Philippines 190 km, cách bờ biển Việt Nam 475 km, cách Malaysia tròn 300 km và cách tỉnh cực Nam của nước CHND Trung Quốc, đảo Hải Nam, còn là hơn 1000 km nữa.¹²²

Tự hào dân tộc, dầu mỏ và một doanh nghiệp hôn nhân Nhật Bản

Tất cả các bản đồ châu Á của Trung Quốc đều có một phần đặc biệt ở góc phía dưới bên phải mà biên giới Trung Quốc trên biển Đông được vẽ ra ở trong đó: nó gần chạm bãi biển của Malaysia và Philippines. Đối với người Trung Quốc, đường biên giới này là một "biên giới chiến lược", chạy gần hòn đảo cực Nam của họ.

Tất cả các xung đột vì những hòn đảo đều có các lý do cụ thể: đó là về những xúc cảm dân tộc đã bị tổn thương, về an ninh cho những con đường hàng hải, về nhiều tiền. Ai thống trị quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa thì sẽ kiểm soát đoạn đường quan trọng giữa Tây Thái Bình Dương và Ấn Độ Dương. Nó quan trọng cho hạm đội Mỹ, nhưng cũng cho cả tàu thương mại, chạy qua đây với những lượng hàng hóa và nguyên liệu khổng lồ.

Thêm vào đó, ở đây giàu nguồn cá, hàng triệu người trong các quốc gia quanh đây sống nhờ đánh bắt cá. Nhưng cái quan trọng nhất: theo số liệu Trung Quốc, được phỏng đoán có ở trong vùng này là tròn 25 tỉ mét khối khí đốt và, tùy theo tính toán, 28 tới 105 tỉ thùng dầu. Để so sánh: cho tới nay có tròn 650 tỉ thùng được khai thác trên đất liền và dưới biển. Ngoài ra, có thể khai thác được 370.000 tấn phosphor. Các nhà địa chất học phỏng đoán có gần 88 tỉ thùng dầu ở về phía Bắc của quần đảo Trường Sa.

Cũng tương tự như thế ở quần đảo Senkaku: vào đầu những năm 60, các chuyên gia, được Hội đồng Kinh tế và Xã hội Liên Hiệp Quốc giao nhiệm vụ, đã tìm thấy trầm tích được phỏng đoán là có chứa dầu ở trên một diện tích 80.000 dặm vuông ở thềm lục địa và có thể giàu trữ lượng như trầm tích ở Vịnh Ba Tư.

Cả ở biển Hoa Đông lẫn ở biển Đông, tình trạng pháp lý là hoàn toàn không rõ ràng. Các yêu cầu chủ quyền được ghi nhận tại Liên Hiệp Quốc ở New York đều dựa trên đường bờ biển, vùng 12 dặm, vùng đặc quyền kinh tế (200 dặm), vùng đặc quyền kinh tế "mở rộng" và câu hỏi, thềm lục địa bắt đầu ở đâu và chấm dứt ở đâu, cái gì là một hòn đảo và cái gì chỉ là một tảng đá.

Điều luật và những diễn giải chúng được lôi ra, bản đồ hàng hải cũ được trưng bày – cuối cùng thì hoạt động ở đây chỉ là chính sách vì lợi ích. Trung Quốc và Đài Loan, ngoài ra thì là kẻ thù của nhau, thống nhất trong trường hợp này. Họ lý luận, rằng người Trung Quốc đã sống ở quần đảo Trường Sa trước đây hàng thế kỷ, điều bị các quốc gia khác bác bỏ: sống

¹²² Scheerer, Raszelenberg: "China, Vietnam und die Gebietsansprüche im Südchinesischen Meer", Mitteilung des Instituts für Asienkunde, Band 350, Hamburg 2002

lâu dài ở đây là điều hoàn toàn không thể, vì không có nước uống trên các hòn đảo này. Nhưng điều này theo luật biển quốc tế thì lại là điều kiện tiên quyết để tuyên bố chủ quyền.

Quần đảo Hoàng Sa được vẽ trên các bản đồ biển Trung Quốc từ thời nhà Nguyên (1271 – 1368), cái được Bắc Kinh đánh giá như là bằng chứng cho các chủ quyền của họ. Sau đây, người Việt sở hữu chúng, rồi đến người Pháp, những người chiếm lấy chúng như một phần của thuộc địa Việt Nam của họ. Cả người Đức cũng đã có ở đây năm 1883. Họ muốn đo đạc vùng đất, từ những lý do nào đó, nhưng lại rút lui sau khi Bắc Kinh phản đối.

Hai năm sau khi chiếm lấy quyền lực năm 1949, những người Cộng sản Trung Quốc tuyên bố các hòn đảo đó thuộc lãnh thổ của họ. Trong những năm sau đó, Hải quân Trung Quốc đóng quân trên một vài hòn đảo, năm 1974, 18 thủy thủ người Việt đã thiệt mạng trong một trận hải chiến.

Rồi người Trung Quốc bắt đầu quan tâm đến quần đảo Trường Sa. Họ dần dần chiếm đảo đá ngầm Vành Khăn, Châu Viên. Ngay đến những bãi cát nằm dưới mực nước lúc triều lên cũng được Bắc Kinh tuyên bố là sở hữu của họ. Để củng cố chúng, để xây bến cảng, hải đăng và lối vào, người Trung Quốc chẳng ngần ngại cho nổ tung các rạn san hô.¹²³

Hiện giờ, người Việt Nam kiểm soát 21, người Philippines chín, người Trung Quốc chín, người Malaysia năm đảo và người Đài Loan một.¹²⁴

Ở phía Đông, Nhật Bản quả quyết rằng họ đã khám phá ra quần đảo Senkaku năm 1884 và không tìm thấy ở đây dấu vết nào cho thấy rằng đã từng có người ở đó trước họ, như người Trung Quốc chẳng hạn. Tokio kiểm soát những hòn đảo này từ 1895 cho tới khi thất trận trong Đế nhị thế chiến năm 1945.

Người Trung Quốc và Đài Loan thì ngược lại nhất trí giải thích rằng "Các hòn đảo đây thuộc chúng tôi" – chính xác hơn là thuộc thành phố Đài Thành trong tỉnh Nghi Lan trên Đài Loan. Lý lẽ: người Trung Quốc đã khám phá ra quần đảo này trong thế kỷ 16, điều, ngoài những việc khác, được chứng minh qua một tấm bản đồ biển cũ được tìm thấy ở chợ trời trong Nam Kinh, và quản lý cho tới 1895. Rồi chúng rơi vào tay kẻ chiến thắng là Nhật Bản trong Chiến tranh Trung-Nhật. Cả Đài Loan cũng đã đổi chủ lúc đó.

Năm 1945, các cường quốc chiến thắng đã tước quyền kiểm soát nhiều hòn đảo của người Nhật, cũng như quần đảo Senkaku. Người Mỹ quản lý chúng cho tới năm 1972 và cuối cùng giao trả chúng lại cho quận Okinawa. Để chứng minh, rằng mình chính là sở hữu chủ chính danh, Tokio đã lôi ra tất cả các tập bản đồ và sách lịch sử chính thức của người Đài Loan và Trung Hoa lục địa. Cho tới năm 1979, chúng đều chỉ ra rằng những hòn đảo đó là lãnh thổ Nhật.¹²⁵

Nhưng tất cả còn rắc rối nhiều hơn nữa: vào lúc bước sang thế kỷ mới, doanh nhân người Nhật Tatsushiro mua bốn hòn đảo, ông cho 200 người ra đây định cư, để làm cá. Năm 1940, nhà máy đóng cửa, kể từ đây không có một bóng người sống trên đảo, chỉ một vài nhà hoạt động người Nhật là dựng một đèn hiệu ở đó. Con trai của ông ấy, Yoshitsugu Koga chết năm 1978, người vợ góa bán hai hòn đảo cho một người tên là Kurihara Kunitatsu, người điều hành một doanh nghiệp hôn nhân ở Saitama gần Tokio. Hiện giờ chính phủ Nhật đang thuê các hòn đảo đó lại từ ông ấy.¹²⁶

Tiếp theo vụ việc quanh thuyền trưởng Zhan là một cuộc cãi lộn ngoại giao gay gắt giữa Bắc Kinh và Tokio. Vì người Nhật muốn trừng phạt người thuyền trưởng Trung Quốc đó, người Trung Quốc về phần mình bắt giữ bốn người Nhật và có thời gian ngưng bàn đất hiềm cho Nhật. Ở Trung Quốc, những người dân tộc chủ nghĩa biểu tình. Đặc biệt, sự kiện

¹²³ Monique Chemillier-Gendreau: "Sovereignty over the the Paracel and Spratly Islands", Kluwer Law International

¹²⁴ Clive Schofield, Ian Storey: "The South China Sea dispute. Increasing stakes and rising tensions", James town Foundation, November 2009

¹²⁵ Territorial Disputes among Japan, China and Taiwan concerning the Senkaku ... Seokwoo Lee, International Boundaries Research Unit, Boundary and Territory Briefing, Volume 3, Number 7

¹²⁶ <http://ampontan.wordpress.com/tag/okinawa/>

ngư dân Zhan phải ra trước một tòa án Nhật, đã khiến cho chính phủ Trung Quốc nổi giận, vì đây là một cuộc tấn công chủ quyền của họ. Thiệt hại cho quan hệ song phương là "không thể hàn gắn được", cơ quan tiếng Anh của ĐCS China Daily giải thích.

Cuối cùng, người Nhật trả tự do cho Zhan vào ngày 24 tháng 9 năm 2010, trước một phiên xử tại tòa. Ở làng của mình, ông ấy được chào mừng như một người anh hùng. Chính phủ Trung Quốc yêu cầu người Nhật phải xin lỗi cho lần bắt giữ được cho là trái phép đó, như là câu trả lời, họ nhận được hóa đơn tính tiền sửa chữa các con tàu.

Cả đồng nghiệp của Zhan, Su Chengfen cũng đã ở ba ngày trong trại giam của Việt Nam, cùng với 79 thủy thủ khác. Ở biển Đông, bầu không khí đã trở nên căng thẳng hơn trong thời gian vừa rồi. Bắc Kinh yêu cầu các công ty dầu BP và Exxon hãy chấm dứt tìm kiếm dầu trong những vùng biển do Trung Quốc tuyên bố chủ quyền. Ngày càng có nhiều tàu chiến qua lại trong vùng, người Trung Quốc bắt hàng trăm ngư dân Việt trong năm 1009 và 2010. Năm 2011, căng thẳng tiếp tục leo thang: ba tàu Trung Quốc cắt dây cáp của một tàu nghiên cứu thuộc công ty PetroVietnam, theo chính phủ Philippines, hai chiếc máy bay MiG của Trung Quốc đã lần ép một chiếc máy bay tuần tra của họ.

Khi Manila thông báo trong tháng 3 năm 2011, rằng một công ty Anh quốc đã kết thúc các khảo sát đáy biển trên Reed Bank, 150 kilômét về phía Đông của Trường Sa, Bắc Kinh phản ứng ngay tức khắc: nếu chính phủ Trung Quốc không cho phép thì cuộc tìm kiếm dầu hay khí đốt trong những vùng biển nằm dưới luật pháp Trung Quốc là một "sự xâm phạm chủ quyền Trung Quốc" và qua đó "bất hợp pháp và không có giá trị", nữ phát ngôn viên Bộ Ngoại giao Khương Du tuyên bố.¹²⁷

Năm 2010, người Mỹ đã can thiệp. Họ ủng hộ đàm phán và chống đối việc đe dọa dùng vũ lực, nữ Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Hillary Clinton tuyên bố trên "Diễn đàn khu vực châu Á" tại Hà Nội trong mùa Hè. Và bà ấy thêm vào: thuộc mối "quan tâm quốc gia" của người Mỹ là việc tất cả các bên thống nhất một cách hòa bình. Đó là một lời cảnh báo rõ ràng cho người Trung Quốc, cái đã không khiến cho Bắc Kinh hài lòng. Trung Quốc chống lại một sự "quốc tế hóa" cuộc tranh cãi này, Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Dương phản lại và có lý trong logic của ông ấy: tại sao người ta lại phải "quốc tế hóa" những gì đã thuộc về mình rồi? Và ông ấy cảnh báo Clinton, hãy dè dặt ở trong vùng này: "Châu Á đã đứng dậy và đã lấy lại được danh dự của mình."¹²⁸

Trong khi đó thì tất cả đã có lần trông thân thiện hơn rất nhiều. Bắc Kinh biểu lộ sự thông hiểu trên một hội nghị ASEAN ở Phnom Penh năm 2002. Tất cả các bên hứa sẽ "dè dặt" và tránh các hoạt động có thể gây xung đột. Nhiều chính khách Đông Nam Á đã nhẹ nhõm.¹²⁹

Tuy vậy, đây chỉ là một lời tuyên bố không có gì ràng buộc, hầu như không hơn một "quy tắc ứng xử". Tám năm sau đó, chính phủ Trung Quốc lại tạo bất ổn. Theo thông tin của Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Mỹ Hillary Clinton, họ tuyên bố những hòn đảo đó là thuộc "lợi ích cốt lõi" của đường lối chính trị của họ. Nếu như Clinton hiểu đúng người đối thoại với bà, thì người ta đã leo thang thêm một bậc nữa. Cả Đài Loan và Tây Tạng cũng được xem là "lợi ích cốt lõi" của Trung Quốc, những cái mà trong trường hợp cấp bách Bắc Kinh cũng sẽ bảo vệ chúng bằng vũ lực.¹³⁰

Cho tới nay, ngư dân thuộc các quốc gia khác nhau giải quyết tranh cãi này theo cách của họ, như người Trung Quốc Su từng thuật lại – qua những món quà nhỏ cho các thủy thủ đoàn của lực lượng tuần tra bờ biển, những người tùy theo tình hình chính trị là lần thì ngửa tay ra, lần thì xua đuổi tàu đánh cá, lúc thì bắt giam những người đi biển. Với những căng

¹²⁷ "China warns against S. China Sea oil exploration", AFP, 24.03.2011

¹²⁸ <http://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx/t719460.htm>

¹²⁹ "Beijing signs accords with ESEAN neighbors", The Washington Post, 05/11/2002

¹³⁰ "China actions meant a test Hillary Clinton says", The Australian, 09/09/2010,

<http://www.theaustralian.com.au/national-affairs/china-actions-meant-as-test-hillary-clinton-say/story-fn59niix-1225949666285>

thăng chính trị, giá cả cũng đã tăng lên: từ thuốc lá sang tiền giấy, từ tiền giấy sang trang sức bằng vàng. Nhưng đối với Su và đồng nghiệp của ông ấy thì tuy vậy, chuyên đi vào vùng nguy hiểm vẫn có lợi. Một chuyến duy nhất mang lại cho mỗi một thuyền đánh cá 20.000 đến 30.000 Yuan, tức tròn 2000 đến 3000 euro.¹³¹

Tranh cãi về những thung lũng hoang vắng ở Himalaja và về những hòn đảo cằn cỗi, bị kích động bởi những người dân tộc chủ nghĩa, kẻ thống trị với quả bom và những người cầm quyền sẵn sàng tiên hành chiến tranh vì chủ quyền của đất nước họ – hiện châu Á có đủ những chất liệu cho các cuộc xung đột có thể gây nguy hại cho lần vươn lên về kinh tế của nó. Nhưng châu lục này còn phải mang nhiều gánh nặng hơn nữa. Chương tiếp theo sau đây bàn về chúng.

¹³¹ Tường thuật của các ngư dân trong: Sanlian-Magazin, số 46, 15/11/2010

"Khi gã khổng lồ ngã xuống"

Về những rủi ro và tác dụng phụ của làn bùng nổ ở châu Á

Xe phun nước rút lui về cho đến tận cuối phố, với họ là cảnh sát và binh lính. Xe buýt nhỏ với nhà báo chạy tới. Chính quyền địa phương muốn cho chúng tôi thấy những gì mà người Uyghur quá khích đã gây ra trong những ngày trước đó. Ví dụ như họ đã đốt cháy một salon ô tô lớn trong khu phố này.

Thế nhưng cuộc họp báo đã thất bại. Khi chúng tôi nói chuyện với người dân Uyghur trong những con đường phụ, có nhiều người phụ nữ la hét và khóc lóc nhanh nhóng bao quanh lấy chúng tôi, yêu cầu thông tin về số phận của những người chồng, con trai và anh em của họ. Họ đã bị những đội bắt người mang đi trong những đêm trước đó. "Đến trẻ em cũng bị họ mang đi."

Những người phụ nữ lợi dụng sự có mặt của camera nước ngoài và tụ tập lại trên con đường chính. Cảnh sát sờ vào súng, quân lính đu đưa gậy đánh người, mấy chiếc xe phun nước lại lăn đến. Cuối cùng, người ta thành công trong việc chặn đứng bùng nổ, những người phụ nữ đi về nhà.

Trong tháng 7 năm 2009, thống trị trên đường phố của Ürümqi, thủ phủ của vùng Tân Cương nơi sinh sống của người Uyghur và những nhóm dân Muslim khác ở rìa Tây của Trung Quốc, là tình trạng khẩn cấp. Quân lính của "Cảnh sát Nhân dân Vũ trang", một lực lượng của quân đội, khóa chặt cả khu phố, đóng chốt trên các ngã tư và trong các con đường hẻm. Tối tối, các chính ủy đọc những bài bình luận từ báo Đảng cho những người mang quân phục nghe. Đường dây điện thoại ra nước ngoài bị cắt đứt, tin nhắn bị chặn lại, chỉ được phép vào Internet nhiều tháng sau đó.

Làn nổi dậy bắt đầu vào ngày 5 tháng 7 sau một cuộc biểu tình của sinh viên người Uyghur, cuộc biểu tình mà đã chấm dứt một cách đẫm máu. Một đám người xuất hiện bất thành hình và tấn công người Hán. Cuối cùng, cơ quan nhà nước đếm được 197 người chết, nhiều cửa hàng và nhà bị đốt cháy. Sau đó, người Hán kéo đi tấn công người Uyghur.

Nguyên nhân của cuộc chống đối là một sự kiện cách đây hàng nghìn kilômét về phía Đông Nam. Ở đây, hai công nhân người Uyghur đã bị người Hán đánh chết trong một nhà máy. Các sinh viên biểu tình yêu cầu cung cấp thông tin chính xác hơn, quyền lực nhà nước phản ứng mạnh với những vụ giết người ở Ürümqi. Hàng trăm người bị bắt giam, vài người bị tuyên án tử hình, thay đổi quan chức cấp cao. Nguyên nhân thật sự của tấn bi kịch, như chúng tôi tìm thấy qua trao đổi với người Uyghur, rõ ràng không phải là những người quá khích, đấu tranh cho một "Đông Turkestan" độc lập với Trung Quốc. Mà chính là vì lòng căm phẫn đã vỡ đập, lòng căm phẫn trước sự giám hộ của Trung Quốc và trước sự tham nhũng – cũng như nỗi lo ngại bị bỏ lại trong lúc Trung Quốc vươn lên.

Những sự kiện đã xảy ra ở Ürümqi cho thấy cuộc sống bên trong của Trung Quốc đôi lúc phức tạp cho đến đâu, các căng thẳng chính trị và xã hội có thể bùng nổ nhanh cho đến đâu. Ở khắp nơi trong Ấn Độ và Đông Nam Á, tôi đã đặt ra một câu hỏi cho các chính khách cũng như nhà khoa học: Điều gì có thể ngăn cản sự vươn lên của châu Á? Câu trả lời bao giờ

cũng rõ ràng và giống nhau: Bất bình đẳng xã hội quá lớn trên châu lục và sự bất ổn định trong Trung Quốc.

Tân Cương chỉ là một trong những vùng đang sôi sục của Trung Quốc. Một năm trước đó, 2008, các nhà sư đã phản đối trên đường phố của Lhasa, thủ phủ của Tây Tạng. Cả ở đây, các cuộc biểu tình đã biến thành bạo lực chống lại người Hán và những người nhập cư khác. Nhà sư và người dân trong những khu dân cư Tây Tạng của các tỉnh lân cận tổ chức đoàn kết. Các nhà sư Tây tạng mà chúng tôi đã có thể nói chuyện với họ luôn luôn nhắc lại những lời ta thán về những quan chức can thiệp quá sâu vào trong các tu viện. Các thầy tu bị ép buộc phải quy phục về mặt chính trị. ĐCS muốn có tiếng nói cuối cùng, ngay cả khi phải tìm thấy Phật sống, tức lần đầu thai của những nhà sư đặc biệt linh thiêng. Cái mà người Tây Tạng đặc biệt oán giận chính phủ trung ương Bắc Kinh: họ từ chối không cho người đứng đầu về tôn giáo của họ, Đạt Lai Lạt Ma, trở về Tây Tạng.

Ở rìa của nước Cộng hòa Nhân dân không yên ổn, ở nội địa cũng không yên ổn. ĐCS ngày càng hay phải đối phó với những người dân không còn để cho người ta dễ dàng dọa nạt mình như trước đây nữa. Họ thường phản đối cán bộ tham nhũng, chống tịch thu đất không công bằng, chống lại những nhà máy phun ra chất độc. Lúc đây có xe cảnh sát bốc cháy và cả trụ sở ủy ban nhân dân nữa, và đôi lúc nó trở nên dữ dội đến mức quân đội bắn vào người biểu tình. Trong năm 2008, cơ quan nhà nước đếm được trên 120.000 "vụ việc đông người".

Đình công, biểu tình và phản đối thuộc vào trong cuộc sống bình thường của nhiều nước. Ở Trung Quốc, nơi lãnh đạo của nó thể thốt "ổn định" và "hài hòa", chúng luôn luôn ẩn dấu mầm mống của một cuộc khủng hoảng chính trị. Và qua đó có một câu hỏi được đặt ra: Liệu đất nước này đến một lúc nào đó có bị sa lầy trong lúc đang muốn tiến tới hay không.

Doom hay Boom?

Cho tới nay, không một nước nào trên thế giới đạt được tỷ lệ tăng trưởng chín, mười, mười một phần trăm qua nhiều năm như thế. Cả ở Trung Quốc rồi cũng sẽ không tiếp tục được như thế. Ngân hàng Phát triển châu Á tiên đoán sẽ có một giai đoạn kém tăng trưởng, nếu như Bắc Kinh cứ tiếp tục chính sách của họ, đầu tư quá nhiều vào nhà máy và thiết bị thay vì nhiều hơn vào giáo dục và nghiên cứu. Nền kinh tế Trung Quốc sẽ tăng trưởng trung bình chỉ khoảng 5,5% trong thời gian từ 2010 đến 2030, so với 9,4% từ 1981 đến 2007. Lời cảnh báo đầy cũng dành cho các quốc gia châu Á còn lại.¹³²

Giáo sư kinh tế người Mỹ Michael Pettis giảng dạy sinh viên Trung Quốc tại Đại học Bắc Kinh về chính sách tài chính và giúp đỡ mầm non nhạc Rock Trung Quốc trong quán "D-22" của ông ấy. Ông cũng nhìn tương lai của Trung Quốc một cách hoài nghi nhiều hơn: "Có một câu chuyện dài về những nền kinh tế lớn, ít nhiều đều được lập kế hoạch tập trung, rất không cân bằng, do đầu tư thúc đẩy với những tỷ lệ tăng trưởng rất cao qua nhiều thập niên, những nền kinh tế mà đã tạo ra tất cả các tiên đoán cuồng dại đủ mọi loại về sự tăng trưởng trong tương lai", ông ấy nói. Và trong mọi trường hợp, như ở Brazil, Nhật hay Liên bang Xô viết, thì "những kỳ vọng ấy không hề được thỏa mãn, đến gần đúng cũng không", ông ấy nói với tôi.

Stephen Roach có cùng nỗi nghi ngại đầy, giáo sư tại Đại học Yale và là sếp châu Á của ngân hàng Mỹ Morgan Stanley. Vào một buổi chiều của tháng 3 năm 2011, ông đứng trên bục diễn thuyết của một sảnh lễ hội trong Grand Hyatt Hotel Bắc Kinh và kêu gọi đảo ngược chính sách kinh tế Trung Quốc trước giới doanh nhân châu Âu: "Chiếc hàng không mẫu hạm phải đổi hướng đi của nó, và nó phải làm điều đấy ngay tức khắc!"

¹³² "ADB warns on China's long-term growth", Financial Times, 28/10/2010

Ông ấy có ý nói Trung Quốc với "chiếc hàng không mẫu hạm". Cũng như nhiều quốc gia châu Á khác, Vương Quốc Ở Giữa đã để cho nền kinh tế dựa quá nhiều trên xuất khẩu – một con đường rủi ro, như chuyên gia người Mỹ nhận thấy. Vì thế giới đã trở nên "khó chịu hơn" cho Trung Quốc: châu Âu mắc nợ nhiều, USA cũng thế, giá dầu tăng và trong thời gian dài tới đây nước Nhật sẽ không hồi phục lại sau thảm họa thiên nhiên và nguyên tử khổng lồ – tất cả đều là những yếu tố dẫn đến việc hàng hóa Trung Quốc không còn được mua nhiều như trước đây nữa. Tức là Trung Quốc phải chuyển đổi nền kinh tế của mình càng nhanh càng tốt, Roach suy ra: xuất khẩu ít hơn, tiêu thụ ở trong nước nhiều hơn là câu khẩu hiệu của ông ấy. Thế nhưng người Trung Quốc lại thích tiết kiệm hơn. Vì họ cần tiền để dành cho tuổi già, cho đào tạo con cái của họ và cho hóa đơn thanh toán của bác sĩ. Bảo hiểm xã hội của Trung Quốc chỉ mới bắt đầu.

Roach cũng suy nghĩ như thế cho toàn bộ châu lục. Giấc mơ về thế kỷ châu Á chỉ thuần túy là lãng mạn. Các chính phủ châu Á, chuyên gia tài chính nói, tuy đã học được từ những lỗi lầm của cuộc khủng hoảng tài chính trầm trọng 1997/1998: dự trữ ngoại tệ mới được gom góp lại; cán cân vãng lai, tức là cán cân của tất cả các thanh toán của một nước ra nước ngoài và vào trong nước, lại là con số cộng; con số nợ ngắn hạn từ nước ngoài được giảm xuống. Qua đó, trong tương lai châu Á có thể chống lại những kẻ đầu cơ tốt hơn.

Tuy vậy, Roach vẫn còn nhìn thấy một mối nguy hiểm lớn. Tăng trưởng kinh tế phụ thuộc quá nhiều vào xuất khẩu. Điều đấy làm cho châu Á dễ bị ảnh hưởng bởi những cuộc khủng hoảng ở đâu đấy trên thế giới. Nếu một ngày nào đấy người Mỹ và người Âu mua ít hơn vì cuộc sống của chính họ không còn sung túc nữa thì đây là một tai họa cho châu Á. Chỉ khi châu Á thành công trong việc xoay sự tăng trưởng của nó từ xuất khẩu sang tiêu thụ trong nước thì rủi ro này mới được làm giảm đi, Roach nói: "Một đường xoắn ốc đi xuống xuất hiện, và dường như châu Á không hề chuẩn bị trước đến mức đáng ngại."¹³³

Doom hay boom? Suy tàn hay thăng tiến? Đối với Trung Quốc, tất cả các kịch bản này đều quá bi quan, Jonathan Anderson của ngân hàng Thụy Sĩ UBS đáp trả. Để cho Trung Quốc thất bại, phải cần nhiều hơn là chỉ những con số tăng trưởng thấp, mà phải là "rối loạn lớn hay một cuộc khủng hoảng trầm trọng làm triệt tiêu tăng trưởng qua một khoảng thời gian dài – và cuộc khủng hoảng này phải đến ngay trong thời gian sắp tới đây".¹³⁴

Tăng trưởng đắt giá

Chính người Trung Quốc nghĩ gì? Chính khách Bắc Kinh cũng nhận biết được những rủi ro đấy và thận trọng trong những phát biểu của mình nhiều hơn là những người khách nước ngoài nào đó, những người đến trong cảng hàng không hiện đại và bước vào những khách sạn hạng nhất. Nền kinh tế ốm đau, "không ổn định, không cân bằng, không được điều phối và không bền vững", Thủ tướng Ôn Gia Bảo cảnh báo năm 2007 trong bản báo cáo của ông ấy trước Quốc Hội.

Sếp của China Construction Bank to lớn thuộc nhà nước, Guo Shuqing, cũng yêu cầu hãy cẩn trọng trước những thành công lớn lao: "Trong khi chúng ta xây dựng không ngưng nghỉ nhà máy, đường xá, nhà ở, chúng ta lại gặp sập chúng với cùng một sự sốt sắng. Và theo những phương pháp thống kê của chúng ta thì tất cả những hoạt động đấy đều được tính vào trong tổng sản phẩm nội địa", ông ấy viết trong China Daily.¹³⁵ Và tiếp tục: "Tăng trưởng kinh tế của chúng ta có hiệu quả thấp."

¹³³ Stephen Roach: "The Next Asia", John Wiley & Sons, Hoboken, 2009

¹³⁴ Xem thảo luận "The Color of China" by Minxin Pei and Jonathan Anderson, 3/9/2009, <http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=20953>

¹³⁵ Guo Shuqing: "Fertile Ground", China Daily, 22/01/2010

Đồng thời, ông ấy phàn nàn về sự phung phí: đầu tư vào hạ tầng cơ sở cao cực kỳ, cho tới mức nhiều đường cao tốc và đường sắt cho tàu cao tốc được xây cùng một lúc, và là theo cùng một hướng".

Đặc biệt là có nhiều người bị bỏ lại. Những ai đi qua nội thành Bắc Kinh với những tòa nhà hành chính bằng kính, với trung tâm truyền hình mới có những góc cạnh táo bạo và những con đường rộng rãi của nó, nhìn thấy một thành phố lớn hiện đại, một thành phố mà không cần phải ngần ngại khi so sánh với những đô thị lớn khác. Nhưng những ai đi ra ngoài thủ đô chỉ một vài kilômét thôi, những người đây lạc vào một thế giới khác. Ở đây có những chiếc xe ba bánh cổ lỗ chạy lạch cạch trên những con đường xấu, người dân có ít tiền, họ mặc quần áo đơn giản, sống trong những căn nhà đơn giản.

1,34 tỉ người Trung Quốc tiêu thụ chỉ bằng khoảng chừng gần 66 triệu người Pháp.¹³⁶ Một nông dân trong tỉnh Quý Châu ở miền Tây Nam thu nhập cả một năm số tiền mà một gia đình khá giả ở Bắc Kinh chi ra trong một giờ đồng hồ duy nhất ở trong một nhà hàng: tròn 200 euro. Hệ số Gini, mô tả sự bất bình đẳng trong người dân (ở 0 thì mọi người đều như nhau, tại 1 là bất bình đẳng cực cao), nằm ở 0,47 năm 2008, cùng một trị với USA. Hơn 60% các thu nhập được che giấu, tức những thu nhập có được bằng một cách ít nhiều đều bất hợp pháp, thuộc vào 10% người dân giàu có – thường là cán bộ ĐCS và gia đình của họ.¹³⁷

Nếu lấy sự phân bố tổng sản phẩm nội địa trên đầu người làm thước đo thì Trung Quốc ở hàng 106 trên thế giới, sau Columbia và ngay trước El Salvador.

Yu Yongding, nhà kinh tế học và trước đây là một quan chức cao cấp của Ngân hàng Trung ương, cũng bị quan. Ông ấy còn có chỗ trong cơ quan tiếng Anh của ĐCS China Daily cho các tiên đoán của mình – một dấu hiệu cho thấy ông ấy đã đánh trúng cảm nghĩ của nhiều người đồng chí của ông ấy. Tương lai của nền kinh tế Trung Quốc bị đe dọa bởi căng thẳng xã hội đang tăng lên, ô nhiễm môi trường, phục vụ công cộng thấp, phụ thuộc quá nhiều vào xuất khẩu và đầu tư quá nhiều ví dụ như trong bất động sản. Yu: "Tăng trưởng nhanh của Trung Quốc đã được mua với giá cực kỳ đắt. Các thế hệ tương lai của chúng ta sẽ phải trả giá thật sự."¹³⁸

Nền kinh tế Trung Quốc vẫn còn thiếu sức cải mới và sáng tạo. Và không có khả năng phát minh, tạo ra cái mới thì ngay một gã khổng lồ cũng đứng trên đôi chân bằng đất sét. "Và khi gã khổng lồ ngã xuống thì sẽ có nhiều người không trốn thoát được", Yu nói. "Một liên minh tội lỗi của những người giàu và những người có quyền lực" hưởng lợi từ lần tăng trưởng này, một hệ thống của "những kẻ liếm gót giày" và của "sự cay độc" đã thành hình, vì thế mà cải cách chính trị là cần thiết hơn bao giờ hết. "Nếu Trung Quốc không thành công trong việc giải quyết các vấn đề cơ cấu của nó thì tăng trưởng sẽ không bền vững", nhà kinh tế học cảnh báo.

Phù hợp với lời phát biểu của ông ấy là tin tức, rằng hiện đã có nhiều tỉ phú ngòi trong Quốc Hội. 70 người giàu nhất của 2987 đại biểu sở hữu tổng cộng 52,6 tỉ euro.¹³⁹

Già sớm hơn giàu

Thế vẫn chưa đủ. Trung Quốc đứng trước một vấn đề về nhân khẩu học. Ngược với Ấn Độ, nó có nguy cơ già đi trước khi nó giàu lên. Giữa thế kỷ này, tùy theo ước lượng, từ 350 đến 400 triệu người sẽ trên 60 tuổi. Đây là một phần ba của tổng dân số. Trong một vài thành phố,

¹³⁶ John Lee: "The End of the Charm Offensive", Foreign Affairs, 14/10/2010

¹³⁷ Gilboy, Heginbotham: "China's Dilemma", Foreign Affairs, 14/10/2010

¹³⁸ Yu Yongding: "A different road forward", China Daily, 23/12/2010

¹³⁹ "Wen Jiabao sees Billionaires in Congress as Wealth Gap Widens", Bloomberg, 04/03/2011

người già còn có thể chiếm nửa số dân cư.¹⁴⁰ Điều này có trước hết là hai nguyên nhân: thứ nhất, người dân Trung Quốc sống lâu hơn. Cho tới giữa thế kỷ, trung bình phụ nữ có thể sống đến 81 tuổi, đàn ông đến 76, cái là một sự tiến bộ văn minh to lớn. Khi ĐCS tuyên bố thành lập nước Cộng hòa Nhân dân vào năm 1949, người Trung Quốc nhiều lắm là thọ đến 45 hay 42 tuổi. Thứ hai là gia đình Trung Quốc ngày càng sinh ít con hơn. Phụ nữ Trung Quốc sinh trung bình chỉ 1,5 đứa con. Lỗi là do chính sách một con. Ai có nhiều hơn một con có thể bị trừng phạt nặng hay bị bắt buộc phải triệt sản và phá thai. Quy định tuy đã được nói lỏng. Vợ chồng trong thành phố lớn, những người tự mình là con một. bây giờ được phép có hai con, và ở nông thôn thì hai hay cả ba con vẫn còn được cho phép, nếu đứa con đầu là con gái hay bị tật nguyền. Thế nhưng cho tới nay giới lãnh đạo vẫn không nghĩ đến việc hủy bỏ những quy định này, tròn 500.000 quan chức chỉ có công việc là giám sát để cho chúng được giữ đúng.

"Cuộc khủng hoảng nhân khẩu tới đây sẽ ảnh hưởng sâu rộng đến Trung Quốc trong thế kỷ 21", Feng Wang nói, giám đốc của trung tâm khoa học Brookings-Tsinghua. Chẳng bao lâu nữa, số người chết sẽ vượt con số trẻ em được sinh ra đời. Năm 2025, theo tính toán của Wang, con số người Trung Quốc sẽ đạt đến đỉnh điểm của nó là 1,4 tỉ người – và rồi sẽ đi xuống dốc. Hậu quả: Trung Quốc phải chi tiền nhiều hơn cho người già – và trong nhà máy sẽ có ít công nhân trẻ và rẻ tiền đứng cạnh những cỗ máy và băng chuyền hơn. Tiền lương tăng lên, và hàng hóa đắt hơn. "Biến đổi về nhân khẩu của Trung Quốc sẽ có những hậu quả rộng khắp cho nền kinh tế thế giới, cái phụ thuộc vào Trung Quốc như là nhà máy của thế giới trong hai thập niên vừa qua và lâu hơn thế", Feng nói.¹⁴¹

Đạo quân người già không chỉ là một hiện tượng riêng của Trung Quốc, cả châu Á sẽ già đi. Một trong những nguyên nhân tại sao nền kinh tế Nhật Bản không còn tăng trưởng đầy ấn tượng như ngày xưa nữa là độ tuổi cao của người Nhật. Nhưng: Trung Quốc không chuẩn bị tốt. Trong năm 2010, chỉ tròn 270 triệu người Trung Quốc là đã ký kết một bảo hiểm về hưu sơ đẳng. Đó là 35% của số người đang lao động, ít hơn phân nửa của con số 80% thông thường trong các quốc gia công nghiệp.

Chăm sóc y tế tồi và đắt tiền, thiếu nhà dưỡng lão. Cuối năm 2010, chỉ có 8,6 giường cho một nghìn người già – khác với trong những nước công nghiệp có trung bình từ 50 đến 70 giường cho một nghìn người già trong các nhà dưỡng lão. Đặc biệt ở làng mạc, nhiều người già phải tự lo cho mình.¹⁴²

Cadmium trong lúa

Nhân khẩu chỉ là một trong nhiều chỗ yếu của Trung Quốc. Người Trung Quốc đã trả giá đắt cho làn bùng nổ của những năm đầu – và họ vẫn đang làm như thế. Đã từ lâu, những thiệt hại môi trường lại ngốn mất một phần lớn của tăng trưởng. Chuyên gia dự tính chúng ở khoảng 900 tỉ nhân dân tệ năm 2008 (thời đấy tròn 1003 tỉ euro), đó là 3% của tổng sản phẩm nội địa.

Năm 2010 và 2011, người Trung Quốc đọc được trên báo của họ những tin tức khủng khiếp về thực phẩm có hại cho sức khỏe, sữa bị pha chế, ngũ cốc bị nhiễm độc. Ít nhất là 10% của thu hoạch lúa chứa những lượng không cho phép của kim loại nặng, trong số đó là cadmium.¹⁴³ Với những kế hoạch trồng cây không lơ, chính quyền cố gắng chặn sa mạc lại,

¹⁴⁰ Robert S. England: "Aging China. The Democratic Challenge to China's Economic Prospects", Center for Strategic and International Studies, Washington, 2005.

¹⁴¹ Feng Wang: "China's Population Destiny: The Looming Crisis", Brookings, September 2010, http://brookings.edu/articles/2010/09_china_population_wang.aspx

¹⁴² Wang Haitao: "China wird alt, bevor es wohlhabend wird", China Research Center on Aging, September 2009, tại <http://www.de-cn.net/dis/dem/de4961565.htm>

¹⁴³ Gong Jing "Heavy metals taining China's rice bowls", Caixin Online 14/02/2011

đặc biệt là ở miền Bắc. Ai từ Cảng hàng không Lanzhou, thủ phủ của tỉnh Cam Túc, đi vào thành phố đều thấy cây mới trên sườn dốc, bên cạnh đó là những tấm bảng quảng cáo của các công ty và cơ quan đã phải hiến tặng chúng.

Diện tích trồng trọt nông nghiệp của Trung Quốc teo dần, đất nước này ngày càng phải mua thực phẩm từ nước ngoài nhiều hơn. Nhập khẩu đậu nành của Trung Quốc đã chiếm một phần ba của toàn bộ mua bán thế giới về loại này. "Trong hàng nghìn năm của nền văn minh Trung Quốc, xung đột giữa con người và thiên nhiên chưa từng bao giờ trầm trọng như ngày hôm nay", Bộ trưởng Bộ Môi trường Châu Sanh Hiền cảnh báo đầu năm 2011. Khai thác một cách tàn phá và giảm thiểu dự trữ cũng như ô nhiễm sinh thái đã có "những hậu quả trầm trọng cho sự phát triển kinh tế và xã hội của quốc gia".¹⁴⁴

Không chỉ có Trung Quốc là như thế. Ô nhiễm môi trường là một vấn đề của toàn châu Á. Không khí của nó không tốt cho sức khỏe. Có lỗi ở đây không chỉ là khí thải của những nhà máy điện dùng than và ô tô; chỉ riêng ở Bắc Kinh, tròn 750.000 xe mới đã được cấp phép lưu hành trong năm 2010. Ở nông thôn, nông dân đốt rơm, cây cối và bụi rậm, để làm phân bón hay lấy diện tích để trồng trọt. Trên Borneo, nơi doanh nghiệp đốt rừng có hệ thống để làm đồn điền, nhiều diện tích đất rộng lớn đã cháy trong năm 1997, khói dày đặc phủ trên những vùng rộng lớn của Đông Nam Á. Máy bay không thể cất cánh và hạ cánh, con người thở khó khăn.

Trong những vùng nào đó của châu Á, ánh sáng Mặt trời ít khi xuyên qua được lớp khói sương. Phần lớn các nhà máy điện Trung Quốc đốt than và qua đó dẫn hàng tấn cacbon điôxít vào bầu khí quyển. Ngay bây giờ, thu hoạch lúa đã giảm đi vì không còn đủ ánh sáng xuyên qua lớp mây và mây ngày càng lớn hơn. Thời tiết thay đổi: có nhiều bão đi qua châu lục hơn là thông thường.¹⁴⁵ "Sự hình thành mây nâu trong khí quyển hắc sẽ khiến cho giá thực phẩm càng tăng thêm nữa và là một thách thức cho sự sống còn của những người yếu đuối nhất", chương trình môi trường LHQ cảnh báo.¹⁴⁶ Tổ chức Y tế thế giới (WHO) ước lượng con số những người châu Á chết hàng năm vì hậu quả của ô nhiễm môi trường còn đến 530.000. Gần như trong thành phố nào của châu Á cũng có hạt bụi nhỏ, ôxít nitơ hay điôxít lưu huỳnh lơ lửng trong không khí nhiều hơn là WHO cho rằng có thể chấp nhận được.¹⁴⁷

Các con sông của châu Á bẩn hơn là những con sông khác trên thế giới, 469 triệu người châu Á không có nước sạch, ở Trung Quốc là tròn 360 triệu người. Ở Indonesia, gần một nửa người dân phải dựa vào nước mà họ chỉ có thể hứng được ở gần những nơi đầy rác. Trong thủ đô Jakarta, trên 80% nguồn nước bị nhiễm bẩn. Gần hai tỷ người châu Á không có nhà xí hợp vệ sinh và cơ hội để tắm rửa.

Con sông Dương Tử dài tròn 6300 kilômét là sông chết trên nhiều đoạn dài. Thái Hồ ở phía Đông Trung Quốc, cung cấp nước uống cho hai triệu người, đã bị nước thải của các nhà máy phá hủy, một lớp rêu xanh dày phủ lên trên nhiều phần lớn của nó trong năm 2007. Nếu Trung Quốc không thành công trong việc làm sạch nước của nó, vào khoảng năm 2020 sẽ có tròn 30 triệu người tỵ nạn, Ngân hàng Thế giới tiên đoán. Cả trong những nơi khác của châu Á, con người sẽ đi tìm nước sạch, hậu quả sẽ "có ảnh hưởng to lớn đến an ninh trong toàn khu vực", một nghiên cứu của Asia Society cảnh báo.¹⁴⁸

Thảm họa lũ lụt dữ dội như thảm họa năm 2010 ở Pakistan hay đẩy con người vào cảnh cơ cực – nhưng nhìn chung thì châu Á thiếu nước. Những siêu thành phố của châu Á sẽ cần thêm tròn 40% nước cho tới năm 2020 so với cho tới nay. Ở Trung Quốc, nước đã thiếu hụt cho đến mức sản xuất bị đe dọa ở nhiều nơi.

¹⁴⁴ Jacobs: "China issues warning on climate and Growth", New York Times, 28/02/2011

¹⁴⁵ BBC 06/03/2007 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6421303.stm>

¹⁴⁶ "3 km Thick Cloud of Pollution hangs over Asia", The Telegraph, 13.11.2008

¹⁴⁷ Reuters 23/11/2010 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6421303.stm>

¹⁴⁸ "Asia's Next Challenge: Securing the Region's Water Future. A report by the Leadership Group on Water Security in Asia. Asia Society, April 2009, <http://asiasociety.org/files/pdf/WaterSecurityReport.pdf>

Tình trạng nên nóc nhà của thế giới có thể sẽ còn trở nên nguy kịch nhiều hơn nữa: vì khí hậu ấm nóng lên nên các con sông băng tan chảy. Không hoàn toàn loại trừ khả năng là những con sông lớn như Ganges, Indus, Brahmaputra, Salween hay Mekong trong tương lai sẽ suy thoái thành những lạch nước nhỏ. Nhưng những con sông đây là mạch sống của Trung Quốc, Ấn Độ, Bhutan, Nepal, Bangladesh, Myanmar, Pakistan, Campuchia, Lào, Thái Lan và Việt Nam, nơi tròn một nửa loài người sinh sống.

Người Ấn hiện đang hết sức lo ngại về kế hoạch của Bắc Kinh, bơm nước từ Brahmaputra (ở Tây Tạng có tên là Yarlung Tsangpo) lên Hoàng Hà trong dự án đổi dòng Bắc Nam của họ, dòng sông mà về phần mình cung cấp nước cho một phần lớn của miền Bắc. Do người dân và nhà máy rút đi những lượng nước khổng lồ, Hoàng Hà vào cuối những năm 90 đã không ra được đến biển nhiều ngày trong một năm. "Nước là vũ khí", Brahma Chellaney, giáo sư về nghiên cứu chiến lược ở New Delhi, gọi kế hoạch này như thế: "Việc chuyển dòng khổng lồ này đồng nghĩa với tuyên bố một cuộc chiến tranh nước chống lại Ấn Độ và Bangladesh".¹⁴⁹

Tranh cãi biên giới, thiếu nước, môi trường dơ bẩn: tất cả những điều đấy tạo bất ổn và bất an ở châu Á. Nỗi lo sợ lớn là các mâu thuẫn trong vùng có thể tăng cao. Vì thế mà các quân đội của châu lục hiện đại hóa và tăng cường vũ trang. Đi đầu hết thảy là Trung Quốc, như chương kế tiếp trình bày.

¹⁴⁹ Brahma Chellaney. "China-India Clash Over Chinese Claims to Tibetan Water", The Asia-Pacific-Journal-Japan Focus, 03/07/2007, <http://www.japanfocus.org/-Brahma-Chellaney/2458>

Xuyên qua bụi gai và ngành nhọn

Quân đội châu Á tăng cường vũ trang – trước hết là quân đội Trung Quốc

Người ta có thể nhìn thấy họ trên nhiều đường phố và quảng trường: bộ binh, phi công và thủy thủ của Quân đội Giải phóng Nhân dân. Súng trong tay, họ nghiêm trang nhìn từ trên những tấm áp phích và những hàng chữ bằng đèn neon ra phía xa xa. "Quân đội của chúng ta bước đi về phía mặt trời", họ tuyên bố đầy xúc cảm.

Những câu khẩu hiệu đó cần phải biểu lộ tình gắn bó giữa quân đội và nhân dân – gây sợ hãi và đồng thời cũng trấn an. Đó là những người lính này, những người đã đàn áp cuộc nổi dậy của sinh viên năm 1989, đó là những người lính này, những người bảo vệ người dân Trung Quốc trước những cuộc tấn công từ bên ngoài và giúp quê hương họ tiến đến tầm vóc to lớn mới.

Đã từ lâu, Quân đội Giải phóng Nhân dân không còn là một đội quân số đông của những người trai nông dân trẻ tuổi gầy gò đi giày vải mỏng. Nó đang trên đường tiến đến một quân đội công nghệ cao đầy sức mạnh với những người lính được đào tạo và trang bị tốt, những người cũng có cả nhiệm vụ tấn công máy tính của đối phương.

Nó tự gọi mình một cách kín đáo là "Tám – Một" theo ngày thành lập 1 tháng 8 năm 1927. Hai con số đây là biểu tượng của quân đội. Các quốc gia khác, trước hết là USA, luôn yêu cầu nhiều minh bạch hơn nữa từ phía Trung Quốc, như về chi phí cho vũ trang. Năm 2010, về mặt chính thức là 78 tỉ dollar. Vì Bắc kinh phải tiết kiệm do cuộc khủng hoảng tài chính nên ngân sách "chi" tăng 7,8%, tức không nhiều như những năm trước đây. Từ 1998 cho tới 2008 hàng năm đã tăng tròn 12%. 91,5 tỉ dollar được đưa vào kế hoạch cho năm 2011, tức tăng tròn 17%.

Chuyên gia nước ngoài cho rằng các dữ liệu này là giả mạo. Vì nhiều chi phí được giấu trong những góc ngách khác của ngân sách, nên tình báo Mỹ ước lượng ngân sách hàng năm, kể cả chi phí cho nghiên cứu, ở tròn 70 đến 100 tỉ. Đồng nghiệp người Úc của họ phát hiện rằng năm 2006 tiền chi cho quân đội nhiều gấp đôi như đã được đưa ra công khai. Thay vì 35 tỉ là tròn 70 tỉ.

Để có thể so sánh: Ngay cả khi người ta chấp nhận con số lớn nhất, thì nó vẫn còn nhỏ hơn nhiều so với những con số mà USA hay Liên hiệp Anh chi cho quân đội của họ. Và cảnh sát, an ninh mật, tòa án và trại giam Trung Quốc nhận chính thức năm 2010 còn nhiều hơn cả những người lính: 95 tỉ dollar¹⁵⁰.

Nhưng ở châu Á, ngân sách vũ trang của Trung Quốc đứng ở hàng đầu, trước xa Nhật (2008: 42,75 tỉ dollar) và Ấn Độ (2008: 24,72 tỉ dollar). Đáp lại những lời cáo buộc, rằng Trung Quốc tăng cường vũ trang quá mức, thủ tướng Ôn Gia Bảo nói: "Nếu xem xét rằng Trung Quốc có 1,3 tỉ người, một lãnh thổ 9,6 triệu kilômét vuông, 22.000 kilômét đường biên

¹⁵⁰ "China internal security spending jumps past army budget", Reuters, 05/03/2011

giới trên đất liền và 18.000 kilômét biên giới đường thủy, thì các chi phí cho quân sự này là cân đối, và nó còn nhỏ hơn nhiều nước khác nữa."¹⁵¹

Các tướng lĩnh Trung Quốc chi số tiền đó không chỉ cho vũ khí công nghệ cao. Nhiều vật liệu đã lỗi thời, và để lôi kéo những người đã tốt nghiệp đại học, quân đội phải chào mời một đồng lương hấp dẫn. Hiện giờ, một đại tá nhận được từ 3000 đến 4000 nhân dân tệ (300 đến 400 euro) trong một tháng, chưa kể phụ cấp.

Hiện có tròn 2,3 triệu nam nữ phục vụ trong quân đội, trước kia là tròn 4 triệu. Nhưng không rõ có bao nhiêu người Trung Quốc là dân quân, những người cũng sẵn sàng chiến đấu như quân nhân. Các ước lượng dao động từ 10 cho đến 140 triệu nam nữ.

Cũng đầy bí mật như ngân sách vũ trang là tổng hành dinh bên cạnh Viện bảo tàng Quân đội ở phía Tây của Bắc Kinh. Nhìn từ ngoài, nó tạo một ấn tượng hoang vắng. Hiếm khi có khách vào bên trong. Trong lần thăm viếng Bắc Kinh của nguyên Bộ trưởng Bộ Quốc phòng Đức Franz Josef Jung trong tháng 4 năm 2007, tôi đã được phép bước vào bên trong nó. Hai bình hoa đỏ-đen không lồ đứng cạnh cửa vào, tám cây đèn chiếu nhún cả gian tiền sảnh bằng đá hoa cương và granite vào trong một ánh sáng nhợt nhạt. Ở phía sau có một cỗ xe đánh trận thời Cổ đại của Đội quân đất nung. Tranh vẽ cảnh chiến trận treo trên tường. Ngoài những thứ khác, chúng vẽ Chu Đức, người lãnh đạo quân đội huyền thoại từ thời Mao, đang cùng với một vài đồng chí chiến đấu đứng trong tuyết nhìn ra phía xa. Tít phía trong sảnh có một nữ quân nhân tóc cột đuôi gà bước nhanh qua, cô ấy mặc một bộ đồng phục đi trận màu xanh lá cây.

Đời sống nội bộ của quân đội khép kín dường nào thì họ xuất hiện mọi lúc mọi nơi trong cuộc sống của người Trung Quốc dường đó. Họ phát kênh truyền hình riêng, hầu như không một lễ hội trên truyền hình nào hay một lễ hội ở tỉnh nào mà không có các nữ sĩ quan quân đội đeo dải vàng xuất hiện hát ca ngợi tổ quốc ("Tôi yêu Trung Quốc"). Những đứa bé trong trường cũng đã học cách bước đi diễu binh, hàng năm có hàng trăm nghìn sinh viên mặc quân phục ngồi đây trên những đoàn tàu hỏa để đi luyện tập quân sự ba tháng trong trại lính.

Cảnh sát Vũ trang Nhân dân, một đơn vị thuộc quân đội có tròn 660.000 nam nữ, canh giữ những kẻ phá rối trong các trận bóng đá, đàn áp những cuộc biểu tình, canh giữ các đại sứ quán, xây đập lúc ngập lụt và đi chữa cháy.

Có bao nhiêu tiền chảy vào trong các trại lính của họ đi chẳng nữa – điều chắc chắn là: Quân đội Trung Quốc tăng cường vũ trang mạnh. Họ có ngày càng nhiều tên lửa, tàu ngầm và máy bay tốt hơn – và các láng giềng chạy theo. Họ không thể quên cái được gọi là "Cuộc phản công tự vệ" mà năm 1979 Quân đội Giải phóng Nhân dân đã phát động để trừng phạt Việt Nam vì những cái được cho là khiêu khích. Sau ba tuần, cả hai quân đội tuyên bố mình là người chiến thắng và thương tiếc hàng nghìn người chết.

Eurofighter ở Nam Ấn

Một cuộc chạy đua vũ trang kịch liệt đã bùng phát từ lâu ở châu Á. Những người bán vũ khí kinh doanh hết sức phát đạt trên các hội chợ của châu lục. Trên đường từ Mysore ở Nam Ấn đến Bangalore có một quyển sách mỏng lọt vào tay tôi, quyển "Show Daily, Day Three". Nó mô tả diễn tiến ở ngày thứ ba của hội chợ hàng không "Aero India 2011" trong tháng hai. Thông điệp không thể nào rõ ràng hơn được nữa. Công nghiệp vũ khí châu Âu muốn thu nhiều lợi nhuận từ những xung đột của châu Á.

"Ấn Độ và các quốc gia khác là những thị trường quan trọng cho chiến đấu cơ", Enzo Casolini tuyên bố, sếp của consortium Eurofighter. Trong một tấm ảnh, đứng trên đường băng

¹⁵¹ "Premier: China's military expenditure at very low level in world", Xinhua News, 16/03/2007, http://news.xinhuanet.com/english/2007-03/16/content_5856051.htm

của Bangalore, bên cạnh đồng sự của ông ấy từ Ý, Tây Ban Nha và Liên hiệp Anh là Karl-Theodor zu Guttenberg, nguyên Bộ trưởng Bộ Quốc phòng Đức, ông ấy mặc một bộ com lê nhiệt đới lịch sự màu sáng.

Doanh nghiệp Đức Diehl BGT Defende từ Überlingen ca ngợi tên lửa Iris-T của mình, một tên lửa không đối không có máy dò tìm hồng ngoại. Chiếc chiến đấu cơ đa chức năng "Rafaele" hết sức thích hợp với nhu cầu của phi công Ấn Độ, sếp không quân Pháp, tướng Jean-Paul Paloméros, quảng cáo ở trang sau đó. Và doanh nghiệp Nga Irkut (khẩu hiệu: "Chỉ những thứ tốt nhất") quảng cáo cho chiếc "MiG-29K" và chiếc máy bay huấn luyện "Yak-130". Algérie, Lybia và Syria đã là khách hàng của họ rồi, tôi biết được từ quyển sách này.

Cứ như thế ở khắp nơi trong châu Á. Hàn Quốc và Việt Nam mở rộng hạm đội, Ấn Độ còn đặt một chiếc hàng không mẫu hạm ở Nga, thêm vào đó còn đóng một chiếc hàng không mẫu hạm riêng nữa. Đất nước này cũng muốn mua cả xe tăng và máy bay, như máy bay tấn công đa chức năng kiểu "Suchoi", và hiện đại hóa những thứ đang có với trên hai tỉ dollar. Thêm vào đó, New-Delhi mua tàu ngầm từ Pháp.

Ấn Độ đã khánh thành tàu ngầm hạt nhân riêng của mình, chiếc "INS Arihant". Nó có thể bắn cho tới 12 tên lửa hạt nhân tầm ngắn và, như thủ tướng Manmohan Singh tuyên bố, là "một cột mốc lịch sử" của công cuộc bảo vệ đất nước. Hai chiếc tàu ngầm khác sẽ nối tiếp theo sau đó. Thêm vào đây, Ấn Độ thuê hai chiếc tàu ngầm hạt nhân từ Nga.¹⁵²

Mục đích của Ấn Độ là kiểm soát Ấn Độ Dương mà phân nửa tất cả các tàu chở container của thế giới này phải đi ngang qua đó. Đất nước này, cũng như Trung Quốc và Nhật Bản, phải dựa vào nhập khẩu nguyên liệu đến trên tàu thủy từ Mozambique, Indonesia, Nam Phi và Úc. Nước này mua dầu từ Vịnh Ba Tư, ngoài những nước khác là trong Iran, từ đây các tàu chở dầu phải đi qua eo biển Hormuz, cái lại nằm sát cạnh bờ biển của Pakistan thù địch.¹⁵³

Người Nhật cũng hăng hái tham gia mua vũ khí – và lý giải điều đấy ngoài những điều khác là với láng giềng Trung Quốc. "Điều đấy dần dần trở thành một mối đe dọa", nguyên thủ tướng Taro Aso nói.¹⁵⁴

Đội cảnh sát dã chiến bao gồm 75000 người chỉ được trang bị với vũ khí cá nhân của đầu những năm 50 hiện giờ đã trở thành một quân đội chuyên nghiệp của "Lực lượng Phòng vệ Nhật Bản". Có 240.000 người cầm súng. Với tròn 110 tàu chiến, một phần được trang bị với kỹ thuật radar tân tiến nhất, và trên 370 chiến đấu cơ phản lực, quân đội Nhật Bản thuộc trong số các quân đội được trang bị tốt nhất – không chỉ trong châu Á mà trên toàn thế giới.¹⁵⁵

Người Nhật, theo Hiến Pháp có nhiệm vụ bảo vệ và chỉ bảo vệ đất nước của họ, muốn thay đổi chiến lược của họ: Quân đội cần phải mang tính di động hơn và linh hoạt hơn, để được như thế, trinh sát và phòng chống tên lửa được tăng cường, và những đơn vị không quân và hải quân mới sẽ được thành lập. Con số tàu ngầm được nâng từ 16 lên 22.¹⁵⁶

Quân đội trước hết

Ngoài Trung Quốc, người Nhật còn có một láng giềng mạnh khác: Triều Tiên, nước có một trong những lực lượng quân đội lớn nhất thế giới, ít nhất là theo con số quân nhân. 1,1 triệu

¹⁵² <http://www.zeit.de/online/2009/31/indien-atom-u-boot>

¹⁵³ Xem Robert Kaplan: "Center Stage for the Twenty first Century – Power Plays in the Indian Ocean", Foreign Affairs, March – April 2009

¹⁵⁴ "Japan alarmed by China 'thread'", BBC-Online, 22/12/2005

¹⁵⁵ Markus Tidten: "Japans Militär – Neuer Auftrag und alte Grenzen?" ["Quân đội Nhật Bản – Nhiệm vụ mới, biên giới cũ?"]. Stiftung Wissenschaft und Politik, tháng 6 2003

¹⁵⁶ Sueddeutsche.de, 18/12/2010, <http://www.sueddeutsche.de/C5r38Y/3792834/Japan-erneuert-Militaer-Strategie.html>

nam nữ phục vụ thường trực, họ phải thi hành nghĩa vụ quân sự nhiều năm liền. Trong thời gian ngắn, có thể động viên được tròn 4,7 triệu người dự bị.

"Songun" là chính sách của triều đại Kim – "đầu tiên là quân đội". Điều đấy có nghĩa là: xã hội Triều Tiên hướng hoàn toàn đến quân đội của mình, nó đặt dấu ấn lên đời sống hàng ngày và chính trị.

Tôi trải nghiệm được quyền lực của quân đội này trong năm 2001, khi tôi cùng với một phái đoàn của Chương trình Lương thực Thế giới của Liên Hiệp Quốc đi qua đất nước đói kém này. Tổ chức cung cấp ngũ cốc và bánh quy năng lượng cao. Sau khi chúng tôi đáp xuống một sân bay quân sự ở gần thành phố cảng Chongjin ở miền Đông Bắc, người đi cùng với chúng tôi, một Thứ trưởng Bộ Ngoại giao, tìm cách gọi đoàn xe đang ở sau hàng rào vào đến sân bay để chúng tôi không phải mang vác hành lý. Nhưng giữa những chiếc ô tô và chiếc máy bay có một người lính canh, trông vẻ ngoài độ vào khoảng 14 tuổi, đang đứng cạnh một thanh chắn. Anh ấy nhìn trừng trừng xuyên qua vị chính khách cấp cao, thanh chắn vẫn nằm ở dưới. Làm theo lời yêu cầu của một người dân thường là điều không xứng đáng với anh ấy.

Không rõ là người đàn ông trẻ tuổi bướng bỉnh đấy và những người đồng chí cùng chiến đấu với anh ấy được đào tạo tốt cho tới đâu và vũ khí của họ hiện đại ra sao. Trên đường phố Triều Tiên, người ta có thể nhìn thấy những chiếc xe tải quân sự cũ kỹ từ thời Liên bang Xô viết lúc trước và từ Tiệp Khắc, nhiều người lính đi bộ và đã có lần chia súng để bắt buộc xe dân sự phải ngừng lại. Có lẽ những lời đe dọa hùng hổ như "biến Seoul thành một biển lửa" và "nổ tung thành trì của những tên xâm lược" là chỉ để che dấu thế yếu. Tuy vậy, người Triều Tiên hiện có tròn 800 tên lửa tầm ngắn và tầm trung, họ cũng đã thử nghiệm tên lửa tầm xa rồi. Các chuyên gia không tin rằng chúng có thể trúng đích chính xác. Nhưng cái gì còn chưa thì có thể sẽ được. Thế nào đi chăng nữa, Triều Tiên đã bán vũ khí và công nghệ cho những nước như Pakistan và Iran.

"Thật sự lo lắng"

Đi trước hết thấy là Trung Quốc. Đại tá không quân Dai Xu nói, đất nước của ông còn chưa có thể bảo vệ lợi ích của đất nước ở khắp nơi trên thế giới. Quân đội Mỹ giống như chim đại bàng, quân đội Nga như chim đà điểu – con chim không biết bay nhưng có thể chạy rất nhanh –, nhưng quân đội Trung Quốc "không biết bay mà cũng không thể chạy nhanh".¹⁵⁷

Họ muốn vươn lên trong thế kỷ 21 "một cách hòa bình và không có tham vọng bá quyền", người Trung Quốc quả quyết. Một quyền Sách Trắng được công bố trong tháng 3 năm 2011 mô tả các mục đích của quân đội họ như thế này:

Bảo đảm chủ quyền quốc gia, an ninh và phát triển quốc gia, giữ gìn sự hài hòa xã hội và ổn định, tăng cường hiện đại hóa phòng vệ quốc gia và giữ gìn hòa bình thế giới.

Trong thời gian vừa qua đã có những tiếng nói hung hãn pha trộn vào trong lời quả quyết này, ngoài những người khác là từ một nhóm sỹ quan rõ ràng là đang bức tức vì chính sách của Bộ Chính trị đối với họ là quá thụ động. Trung Quốc không thể được xem như là "một quốc gia hùng mạnh", cho tới chừng nào mà nó không "lấy lại đất đai đã bị lảng giềng của nó cướp đi", trung tướng Luo Yuan tuyên bố trước Học viện Khoa học Quân sự.¹⁵⁸

Lời bình luận này rõ ràng là hướng đến Ấn Độ. Thường hơn là chống lại USA, nước mà theo quan điểm của giới quân sự Bắc Kinh đang cố gắng bao vây Trung Quốc với đồng minh cũ (Hàn Quốc) và đồng minh mới (Ấn Độ). Trước bờ biển Trung Quốc, giới quân sự lý luận, không có chỗ cho hải quân Mỹ, vì vùng biển này rõ ràng là thuộc phạm vi lợi ích của

¹⁵⁷ Xem Willy Lam "China's Quasi-Superpower Diplomacy: Prospects and Pitfalls", Jamestown Foundation, Washington, 2009

¹⁵⁸ Ananth Krishnan: "China must recover territory 'looted' by neighbours, said PLA General", The Hindu, 21/12/2010

Trung Quốc. Đặc biệt là họ bức tức về kế hoạch của người Mỹ, bán 6,4 tỷ dollar vũ khí cho Đài Loan. Trung Quốc cần phải "trừng phạt" USA vì việc này, Yang Yi yêu cầu, một đề đốc đã về hưu và trước đây là sếp của Đại học Quốc phòng: "Chúng ta phải gây thiệt hại cho họ."¹⁵⁹ Và tướng Liu Yuan, chính ủy của nhóm hậu cần, cho rằng "Đại Thống Nhất sẽ đến từ đâu mà không có chiến tranh? Làm thế nào đạt được sự hợp nhất của quốc gia, của chủng tộc, của văn hóa, của miền Nam và của miền Bắc mà không có bạo lực?"¹⁶⁰

Giới cán bộ Bắc Kinh say sưa với ý nghĩ không còn để cho người Mỹ tạo áp lực lên mình nữa, như năm 1996, khi hai hàng không mẫu hạm của Mỹ đã xuất hiện ở Eo biển Đài Loan sau những cuộc tập trận đe dọa chống Đài Loan. Vì thế mà mục đích chiến lược tối cao của họ là xây dựng một đối trọng với lực lượng quân sự của Mỹ ở châu Á – và giữ không cho họ can thiệp vào trong một xung đột vì Đài Loan.

Đề khuất phục người Mỹ, phó chỉ huy trước đây của Đơn vị Pháo binh thứ Hai, Zhao Xijun, đã phát triển chiến lược của "Chiến tranh đe dọa ở rìa". Bắn hỏa tiễn và tên lửa hành trình đến những mục tiêu sát cạnh bên hạm đội Mỹ và qua đó làm cho người Mỹ sợ hãi đến mức họ quay ngược trở lại. Mục đích là phô diễn, "rằng chúng ta có khả năng và quyết tâm phá hủy một hạm đội có hàng không mẫu hạm", Zhao nói.¹⁶¹

Theo hiểu biết của Bộ Quốc phòng Mỹ, Trung Quốc phát triển và thử nghiệm một loại tên lửa chống hạm, "Đông Phong"-21D, cái còn có thể đánh chìm cả hàng không mẫu hạm nữa, vì sau khi bay trở vào bầu khí quyển nó có thể nhanh nhẹn tránh né các loại đạn phòng thủ. Trong giới quân đội Mỹ người ta chỉ còn tranh cãi rằng liệu vũ khí này đã sẵn sàng để được sử dụng hay chưa.

"Cho tới nay, Hải quân Mỹ chưa phải đối đầu với tên lửa đạn đạo chính xác cao, những cái có thể bắn trúng tàu thủy đang di chuyển", một báo cáo cho Quốc hội Mỹ cảnh báo. Chẳng bao lâu nữa thì sẽ như thế.¹⁶²

Quân đội Trung Quốc cũng có những tiến bộ trên các lĩnh vực khác. Năm 2007, pháo binh với một tên lửa tầm trung đã bắn tan một vệ tinh thời tiết không còn hoạt động nữa, được cho là vỡ tung ra thành 35.000 mảnh – và qua đó chứng minh rằng họ muốn ngang bằng với người Mỹ trong chiến tranh của các vì sao. Tháng 11 năm 2010, Trung Quốc đưa vệ tinh thứ sáu của chương trình "Beidou-2" vào vũ trụ. Nó phục vụ cho việc xây dựng một hệ thống hoa tiêu toàn thế giới, có nhiệm vụ để cho Trung Quốc độc lập với "Global Positioning System" (GPS) của Mỹ và cạnh tranh với hệ thống "Galileo" của châu Âu. Cho tới 2020, tổng cộng 35 vệ tinh sẽ xoay quanh Trái Đất. Qua đó, tướng Yu Guangyu trước đây nói, "thế giới không còn cần phải hỏi USA là đi đâu".¹⁶³ Nhưng trước hết là Quân đội Giải phóng Nhân dân không còn phải dựa vào thiện ý của người Mỹ nữa, những người trong trường hợp khẩn cấp có thể sửa đổi dữ liệu địa lý và có lẽ là đã làm rồi.

Tháng 10 năm 2007, một tàu ngầm Trung Quốc đã nổi lên gần hàng không mẫu hạm Mỹ "Kitty Hawk" mà người của Hải quân Mỹ không biết trước đó. Đó là một tín hiệu rõ rệt cho Washington, rằng hãy cẩn thận với Hải quân Trung Quốc. Bây giờ họ đã thành lập một căn cứ hải quân với công sự ngầm trên đảo Hải Nam, bắt đầu từ đây hạm đội không còn cách xa Hoàng Sa và Trường Sa nữa. Căn cứ của Mỹ ở Thái Bình Dương, ví dụ như ở Guam, bị đe dọa, ngược lại với trước đây, vì thế mà các chỉ huy của hạm đội Mỹ phải suy nghĩ cẩn thận, rằng họ đến gần bờ biển Trung Quốc cho tới đâu. "Tôi không còn chỉ tò mò nữa mà thật sự lo

¹⁵⁹ Kathrin Hille: "Beijing Smile for Gates Conceals Tensions", Financial Times, 07/01/2011

¹⁶⁰ John Garnaut. "Chinese general rattles sabre", Sidney Morning Herald, 23/05/2011

¹⁶¹ Zhao Xijun (ed). "Intimidation warfare: A Comprehensive Discussion on Missile Deterrence", National Defence University Press, Beijing, May 2005

¹⁶² Ronald O'Rourke: "China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress", Congressional Research Service, December 2010, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL.pdf>

¹⁶³ "China satellite launch counters US dominance", South China Morning Post, 02/11/2010

lắng", Tham mưu trưởng Hoa Kỳ Michael Mullen bình luận về việc Trung Quốc tăng cường vũ trang trong tháng 6 năm 2010.¹⁶⁴

Tiếng hót của chim sơn ca

Đã từ lâu, Quân đội Trung Quốc không còn chỉ là "Vạn Lý Trường Thành thép" để "bảo vệ tổ quốc". Trong tương lai, tàu ngầm và tàu khu trục Trung Quốc muốn vượt qua "chuỗi đảo thứ nhất", tức là những hòn đảo gần bờ biển Trung Quốc kể cả Đài Loan và Trường Sa, không bỏ mặc Thái Bình Dương cho một mình người Mỹ nữa. Dưới "hoàn cảnh lịch sử mới", tướng Zhang Zhaoyin từ quân khu Thành Đô nói, quân đội phải từ giả học thuyết của nó, "trong thời bình tạo một quân đội có định hướng hòa bình", và hướng đến "những nhiệm vụ cơ bản của một quân đội": "Chuẩn bị cho chiến trường, tiến hành chiến tranh và chiến thắng những cuộc chiến".

Trung Quốc không thể vươn lên "giữa tiếng hót của chim sơn ca và vũ điệu của chim én", một nhà chiến lược khác, Jin Yinan, nhận xét, mà hẳn là phải "phát đường đi của nó xuyên qua bụi gai".¹⁶⁵

Trong những năm vừa qua, Hải quân Trung Quốc đã mua tàu ngầm diesel hiện đại của Nga. Thêm vào đó, họ muốn đóng tàu ngầm riêng của họ, loại có thể bắn tên lửa nguyên tử mới được phát triển. Một trong những tàu đẩy hiện đang được thử nghiệm. "Các đại dương là nguồn sống của chúng ta. Khi thương mại bị cắt đứt, nền kinh tế sẽ suy sụp", Ni Lexiong của Viện về Chiến lược Bảo vệ Quốc gia ở Thượng Hải nói. "Điều gì sẽ xảy ra với một quốc gia có nền kinh tế hướng ngoại khi chúng ta phải tiến hành chiến tranh và sẽ thua trận vì chúng ta không có chủ quyền trên biển?". Suy luận của ông ấy là rõ ràng: "Chúng ta cần một hải quân mạnh."¹⁶⁶

Thuộc vào đây là hàng không mẫu hạm. Chúng cần phải bảo vệ những đoàn tàu thương mại. Năm 1958 Mao Trạch Đông đã gọi chúng là "Đường sắt trên biển". Cả một thời gian dài, các chuyên gia đã suy đoán về việc xây một gã khổng lồ như thế, và bây giờ thì kế hoạch dường như được xác nhận: qua thông tin được che đậy ở cuối của bản báo cáo thường niên dày 570 trang của "Cơ quan Quản lý Biển Quốc gia" từ tháng 5 năm 2010. Năm 2009, ở trong đây viết, "Trung Quốc đã có ý tưởng và kế hoạch xây hàng không mẫu hạm. Điều đây có nghĩa là Trung Quốc đã bắt đầu kỷ nguyên lịch sử, trở thành một siêu cường quốc trên biển". Từ 2010 đến 2020 là khoảng "thời gian quyết định" để hoàn thành nhiệm vụ chiến lược này ...¹⁶⁷

Công việc chuẩn bị cho một pháo đài nổi như thế đã được tiến hành từ lâu, và chúng không thiếu hài kịch. Trung Quốc mua nhiều chiếc đã không còn được sử dụng nữa, từ người Úc chiếc "Melbourne", từ người Nga "Minsk", "Kiev" và cuối cùng là "Warjag". Một công ty được cho là tư nhân đã mua chiếc này với chỉ 20 triệu dollar từ Ukraina để biến nó thành một sòng bạc nổi có không khí đặc biệt trong Macau là thuộc địa trước đây của Bồ Đào Nha.

Trên đường từ Nikolayev ở Biển Đen về Trung Quốc, suýt tí nữa thì người ta đã mất chiếc tàu dài 300 mét bị tháo gỡ toàn bộ này vào lúc có gió mạnh. Tháng 11 2001 ở biển Aegae, nó đã giật đứt dây của chiếc tàu kéo, trôi dạt 12 giờ đồng hồ hướng đến một hòn đảo và phải chật vật lằm người ta mới bắt giữ được nó lại. Trước đó, Thổ Nhĩ Kỳ đã từ chối không cho kéo chiếc "Warjag" qua Eo biển Boborus, vì việc đẩy được cho là quá nguy hiểm. Mãi

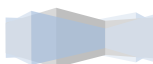
¹⁶⁴ The Economist: "The fourth modernization", 04-10/12/2010

¹⁶⁵ Xem Willy Lam: "China's Quasi-Superpower Diplomacy: Prospects and Pitfalls", Jamestown Foundation, Washington, 2009

¹⁶⁶ Ni Lexiong: "Seapower and China Development", The Liberation Daily, 17/05/2005,

<http://www.sciso.org/Article/Scholar/stratagem/NiLexiong/200609/217.htm>

¹⁶⁷ "First confirmation of China's plan to build aircraft carriers", South China Morning Post, 19/12/2010

sau 13 tháng nó mới được phép nhổ neo – sau khi Trung Quốc hứa sẽ để cho nhiều khách du lịch Trung Quốc đến Thổ Nhĩ Kỳ và mua hàng hóa của Thổ Nhĩ Kỳ nhiều hơn.

Sau khi tạm dừng tại Macau, "Warjag" bất thành linh biến mất. Vài tuần sau đấy, nó được nhìn thấy trong những xưởng đóng tàu của thành phố Đại Liên. Rõ ràng là các kỹ sư và nhân viên kỹ thuật của Hải quân Nhân dân muốn yên tĩnh mà nghiên cứu kết cấu của nó. Tình báo Mỹ phỏng đoán rằng kể từ lúc đó chiếc "Warjag" đã được sử dụng để tập luyện.¹⁶⁸

Nhưng các phi công Trung Quốc còn chưa có kinh nghiệm cất cánh và hạ cánh trên một chiếc hàng không mẫu hạm, còn chưa có máy bay tương ứng. Vì thế mà nước này muốn mua máy bay tiêm kích phản lực "Su-22" của người Nga và phát triển máy bay riêng của mình. Tất cả là một công việc hết sức tốn kém. Không chỉ việc đóng một chiếc tàu như thế là tốn kém mà cả việc bảo quản nó nữa – tốn tròn 200 triệu dollar trong một năm.

Chuyên gia vũ trang Đài Loan và là cựu Thứ trưởng Bộ Quốc phòng Lin Chong-pin giải thích cho tôi về "Đại Chiến Lược" trong căn hộ của ông ấy ở ngoại ô Đài Bắc năm 2006, chiến lược mà ông ấy nhìn thấy ở những người đồng hương trên lục địa: trong khi họ tự giới thiệu mình như là những nhân vật đầy trách nhiệm trên bục sân khấu thế giới, gửi quân lính cho các nhiệm vụ gìn giữ hòa bình của LHQ, thành lập Viện Khổng tử ở khắp nơi và "xuất hiện một cách mềm mỏng, họ cầm một cây gậy to ở phía sau lưng", ông ấy nói. Trong cuộc chơi vì quyền lực và ảnh hưởng, Bắc Kinh thích chơi cờ vây hơn là cờ tướng: "Ở cờ tướng thì người ta được đối thủ báo động khi có nguy hiểm đe dọa, ở cờ vây thì bất thành linh người ta nhận ra rằng đã thua ván cờ."

Tức là Cựu Thế Giới phải đối phó với một sức mạnh mới ở Viễn Đông – quân sự, kinh tế, chính trị. Ngày nay, châu Á có ảnh hưởng đến cuộc sống hàng ngày của người châu Âu nhiều hơn bao giờ hết, châu lục này thâm nhập vào cuộc sống của chúng ta. Câu hỏi là chúng ta có phải thích ứng với điều đấy hay không và như thế nào. Người ta phải xử sự như thế nào với một Trung Quốc ngày một mạnh hơn?

¹⁶⁸ Reuters, 23/12/2010

Châu Á đứng trước cửa nhà

Về sự giao tiếp khó khăn với một đối tác khó khăn

Ngày xưa, máy bay quân sự Nga cất cánh và hạ cánh ở đây, ngày nay có một chiếc Boeing của hãng Air Berlin đỗ cô độc trên sân bay. Gian sảnh đi nhỏ bé hoang vắng, cũng như ngôi nhà chứa hàng với tám cái cổng màu xanh. Phi trường Parchim trong cái ngày lạnh lẽo đẩy vào đầu tháng 1 năm 2011 không phải là cái mà người ta nghĩ rằng đây là một chỗ hấp dẫn.

Và mặc dù vậy: Parchim ở bang Mecklenburg-Vorpommern [của Đức] là một nơi chôn của hy vọng – hy vọng có việc làm ổn định, thu thuế nhiều, lợi nhuận cao. Sự mong đợi đầy hướng về châu Á, chính xác hơn: đến Trung Quốc. Một ngày nào đó, nơi đây cần phải trở thành đầu cầu trong vùng biển Baltic. Điều này phụ thuộc vào doanh nhân người Trung Quốc Jonathan Pang, người đã mua phi trường này và muốn cải tạo nó trở thành một trung tâm phân phối hiện đại. Từ 2007, máy bay từ Trung Quốc đáp xuống đây. "Họ đến mỗi tuần ba lần", một nhân viên tại quầy thông tin tường thuật cho tôi. Nhân viên ngân hàng Trung Quốc hiện đang có mặt ở đây, hứa hẹn sẽ đầu tư vào vùng này.

Tròn 600 kilômét tiếp theo đó về phía Đông, người Trung Quốc đã hiện diện nhiều hơn. Trước cửa ngõ Warszawa, ở cạnh con đường dẫn đến thành phố Radom, có những ngôi nhà đứng trên đồng ruộng: "Trung tâm Thương mại Trung Quốc", được dựng lên bởi công ty Nam Trung Quốc GD Poland Investments Ltd. Nó là, như những người điều hành nói, "nơi trung chuyển lớn nhất trong Trung và Đông Âu cho hàng hóa và sản phẩm từ Trung Quốc và toàn châu Á". Ở đây, trên tròn 200000 mét vuông, đó là tròn 26 sân đá bóng, người ta buôn bán ngoài những thứ khác là giày dép, quần, váy, tất và máy móc điện. Ai quan tâm đến hàng hóa từ châu Á thì không cần phải ngồi những tiếng dài lê thê trong máy bay mà chỉ cần đi sang Ba Lan. Và thương gia châu Á tiết kiệm được những chuyến đi lòng vòng đến tất cả các xó xỉnh của châu Âu. Khách sạn, ngân hàng, nơi chuyển đổi ngoại tệ, nhà hàng – tất cả đều có ở đây.

Châu Á đứng trước cửa nhà của chúng ta, còn đứng trước cửa của Parchim nhỏ bé nữa. Bank of China có trụ sở đối diện với Tòa thị chính Hamburg, một khách sạn gần nhà ga ở Köln phục vụ khách Trung Quốc mì ăn liền Yum Yum, Asia-shop có ở khắp nơi, và trong Marquardt ở bang Brandenburg [của Đức], người Trung Quốc xây một trạm năng lượng mặt trời. Một phần của thành phố Prato trong vùng Bắc Ý đã là "Trung Quốc", từ 30.000 đến 50.000 người Trung Quốc sống ở đó, phần lớn hẳn được mang lậu vào. Trong các xưởng may Trung Quốc, họ may từ vải nhập lậu, gây bức mình cho giới cạnh tranh người Ý – và bị đồng hương của họ bóc lột.¹⁶⁹ Từ nhiều năm nay, châu Á tạo khả năng cho người Âu có được một cuộc sống tốt hơn. Vì người Á sản xuất hàng rẻ tiền nên cả trong châu Âu cũng có thể mua được nhiều thứ như áo thun, giày và đồ chơi với giá phải chăng. Điều này làm giảm chi phí cho cuộc sống của nhiều người tiêu dùng.

Những sản phẩm khác ngược lại đã đắt tiền hơn. Những nước như Trung Quốc và Ấn Độ ngày càng cần nhiều nguyên liệu hơn, để cung cấp cho sự tăng trưởng của họ, nhu cầu lớn

¹⁶⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=TkFR42mblKU>

đẩy giá cả lên cao. Ở châu Âu bây giờ đã thiếu than cốc và kim loại phế liệu, vì công nghiệp thép Trung Quốc đang bùng nổ.

"Giá cao su tự nhiên đạt đến một đỉnh cao kỷ lục trong tháng 10 năm 2010 vì thiếu hụt cung cấp cũng như nhu cầu tiếp tục tăng, đặc biệt là trong châu Á", Viện Kinh tế Thế giới Hamburg nhận xét. Và: "Nhu cầu cao của các nước sắp trở thành nước công nghiệp, đặc biệt là Trung Quốc, sẽ tiếp tục thúc đẩy giá nguyên liệu tăng lên."¹⁷⁰ Doanh nghiệp châu Á hiện giờ cạnh tranh để nhận hợp đồng, ở Ba Lan công ty Trung Quốc Covec, thuộc đường sắt nhà nước, bắt đầu xây dựng một phần của đường cao tốc từ Lodz đến Warszawa. Giá chào của họ rẻ hơn các công ty khác rất nhiều. Thế nhưng người Trung Quốc cũng đã phải trả giá để học hỏi: giá thầu của họ bị ấn định quá thấp, chẳng bao lâu sau đó họ lại phải ngưng xây và cuối cùng mất cả hợp đồng.

Tất cả các ngành đều bị cạnh tranh từ Viễn Đông. Ví dụ như nhập khẩu xô pha và ghế bành rẻ tiền từ Trung Quốc sang Đức đã tăng thêm một phần ba trong năm 2010 lên hơn một tỉ dollar. Vì cuộc khủng hoảng kinh tế, nhưng cũng vì những nhà cạnh tranh từ Viễn Đông mà con số những người làm việc trong khu vực này đã giảm "một vài ngàn" trong năm 2010, Dirk Uwe Klass phỏng đoán, chủ tịch của Hiệp hội Công nghiệp Bàn ghế.¹⁷¹

Đồng thời châu Á cũng bảo đảm việc làm. Các nhà sản xuất giàn bếp Đức siêng năng xuất khẩu sang Viễn Đông, đặc biệt là sang Trung Quốc. Công ty Nobilia từ Verl bán tròn 8000 giàn bếp sang Trung Quốc năm 2009, vì Bắc Kinh hay Thượng Hải thấy chúng đẹp. "Trung Quốc mang tầm quyết định cho tương lai của nước Đức", giám đốc điều hành Günter Scheipermeier nói.¹⁷²

Công nghiệp chế tạo máy Đức phát đạt trước hết là vì doanh nghiệp Trung Quốc mua máy công cụ. Doanh thu tăng cho tới cuối 2010. Nhưng hoàn cảnh đã trở nên khó khăn hơn. Công ty ở châu Á hiện sản xuất nhiều máy móc cũng tốt như người Đức. Ngoài ra, khách hàng nhìn giá cả kỹ lưỡng hơn, và tự hỏi rằng nói chung là liệu họ có cần đến những cỗ máy "toàn hảo" nhưng phức tạp đó không.¹⁷³

Và khách du lịch Trung Quốc mang lại lợi nhuận trước hết là ở Pháp cho các cửa hàng bán đồng hồ hạng sang. Các thương gia tường thuật rằng hiện giờ khách từ Viễn Đông đã chiếm phân nửa doanh số của họ.

Doanh nghiệp châu Á thời gian gần đây đã đầu tư nhiều hơn vào trong nước Đức, như nhà sản xuất nhôm Ấn Độ Bharat Forge ở Brand-Erbisdorf gần Dresden. Năm 2007 là tròn 500 công ty từ châu Á. Họ tạo 60.000 việc làm và có doanh thu 60 tỉ euro.¹⁷⁴

Ba năm sau đó, chỉ riêng các nhà máy Trung Quốc đã đầu tư tròn một tỉ euro vào nước Đức, nhiều hơn bất cứ một nước châu Âu nào khác. Trong lúc đó, đối với một vài người trong số họ thì việc đầy rẫy là không phải để chiếm thị trường Đức. "Có một xu hướng ở Trung Quốc, tạo know-how bằng cách tìm một doanh nghiệp chế tạo máy ở Đức để tham gia vào", Michael Pfeiffer của Văn phòng Kinh tế Đối ngoại Đức Germany Trade and Invest nói.¹⁷⁵

Ngược lại, công ty Đức đầu tư hơn thế rất nhiều vào Trung Quốc: cho tới 2010 là 18 tỉ euro. Trong thương mại, châu Âu hiện giờ là đối tác quan trọng nhất của người Trung Quốc. Tuy vậy, người Âu mua ở đó nhiều hàng hóa hơn là ngược lại. Trong năm 2010, thặng dư

¹⁷⁰ HWWI-Wirtschaftsdienst

¹⁷¹ "Billigsofas aus Fernost setzen der deutschen Möbelindustrie zu", FAZ, 28/12/2010

¹⁷² Xem Anthony Faiola: "Germany seizes on big business in China", Washington Post, 18/09/2010

¹⁷³ "Deutscher Werkzeugmaschinenbau in China – neuer Handlungsdruck für deutsche Unternehmen", Studie von Struktur Management Partner, Köln, tháng 10 2010

¹⁷⁴ Jürgen Hambrecht: "Der Aufstieg Asiens – Chancen, Optionen, Herausforderungen", diễn văn tại Ngày Kinh tế của Hội nghị Sứ quán 2007, Bộ Ngoại giao Đức 04/09/2007, http://www.asien-pazifik-ausschuss.de/de/positionen/_download/Hambrecht_Rede_AA_BoKo0709.pdf

¹⁷⁵ Xem "China bald größter Investor in Deutschland", trang mạng của Tổng lãnh sự Trung Quốc tại Frankfurt, <http://frankfurt.china-comsulate.org/det/zg/t811112.htm>

thương mại Trung Quốc đạt 169 tỉ euro. Một phần lớn của xuất khẩu hàng xuất phát từ những nhà máy mà doanh nghiệp châu Âu hay doanh nghiệp nước ngoài khác đã đầu tư vào hay thuộc họ hoàn toàn.

Trong ngành ô tô, kinh doanh ở Trung Quốc từ lâu đã trở thành quan trọng sống còn cho các công ty Đức: Volkswagen sản xuất trong bốn thành phố Trung Quốc Golf, Passat hay Jetta; một nhà máy ở Đại Liên sản xuất động cơ thêm vào đó. Ngoài ra, năm 2010 tập đoàn này đã cung cấp tròn 70.000 xe hạng sang Trung Quốc. Đây không phải là nhiều một cách đặc biệt, nhưng: nếu như khách hàng Trung Quốc không mua xe Phaeton hạng sang nhiều như thế thì tình hình của nhà máy ở Dresden sẽ còn tồi tệ hơn nữa, có thể sẽ phải sa thải công nhân.

Châu Á có tầm quan trọng to lớn như thế nào cho nền kinh tế Đức, điều này biểu lộ vào đầu 2011, khi chính quyền thành phố Bắc Kinh thông báo muốn cho phép lưu hành ít ô tô hơn để giải quyết sự hỗn loạn trong giao thông: cổ phiếu của Audi và Volkswagen rớt giá ngay lập tức.

Thế giới không có đình công

Một xu hướng hoàn toàn mới: người Trung Quốc giúp người Âu thoát khỏi sự chật vật về tài chính của họ. Chính phủ Bắc Kinh tuyên bố sẽ mua trái phiếu nhà nước của các quốc gia mắc nợ nhiều như Ireland, Tây Ban Nha và Hy Lạp, để những nước này có thể lấp đầy những lỗ hổng to lớn trong ngân sách của họ. "Trung Quốc giúp đỡ EU bằng những gói ổn định tài chính cho các nước đó để giúp họ vượt qua được cuộc khủng hoảng nợ của họ cũng như phục hồi kinh tế trên diện rộng và góp phần tăng trưởng ổn định", Phó Thủ tướng Lý Khắc Cường tuyên bố. Ông ấy giải thích động cơ như sau: Bắc Kinh muốn "xây dựng với tất cả các dân tộc một thế giới hài hòa có hòa bình dài lâu và cùng chung thịnh vượng".¹⁷⁶

Ôn Gia Bảo sếp của ông ấy trước đó đã hứa hẹn bạc tỉ qua một quỹ giúp đỡ để tạo khả năng cho Hy Lạp mua tàu thủy của Trung Quốc, trong đó có hai chiếc tàu chở hàng và một tàu chở dầu. Giá trị của lần mua bán này: 240 triệu euro.¹⁷⁷

Công ty hàng hải nhà nước Cosco thuê một phần lớn của cảng Piraeus. Cosco muốn hiện đại hóa cảng container và, như họ hứa hẹn ngon lành, rằng sẽ biến Piraeus thành "một Singapore của Địa Trung Hải".

Điều này phù hợp với chiến lược của Bắc Kinh, thiết lập cứ điểm thương mại ở khắp nơi trên thế giới. Để làm điều đó, các quan chức của Cosco mang những biện pháp đối xử với công nhân của họ sang Hy Lạp. Thành viên công đoàn cảng Hy Lạp kinh hoàng, khi trong phần Trung Quốc của Piraeus, tiền lương của công nhân bị cắt giảm bớt một phần ba, công đoàn bị cấm hoạt động và một "thế giới lao động không có đình công" được tạo thành.¹⁷⁸

Thế khó xử của người Âu

"Phương Đông mới" là một phần của cuộc sống thường nhật của chúng ta, và với sức mạnh kinh tế đang tăng lên, nó sẽ hiện diện nhiều hơn nữa trong tương lai. Nhưng người Âu còn chưa biết rõ họ phải chuẩn bị như thế nào. "27 nguyên thủ quốc gia và chính phủ ... trong Hội đồng châu Âu đã quyết định, rằng EU phải nhìn sang phương Đông, không chỉ với lời nói, mà

¹⁷⁶ AFP, 05.01.2011

¹⁷⁷ "China setzt von Piräus aus zum großen Sprung nach Europa an", Tages-Anzeiger – Online 03/10/2010

¹⁷⁸ "Griechenland: hafen Piräus von Chinesen übernommen", Arte-Video, 18.06.2010,

http://videos.www4.arte.tv/de/videos/griechenland_hafen_piraeus_von_chinesen_uebernommen-3282358.html

cả với hành động", Chủ tịch Hội đồng EU Herman van Rompuy tuyên bố, một người Bỉ, vào lúc bắt đầu Hội nghị ASEM lần thứ 8 trong tháng 10 năm 2010 tại Bruxelles.¹⁷⁹

Điều đây không đơn giản. Đặc biệt Trung Quốc trong con mắt người Âu vẫn còn là một đối tác khó khăn hơn là người ta hy vọng sau khi Bắc Kinh gia nhập Tổ chức Thương mại Thế giới (WTO) 2001. Giới đầu tư và thương gia châu Âu than phiền về việc bị đánh cắp ý tưởng và sự bắt buộc phải cộng tác với doanh nghiệp Trung Quốc, cũng như về áp lực phải chuyển giao công nghệ. Tại những cuộc đấu thầu cho các dự án lớn, họ bị thiệt thòi một cách có hệ thống, họ phàn nàn.

Trong khu vực dịch vụ, Phòng Thương mại EU ở Bắc Kinh chê trách, công ty châu Âu bị cho ra rìa "khỏi toàn bộ khu vực", mặc dù Bắc Kinh trong lúc gia nhập WTO đã hứa hẹn điều ngược lại. Thêm vào đó, có nhiều chỉ thị và lời kêu gọi được gửi đến các cơ quan và doanh nghiệp Trung Quốc, yêu cầu chỉ mua hàng hóa Trung Quốc.

Phòng Thương mại EU ở Bắc Kinh đại diện cho quyền lợi của trên 1400 công ty. Trong một báo cáo, Trưởng phòng Jacques de Boissésou đã than phiền năm 2010, rằng doanh nghiệp phải đối đầu với những "vật cản và rủi ro đã vượt quá những cái mà các ban giám đốc và cổ đông cho phép họ chấp nhận".¹⁸⁰

Điều đây dẫn đến hậu quả là chỉ có ba phần trăm trong tất cả các đầu tư ra nước ngoài của châu Âu trong năm 2008 là đã chảy về Trung Quốc. Ngay cả các sếp công ty mà ngoài ra thì đầy thông cảm của Siemens và BASF, Peter Löscher và Jürgen Hambrecht, cũng đã dám bước ra, ngay cả khi dè dặt, trong chuyến viếng thăm của nữ Thủ tướng liên bang [Đức] Angela Merkel trong tháng 7 năm 2010 trong thành phố Tây An của các hoàng đế ngày xưa. Hambrecht chỉ trích việc chuyển giao công nghệ bắt buộc trước mặt Thủ tướng Ôn Gia Bảo. "Điều đây không phù hợp với quan điểm của chúng tôi về sự cộng tác."¹⁸¹

Löscher yêu cầu doanh nghiệp nước ngoài ở Trung Quốc phải được đối xử công bằng với giới cạnh tranh Trung Quốc trong các cuộc đấu thầu của nhà nước.

Một điểm nóng liên tục thêm vào đó là chính sách tiền tệ Trung Quốc. Bruxelles đồng thanh than phiền cùng với người Mỹ từ nhiều năm nay về tỷ giá hối đoái thấp của Nhân dân tệ, cái làm xáo trộn các cán cân thương mại. Hanns Günther Hilpert của Quỹ Khoa học và Chính trị Berlin gọi đây là "cung cách đi nhờ xe" của người Trung Quốc. "Nếu như Trung Quốc không thay đổi cung cách của họ thì hệ thống thương mại đa phương có nguy cơ tan vỡ", ông ấy cảnh báo.¹⁸²

Thế nhưng người Âu đang nằm trong một tình thế khó xử: nếu như họ chấp nhận tỷ giá hối đoái đây mà không hề phàn nàn gì thì tất cả mọi việc sẽ cứ tiếp tục như cho tới nay. Bắc Kinh hẳn sẽ cho đó là dấu hiệu của thế yếu. Nếu Bruxelles phải ứng đối kháng, hay còn cố gắng đóng kín cửa trước hàng hóa Trung Quốc, thì có thể sẽ dẫn đến một cuộc chiến tranh thương mại Trung Quốc-châu Âu.

Môi trường luật lệ có thể phức tạp như thế nào cho thương gia và nhà đầu tư nước ngoài ở Trung Quốc, điều đây thể hiện trong trường hợp của doanh nhân Mỹ Xue Feng. Tòa án Nhân dân trung thẩm Bắc Kinh đã phán xử nhà địa chất học Hoa Kỳ này tám năm tù trong một vụ án bị tranh cãi về luật pháp vào đầu tháng 7 năm 2010, vì ông ấy bị cho là đã gom góp thông tin về công nghiệp dầu Trung Quốc.

¹⁷⁹ Introductory remarks by Herman van Rompuy, President of the European Council, at the 8th Asia-Europe Meeting (ASEM), Bruxelles, 04/10/10, PCR 204/10,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/116876.pdf

¹⁸⁰ European Business in China, Position Paper, Executive Summary, 10/20/2011,

http://www.eurochamber.com.cn/images/documents/marketing_department/beijing/publications/2010/executive_summary.pdf

¹⁸¹ Jamil Anderlini: "German industrials attack China", Financial Times, 18/07/2010,

<http://www.ft.com/cms/s/0/e57a722a-928f-11df-9142-00144feab49a.htm#axzz1QbtgMg00>

¹⁸² Hanns Günther Hilpert: "Chinas globale wirtschaftliche Herausforderung", Berlin, Dezember 2010

"Đó là một bản án nặng và là một ngày buồn cho nền tư pháp ở Trung Quốc", người Mỹ John Kamm bình luận, người với tổ chức Dui Hua của mình muốn đấu tranh để cho các tù nhân chính trị ở Trung Quốc được trả tự do. Lờn phán xét của tòa sẽ khiến cho "doanh nhân kinh doanh ở Trung Quốc lạnh sống lưng". Và luật sư và giáo sư đáng kính ở New York, Jerome Cohen, người nhiều năm liền đã cố gắng giúp đỡ Xue trên sân khấu cũng như ở hậu trường, còn chẳng phát hiện ra được "một chiếc lá cây vả hợp pháp" trong vụ án này.¹⁸³

Tuy bí mật bị dò thám ở khắp nơi trên thế giới. Nhưng điếm rắc rối ở Trung Quốc là: không ai biết rõ cái gì là bí mật và cái gì là không. Có một vùng xám rộng lớn trong luật pháp giữa kinh tế nhà nước và kinh tế tư nhân và qua đó cũng là giữa việc tìm kiếm hợp pháp dữ liệu kinh tế, do thám công nghiệp và vi phạm bí mật nhà nước. Thỉnh thoảng, thống kê được tuyên bố trở thành thông tin mật, sau khi có thể đọc được chúng trên báo chí hay trên trang mạng của các công ty và cơ quan nhà nước.

Tuy vậy, những rắc rối như thế không ngăn cản cả doanh nghiệp Mỹ lẫn châu Âu luôn đi tìm may mắn của mình ở Trung Quốc và trong châu Á còn lại. Hàn Quốc thuộc trong số những nước mà các nguyên tắc nhà nước pháp quyền được thể hiện rõ hơn là trong Trung Quốc. Năm 2009, người Âu ký kết một Hiệp định Thương mại Tự do đầu tiên với đất nước này. Cả hai bên hy vọng sẽ có kinh doanh nhiều hơn sau khi rào cản thuế quan được bãi bỏ - và lợi nhuận tốt hơn cho doanh nghiệp của họ.

Trên đường tìm một chiến lược

Ngoài việc kiếm tiền, người Âu còn trình bày một mong muốn về đạo đức: họ muốn "đóng góp cho hòa bình và an ninh" của châu Á, theo như "Chiến lược 2007 đến 2013" của ủy ban EU. Điều đó có nghĩa là: "Giật bỏ cội rễ của nghèo khó, củng cố sự bảo vệ nhân quyền, lan truyền dân chủ, lãnh đạo chính phủ tốt và nhà nước pháp quyền." Vì thế mà EU gửi đại sứ đến Aceh trên Sumatra, nơi phiến quân Hồi giáo chống lại chính phủ trung ương ở Jakarta nhiều năm trời. Cùng với đại diện từ năm quốc gia ASEAN, họ kiểm soát thể theo một Hiệp ước Hòa bình 2005 ở Helsinki, liệu phiến quân và chính phủ Indosesia có giữ đúng cam kết hay không. Năm 2005 EU quan sát cuộc bầu cử tổng thống trên Sri Lanka và chú ý không để cho lần ngừng bắn vào lúc đó giữa chính phủ và phiến quân Tamil bị vi phạm.

Đồng thời, người ta cũng trao đổi nhiều. Trong vô số các hội nghị và diễn đàn, người Âu và người Á tranh luận về tất cả các đề tài có thể nghĩ ra được. Có đối thoại "chiến lược" hay chỉ là đối thoại đơn giản, với đối tác "chiến lược" hay chỉ với đối tác bình thường, với những cái được gọi là "tổ chức tiểu vùng" hay với "tổ chức liên vùng".

Từ 1966, người Âu hội họp đều đặn với người Đông Á và Nam Á trong các Hội nghị ASEM. Tất cả các quốc gia có mặt ở trong đó đại diện cho 58% dân cư trên thế giới, phân nửa tổng sản phẩm quốc gia toàn cầu và hơn 60% thương mại quốc tế. Chính trị gia, luật sư, nhà báo, nhân viên nhà nước, khoa học gia và nghệ nhân trao đổi kinh nghiệm về văn hóa và đào tạo. Họ thảo luận về chính sách di dân và bàn về câu hỏi làm sao có thể ngăn chặn được thiên tai¹⁸⁴. Thế nhưng, một đại sứ châu Âu ở Bắc Kinh nói với tôi, "nói chuyện phiếm thì hay đấy, người ta hiểu nhau tốt hơn, nhưng đấy còn xa mới là một chiến lược châu Âu cho châu Á". Ở

¹⁸³ AP, 05/07/2010

¹⁸⁴ Thành viên ASEM là: Bỉ, Brunei, Bulgaria, Trung Quốc, Đan Mạch, Đức, Estonia, Phần Lan, Pháp, Liên hiệp Anh, Hy Lạp, Ấn Độ, Indonesia, Ireland, Ý, Nhật, Campuchia, Lào, Latvia, Litva, Luxembourg, Malaysia, Malta, Mông Cổ, Myanmar, Hà Lan, Áo, Pakistan, Philippines, Ba Lan, Bồ Đào Nha, Romania, Singapore, Slovakia, Slovenia, Tây Ban Nha, Thụy Điển, Thái Lan, Séc, Hungaria, Việt Nam, Síp, văn phòng ASEAN và Ủy ban EU.

Đức, các bộ đã sản xuất rất nhiều tài liệu về cách đối xử với châu Á trong thập niên vừa qua.¹⁸⁵

Năm 2007, phái CDU/CSU trong Quốc hội Liên bang [Đức] trình bày trong Quốc Hội một chiến lược châu Á. Họ kêu gọi hãy chuẩn bị tốt hơn nữa cho các diễn tiến ở châu Á. "Cũng giống như việc bất cứ doanh nghiệp nào ngày nay cũng đều phải quan sát sự phát triển ở châu Á với mọi khía cạnh của nó, chúng ta cũng phải tích hợp châu Á và đặc biệt là các nước đang trỗi dậy của châu Á vào trong chính sách đối ngoại, kinh tế đối ngoại, phát triển và an ninh nhưng cũng cả chính sách đào tạo của chúng ta nữa. Châu Á là đối tác và người cạnh tranh ngang tầm", những người Dân chủ-Thiên Chúa giáo Đức yêu cầu. Và tiếp theo. "Chúng ta phải chuẩn bị cho các thể chế – trường đại học, thị trường lao động và cả doanh nghiệp của chúng ta – đối phó được với thách thức châu Á."¹⁸⁶

Bầu không khí bức bối

Chúng ta hãy hỏi ngược lại: thật ra thì người Á nghĩ thế nào về châu Âu? Trong trung tâm Jakarta, Dewi Anwar Fortuna trao đổi qua điện thoại với một đồng nghiệp trong văn phòng của bà ấy. Đó là về một nhân vật quan trọng và về việc Tổng thống Susilo Bambang Yudhoyono lại thêm một lần nữa ngần ngại quá lâu trước khi quyết định. Dewi Fortuna Anwar là nữ cố vấn cho Phó Tổng Thống, một phụ nữ đẹp độ 45 tuổi trong chiếc váy cạp vàng-đen. Bà ấy đã học đại học ở Hoa Kỳ, là nữ giáo sư và luôn được gọi vào làm việc trong chính phủ. Dưới thời Tổng thống Bacharruddin Jusuf Habibie, vào cuối những năm 90, bà ấy là một nhân viên cao cấp trong Bộ Ngoại giao.

Trong nhiệm kỳ năm năm đầu tiên của mình, Yudhoyono không một lần sang châu Âu, việc biểu lộ một sự quan tâm không lớn cho lắm. "Đó là vì hãng hàng không 'Garuda' của chúng tôi không được phép đáp xuống châu Âu. Nó có quá nhiều vấn đề về an toàn", bà ấy nói. Ông ấy không thể chuyển sang một hãng hàng không châu Á khác được sao? "Tổng thống của chúng tôi là một người rất nhạy cảm", Anwar mỉm cười.

Bà ấy chẳng hề giấu giếm, rằng người Âu không đóng một vai trò to lớn trong chính sách đối ngoại của Indonesia. "Châu Âu không phải là vùng quan trọng nhất trên thế giới", bà ấy nói. "Và là nhà hoạt động chính trị thì nó không ném hết trọng lượng của nó lên đĩa cân. Khi chúng tôi muốn đạt đến một điều gì đó ở châu Âu, thì chúng tôi không quay sang đại sứ EU mà sang đại sứ Đức hay Pháp."

Tức là người Âu phải làm gì, để hiện diện nhiều hơn nữa ở châu Á? "Châu Âu cần một chiến lược", Yeo Lay Hwee nói với tôi, cách Jakarta một giờ rưỡi máy bay.

Nhà nữ chính trị học lãnh đạo trung tâm EU ở Singapore. Nếu như bà không bận giảng dạy Chính trị học tại trường đại học hay viết bài về chính sách đối ngoại, thì bà ấy quảng bá cho châu Âu và giới thiệu cách thức hoạt động của nó. Vì thế mà Yeo đi từ trường học này sang trường học khác và tường thuật cho các học sinh về EU trong một bài PowerPoint với nhiều thống kê, hình ảnh và biểu họa.

Hiện Yeo nhìn thấy trong châu Âu một "sự bất an to lớn" và một "sức cản chống biến đổi". Châu Âu phải thay đổi, nếu như nó muốn đối phó được với sức mạnh mới từ phương Đông. Không chỉ Yeo là suy nghĩ như thế, nhiều chính trị gia và khoa học gia cũng suy nghĩ như thế, những người mà tôi hỏi họ.

¹⁸⁵ Xem Phương án châu Á của Bộ Đào tạo và Nghiên cứu 2002, Phương án châu Á của Bộ Ngoại giao 2002, Chiến lược châu Á của Bộ Hợp tác Kinh tế 2001, Chiến lược Kinh tế châu Á-Thái Bình Dương của Bộ Kinh tế và Lao động 2001, <http://www.asienhaus.de/index.php?LINK=19&ULINK=1&UULINK=0>

¹⁸⁶ "Asien als strategische Herausforderung und Chance für Deutschland und Europa", Asiensstrategie der CDU/CSU-Bundestagsfraktion, Nghị quyết ngày 23/10/2007

Bắc Kinh có những mong muốn rõ ràng đối với châu Âu: ví dụ như muốn được công nhận như là một nền kinh tế thị trường. Điều này sẽ dẫn đến việc các vụ kiện cáo Trung Quốc bán phá giá – như để chống nhập khẩu giày rẻ tiền – sẽ khó thắng lợi hơn. Bắc Kinh cũng yêu cầu hủy bỏ lệnh cấm vận vũ khí của EU, được ban hành sau vụ thảm sát Thiên An Môn vào ngày 4 tháng 6 năm 1989.

Mặc dù nhiều quốc gia WTO đã công nhận thể chế thị trường tự do cho Trung Quốc, người châu Âu còn thông nhất chống lại điều đó: nhà nước can thiệp vào nền kinh tế Trung Quốc mạnh tới mức không thể nói về một nền kinh tế thị trường được. Sau những giúp đỡ mạnh mẽ của nhà nước để cứu các ngân hàng của mình, lý lẽ đây nghe có vẻ kỳ lạ một chút.

Thế nhưng người Âu tranh cãi về lệnh cấm vận vũ khí: có những nước, trong đó có Pháp và Tây Ban Nha, muốn bỏ nó. Vì một "quy tắc ứng xử" nghiêm ngặt thế nào đi nữa thì cũng ngăn chặn việc xuất khẩu vũ khí nên người ta có thể yên tâm mà đáp ứng Bắc Kinh. Những nước khác, trong đó có chính phủ Berlin, ủng hộ việc chỉ chấm dứt sự trừng phạt này khi Bắc Kinh đối xử tốt hơn với công dân của họ. Ít nhất là Bắc Kinh cuối cùng cũng phải phê chuẩn Công ước LHQ về dân sự và quyền công dân.

Người Mỹ thúc ép người Âu cứ giữ nguyên như cũ. "Hủy bỏ lệnh cấm vận vũ khí sẽ có những tác động đáng ngại đến an ninh và ổn định của vùng Thái Bình Dương", nữ Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Hillary Clinton tuyên bố năm 2010 trong một bức điện báo mật gửi các nhà ngoại giao của bà ấy. Bộ quy tắc ứng xử không thể thay thế lệnh cấm vận được.¹⁸⁷

Trung Quốc trỗi dậy về kinh tế hiện không còn tránh đối đầu về chính trị với người Âu nữa: năm 2008, Bắc Kinh hủy bỏ một hội nghị thượng đỉnh ở Lyon vì Tổng thống Pháp Nicolas Sarkozy đã gặp Đại lạt Lạt ma. Trong tháng 9 năm 2010, Trung Quốc, cùng với nhiều quốc gia khác như Ấn Độ, Indonesia và các quốc gia vùng Caribbean, ngăn chặn sáng kiến của EU, cũng số vai trò của họ trong LHQ và để cho một đại diện thường trực phát biểu cho họ. Tuy vậy, trong tháng 5 năm 2011, những người chống EU từ bỏ phản kháng. Một năm trước đó, các nhà ngoại giao Trung Quốc đã ngăn chặn thành công, không cho đề tài nhân quyền được đưa vào trong tuyên bố kết thúc của Hội nghị Thượng đỉnh EU-Trung Quốc ở Bruxelles.

Mặc cho tất cả các vấn đề về chiến lược, người Âu còn xa mới tìm được một thái độ chung cho Trung Quốc. "Trung Quốc rất dễ có cảm giác bị dồn đến chân tường", một nhà ngoại giao EU cao cấp ở Bắc Kinh thở dài và hé lộ cho tôi biết mục tiêu kế tiếp của người Âu: "Chúng tôi muốn kéo đối thoại chiến lược của chúng tôi lên bình diện Đối Bình Quốc." Dịch từ ngôn ngữ của giới công chức thì điều này có nghĩa là: người Âu muốn được cảm nhận và tôn trọng trên một bình diện cao hơn nữa trong hệ thống cấp bậc Trung Quốc. Đối Bình Quốc là Ủy viên Quốc Vụ Viện và qua đó đứng trên cấp bậc của Bộ trưởng Bộ Ngoại giao. Bây giờ, người ta hy vọng rằng đại sứ cấp cao cho chính sách đối ngoại của EU, Bộ trưởng Bộ ngoại giao EU Baroness Catherine Ashton, trong tương lai sẽ được Đối tiếp đón.

Nghe không giống như một chiến lược đối ngoại mạnh mẽ. Hội đồng về quan hệ với nước ngoài, một kiểu như viện chính sách [think tank] của EU, phê bình những người chịu trách nhiệm ở Bruxelles, rằng nhiều người trong số họ không nhận ra những gì đang xảy ra ở châu Á. Họ vẫn còn đối xử với Trung Quốc như một "emerging power", một quyền lực đang trỗi dậy, chứ không phải là một "thế lực toàn cầu đang hiện hữu", các nhà khoa học John Fox và François Godement viết trong một bài về chính sách Trung Quốc của châu Âu.¹⁸⁸

Thêm vào đó, chính sách của EU dựa trên một "niềm tin lỗi thời", rằng Trung Quốc dưới ảnh hưởng của người Âu đến một lúc nào đó sẽ "tự do hóa nền kinh tế của họ, tạo nhiều chắc chắn về mặt pháp luật hơn và dân chủ hóa nền chính trị".¹⁸⁹ Ý tưởng cơ bản của người Âu là sự hoạt động [ở Trung Quốc] tự bản thân nó đã tốt đẹp rồi và người ta không nên đặt

¹⁸⁷ Wikileaks, cable 10State013969, 15/12/2010, <http://www.wikileaks.ch/cable/2010/02/10STATE13969.html>

¹⁸⁸ John Fox, François Godement "A Power Audit of EU-China Relations", Policy Report, London, 2009

¹⁸⁹ Như trên

điều kiện cho cách đối xử của Trung Quốc. Đường lối của EU có thể tóm tắt như thế. Quả thật là trong tháng 12 năm 2010, Ashton đã đề nghị bãi bỏ lệnh cấm vận vũ khí của EU đối với Trung Quốc, vì nó là một "trở ngại chính" cho một sự "cộng tác mạnh hơn của EU và Trung Quốc trong chính sách đối ngoại và trong những câu hỏi về an ninh".¹⁹⁰ Bà ấy không nói về sự đáp trả của Bắc Kinh.

Đồng thời, bà ấy kêu gọi 27 Bộ trưởng Bộ Ngoại giao của EU nên thường xuyên thảo luận về quan hệ với Trung Quốc và "định nghĩa các quan điểm chung của EU". Vào đầu tháng 1 năm 2010, các lãnh đạo chính phủ EU đã thống nhất đường lối sau đây với các đối tác chiến lược như Trung Quốc: "ít ưu tiên hơn, hòa hợp lớn hơn và nhiều kết quả hơn".

Điều này nghe có vẻ rất chung chung. "Cái thiếu vắng nhiều nhất trong các quan hệ EU-Trung Quốc là một viễn tưởng rõ ràng về việc sự hợp tác này sẽ ở đâu trong mười năm tới", nữ chuyên gia châu Á Gudrun Wacker của Viện Đức về chính trị và an ninh quốc tế nhận thấy một năm trước đó. Chu kỳ của những "cơ hội bị bỏ lỡ" vẫn còn tiếp diễn.¹⁹¹ Đối với Trung Quốc, quan hệ với châu Âu giống như một ván cờ – "với 27 đối thủ chen chúc nhau ở phía bên kia của bàn cờ và cãi nhau về việc bây giờ họ cần phải đi quân cờ nào", các chuyên gia của Hội đồng Quan hệ Nước ngoài nói. Vì nhiều quốc gia thành viên của EU chỉ hoạt động cho lợi ích quốc gia và gửi những tín hiệu khác nhau đến Trung Quốc: "Có những quốc gia nào đó thách thức Trung Quốc trong thương mại, những quốc gia khác trong chính trị, có những quốc gia thách thức cả hai và có những quốc gia nào đó hoàn toàn không."¹⁹²

Châu Âu cần phải xuất hiện với nhiều tự tin hơn nữa, các nhà chiến lược Bruxelles yêu cầu ngược lại. "Châu Âu có nhiều quyền lực hơn là nó nghĩ, nhưng chỉ khi nó cũng sử dụng nó một cách có hiệu quả." Giải pháp là "hoạt động dựa trên sự có đi có lại", cái "khiến cho sự ngang hàng to lớn hơn" và một kết hợp từ "khuyến khích và áp lực". Nếu Trung Quốc muốn có thể chế của nền kinh tế thị trường thì họ cần phải trả giá đắt cho việc đó: "Trung Quốc cần phải bãi bỏ những chương ngại thương mại nhất định không có trong mục lục và bãi bỏ những rào cản đầu tư, ví dụ như quy định rằng hàng hóa của các công ty châu Âu cần phải được sản xuất với phụ kiện Trung Quốc trong một phần trăm nhất định."¹⁹³ Người Âu không còn nhiều thời gian nữa: từ 2016 Bắc Kinh sẽ tự động nhận được thể chế kinh tế thị trường theo hiệp ước với WTO.

Tóm lại: châu Âu cần một chiến lược cụ thể hơn đối với Trung Quốc. Nhưng châu Âu phải chuẩn bị đối phó với cả một châu lục. Phải làm gì để có thể đối phó được với sức mạnh này? Một vài ý tưởng tiếp theo đây trong chương kế tiếp.

¹⁹⁰ Như trên

¹⁹¹ Gudrun Wacker. "Same same, only different – Chinese-European relations since 2009", Wordshop "Track Two Dialogue on EU-China relations and the Taiwan questions", Shanghai, 5-6 June 2010

¹⁹² Như trên

¹⁹³ François Gedement: "A Global China Policy", Policy Brief, European Council on Foreign Relations", London 2010

Một tương lai với một châu Á hùng mạnh

Nhiều tín nhiệm và tự tin hơn nữa

Chúng ta hãy quay trở lại Bangalore. Vào tháng 2 năm 2011, ngồi ở đáy trong tầng 3 của trụ sở chính của Infosys là giám đốc tài chính của doanh nghiệp, V Balakrishnan. Ông ấy 47 tuổi, làm việc tại công ty này từ đầu những năm 90. Ông ấy thường xuyên sang châu Âu để gặp đại diện những quỹ tài chính lớn, những người muốn đầu tư tiền vào Infosys. Balakrishnan mang xăng đan và một áo thun polo xanh-trắng với hàng chữ "System Integration". Trả lời câu hỏi, châu Âu phải thích ứng ra sao trước châu Á mới, ông ấy kể lại một sự việc khiến ông ấy hết sức ngạc nhiên: "Mới đây tôi hỏi thiếu niên ở Anh rằng họ muốn làm nghề gì?" Ông ấy có tình ngưng một lúc: "Cầu thủ bóng đá!"

Theo cách nhìn của ông ấy, đó là một dấu hiệu thiếu sự định hướng của châu Âu vào tương lai. "Ở chúng tôi", ông nói, "anh sẽ không nghe thấy điều đấy. Ở chúng tôi thì giới trẻ có chí hướng. Họ muốn học một nghề đàng hoàng, mỗi sáng họ thức dậy để chinh phục thế giới." Vì thế mà ông ấy tin chắc rằng: "Người châu Âu phải sợ chúng tôi."

Cầu thủ bóng đá tất nhiên là một nghề nghiệp đàng hoàng, và châu Á cũng có thể cần vài cầu thủ tốt hơn. Cho tới nay thì chỉ có một người Hàn Quốc và người Nhật là có thể thành công trong những liên đoàn bóng đá hạng nhất của châu Âu. Chẳng thấy một dấu vết của người trung Quốc và người Ấn Độ.

Nghiêm chỉnh mà nói: Chúng ta có thật phải sợ như người Ấn đấy nói không? Cả ở châu Âu và ở USA cũng có nhiều người trẻ tuổi thức dậy vào mỗi buổi sáng để chinh phục thế giới.

Tức là phản ứng như thế nào trước "thế kỷ châu Á"? Quyển sách này đã giới thiệu một châu Á thành công, châu Á mà đã chào mời nhiều người Âu cơ hội và thời cơ và đã làm giàu cho thế giới. Nó cũng mô tả những rủi ro tăng lên cùng với sự bùng nổ về kinh tế. Sự vươn lên của châu Á phải được nuôi dưỡng bằng nguyên liệu. Quân đội ngày một lớn hơn đứng đối diện với nhau, mối nguy hiểm của các mâu thuẫn xã hội tăng lên, môi trường bị ô nhiễm, thỏa thuận mới thành hình. Những nhà độc tài quyết định cuộc sống nhiều triệu người.

Ai nói chuyện với chính khách, nhà ngoại giao và nhà khoa học châu Âu, ai đọc vô số những bài luận văn của họ về đề tài này, nghe những bài diễn văn của họ, nhận được nhiều câu trả lời mà có thể tóm tắt như sau: châu Âu phải trẻ lại, lớn ra, còn phải là một thế lực về quân sự nữa, phải đặt trọng lượng của mình lên bàn cân nhiều hơn nữa, nói với một tiếng nói, hoạt động ở châu Á mạnh hơn nữa.

Tất cả những điều này là rất trừu tượng. Các chuyên gia và chính trị gia châu Á cụ thể hơn, những người mà tôi hay nghe từ họ ý kiến này: "Nếu như các anh muốn đối phó được với chúng tôi, nếu như các anh muốn giữ nguyên bước tiến bộ của các anh thì các anh phải tinh gọn lại: cắt bớt hệ thống an sinh của các anh, suy nghĩ lại về chính sách xã hội hào phóng của các anh!" Nói như thế với tôi ví dụ như là Reuben Wong, nhà cựu ngoại giao và giáo sư chính trị tại Đại học Quốc gia Singapore.

Người đồng hương với ông ấy, cựu thủ tướng Singapore và cựu Minister Mentor Lý Quang Diệu, trước đây ít lâu đã khuyên người châu Âu hãy chuẩn bị tốt hơn trước châu Á. Sẽ có "những năm cay đắng" mà thời gian đó người Đức phải từ bỏ bớt mức sống của họ. Họ nên đi nghỉ điều dưỡng chỉ một tuần thay vì bốn tuần, ông ấy đề nghị, "lao động cực nhọc" và "công nghệ mới, nhiều tiền hơn nữa cho nghiên cứu và phát triển, giữ bước tiến trước người Trung Quốc và Ấn Độ".¹⁹⁴

Sáu năm sau đó, tổng thư ký ASEAN Surin Pitsuwan đồng tình với ông ấy: "Người châu Âu không cần phải lo sợ trước những hoàn cảnh mới", ông nói với tôi trong tháng 2 năm 2011 trong phòng làm việc của ông ở Jakarta. Nhưng họ cần phải tích cực hơn trong đổi mới [innovation], cải tiến công nghiệp của họ, chiến đấu từ vị trí của thế mạnh. "Nhưng trước hết là", theo Surin: "Họ đừng ngồi chờ việc này quá lâu."

Chúng ta muốn sống như thế nào?

Ít phép thường niên hơn, điều dưỡng ngắn ngày hơn, làm việc nhiều hơn, túi tiền eo hẹp hơn – đó có phải là tương lai mà chúng ta muốn có cho châu Âu không? Đó có phải là khả năng duy nhất để thích ứng với "Phương Đông mới" này không, với châu Á đang chinh phục thế giới. Ít phép thường niên hơn, thời gian làm việc dài hơn và tiền lương tệ hơn có thật sự tạo cho chúng ta khả năng đối phó với sự cạnh tranh từ châu Á hay không? Giải pháp không thể là cạnh tranh với những sản xuất rẻ tiền, cuộc chiến sẽ thất bại trước khi nó bắt đầu.

Đóng sập cửa lại trước cạnh tranh châu Á và khép kín thị trường riêng của mình cũng là con đường sai lầm, nó dẫn đến tranh cãi và chiến tranh thương mại, nó sẽ làm cho thế giới bất an hơn. Thế giới thay đổi không chỉ ở Viễn Đông, nơi mà đến một lúc nào đó Nhật Bản lại xuất hiện như một thế lực quan trọng kinh tế sau thảm họa thiên nhiên và nguyên tử. Những quốc gia trên các châu lục khác như Brazil và Nam Phi cũng mạnh lên, và chúng ta không thể ngăn cách mình với tất cả. Tức là phải làm gì? Dân số châu Âu teo lại, ngày càng có nhiều người già, nhiều nơi thiếu tay nghề chuyên môn. Không phải là người châu Âu không làm việc cực nhọc, vấn đề chỉ là: thiếu việc làm.

Đó không phải là tiền đề tốt để đối phó với châu Á. Bởi vậy khôn khéo là hãy đào tạo nhiều người nước ngoài ở Đức hơn nữa – không chỉ người Âu mà cả người Á, Phi và Mỹ Latinh. Châu Âu cần thêm ý tưởng và sức sáng tạo. Điều này chỉ có thể với một chính sách nhập cư mới. "Blue Card" của châu Âu, các chuyên gia nói, không giải quyết được vấn đề, rào cản quan liêu vẫn còn quá cao cho những người có ý định.

Người Úc, Canada và Mỹ cho thấy điều này có thể hoạt động ra sao: Họ khuyến dụ có chủ ý người trẻ tuổi từ châu Á và từ phần còn lại của thế giới và chào mời họ một tương lai lâu dài trong đất nước của riêng mình. Nếu nước Đức muốn tiếp tục "sản xuất và tiến hành những sản phẩm có chất lượng cao", thì phải "chấp nhận sự nhập cư của lao động nước ngoài có tay nghề cao", nhà ngoại giao EU người Hà Lan Jan Willem Blankert nói.¹⁹⁵

Người châu Âu cũng cần phải tích lũy tri thức và nhận thức nhiều hơn nữa. Một phần tư học sinh toàn châu Âu không thể đọc cho tốt, một trong bảy thiếu niên bỏ dở đào tạo của mình. Tròn phân nửa học sinh tuy có bằng nhưng không có đủ khả năng đáp ứng các yêu cầu tương ứng của thị trường lao động. Chưa tới một phần ba người châu Âu trong độ tuổi từ 25 đến 34 có bằng cấp đại học. Để so sánh: Trong USA là 40%, ở Nhật còn là 50%.¹⁹⁶

Các nước EU đã nhận ra vấn đề. Họ có ý định nâng mức giáo dục lên đến năm 2020, dẫn nhiều người trẻ tuổi đến bằng cấp đại học hơn, và giữ học sinh của trung học sơ cấp tiếp

¹⁹⁴ "Es ist dumm, Angst zu haben" ["Sợ là ngu"], Der Spiegel, số 32/2005

¹⁹⁵ Jan Willem Blankert: "China Rising: Will the West be able to cope?", World Scientific, Singapore 2009

¹⁹⁶ Thông tin của "EUROPA 2020 – Eine Strategie für intelligentes, nachhaltiges und integratives Wachstum" [EUROPA 2020 – Một chiến lược cho tăng trưởng thông minh, bền vững và hợp nhất], Bruxelles 2010

tục học lâu hơn. Thêm vào đó, người châu Âu muốn chi nhiều tiền hơn cho nghiên cứu và phát triển. Cho tới nay, nhà nước và doanh nghiệp tư nhân cho hằng năm ít hơn là 2% của tổng sản lượng cho việc này, USA là 2,6, người Nhật 3,4%. Tuy hiện giờ người châu Âu đang bận rộn với việc thống nhất quyền lợi của 27 thành viên. Nhưng một phương cách đã được đưa ra.

Sẽ thuộc vào trong số những nhiệm vụ to lớn của tương lai là dùng ít nước hơn nhiều trong các siêu thành phố, sưởi ấm và làm lạnh chúng một cách thân thiện với môi trường. Chúng ta có thể góp phần ra sao để xử lý rác, kiểm soát những đại dịch mới, chuyên chở con người một cách tiết kiệm năng lượng hơn từ nơi này sang nơi khác? Một loạt các trường đại học và doanh nghiệp châu Âu hiện đang làm việc để trả lời cho những câu hỏi này. Nếu như họ tìm ra giải pháp, thì họ tạo ra việc làm không chỉ ở chỗ chúng ta. Họ cũng góp phần ngăn chặn xung đột ở châu Á.

Cần tất cả mọi kiến thức. Tương lai của chúng ta, như quyển sách này mô tả, sẽ gắn liền với châu Á. Người châu Âu phải góp phần giải quyết những vấn đề đã được trình bày. Chỉ như thế chúng ta mới có thể lạc quan hơn cho chúng ta và cho các thế hệ kế tiếp.

Dân chủ và nạn đói

Nhưng vấn đề không chỉ là khoa học, kinh tế và kỹ thuật, mà cả về chính trị, cụ thể là về câu hỏi trong tương lai đa số nào sẽ thắng thế trong các tổ chức quốc tế. Chúng ta xử sự như thế nào khi những quốc gia như Trung Quốc từ chối không cam kết bảo vệ khí hậu nhiều hơn nữa, khi họ khước từ những đề tài như nhân quyền? Một chiến lược chung của EU là cần thiết. Nó sẽ giúp chúng ta xuất hiện mạnh hơn nữa và đồng thời gây khó khăn cho Bắc Kinh trong việc kích chúng ta chống lẫn nhau như đã xảy ra trong quá khứ.

Chính là lợi ích riêng của châu Âu, khi những nước như Trung Quốc, Việt Nam, Malasia hay Campuchia biến đổi về chính trị. Những quốc gia dân chủ có một lợi điểm quan trọng: họ ít thích tấn công hơn, họ tiến hành ít chiến tranh chống lẫn nhau hơn.

Người Ấn Amarta Sen, nhận giải Nobel về kinh tế, là một người trầm tĩnh và thận trọng. Ông ấy hay là khách ở Bắc Kinh, để thuyết trình và tranh luận với các học giả khác. Thước đo dân chủ của ông ấy không phải là chiến tranh mà là nạn đói.:

Không một đất nước nào với hình thức chính phủ dân chủ và tự do báo chí tương đối mà lại từng bị một nạn đói rộng lớn hoành hành, ông ấy lý luận. Vì ở đây chính sách có thể được hoài nghi và những khốn khó lớn nhất có thể được ngăn chặn lâu dài. "Chúng ta có nghĩ đến những nạn đói ở Sudan, Ethiopia, Somalia hay trong những nước khác với chế độ độc tài hay trong Liên bang Xô viết trong những năm 30 hay trong Trung Quốc từ 1958 đến 1961 (khi từ 23 đến 30 triệu người đã chết) hay hiện nay ở Triều Tiên – chúng ta không tìm thấy được một trường hợp ngoại lệ cho quy luật này."¹⁹⁷

EU và Đức đã đề ra mục tiêu chiến đấu chống nghèo ở khắp nơi trên thế giới, lo về một một trường sạch và đấu tranh cho nhân quyền.

Tình yêu ở Termez

Tuy vậy, để được lắng nghe, người ta "phải là gương mẫu", tổng thư ký của Amnesty International, Silil Shetty, nói. Ai phê phán Trung Quốc, không được phép dùng hai thước đo.

¹⁹⁷ Amartya Sen: "Human Rights and Asian Values", Sixteenth Morgenthau Memorial Lecture on Ethics & Foreign Policy, Carnegie Council on Ethics and International Affairs, 1997, <http://www.globalcitizen.net/Data/Pages/1613/Papers/20090304171648705.pdf>

Ví dụ như sẽ không đáng tin nếu một mặt bí mật đuổi người Di-gan ra khỏi nước như đã xảy ra ở Paris năm 2010, mặt khác lại yêu cầu các quốc gia khác hãy chú trọng đến nhân quyền, Shetty nói, người sinh ra ở Bangalore trong Ấn Độ.¹⁹⁸

Tính đáng tin dễ bị đánh mất. Điều đấy thể hiện ở cung cách đối xử của người Mỹ và người Âu ở Bắc Phi và Cận Đông. Trong lúc họ có lý khi nổi giận về việc luật sư, linh mục hay người phê phán chính phủ biến mất vào trong nhà tù ở Trung Quốc, Myanmar hay Việt Nam, thì phản ứng của họ đối với Ai Cập, Tunisia, Ả Rập Saudi hay Lybia lại dè dặt hơn nhiều.

Cũng đáng hoài nghi là vai trò của Cộng hòa Liên bang [Đức] trong Uzbekistan độc tài. Sau vụ thảm sát năm 2005, EU ra lệnh cấm vận vũ khí đối với chính quyền của tổng thống Hồi giáo Karimov. Chính phủ ở Berlin chính là chính phủ đã lách qua sự cấm vận này, bằng cách cho quân đội Đức vẫn cứ tiếp tục đào tạo quân lính của Uzbekistan. Và họ đã thúc giục hủy bỏ cấm vận năm 2009, mặc dầu Uzbekistan vẫn tiếp tục đàn áp những nhà bất đồng chính kiến và không cho phép các ủy ban điều tra quốc tế hoạt động. Có một lý do rõ ràng cho tất cả mọi điều đó: Berlin cần sân bay trong Termez của Uzbekistan, cạnh biên giới với Afghanistan, cho máy bay của quân đội Đức, cung cấp cho quân lính Đức trong Afghanistan. "Người Uzbekistan muốn được yêu, thế nên chúng ta đã yêu họ một chút", một nhà ngoại giao ở Berlin giải thích cho tôi.

Một cung cách đối xử như thế không làm tăng tính đáng tin cậy của người Đức ở châu Á. Điều đấy cũng đúng cho cung cách xử sự của người Mỹ đối với nguyên tổng thống Kyrgyzstan, Kurmanbek Bakiyev, Để bảo đảm cho căn cứ của họ trên Cảng hàng không Manas, các nhà ngoại giao Mỹ ở Bishkek đã giúp cho các cuộc kinh doanh hối lộ tham nhũng, người ta nói như thế trong thủ đô của Kyrgyzstan – một đơn đặt hàng ở đây cho dòng họ của Bakiyev, một đơn đặt hàng ở kia, có lẽ là thêm vài dollar hơn là cần thiết.

Cái nhìn sơ hãi về phía sau

Tôi khuyên tất cả những người đang mơ rằng châu Âu nên noi theo gương của sự lãnh đạo của ĐCS, một sự lãnh đạo mà theo quan điểm của họ là hiệu quả tuyệt vời, là hãy lắng nghe Wang Jisi, giáo sư về chính sách ngoại giao ở Bắc Kinh: "Nghiêm chỉnh mà nói, có bao nhiêu nước muốn học tập kinh nghiệm của Trung Quốc?", ông ấy hỏi. Nhiều nhất là họ có thể xem xét đến một khía cạnh: nhà nước can thiệp thành công vào nền kinh tế như thế nào. Đứng ở đằng sau của sự bùng nổ của Trung Quốc là "một chính phủ có hiệu quả, tập trung và đầy quyền lực dưới dự lãnh đạo mạnh mẽ và cũ thể của Đảng Cộng sản".

Nói cho rõ ràng: Ai muốn bắt chước mô hình Bắc Kinh, người đấy cần một chế độ độc tài. Vì thế nên Wang coi thường những người có thiện ý với mô hình Bắc Kinh. Không phải nước ngoài phải cải tổ, mà chính là Trung Quốc, ông ấy nói.

Cho tới lúc đấy, người châu Âu không được phép chấp nhận lý lẽ của chính trị gia trong Trung Quốc và trong những nước châu Á khác, rằng hoạt động để quyền con người được tôn trọng là "can thiệp vào công việc nội bộ" và "xâm phạm chủ quyền quốc gia". Không phải thế. Quyền con người là của toàn thế giới, hoàn toàn không phải là một phương án "của Phương Tây". Tự do ngôn luận bảo đảm phẩm cách của mỗi một con người. Ở Trung Quốc và trong những nước khác của châu Á như Việt Nam, Myanmar, Lào hay Campuchia, có người ngồi tù vì có chính quan điểm này. Có thể nói sự thật về lịch sử và về những vấn đề hiện thời cũng thuộc vào trong những quyền cơ bản như tự do bước vào một cơ quan nhà nước mà không phải sợ hãi.

¹⁹⁸ Salil Shetty: "Druck auf China ändern" ["Thay đổi áp lực lên Trung Quốc"], FAZ-Net, 16/10/2010

Là nhà báo, tôi có đặc quyền được làm việc trong các xã hội dân chủ, bán dân chủ và phi dân chủ. Ở Trung Quốc, một vài người nói chuyện với tôi đã biến mất vào trong nhà tù, cái nhìn sợ hãi về phía sau đã trở thành thói quen của họ. Không thể quên được là lần hào hứng tập thể của nhiều người Đài Loan khi họ đi bầu chống Quốc Dân Đảng đã thống trị một thời gian dài. Tạo ấn tượng sâu sắc cho tôi là việc những người nông dân Campuchia đã đứng chờ dưới trời nóng gay gắt với một phẩm cách và sự nghiêm chỉnh như thế nào trong những lần bầu cử đầu tiên do Phnom Penh tự tổ chức năm 1998 để có thể bỏ lá phiếu của họ. Trong những khoảng khắc đó, tôi nhớ đến những người quả quyết rằng người châu Á "chưa chín mùi" cho một chế độ dân chủ.

Lý lẽ, đó là những giá trị và truyền thống "châu Á" có một không hai mà sự thành công về kinh tế dựa trên chúng, cũng biểu lộ tính dễ vỡ khi nhìn cho kỹ: Những quyết định cụ thể về cải cách ruộng đất, đầu tư, tiền lương hay quyền sở hữu lúc nào cũng đi sau những tiến bộ về kinh tế. Các giá trị châu Á và đạo Khổng tuy quyết định cuộc sống hàng ngày của nhiều người châu Á. Nhưng đồng thời chúng cũng phục vụ một cách quá thường xuyên như là vũ khí của hệ tư tưởng cho những người không muốn mất đi quyền lực của mình.

Luật gia người Canada Donald Clarke cho rằng toàn bộ cuộc tranh cãi liệu một cái gì đấy có tương ứng với những truyền thống của Trung Quốc hay không chỉ là "phí thời gian". Vì Trung Quốc sống hoàn toàn không theo một mô hình châu Á mà là theo một mô hình châu Âu: Ý tưởng của một hệ thống độc đảng, dành trọn cho Chủ nghĩa Marx, là "của Phương Tây".¹⁹⁹

Ngay sau khi nghệ nhân và là người phê phán Đảng, đã bị giam giữ vì bị cho rằng đã trốn thuế trong tháng 6 năm 2011, Ai Vị Vị, được thả tự do, Thủ tướng Trung Quốc Ôn Gia Bảo cùng với đoàn tùy tùng lớn đã sang châu Âu, ở Berlin người ta gặp nhau ở những sự kiện được gọi là hội đàm chính phủ. Trung Quốc, Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Guido Westerwelle lập luận, là "người vươn lên của hai thập niên vừa qua", "một cộng tác chiến lược" là quan trọng từ những lý do về kinh tế và chính trị.²⁰⁰

Người Đức tuyên truyền về một cách đối xử tốt hơn với những người bất đồng chính kiến và nhà báo và kêu gọi về một nhà nước pháp quyền ở Trung Quốc – những cái mà trong thời gian vừa qua đã trở thành tục lệ cho những cuộc gặp gỡ như thế. Những lời cảnh báo này cho tới nay không có kết quả. Với việc trải thảm đỏ tiếp đón này, người Berlin thành công trước hết là ở một việc: Họ tạo thể diện cho chính phủ Bắc Kinh và tăng cường ấn tượng rằng chính phủ này sẽ được tha thứ hết mọi việc, nếu như họ chỉ cần lôi kéo bằng những hợp đồng kinh tế béo bở. Và quả thật là hai bên đã ký kết những giao dịch có giá trị tròn mười tỷ euro.

EU và Đức đã có một loạt đối thoại với các quốc gia châu Á, với Trung Quốc ví dụ như đối thoại nhân quyền và đối thoại nhà nước pháp quyền. Điều đấy là có ý nghĩa, vì luật lệ tốt hơn có ích cho tất cả: cho công nhân trong nước cũng như cho nhà đầu tư và thương gia nước ngoài – đặc biệt là khi họ có thể thắng thế trước tòa án. Nhưng có một điều mà các cuộc gặp gỡ này không mang lại cho tới nay: Sự nhìn nhận của chính phủ, rằng cả họ cũng phải phục tùng luật lệ. ĐCS tự hiểu mình như là người thống trị của luật pháp, cái mà họ cho phép người công dân có hay lấy nó đi tùy theo ý thích. Họ nói về "sự thống trị thông qua luật pháp" và không phải về "sự thống trị của luật pháp".

Các luật lệ này không thể bảo vệ "những kẻ quấy rối", nữ phát ngôn của Bộ Ngoại giao Khương Du nói trong mùa Xuân năm 2011. Trung Quốc, như đã mô tả trước đây, trước sau vẫn là một đất nước mà công dân biến mất ở trong đó. Ấn tượng ngày càng mạnh hơn là chính phủ Bắc Kinh chỉ sử dụng những cuộc đối thoại này để chống đỡ những phê phán từ nước ngoài. Người ta cần nên từ bỏ ảo tưởng, rằng chúng sẽ mang lại một sự biến đổi.

¹⁹⁹ "In China kann alles heikel sein" ["Ở Trung Quốc tất cả đều có thể là rắc rối"], taz, 11, 12, 13/06/2011

²⁰⁰ Thông báo của Phòng Báo chí Bộ Ngoại giao [Đức], 28/06/2011

Phê phán không có hại

Vì thế mà chúng ta hãy nhìn đến những người kiếm được nhiều tiền ở Trung Quốc. Giám đốc các công ty lớn nhỏ cần phải can đảm hơn nữa. Thay vì im lặng bởi lo cho các hợp đồng báo bỏ hay lại còn khuyến dụ thông hiểu cho những kẻ kỹ trị thì tốt hơn là phát biểu tích cực ủng hộ cho những quyền chính trị. Tự do thông tin, minh bạch và sự bảo đảm của luật lệ giúp đỡ cho kinh doanh của họ.

Khi những doanh nghiệp kinh tế khổng lồ như Ngân hàng Đức, Siemens hay BASF, với lưu ý rằng cô đồng ở quê nhà lo lắng cho số phận của những người hoạt động vì quyền công dân, cảnh báo về một lối xử sự nhẹ nhàng hơn với con người, những người cũng là khách hàng của họ, thì điều đấy sẽ gây ấn tượng cho các cán bộ của ĐCS nhiều hơn là khi nhà báo hay các tổ chức phi chính phủ như Amnesty International cất tiếng nói. Lời phản đối, phê phán sẽ có hại cho việc kinh doanh, là không có cơ sở. Vì người Trung Quốc phải phản ứng: Họ phải dựa vào đầu tư và kỹ thuật từ nước ngoài.

Kỳ lạ là các gã khổng lồ về kinh tế với nhiều tỷ euro trong bảng cân đối kế toán lại nhỏ nhẹ đến như thế trước các cán bộ Trung Quốc. Họ làm kinh tế, không phải chính trị, họ nói. Tôi đã gặp đại diện của những doanh nghiệp Đức, những người có đối tác kinh doanh Trung Quốc mà họ đã gặp nhau hội họp và ăn tối nhiều năm liền, bây giờ bất thành linh bị bắt vì nghi ngờ tham nhũng, và không dám hỏi thăm về số phận của những người đó.

Cũng có thể khác đi: Nguyên chủ tịch Liên hiệp Công nghiệp Đức, Hans-Olaf Henkel, sau vụ biến mất của nghệ nhân Ai Vị Vị hồi đầu tháng 4 năm 2011 đã yêu cầu đồng nghiệp của mình hãy tỏ rõ thái độ : "Đối diện với tiềm năng quân sự khổng lồ của nó, dân chủ hóa Trung Quốc cũng là lợi ích chiến lược lớn nhất đối với chúng ta, cuối cùng thì chưa từng có một nền dân chủ nào tấn công một nền dân chủ khác". Kết luận của ông ấy: "Ai Vị Vị cũng đấu tranh cho chúng ta."²⁰¹

Cán bộ Trung Quốc luôn luôn nhấn mạnh đến tính độc nhất vô nhị của đất nước họ, văn hóa của nó và lịch sử của nó. Họ đứng với những điều đấy. Chỉ là: Mỗi một nước trên thế giới này đều độc nhất vô nhị trong văn hóa và lịch sử của nó. Cả Trung Quốc lẫn các quốc gia châu Á khác đều không phải là trường hợp ngoại lệ ở đây. Vì thế mà châu Âu cần phải xuất hiện một cách rõ ràng và bảo vệ thành công những lợi ích hợp pháp, nhấn mạnh quyết liệt hơn là cho tới nay về bảo vệ nhân quyền, luôn hỏi về những số phận riêng lẻ – và hãy xuất hiện giống như trước đây với Liên bang Xô viết với những trại cải tạo của nó. "Nếu như chúng ta không làm những việc đó", cựu Thống đốc Hongkong Chris Patten nói, "thì chúng ta đã là hư những yêu cầu riêng của chúng ta về đạo đức."

Tôi còn đồng ý với Patten trong một điểm nữa. "Khi những người khác, và chúng ta không chỉ nói về một vài người mà là hàng nghìn, có thể sống mà không phải sợ hãi trước giam cầm độc đoán và tra tấn", Patten nói, thì đó đấy là điều đáng được quan tâm của mỗi một đất nước: "Xã hội tự do là những láng giềng tốt hơn."²⁰²

Chúng ta hãy làm tất cả vì một tình láng giềng tốt với châu Á./.

²⁰¹ Hans-Olaf Henkel: "Ai Weiwei kämpft auch für uns" ["Ai Vị Vị cũng đấu tranh cho chúng ta"], Welt am Sonntag, 01/05/2011

²⁰² Chris Patten: "East and West", Macmillan, London, 1998